

T.C
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU'NUN EDEBÎ
ESERLERİNDEKİ EĞİTİCİ UNSURLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Aybegüm AKSAK

Ankara-2012

T.C

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANA BİLİM
DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İSMAYİL HAKKI BALTACIOĞLU’NUN EDEBÎ
ESERLERİNDEKİ EĞİTİCİ UNSURLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Aybegüm AKSAK

Danışman: Yrd. Doç. M. Kayahan ÖZGÜL

Ankara

2012

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne,

Aybegüm AKSAK'ın "**İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Edebi Eserlerindeki Eğitici Unsurlar**" başlıklı tezi.....tarihinde, jürimiz tarafından Orta Öğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

<u>Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
Başkan:Prof. Dr. İsmet CEMİLOĞLU	
Üye(Tez Danışmanı):Yrd. Doç Dr. M. Kayahan ÖZGÜL	
Üye: Yrd. Doç Dr.F. TEMİZYÜREK	
Üye:.....	
Üye:.....	

ÖNSÖZ

Eğitim, insanın var olduğu her mekânda ve zamanda gerçekleşebilen bir süreçtir. Eğitimin temel gâyesi bireyde davranış değişikliği meydana getirmektir. Her türlü koşul sağlanarak, didaktik özellikler taşıyan vâsıtalar eğitim sürecine dâhil edilerek bireyin toplum hayatına sağlıklı bir şekilde katılmasını sağlamak amaçlanır.

İnsanın ayırıcı özelliği olan düşünme yoluyla ortaya çıkan yaratıcılığın en önemli ürünlerinden bir tanesi edebiyattır. Edebiyat, insan zihnine nüfuz etme, etkileyici olma, kolay akılda kalma, estetik zevk verme gibi özellikleri sayesinde eğitici olma yolunda önemli bir vazife üstlenir.

Eğitim; özelden genele izlediği yolla bireyler vâsıtası ile topluma etki eder, edebiyat ise bireylerin özbenliğine hitâb ederek kitlelere ulaşır. Bu özellik onları ortak nokta olarak bir araya getirir ve didaktik edebiyatı doğurur.

Avrupa’da gerçekleşen Rönesans ve Reform hareketlerini başlatan düşünürlerin fikirleri, Türk aydınlarını da etkilemiştir. Türk eğitim sistemindeki yenileşmenin önderlerinden olan İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, aynı zamanda felsefe, sanat, sosyoloji gibi ilimlerde de yetkin bir isimdir. Avrupa’da Rönesans hareketinin öncüsü Fransız yazar, düşünür, filozof, politikacı ve müzik teorisyeni olan Jean Jacques Rousseau’nun özellikle eğitim üzerine olan görüşleri, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun ilgisini çekmiştir. Rousseau’nun pedagojik özellikler taşıyan “Emile” adlı romanı Baltacıoğlu’nun eğitimle ilgili fikirlerinin temelini oluşturmuştur. Avrupa gördüğü eğitim sistemlerinden yararlı olanları Türkiye’de uygulamak amacını güden Baltacıoğlu; yalnızca yeni yetişen nesli değil, aynı zamanda halkı da eğitmek niyetindedir. Bu amaçla edebiyatın kitlelere hitâb etme özelliğinden faydalanmak istemiştir

Baltacıoğlu yaratmak istediği insan tipinde, cemiyet hayatına uyumlu olmayı ve değerlere bağlılığı ön plana çıkarmıştır. Baltacıoğlu bireye bu özellikleri kazandırabilmenin en önemli ve etkili yollarından biri olarak edebiyatı tercih etmiştir.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun edebî eserlerinde kullandığı didaktik yöntem ve teknikler günümüzde de geçerlilik taşımaktadır.

Öncelikle çalışmada büyük emeği geçen; bilgi, tecrübe ve desteğini benden esirgemeyen değerli danışmanım Yard. Doç. Dr. Metin Kayahan ÖZGÜL'e, daha sonra fikirleri, kaynakları ve kütüphaneleriyle bana destek veren Eğitim Fakültesi Tarih Öğretmenliği öğretim üyesi Prof. Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ'e ve Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği öğretim üyesi Doç. Dr. Ali YAKICI'ya teşekkür ederim. Ayrıca, motivasyon konusunda bana büyük destek veren Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği bölüm başkanı Prof. Dr. İsmet CEMİLOĞLU'ya minnettarlığımı bildiririm. Maddî ve manevî her konuda yanımda olan, beni yüreklendiren aileme ve H.Kaan Kürşat GÖNÜL'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Aybegüm AKSAK

ÖZET

İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU’NUN EDEBÎ ESERLERİNDEKİ EĞİTİCİ UNSURLAR

AKSAK, Aybegüm

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. M. Kayahan ÖZGÜL

Eğitim, insanoğlunun yaratılışıyla başlamış ve bilinçli ya da bilinçsiz olarak gerçekleşe gelmiştir. Tarihsel süreç içerisinde eğitimin değeri anlaşılmış, eğitime büyük ehemmiyet verilerek bilinçli bir eylem haline dönüştürülmüştür. İnsanda davranış değişikliği meydana getirmenin yolları üzerine düşünceler üretilmiş, araştırmalar yapılmıştır. Pedagoji ilminin doğuşu da bu farkındalık sayesinde meydana gelmiştir.

Eğitsel farkındalığı gerçekleştirme yolunda edebiyat önemli bir vâsıta olarak görülmüştür. Edebiyat; kültürel, sosyal ve siyasal bilgi birikimlerinin aktarılmasında, bilgi alış-verişinde ve tecrübelerin nakledilmesinde önemli bir görev üstlenir. Edebiyatçının eğiticilik misyonuyla edindiği bu görev, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun eserleri örneklemeden yola çıkılarak incelenmeye çalışılmıştır.

Eğitimin örgün öğretimin çatısı altında sınırlanamaması ve insan hayatının her döneminde, olması mümkün her şeyi vâsıta olarak kabul etmesi sayesinde sözlü kültürden bu yana edebiyat, eğitici bir vasfa sahip olmuştur. Eğitici edebiyatın toplumsal dönüşümlerde kullanılmaya başlaması ile didaktik edebiyat meydana gelmiştir. Didaktik edebiyatın insan eğitime olan etkisi pedagoğların ilgisini çekmiş ve araştırmalara konu olmuştur.

“İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun Edebî Eserlerindeki Eğitici Unsurlar” adlı çalışmada pedagoji uzmanı olarak İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun edebî eserlerinde didaktikliği kullanım biçimi incelenmeye çalışılmıştır. Baltacıoğlu’nun eserlerinde hangi pedagojik amaçlarla, hangi unsurları kullanarak eğitime katkıda bulunmak istediği izah edilmeye çalışılmıştır.

ABSTRACT

THE EDUCATIONAL CONSTITUENTS IN THE LITERARY WORKS OF İSMAYIL HAKKI BALTACIOĞLU

AKSAK, Aybegüm

Postgraduate Thesis, Turkish Language and Literature Teaching Programme

Thesis Advisor: Yrd. Doç. Dr. M. Kayahan ÖZGÜL

Education started when the mankind was created, and continued to exist consciously or unconsciously. The value of education was appreciated in the historical process and education was transformed into a conscious act by attaching great importance to it. In order to find the ways to change the behaviours of human beings, many researches were done and many ideas were generated. The science of pedagogy arose by means of this awareness.

Literature has been regarded as a prominent instrument for creating educational awareness. Literature holds an important role in conveying cultural, social and political knowledge, in information exchange and in transferring experiences. This duty, which a man of letters has undertaken via his educative mission, has been tried to be analyzed within the framework of the sample on İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu's works.

As education cannot be limited to formal education and accepts every possible thing as an instrument in every phase of human life, literature has possessed an educative qualification as of oral culture. Didactic literature emerged when educative literature started to be used in social transformations. The impact of didactic literature on educating people has attracted the attention of pedagogues and has been the subject of researches.

In this study called “the Educational Constituents in the Literary Works of İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu”, it has been tried to be analyzed how İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, as an expert of pedagogy, used didactics in his literary works. Besides, it has been tried to be explained for what pedagogic purposes and by using which elements Baltacıoğlu intended to contribute to education in his works.

İÇİNDEKİLER

JÜRİ ÜYELERİNİN İMZA SAYFASI	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	x
1. GİRİŞ	11
1.1. Problem.....	11
1.2. Amaç.....	13
1.3. Önem.....	14
1.4. Sınırlılıklar	15
1.5. Varsayımlar.....	16
1.6. Tanımlar.....	17
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	19
2.1. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Hayatı	19
2.1.1. Çocukluk Yılları.....	19
2.1.2. Okul Hayatı.....	21
2.1.3. Memuriyet Hayatı	26
2.1.4. Öğretmenlik Yılları	27
2.1.5. Avrupa'daki Yılları	28
2.1.6. Öğretmen Okulu Öğretmenliği	32
2.1.7. Şems'ül-Mekâtib'de Ders Nâzırlığı.....	33
2.1.8. Cumhuriyet Sonrası Yıllar	34
2.2. Eserleri.....	35
2.2.1. Pedagojik Eserleri	35
2.2.2. Sosyolojik Eserleri	36
2.2.3. Felsefî Eserleri	36
2.2.4. Sanat Konulu Eserleri	36
2.2.5. Edebî Eserleri.....	37

2.2.7. Çocuk ve Gençlik Eserleri	37
2.2.8. Biyografik Eseri	38
2.2.9. Otobiyografik Eseri.....	38
2.2.10. Radyofonik Piyesleri.....	38
2.3. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Eğitim İle İlgili Temel Görüşleri.....	38
2.3.1. Baltacıoğlu'nun Eğitim Tarifi ve Amacı	38
2.3.2 Baltacıoğlu'nun Eğitim Sisteminin Temel Prensipleri	42
2.4. Baltacıoğlu'na Göre Eğitim Türleri.....	46
2.4.1. Çocuk Eğitimi	46
2.4.2. Halk Eğitimi.....	47
2.4.3. Ahlâk Eğitimi.....	49
2.4.4. Din Eğitimi.....	49
2.4.5. Meslek Eğitimi.....	50
2.5. Edebiyat ve Tiyatro İle İlgili Görüşleri	50
2.5.1. Edebiyat ile İlgili Görüşleri	52
2.5.2. Tiyatro İle İlgili Görüşleri.....	53
3. YÖNTEM	57
3.1. Araştırmanın Modeli.....	57
3.2. Evren ve Örneklem.....	57
3.3. Verilerin Toplanması	57
3.4. Verilerin Analizi	57
4. BULGULAR ve YORUM	58
4.1. Baltacıoğlu'nun Edebî Eserlerindeki Eğitici Unsurlar	58
4.1.1. Çocuklara Yönelik Edebî Eserlerindeki Eğitici Unsurlar.....	59
4.1.1.1. Değirmen.....	59
4.1.1.2. Yaz Ünitesi.....	61
4.1.1.3. İyi Ana.....	64
4.1.1.4. İki Serseri	66
4.1.1.5. 23 Nisan	70
4.1.1.6. Arslan ile İnsan	74

4.1.1.7 Azap	75
4.1.1.8 Ahmet.....	77
4.1.1.9. Oğuz Masalı	78
4.1.1.10. Şen Bilmeceler	78
4.1.1.11. Bey Böğrek	78
4.1.1.12. Hayvanlar Beyi Kaplan.....	79
4.1.1.13. İlkbahar Ünitesi.....	79
4.1.1.14. La Fonten Masalları	80
4.1.1.15. Kış Ünitesi	80
4.1.1.16. Masal İçinde Masal	80
4.1.1.17. Beyaz.....	81
4.1.1.18. Nasreddin Hoca.....	81
4.1.1.19. Sonbahar Ünitesi	82
4.1.1.20. Hikâyeli Atasözleri	82
4.1.1.21. İzahlı Atasözleri	82
4.1.1.22. Çocuk Şiirleri	83
4.1.1.23. Casus	83
4.1.1.24. Tekinsiz Ev	83
4.1.1.25. Kulyabanî.....	84
4.1.1.26. Çomar’la Tomar.....	85
4.1.1.27. Deli.....	86
4.1.1.28. Haydutlar.....	87
4.1.1.29. Yiğit Çocuk.....	88
4.1.1.30. Hırsız.....	89
4.1.1.31. Yurdunu Bil.....	90
4.1.1.32. Kurtlar	90
4.1.1.33. Büyükanne	91
4.1.1.34. Yaramazlar	92
4.1.1. 35. Çoban	92
4.1.1.36. Nonoş’la Tonoş	93
4.1.1.37. İnsanlık.....	94
4.1.1. 38. Türk Askeri Yurdun Hakkı	95
4.1.1.39 Ali ile Köpeği.....	96

4.1.1.40. Palyaço	97
4.1.2. Yetişkinlere Yönelik Edebî Eserlerindeki Eğitici Unsurlar	98
4.1.2.1. Batak	98
4.1.2.2. Karagöz'ün Köy Muhtarlığı	127
4.1.2.3. Karagöz Ankara'da	129
4.1.2.4. Yalnızlar	134
4.1.2.5. Ölüler	144
4.1.2.6. İnanmak	148
4.1.2.7. Akıl Tâciri	152
4.1.2.8. Kafa Tâmircisi	158
4.1.2.9. Kütük	161
4.1.2.10. Andaval Palas	164
4.1.2.11. Dolap Beygiri	166
5. SONUÇ ve ÖNERİLER	168
5.1. Sonuç	168
5.2. Öneriler	170
KAYNAKÇA	171

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
Bas.	: Baskı
Bil.	: Bilimler
C.	: Cilt
Çev.	: Çeviren
Doç.	: Doçent
Dr.	: Doktor
Ens.	: Enstitüsü
Haz.	: Hazırlayan
Prof.	: Profesör
S.	: Sayfa
Sos.	: Sosyal
Yrd.	: Yardımcı
Yay.	: Yayın
Y.lisans	: Yüksek Lisans

1. GİRİŞ

1.1. Problem

Edebiyat, insanın iç dünyasını, özünü kavramaya ve tanımaya çalışır. İnsanlık âlemi içerisindeki en temel değişiklikler ve değerler üzerinde durur. İnsanı temel alan edebiyat aslında özelden-genele bir çizgi izleyerek birey vâsıtası ile toplumu etkiler. Belirli çağlarda toplumlarda değişen ya da değişmesi gereken sosyal ve siyasî yapılara öncülük eder. Bu değişim esnâsında topluma verilmek istenenler; apaçık bir öğreti şeklinde değil, sezdirme yolu ile yavaş yavaş sunulmalıdır. Sözlü gelenekten bu yana didaktik bir yönü olan edebiyatın bu vasfı oldukça önemlidir.

Pedagoglar, öğrenmenin ve öğrenme faaliyetlerinin hem zor hem de sıkıntılı olduğunun bilincinde olarak, bu faaliyetleri daha etkili ve eğlenceli hale getirme arayışında idiler. Eğitim ve öğretim alanında çok önemli araştırmalara ve çalışmalara sahip olan İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu da aynı arayış içerisindeydi. Bu arayış neticesinde etkili ve eğlenceli bir eğitim aracı olarak edebiyatı seçmiş ve iletilerini sezdirerek verme yoluna gitmiştir.

Sanatın insanla, toplumla ilişkisi ve onların üzerindeki etkisi, sanatı yalnızca sanat için olma yolundan alıkoyar. Sanatçılar, toplumların yol göstericiliğini üstlenirler. Üstlendikleri bu vasıf onları; toplumun özelliklerini iyi bilen, sorunlarına duyarlı olan ve bu sorunlara çözüm arayan kimseler haline getirir. İşte Baltacıoğlu'nun aydın kimliği de onda toplum hayatına müdahale etme ihtiyacını doğurmuş ve didaktik eserler yazmaya yöneltmiştir.

Baltacıoğlu; cumhuriyet rejimi ile gelen yeniliklere ve inkılâpçı harekete, Türk toplumunu ideal bir yapıya kavuşturarak katkı sağlamayı arzu etmiştir. Toplum yapısını ve zihniyetini değiştirmenin aslî yolu da eğitimden geçmektedir. Yetiştirmek istediği "Yeni Adamlar" ile birey-toplum ilişkisi doğrultusunda, toplumu arzu ettiği medeniyet seviyesine ulaştırmayı amaçlamıştır. Baltacıoğlu'nun "Yeni Adam"ı yalnız örgün eğitimde aldığı bilgiler ile asla yeterli seviyeye gelemezdi. Bu düşünceyle, eğitimi okul duvarları içerisinde çıkartarak hayatın geneline yaymak istemiştir. O'na göre eğitim ister yetişkin, ister çocuk olsun her yaştan insana hitâb edebilmelidir. Bu nedenle insan yetiştirmenin bir vâsıtası olarak gördüğü edebî eserlerini, yetişkinler ve çocuklar için

ayrı ayrı kaleme almıştır. Bireyde davranış değişikliği meydana getirmek anlamına gelen terbiyeyi edebî eserler sayesinde hissettirmeden gerçekleştirmeye çalışmıştır. Baltacıoğlu'nun Avrupa'da yaptığı gözlemlerle kaliteli toplum yaratma yolunda; düşünce dünyası gelişmiş ve beşerî hayatı en iyi şekilde yaşayan bireyleri yetiştirmenin gerekliliğini görmüştür. Bu gereklilik doğrultusunda yazdığı edebî eserlerinde pedagoğunun yanı sıra, iyi bir felsefeci olması ve sanata olan ilgisi de etkin roller üstlenmiştir.

Edebiyat, var olduğu günden bu yana hep didaktik bir nitelik yüklenmiştir. Fakat didaktizmin ayrı bir bilim olarak tanımlanması ile beraber edebiyatın eğitici yönü de somutlaşmıştır. Didaktizmde gerçekleşen bu farkındalık sayesinde yazarlar didaktik eserler noktasında daha bilinçli yazmaya yönelmişlerdir.

Edebiyatın eğitici yönü toplumdan topluma ve dönemden döneme farklılıklar göstererek ön plana çıkmıştır. Bazı yazarlar; Batı'da ortaya çıkıp, Türkiye'de de etkisini gösteren edebiyatın eğitici özelliğinden faydalanma yoluna gitmişlerdir (Gülbüz, 2008: 3). Devam eden bu süreçte Baltacıoğlu da edebî eserlerinde bilinçli bir şekilde didaktizmi işlemiştir.

Bu belirlemelerden yola çıkarak, Baltacıoğlu'nun toplum hayatını etkilemede önemli bir vâsıta olan edebiyattan eğitsel bir amaç ile faydalandığı söylenebilir.

Türkiye'de eğitim sistemi her zaman gündemde kalan ve eleştirilen bir konu olmuştur. Eğitim sistemiyle ilgili pek çok fikir öne sürülmüş ve çeşitli uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Birbirinden farklı düşüncelerin ortaya çıkmasında eğitimin amaç ve ilkeleri konusuna değişik çerçevelerden yaklaşılması etkili olmuştur. Eğitime yaklaşım ve eğitim sisteminin işlevi konusunda elbette, söz konusu alanda uzman kişilerin değerlendirmeleri önem arz etmektedir.

Edebiyat ise, kimi zaman bir lüks olarak görülmüş ve estetik zevk için gerçekleştirilmiştir. Kimi zaman ise eğitimi gerçekleştirme ve toplumu yönlendirme konusunda bir araç olarak görülmüş ve bu vazife ile icrâ edilmiştir. Meşrutiyet'ten sonra ve Cumhuriyet döneminde de, işte bu ihtiyaç doğrultusunda edebiyattan yararlanılmıştır. Meşrutiyet'ten sonra aydın olarak yetişen isimlerden olan İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, eğitimde reform niteliği taşıyan görüşler ortaya koymuştur. Eğitimle

ilgili bu görüşlerini aktarmada, edebiyatı ve sanatı bir araç olarak görmüş ve edebî kişiliğini de kullanarak roman, öykü, tiyatro yazmış; tercümeleler yapmışır.

Araştırmada boyunca çözümlenmek istenen problem; İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun bu edebî eserlerinde yer alan eğitici unsurların belirlenmesi, pedagojik düşüncelerin edebiyattan yararlanılarak nasıl aktarıldığının İsmail Hakkı Baltacıoğlu'nun edebî eserleri ışığında ortaya konulması olmuştur. Bunu amaçla İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun edebî eserlerindeki eğitici yönler saptanmış, daha sonra ise Baltacıoğlu'nun, bu eğitici yönleri aktarmada edebiyattan yararlanma şekli değerdendirilmiştir.

1.2. Amaç

Eğitici düşüncelerin edebiyattan yararlanılarak aktarılabildiğini; İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun edebî eserlerindeki eğitici unsurlar doğrudusunda göstermek tezin başlıca amacı olmuştur. Bu temel amaca ulaşabilmek için araştırma boyunca, aşağıdaki alt hedeflere ulaşılmaya çalışılmışır:

- İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun biyografisini ana hatlarıyla tespit etmek,
- İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu hakkında yapılmış olan araştırmalardan hareketle Baltacıoğlu'nun eğitime bakış açısını ve eğitimle ilgili temel görüşlerini tespit etmek,
- İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun edebî eserlerini ve bu eserlerin içeriklerini saptamak,
- İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun edebî eserlerindeki ve yazılarındaki eğitici unsurları tespit etmek,
- Tespit edilen eğitici unsurların kullanılış şeklini değerdendirmek

Bu hedefler sayesinde Baltacıoğlu örneğinden, edebiyatın üstlendiği eğitici misyon ortaya konmuştur. Baltacıoğlu gibi, eğitim konusunda uzmanlaşmış bir kişi tarafından edebiyatın eğitimde kullanılabılme konusundaki işlevselliği değerdendirilmiştir.

1.3. Önem

İnsanlığın var oluşu ile eğitimin doğuşu denktir. Çünkü insan ilk çağlardan bu yana öğrendiklerini öğretmek, yeni bilgiler öğrenmek ve hep bir adım ileri gitmek istemiştir. Bu eğitimi gerçekleştirmek için ise, çok çeşitli yollar denemiştir. Bunlardan bir tanesi de edebiyattır. Edebiyat; etkileyicidir, öğrenilmesi, akılda kalması kolaydır ve estetik zevk verir. İşte bu sebeple insanlar eğitimi gerçekleştirme yolunda bilinçli ya da bilinçsiz edebiyatı kullanmıştır. Destan ve masalla başlayan edebî çağdan; roman, öykü, şiir ve tiyatro türlerinin hâkim olduğu çağımıza kadar edebiyat hep didaktik bir yön içermiştir.

Eğitim bireyden başlar, özelden genele bir yol çizerek topluma ulaşır. Yani, eğitilmiş bireyler eğitilmiş toplumu oluşturur. Edebiyat da bireyin özbenliğine hitâb etmede oldukça etkilidir. Bireye hitâb eden edebiyat, kitleleri etkilemede en büyük araçtır. Bu da edebiyat ve eğitim kavramlarını birleştiren ortak noktadır.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, çağımızda büyük bir hızla ortaya çıkan “Eğitim Reformu Akımı”nın Türkiye’deki en büyük temsilcisidir (Aytaç, 1979: 165). Baltacıoğlu’na göre, eğitim bir öğretim işi değil, bir hayat biçimi, terbiyedir. Onun en çok önemseydiği eğitim fikri; ahlâki eğitim ve onun unsurları olan duygu ve irade eğitimidir. Onun bu bakış açısı eğitime ilişkin fikirlerini edebî eserleri vâsıtasıyla aktarmasının nedenlerinden biridir. Edebî eserler, bireyin fikrî ve ahlâki yönlerini geliştirmede bir unsurdur ve bireyi yönlendirir.

Baltacıoğlu da bunun bilincinde bir düşünür olarak eğitim felsefesine dair görüşlerini, edebî şahsiyetini kullanarak eserlerinde yansıtmıştır.

Baltacıoğlu’nun eğitimle ilgili düşüncelerinde etkili olan isimlerden bir tanesi, Emile Durkheim’dir. Durkheim; eğitimde toplumun göz önünde bulundurulmasına ağırlık vererek, eğitimin toplumsal oluşuna dikkat çeker (Tezcan, 1992: 6). Baltacıoğlu da etkilendiği bu görüş doğrultusunda eğitici düşüncelerinde toplumu göz önünde bulundurarak edebiyattan yararlanmıştır.

Çağdaş eğitimcilerin çoğu, eğitimin okul tarafından zorlayarak da olsa kazandırılması gerektiği düşüncesinde iken; Baltacıoğlu çocuğun doğuştan boş bir kâğıt gibi olduğunu ve topluma intibaktan uzak, şahsiyet sahibi olmadığını, eğitim için uygun

ortamlar hazırlanıp desteklenerek şahsiyet kazandırılabilceği ve eğitiminin gerçekteşebileceği kanâatindedir. Edebî eserleri vâsıtasıyla da aslında, insanda var olan potansiyele ulaşmayı ve onu ortaya çıkarmayı hedeflemiştir.

Baltacıoğlu, eğitimin çevreleri hakkında yanlış kanâatlerin bulunduğunu; ailede, çevrede, hayatta eğitim olmaz, eğitim ancak okullarda yapılır gibi sakat bir düşüncenin hâkim olduğunu belirtmektedir. (Akar, 1985: 35). Onun bu fikrinden yola çıkarak, edebiyatın okul dışında da bireyin yaşantısı içerisinde bire bir olarak yer almasını göz önünde bulundurarak eğitime dair görüşlerini edebiyat vâsıtasıyla aktarma yoluna gittiğini söylemek mümkündür.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ile ilgili pek çok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar Baltacıoğlu'nun eğitim, kültür, sanat, sosyoloji, felsefe gibi görüşlerinde ve bu alanlardaki çalışmalarında yoğunlaşmıştır. Çalışmamızın gerekliliği, diğerlerinden farklı olarak Baltacıoğlu'nun edebî eserlerine yönelmesinden doğmaktadır. Baltacıoğlu'nun edebî eserleri ve bu eserlerindeki eğitici unsurlar daha önce hiçbir araştırmaya konu olmamıştır.

Edebiyatı; eğitimin bir vâsıtası olarak kullanırken bunu gerçekleştirecek kişinin hem eğitim konusunda uzman olması, hem de edebî şahsiyetinin kuvvetli olması gerekmektedir. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun yaşam öyküsü ve eserleri incelendiğinde bu konudaki yetisi rahatlıkla anlaşılabilecektir.

Araştırmanın kuramsal bölümünde, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitime bakış açısı ve temel görüşleri saptanmıştır. Ayrıca, Baltacıoğlu'nun bu görüşlerini edebî eserlerindeki işleyiş biçimi ortaya konulmuştur ve bu eserlerden yola çıkılarak edebiyatın eğitici düşünceleri yansıtmaya işlevi açıklanmıştır.

Bu araştırma İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun edebî eserleri, edebiyata ilişkin yazıları ve bu eserlerdeki, yazılardaki eğitici unsurlar ile sınırlı tutulmuştur.

1.4. Sınırlılıklar

Bu çalışma İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun hayatı, eğitim ile ilgili görüş ve teorileri, edebî eserleri ve bu eserlerdeki eğitici unsurlar ile sınırlı tutulmuştur. Araştırmanın kuramsal bölümünde, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitime bakış açısı

ve temel görüşleri saptandı. Buna ek olarak, Baltacıoğlu'nun bu görüşlerini edebî eserlerindeki işleyiş biçimi ortaya konuldu. Bu eserlerden yola çıkılarak edebiyatın eğitici düşünceleri yansıtmaya işlevi açıklandı.

Araştırmada bahse Baltacıoğlu'nun edebî eserlerinden kasıt, onun yazmış olduğu roman, hikâye, tiyatro, anı ve piyeslerdir. Çalışma içerisinde eğitim, birey kişiliğini ve toplum hayatını düzenleyen her türlü faaliyet olarak değerlendirilmiştir. Eğitici unsurlar ise, Baltacıoğlu'nun benimsediği eğitim görüşlerinin edebî eserlerinde yer alışı şekilleridir.

1.5. Varsayımlar

Çalışmanın hazırlanmasında temel alınan ve çalışmayı şekillendiren varsayımlar şu şekildedir:

- Edebiyatın, toplumun üzerindeki oluşturduğu etki nedeniyle eğitici bir işlevi vardır.

Edebiyatın, toplumlar üzerindeki etkisi bilinen bir gerçektir. Edebiyat var olduğu günden bu yana didaktik bir özellik taşımıştır. Didaktizmin bilim dalı olarak ortaya çıkması ile de bu işlev daha da bilinçli bir şekilde uygulanmaya başlamıştır.

- Eğitim faaliyetleri yürütülürken, edebiyatın eğitici yönünden faydalanılabilir.

Edebiyatın birey ve toplum üzerinde bıraktığı etki, onun eğitim ilminde bilinçli olarak kullanılabilmesini sağlar.

- İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, uzman bir eğitici olarak yazdığı edebî eserlerde eğitici unsurlara yer vermiştir.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun hayatına ve eserlerine bakıldığında, onun yaşamı boyunca eğitim ilmi üzerine çalışmalar yürüttüğü görülür. Edebî eserler, yazarının hayatından ve fikirlerinden izler taşır. Baltacıoğlu'nun da eğitime dair fikirleri edebî eserlerine yansımıştır. Zaten Baltacıoğlu, edebiyatı eğitimde bir vâsıta olarak görmektedir.

1.6. Tanımlar

Çalışmanın çerçevesini oluşturan bazı tanımlar aşağıda verildiği gibidir.

Eğitim. 1. Eğitmek işi, yetiştirme ve terbiye etme, tâlim ve terbiye. 2. Eğitmek işinin yollarını gösteren ilim, eğitim bilimi. (Ayverdi, 2011: 825)

1. Eğitmek işi, terbiye. 2. “Tahsil ve terbiye, maârif, tâlim” gibi mânaları karşılayacak şekilde de kullanılmaktadır. (Doğan, 2011: 455)

1. Herhangi bir kimseyi eğitmek, yetiştirmek işi, terbiye 2. Eğitme yollarını gösteren ilim. 3. Eğitmek amacıyla verilen dersler, bilgiler. (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1995: 788)

Edebiyat. 1. Duygu, düşünce ve hayâllerin sözlü veya yazılı olarak güzel ve etkili bir şekilde anlatılması sanatı, yazın. 2. Bu sanatın kuralları ve verdiği eserlerle uğraşan ilim kolu. 3. Bir millete, bir çağa, bir ülkeye ait edebî eserlerin bütünüdür. (Ayverdi, 2011: 814)

1. Nazımlı, nesirli, güzel sözler. 2. Bu sözlerden bahseden ilim. (Devellioğlu, 2006: 203)

1. Düşünce, duygu ve hayallerin yazı veya sözle, dil vasıtasıyla güzel şekilde ifade edilmesi sanatı. 2. Yazma ve söz sanatı ile ilgili kâidelerin tamamı ve bu kâidelerin uygun eserleri içine alan disiplin, ilm-i edeb. 3. Edebiyat dersi 4. Bir milletin, bir ülkenin, bir devrin edebî eserlerinin tamamı. (Doğan, 2011: 450)

1. Herhangi bir dilde fikir, duygu ve hayâllerin söz veya yazı ile bediî zevk verecek şekilde ifâde edilme sanatı. 2. Edebî ilimler: edebî eserleri bunlara ait şekilleri, şahsiyetleri, devirleri, dil kâidelerini v.b inceleyen ilim dalı. (MEB, 1995: 779)

Edebî. Edebiyatla ilgili olan, edebiyat yönü olan, edebiyat sanatı yönünden değer taşıyan. (MEB, 1995: 778)

Edebiyata, terbiye ve nezâkete mensup. (Devellioğlu, 2006: 203)

1. Edebiyatla ilgili. 2. Edebiyat bakımından bir değer taşıyan. (Ayverdi, 2011: 814)

Edebiyatla ilgili, edebiyat yönü olan, edebiyat sanatı bakımından değer taşıyan. (Doğan, 2011: 449)

Eser. 1. Basılmış kitap. 2. Bir kimsenin meydana getirdiği şey. (Develioğlu, 2006: 232)

Bir insanın akıl ve kâbiliyetinin ürünü olarak meydana getirdiği, ortaya koyduğu şey; güzel sanatlar dalında, ilmî alanda, güzelliğe veya insanlığa faydalı diğer sâhalarda meydana getirilmiş ürün, mahsûl. (MEB, 1995; 852)

Sahibinin hususiyetini taşıyan her nevi fikir ve sanat mahsûlü. (Doğan, 2011: 493)

Sarf edilen bir emek, yapılan bir iş sonucunda meydana gelen, yetenek, gayret veya emek ürünü şey, yapıt. (Ayverdi, 2011: 888)

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Hayatı

Baltacıoğlu'nun hayatı; kendisi tarafından yayınlanan ve daha sonra kitap haline getirilen "Hayatım" (Baltacıoğlu, 1998) isimli tefrikaya dayanılarak aktarılmıştır. İnsanların fikirleri ve eserleri üzerinde yetiştikleri ortamın doğrudan etkisi vardır. . Sarsılmaz bir mücadele azmi ile dolu olan Baltacıoğlu, bir karakter âbidesi, kendini ülkesinin gelişmesine adanmış fedakâr bir fikir adamı, gençliğin ve halkın eğitimi için gecesini gündüzüne katan bir eğitimci, devletin ve milletin kalkınması için çalışan bir siyaset adamı, estetik ve güzellik aşığı bir sanatkâr olmasının yanı sıra, kaybolmaya yüz tutmuş ahlâkın ve maneviyatın da yılmaz savunucusudur (Şen, 2008:3). Bu özellikleri neticesinde onu anlayabilmek ve edebî eserlerini değerlendirebilmek için, hayatını incelemek son derece önemlidir.

2.1.1. Çocukluk Yılları

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, 1887 yılında İstanbul'da doğmuştur. Babası Baltacıoğlu İbrahim Ethem, annesi Seyit kızı Düzceli Hamdûne'dir. Baltacıoğlu'nun dedesi Kırşehir Mucurludur. Babası İbrahim Ethem ise İstanbul Cihangir'de doğar.

Baltacıoğlu'nun kişiliğinin şekillenmesinde ve fikrî düşüncelerinin oluşmasında ailesinin çok büyük bir etkisi vardır. Babası İbrahim Ethem, oğluna pek çok sosyal değeri bilinçli olarak aşılar. Bu değerlerden bir tanesi Türklük mefhumudur. Babası; yaşadıkları dönemde popüler olan Batılılaşmayı benimsese dahi, milliyetini asla kaybetmemesini ona duyduğu güveni de göstererek telkin eder. Baltacıoğlu'nun babasının bu telkinleri karşısında idealist bir Türk olması kaçınılmaz görünmektedir. Onu yaşamı boyunca halka yönelmeye iten aslında; gözünün önünde babasının soyluluk iddiasından ve servet yapma hırısından uzak halkçı bir adam olarak var olması ve ona örnek teşkil etmesidir. Baltacıoğlu'nun babasına karşı büyük bir hayranlığı vardır. Bu nedenle kişiliğinin ve fikir yapısının oluşmasında babasının büyük etkisi vardır.

Annesi Hamdûne Hanım küçük yaşta öksüz kalmış ve evlatlık verilmiş talihsiz bir kadındır. Hamdûne Hanım, İbrahim Ethem Efendi'nin ikinci eşidir. Dünyaya sıkıntı çekmek için geldiğini söyleyen karamsar bir kadın olmasına rağmen, çok çalışkandır. Baltacıoğlu annesinin bu durumunu sürekli baygınlık geçiren, cinler ve periler gören

histerik bir kadın olmasına bağlamaktadır.

Hamdûne Hanım okuma-yazma bilmeyen câhil bir kadın olmasına rağmen, Baltacıoğlu'nun kişiliğinin oluşmasında çok önemli bir etkiye sahiptir. Baltacıoğlu, kuvvetli inadını ve yılmak bilmeyen çalışma-çalalama yetisini annesinden almıştır. Annesi ona sürekli doğruluktan ayrılmaması, yalan söylememesi yönünde öğütler verir. Okuması için ise daima ısrar etmekte ve bu konuda asla taviz vermemektedir. Babasının onu somut işlere yönlendirmesinin aksine, annesi soyut ve zihnî faaliyetlere yönlendirir. Onun okuması yönündeki bu ısrarcı ve katı tutumu Baltacıoğlu'nu eğitimci olmaya ve düşünsel alanlara yönelmeye iten temel sebeplerden birisidir. Hiç tahsil görmemiş bu kadında son derece büyük bir kültür merakı vardır. Oğlunun okumasına yönelik bu ısrarı da bu meraktan ileri gelir. Annesi ona iyi bir eğitimin; büyük bilim adamlarının değil, güçlü kişiliklerin eseri olduğunu öğretmiştir.

Baltacıoğlu'nun üç kardeşi vardır. Ablası Hatice ve ağabeyi Hidayet İbrahim Efendi'nin ilk eşindendir. Küçüğü Kemal ise anne-baba bir kardeşidir. Baltacıoğlu öz-üvey ayrımı gözetmeden tüm kardeşlerine aynı yakınlığı gösterir. Hidayet kendisinden yalnızca dört yaş büyük olduğu için aralarındaki ilişki bir arkadaş ilişkisi gibidir. Baltacıoğlu'nun Hidayet'e karşı özel bir hayranlığı vardır. Özellikle, güçlü olmasına ve kudretli bir hafızaya sahip olmasına karşı büyük bir hayranlık duyar. O dönemde, en yaygın öğretim sistemi olan ezberciliğin öğrenci açısından ne denli güç olduğunu Baltacıoğlu daha o zamanlar keşfeder ve Hidayet'in böyle zor bir işi kolayca yapabilmesi karşısında ona olan hayranlığı daha da büyür.

Hatice ile İsmayıl Hakkı'nın arasında on yaştan fazla bir fark vardır. Bu sebepten Hatice onu bir kardeşten çok öğrencisi gibi görür ve ona öğretmen edası ile yaklaşır. Hatice yalnızca ilkokul öğrenimi görmüş olmasına rağmen okumaya çok düşkündür. En çok okuduğu kitapların arasında aşk romanları yer alır. Hatice okuduğu her kitabı Baltacıoğlu'na da okutur; yalnızca okutmakla kalmaz tıpkı bir öğretmen gibi, özetlemesini de ister. Hatice'nin bu davranışları, onun hem okumaya hem de edebiyata olan ilgisini artırarak, düşünce ufğunun genişlemesini sağlar.

2.1.2. Okul Hayatı

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ilkokula Sirkeci Mescit içindeki mahalle mektebinde başlamıştır. Baltacıoğlu'nun edebî eserleri üzerinde okul hayatının çok büyük bir etkisi vardır. Mahalle Mektebi müdürünün kandırıp elmasını elinden alması, onu "Sait Çelebi" adlı hikâyesine götürür. Baltacıoğlu bu durumu şu sözleri ile anlatır:

İşte ilkokulda başlayan, son okulda bitmeyen bu yolunma ve her defasında yolunması mümkün olmayanla övünme hikâyesi böylece devam ederek "Sait Çelebi'ye" varacaktır. Sait Çelebi, bundan önceki Yeni Adam sayfalarında tefrika ettiğim bir dramdır. Burada Şaki Çelebi adlı bir haydut büyücü kadının evini basar ve nesi var nesi yoksa alır. Büyücü kadın Şaki Çelebi'den intikam almak isteğiyle kişiliğini değiştirir, "şaki" iken "sait" olan Sait Çelebi yeryüzünde iyilik, doğruluk ve güzellik denilen değerlerin mutlak varlığına inanır, yalanı eğriyi, çirkin nedir bilmez. Bu yüzden varı yoğun, nesi varsa kaybeder ve bir zamanlar "soygunculuktan mutluluğa" dönen kişiliği sayesinde, en büyük mutluluğa ulaşacağını kendisine müjdeleyen büyücü kadının evine gidip bilmeceyi sorar, kocakarı ileride yıkık duvarlı, sivri ağaçlı ve dikili ağaçlı kırık bir yıkıntıyı gösterir: "İşte orada herhangi bir noktayı kaz, bir buçuk metre altında aradığın mutluluğu bulacaksın" der. Sait Çelebi hayatın anlamını bir türlü anlayamayarak mezara gider.(Baltacıoğlu, 1998: 27)

Baltacıoğlu'nu babası, zamanın yenilik atılımı yapan eğitim kurumlarının başında gelen Şems'ül-Mekâtib'e yazdırmıştır. Bu okulda; mûsikî, resim, jimnastik, ses yönetimine dayanan elifba gibi yenilikler vardır.

Baltacıoğlu'nu, bu okulda verdikleri Ali Nazıma'nın "İdman" adlı resimli okuma kitabı çok etkiler. Bu kitabın üzerindeki etkisini şu sözler ile dile getirir:

Ben ömrümde bu kitap kadar ruhumda değişiklik yapan ve beni mutlu eden bir esere bir daha rastlamadım. Bu olağanüstülük bir kere kitabın resimlerinden geliyordu. Bu resimler arasında 'madistre'yi çok iyi anımsıyorum. Ali Nazıma bu resimlerin altına açık Türkçe ile kısa kısa cümleler yazmıştı. Bunları okudukça sevincimden hopluyor ve resimleri kopya ede ede bitiremiyordum. Ne büyülü kitaptı o! (Baltacıoğlu, 1998: 27)

Baltacıoğlu'nun yazdığı edebî eserlerinde sık sık resimlere yer vermesinde, "İdman"ın kendisi üzerinde yarattığı etkiyi, onun da okurları üzerinde yaratmayı amaçladığı söylenebilir.

Küçükken sabah-akşam önünden geçtikleri Karagözcü dükkânı sayesinde, Baltacıoğlu'nda Karagöz oyununa karşı büyük bir ilgi uyanır. Bu dükkânda Karagöz oynatan kişi devrin en büyük Karagözcülerinden biridir. Bu Karagöz oyunları Baltacıoğlu'nun hafızasında derin bir yer eder.

Şemsülmekâtip'in müdürü sürüldükten sonra babası Baltacıoğlu'nu bu okuldan alıp, Meşrik-i Füyûzat adlı bir özel okula yazdırır. Bu okulda Baltacıoğlu'nu etkileyen yalnızca spor yaptıran bir öğretmendir. Öğretmen; çocuklara bakarken gözlerini süzen, güzel olanlarla samimiyet kurmak isteyen, zaman zaman sınıfta ağlayan ayyaş bir eşcinseldir. Bu öğretmenin Baltacıoğlu'nun üzerindeki etkisi, "Batak" romanındaki eşcinsel karakterde zuhûr edecektir.

İlk mektep çağlarında tanıştığı Habeşli bir kızın çamurdan yaptığı heykeller Baltacıoğlu'nda büyük hayranlık uyandırır. Elişçiliğine, sanata ve güzelliğe ilgi duymasının ilk nedeni bu kız ve yaptığı heykellerdir.

Baltacıoğlu; ilkokul eğitimine son olarak Kışlalararası Okulu'nda devam eder. Bu okulda, Hacı Mustafa Efendi adındaki bir Kur'an-ı Kerim ve hat dersi hocası vardır. Son derece özgün bir öğretmen olan bu adam, Baltacıoğlu'na sadece sanat aşkını değil; temizlik, canlılık ve iyilik aşklarını da aşılar. Kendisi; temizliğin, doğruluğun ve güzelliğin somut simgesi olur.

Baltacıoğlu'nu "Batak" romanında eşcinsel bir karakter üzerine yoğunlaştıran diğer kişinin de Kışlalararası Okulu'ndaki mûsikî öğretmeni olduğu söylenebilir. Bu adamın da, Meşrik-i Füyûzat'daki öğretmen gibi göz süzmeleri ve ses tonu Baltacıoğlu'nun ilgisini çeker.

Okuldaki diğer mûsikî öğretmeni ise saygıdeğer bir insandır. Öğrencilerine köylü bilincini, köylü değerlerini benimsetir. Mûsikî derslerinde köylü türküleri öğretir. Baltacıoğlu'nun özellikle çocuklara yönelik yazdığı eserlerinin köylerde geçmesinde bu öğretmenin verdiği bilincin etkisinin olduğu söylenebilir.

Baltacıoğlu ilkokul öğrenimini geçirdiği bu dört okulun kendisine hiçbir katkı sağlamadığı kanâatindedir. Onu ileride, Türk eğitim sisteminde büyük değişiklikler yapmaya iten sebebin, kendi eğitim-öğretim hayatı boyunca gördüğü eksiklikleri düzeltmek olduğu söylenebilir. Çünkü Baltacıoğlu; okullara, derslere ve öğretmenlere karşı büyük bir öfke duyar.

İlkokul eğitiminin ilk üç yılını çeşitli ibtidâîlerde tamamladıktan sonra, Feyziye Rüştiyesi'ne yazılır. Bu okulda yaşadığı dönem onun için oldukça önemlidir. Çünkü

onun ileride gerçekleştireceği eğitimde radikal değişikliklerin hazırlığı bu dönemde oluşur.

Feyziye Rüştîyesi'nde Baltacıoğlu'nun fikri oluşumuna en çok hizmet eden Türk Mustafa Efendi denilen bir Türkçe öğretmeni olur. Türkçü olan bu öğretmen, öğrencilerine en güzel halk sözcüklerini, sözlerini öğretir. Baltacıoğlu'nun özüne, milliyetine yönelmesinde ve "Türk'e Doğru" eserini yazmasında bu öğretmenin etkili olduğu söylenebilir.

Feyziye Okulu'nun Arapça öğretmeni Kenan Bey; genç, çalışkan, zeki, kavrama ve güzel konuşma yetisi yüksek bir insandır. Bu idealist öğretmen İsmayıl Hakkı'nın Türkçe, Arapça ve sanat derslerindeki başarısını keşfederek onun bu başarılarını daha da ileri seviyelere taşımasına yardımcı olur.

Baltacıoğlu'nun fikri yapısının ve mantıkî kişiliğinin oluşmasına katkı sağlayan diğer bir kişi de Feyziye Rüştîyesi'nin hat dersi hocası Kadri Efendi'dir. Baltacıoğlu'nun taşıdığı sanatsal kişiliğin temellerini oluşturan Kadri Efendi XIX. yüzyıl Türkiye'sinin en canlı tipidir. Kadri Efendi'nin İsmayıl Hakkı'ya verdiği ve onun hayatı boyunca taşıdığı inançlar şunlardır:

- *Bazen en basit bir çizgi, bir iz insan ruhunu taşır.*
- *Âlemde; madde, can ve ruh dünyasından başka dikkate değer ayrı dünyalar, incelik, güzellik, ideal dünyaları vardır.*
- *Sanatla uğraşmak, özveriyle uğraşmaktır.* (Baltacıoğlu, 1998: 40)

Rüştiyenin bu öğretmenler dışında Baltacıoğlu üzerindeki etkileri; baskı, zulüm ve haksızlık üzeredir. İşte bu olumsuzluk onu eğitimde yenilikler yapmaya yönlendirir.

Feyziye Rüştîyesi'ne devam ettiği dönemde tiyatrolar, özellikle melodramdan trajediye varana kadar bütün türlerin oynandığı pandomima tiyatroları Baltacıoğlu'nun üzerinde büyük etki yaratır.

Baltacıoğlu'nun resim sanatına olan ilgisi semtlerindeki kahvehanenin duvarında asılı duran iki tablonun ilgisini çekmesi ile başlar. Feyziye Rüştîyesi'nden arkadaşlarının resme olan yeteneği bu ilgiyi daha da perçinler. Bu etkiler doğrultusunda resim sanatı her zaman onun hayatında önemli bir yere sahip olur.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu dindar bir aileye sahiptir. Ailesinin dinî konulardaki öğretileri; onda zuhûr eden bağlılık gereksinimi ve özellikle Ramazan aylarında hem dinî, hem de estetiksel duygular ile yaptıkları geziler onun kişiliğinin dinî yönüne etki eder. Güzel sanatlara karşı olan yaklaşım tarzında belli başlı etmenlerden biri de bu deneyimlerdir.

Baltacıoğlu için dinî tecrübe şu üç özelliği taşır:

- o *İnsanın anlık dahi olsa bütün kişiliğinde, yeme içme gibi ihtiyaç, arzu ve tutkularında mutlak surette kurtulması*
- o *Yaratan ile doğrudan doğruya ilişki kurmak*
- o *Mâsivaya değer vermemek, sonsuzluk ve ölümsüzlük sırrına vakıf olanları tanımak.* (Baltacıoğlu, 1998: 53)

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, 1899'da kendi isteği ve ailesinin de seçimiyle Vefâ İdadisi'ne başlar. Bu okulda Hâmit adında bir arkadaşı vardır. Hâmit'in Rum bir lalası vardır ve torunu yaşındaki Hâmit'e "efendim" diye hitâb eder. Bu durumun üzerindeki etkisini Baltacıoğlu şu sözlerle ifade eder: "Bana ilk defa 'efendi' ile 'köle' farkını duyuran, bütün insanların ne efendi ne de köle, sadece insan olması ve kalmaları isteğini yaratan bu olay oldu" (Baltacıoğlu, 1998: 55)

Vefâ İdadisi'nde Agâh Ömer Efendi adında bir İslâm tarihi hocası vardır. Bu adam Türkçenin büyüklüğüne inanan bir insandır. Kesin, net, anlaşılır, duru Türkçesi ile öğrencilerine öz-Türkçe sevgisi verir Agâh Efendi pozitif düşünen ve her fırsatta akli ön plana çıkaran, Baltacıoğlu'nun "Yeni Adam" modeline uygun bir kişiliktir.

O dönem; Vefâ İdadisi'nde öğrencilerin gözünde en popüler öğretmen Cebirci İbrahim Efendi'dir. O yalnızca bir cebir öğretmeni değil, aynı zamanda bir halk filozofu, hâkim ve söz söyleme sanatının ustası olmuş bir hatiptir. İbrahim Efendi; yaşadığı dönemin tipik bir özelliği haline gelivermiş olan, kudret sahibi kişilere karşı gösterilen mübalağalı ilgi, itibâr, gösteriş ve şarlatanlığa düşman bir adamdır. Kudretine inandığı Türk dilini saygı ile konuşan ve dinleten bu adam; her zaman saydamlığı, akli ve bilgeliği savunur. İbrahim Efendi Baltacıoğlu ile beraber tüm öğrencilerinin mantikî felsefî, gelişiminde etkili olmuş bir öğretmendir.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, Vefâ İdadisi'nde öğrenciyken okuduğu Jean-Jacques Rousseau'nun Emile adlı romanı onun ruh ve fikir dünyasının dönüm noktası olur.

Kendisine örnek aldığı Rousseau gibi toplumun bütün yalanlarını yüzüne vurmak, onun yerine samimiyet ağıyla örülmüş bir gerçek âlemini koymak arzusunda olur. Emile romanının etkisi ile Jean-Jacques Rousseau'nun gerçekleştirmiş olduğu ihtilâl gibi Baltacıoğlu da kendi ülkesine yenilikler getirmeye niyet eder. Yani, Emile Baltacıoğlu'nun içinde yatan ihtilâlcî ruhu harekete geçirmiştir. Eğitim-öğretim hayatı boyunca karşılaştığı olumsuz şartlar ve durumlar da, onu bu alanda yenilikçi olmaya yönlendirir. Kendi ruh dünyasında meydana gelen değişimin, tüm toplumda da gerçekleşmesini ister ve hayatı boyunca bunun mücadelesini verir. Gerçekleştirmek istediği tüm yeniliklerde Rousseau'nun sahip olduğu sistemi benimseyerek hareket eder.

Yine Vefâ İdâdisi'nde okuduğu dönemlerde pek çok çeviri roman okur. Bunların arasında Baltacıoğlu'nu en çok etkileyenler; Jules Verne, Paul de Kock, Xayier de Montêpin gibi isimler olur. Bu yazarların üzerinde bıraktığı etki ile roman yazma denemeleri yapar. Romanlarını, basılı kitaplar gibi forma forma yazıp, içerisindeki resimleri de kendisi çizer. Yazdığı kitaplarını okuldaki arkadaşlarıyla paylaşır, onlar da ilgi ile okurlar.

Baltacıoğlu, o dönemki komşu evlerden birinde yaşayan iki genç kızdan birini beğenir. Uzaktan beğenmekle kaldığı bu kızın heyecanından “aşk” adına öğrendiği şeyler vardır:

- o *İnsan idealini sever, sevgilisi insanın yabancıdır değildir.*
- o *Her ideal gibi sevgili ideali de olgunluk yani kusursuzluk idealidir.*
- o *Sevgi hâli, tek fikrin bütün bilinci kaplama monoideisme hâlidir.*
- o *Sevmek, göreceli varlığını aşp, mutlak bir varlığa kavuşmak demektir*
(Baltacıoğlu, 1998: 66).

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu Dârülfünun'un Fen şubesinde okur. O dönemlerde Dârülfünun hürriyeti ile meşhur bir okuldur. Dârülfünun'un bu yönü; onun ailesinde, daha önce bulamadığı o hürriyeti bulma arzusunu perçinleyerek onu cezbeder. Okuduğu Jules Verne kitaplarının onda yarattığı etki ile küçük yaşlardan beri seyâhat etmek ister. İşte bu istek ve arzular onun yolunu Dârülfünun'a çıkarır.

Dârülfünun Baltacıoğlu'nun bu zamana kadar okuduğu okulların aksine yargılamadan, ödül ve cezadan uzak bir okuldur. Bu okula öğrenciler memur olmak, meslek edinmek, maaş almak için değil; ilim öğrenmek, feyiz almak, hayatlarına yön verecek bir ışık bulmak amacı ile gitmektedirler.

Dârülfünun'da Sait Gelenbevi adında çok zeki bir fizik öğretmeni vardır. Derslerde kullandığı materyallerle ve deney yapmaktan duyduğu büyük zevk ile tıpkı Baltacıoğlu gibi ilim sevdalıdır. Baltacıoğlu, Sait Gelenbevi ile hava seyâhati hakkında sık sık tartışır. Uçuş, onun çocukluğundan beri zihnini kurcalayan bir meseledir. Bu merakının oluşmasında özellikle, Jules Verne'in romanları etkili olur ve hatta kendisi de bir Albatros yazar.

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun sosyal kişiliğinin oluşmasında büyük etkisi olan isimlerden bir tanesi Çukurcalı hat hocası Kadri Efendi'dir. Kadri Efendi'den gördüğü tahsil boyunca Türk dünyasının büyük asâletinin ve kuvvetli kültürünün zevkini tadar.

Dârülfünun döneminde tanıştığı Eczacı Şinâsi, Baltacıoğlu'nun dil konusunda etkilendiği şahsiyetlerden birisidir. Şinâsi, Türk milletinin kalkınması, kuvvetlenmesi ve ilerlemesi için Türkçenin bütün yabancı sözcüklerden kurtulması ve yerine Türkçelerinin konulmasının gerektiğine inanır. Yani, olaya bir dilci gözü ile değil bir sosyolog ve psikolog gözü ile bakar. Dönemin gençlerinin Türkçe rüyası; kuvvetli, hür ve bağımsız bir Türkiye rüyasıdır.

Baltacıoğlu, Şinâsi'nin fikirlerinin tesiri ile Arapça ve Farsça sözcükleri bırakarak, açık ve sade bir Türkçe ile yazmaya özen gösterir. O yalnızca anadilini değil, çok iyi bir Türkçe ile konuşan annesi Hamdûne Hanımın dilini de yaşatmayı amaçlar. Baltacıoğlu dil zenginliğini annesinden, dil mantığını ise arkadaşı Şinâsi'den alır. Onun, 1908 sonrası yazdığı tüm eserlerinde sade bir öz-Türkçe sevgisi göze çarpar.

2.1.3. Memuriyet Hayatı

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, geçimini memuriyet ile sağlayan bir ailenin çocuğu olarak kendisi de memuriyete başlar. Babasının isteği üzerine, Babîâli Şifre Kalemi Müdürü Sâlim Bey'in yardımı ile Divan-ı Hümayun Defter-i Kalemi'ne yerleşir. Fakat karşılaşmış olduğu; tembellik, miskinlik ve ilgisizlik hâli orada geçirdiği birkaç yıl boyunca onu çok rahatsız eder. Bu duruma daha fazla dayanamaz ve Mühimme Kalemi'ne geçiş yapar. Orada, zaten önceden de ilgi duyduğu hat işini zevkle yapar. Onun hat sanatındaki yeteneğine tahammül edemeyen iş arkadaşları ona bazı iftiralar atarlar. Bu durum onun Mühimme Kalemi'nden nefret etmesine ve orayı terk etmesine sebep olur. Oradan sonra ise, Maârif Nezâreti Mektûbi Kalemi'ne girer. Buradaki

memurlar arasında da kıskançlık ve dedikodu kol gezmektedir. Baltacıoğlu, oradan istemeyerek de olsa Sicil Kalemi'ne atanır. Sicil Kalemi müdürünün huysuzluğu ve oradaki çalışma ortamının sıkıcılığı yüzünden ayrılmak ister. Babası yine devreye girerek Salim Bey'den rica eder ve Divan-ı Hümayun Defter-i Kalemi'ne geri gönderilir. O dönemde Tophâne-i Âmire Müşîriyeti Meclis-i Harbiye Dairesi bir yarışma açar. Baltacıoğlu yarışmaya katılıp birinci olunca bu dairede çalışmaya başlar. Meşrutiyetin ilk yıllarına kadar orada özel kalem memuru olarak çalışır. Tophane'deki bir arkadaşı ona yol gösterir. Maarif Nezâreti'nin Çarşamba'da açacak olduğu Dârümuallimîn-i İptidâiye'ye yazı öğretmeni olarak başvuru yapar ve kabul edilir.

2.1.4. Öğretmenlik Yılları

Baltacıoğlu, öğretmenlik hayatına ilk olarak Meşrutiyet'ten üç yıl önce, Sirkeci Mescit'de bir özel okulda fahri yazı dersi vererek başlar. Fakat şiddet ve baskıya karşı olan Baltacıoğlu, bu okulda falaka cezasının uygulanmasına şahit olunca okulu terk eder. Resmî olarak ise memuriyet görevi ile birlikte yürüttüğü, Çarşamba'da bulunan Dârümuallimîn-i İbtidâiye'de 9 Şubat 1909'da yazı öğretmenliği ile başlar. Bu okulu, modern, bir pedagoji okulu haline getirmeye çalışmışsa da, başaramamıştır. Öğrenciler, sınıflarda sıra olmadığı için hasır üzerinde otururlar. Bu durum, Meşrutiyet dönemi okullarının vehâmetini ortaya koymaktadır.

Maârif Bakanlığı, mevcut okul müdürü Sadrettin Efendi'yi görevinden uzaklaştırır ve Satı Bey'i okul müdürü olarak atar. Satı Bey, bu okulda pek çok yeniliklere imza atar. İlk olarak okulun yerini değiştirir ve okulu yeni bir çevreye taşır. Satı Bey, öğretmen okullarını iki yıldan üç yıla çıkarır, öğretmen adayları için staj okulu açar ve müfredat programlarında köklü değişiklikler yapar. O zamana kadar okulun kadrosuz elemanları olan öğretmenlere kadro vermek için sınav yapar. Baltacıoğlu bu sınavı kazanarak okulun kadrolu öğretmeni olur.

Baltacıoğlu bir gün arkadaşı Halit ile beraber hazırladıkları, İstanbul'un tarihi eserleri ve mezar taşları ile ilgili koleksiyonlardan bir tanesini okula getirince Satı Bey görür, hayran olur ve Baltacıoğlu'na Mekâtib-i İbtidâiye muallimlerine bu yazıların tarihi hakkında bir konferans verir.

Baltacıoğlu yenilikçi bir eğitimci olmasına rağmen, birey şahsiyetine ve topluma önem verdiği için okulun otoriteci geleneğine karşı çıkmaz. O dönem çokça konuşulmayan ve henüz bir geleneği oluşmamış olan kendisinin ise çok iyi bildiği faaliyetlerden olan; yazı, el işi ve resim sanatı ile ilgilenir ve bu alanlarda iddialı bir isim olur. Meşrutiyet'in birkaç yıl öncesinden itibaren Baltacıoğlu zaman zaman Mustafa Râkım üslûbu ile yazılar yazar ve bu yazılarda "Hakkı" imzasını kullanır. Bu yazılar onun tanınmasını sağlar. Hatta Tetrîsat-ı İbtidâiye Mecmuası'nda "Yazı Öğretmenin Yolu" adıyla bir de makalesi yayınlanır.

O dönemlerde resim derslerinde yalnızca basılı modeller kopya edilmekte veya üst üste konan takozların resimleri çizilmektedir. Baltacıoğlu, bu geleneği değiştirmek için "Tetrîsat-ı İbtidâiye Mecmuası"nda resim eğitiminin usûllerine dair de bir makale yayınlamıştır.

Türkiye'de, o zamana kadar elîşi dersinin bir pedagojisi olmadığı düşünülmektedir. Bu sebeple, Baltacıoğlu'nun elîşi konusunda yaptığı çalışmalar kısa sürede yayılır ve Dârülmualimîn öğrencileri Türk dekor üslûbuna ilgi duymaya başlarlar. Baltacıoğlu'nun çalışkanlığını ve araştırmacılığını keşfeden Satı Bey, elîşi alanında eğitim görmek üzere Avrupa'ya gönderilmesi için Maârif Bakanı Emrullah Efendi'ye başvurarak Baltacıoğlu'na referans olur.

2.1.5. Avrupa'daki Yılları

Elişi eğitimi almak üzere Avrupa'ya giden Baltacıoğlu'nun ilk uğradığı yer Paris'tir. Paris'te "Ecole Normale de la Seine" adında bir öğretmen okuluna gitmek ister. Türk Dışişleri Bakanlığı'ndan izin gelene kadar bütün Paris'i gezer.

Baltacıoğlu'nun, "Ecole Normale de la Seine" ve buna bağlı uygulama okulundaki incelemelerinde dikkatini ilk çeken öğrencilerin hata yaptıklarında sorguya çekilmesi ve nasihat edilmesidir. Bu Fransız okulundaki bu muamele Baltacıoğlu'nu tatmin etmez. O'na göre, Fransız eğitimi bireysel ve entelektüel bir özellik taşımaktadır. Oysa Baltacıoğlu'nun görüşüne göre eğitim, Fransız pedagojisi gibi fertçi değil, toplumcu olmalıdır. Zaten, onun pedagoji anlayışının temelini de bireye şahsiyet kazandırarak onu içinde yaşayacağı sosyal hayata hazırlamak oluşturur. Baltacıoğlu'na

göre çocuğun sosyal karakteri ancak bir cemiyet içerisinde yaşayarak oluşabilir. Onun bu görüşlerine göre, birey temelli Fransız eğitim sistemi geri kalmıştır.

Bu geri kalmışlığa rağmen, "Ecole Normale de la Seine" okulunda yeni yeni şekillenen resim eğitimi anlayışı Baltacıoğlu'nun dikkatini çeker. Burada resim dersinde, Türkiye'dekinin aksine geometrik şekiller ve eskimiş konularla uğraşmak yerine sezgisel yöntem ön plana çıkmaya başlamaktadır.

Bu okuldaki resim anlayışı, Baltacıoğlu'nun tecrübeleri ve bu konudaki fikirleri ile büyük ölçüde örtüşür. O, Ecole Normale'de öğrencilerin resim çalışmalarının, bahçede sergilenmesine hayran kalır.

Baltacıoğlu, ülkesine döner dönmez, resim sanatını ruhî sefaletten kurtaracağına dair kendi kendine söz verir. Türkiye'ye döndükten sonra da resim öğretimi tekniği konusunda pek çok yenilik uygular. "Resmin Usûlü Tedrîsi", "Hususî Tedrîs usûlleri", "Resim ve Terbiye" gibi bazı eserler de verir.

Baltacıoğlu, Ecole Normale'nin elîşi atölyelerinde, bir elîşi profesörü bir de işçi olmasından pek hoşnut olmaz. İşçiler marangozluk, demircilik gibi el işlerini öğretirken profesör, öğrencilerin yaptıkları işleri gözlemlemektedir. Bu durum Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışı ile uyuşmaz. Onun anlayışında eğitim veren de, işi yapan da aynı kişi olmalıdır.

Bu elîşi atölyelerinde ürünlerin işe yarar olup olmadığı düşünülmeden üretilmektedir. Baltacıoğlu, öğrencilerin yaptıklarından işe yarar birer ürün meydana gelmesinin eğitimin gerçekleşmesinde daha etkili olacağını düşünür. Bu gözlem ve düşünceler, onun daha sonra sunacağı eğitim anlayışında "verim" prensibinin temelini oluşturur.

Baltacıoğlu, Fransa'da bulunduğu zaman içerisinde tiyatroları yakından inceler. Her ne kadar Türk tiyatro oyuncularını Fransız Tiyatrosuna hayranlık duysalar da o, Fransız Tiyatrosunun kalite olarak Türkiye'deki tiyatrolardan çok da üstün olmadığını belirtir. Türk Tiyatrosunun ve Fransız Tiyatrosunun farklı kulvarlarda olduğunu söyler. O, Fransız Tiyatrolarının başarılı bulsa da, dekorda romantik kalan zevklerinden hoşlanmaz. Yine de Baltacıoğlu'nun tiyatro fikri ilk kez Fransa'da şekillenir.

Baltacıoğlu, İngiltere'ye de gitmek ister fakat gitmeden önce İngilizceyi konuşabilecek derecede öğrenmesi gerektiğini fark eder. O, yabancı dil eğitiminde gramer öğretilerek değil de pratik ve diyaloglar yardımı ile öğretilince verim alınabileceği görüşündedir.

İngiltere'de parkları, müzeleri, tiyatroları ve okulları inceler. Baltacıoğlu, İngilizlerin doğaya karşı olan ilgilerini keşfeder, doğa ile ilgili her şeyin bahçelerinde ve müzelerinde sergilendiğini görür. O, bu durumun onların doğaya ve yaşama karşı duydukları büyük bir sevincin sonucu olduğunu düşünür.

Baltacıoğlu, İngiliz okullarını yoğun bir şekilde inceler ve İngilizlerin belli bazı geleneklerine bağlı eğitim yaptıklarını görür. İngilizlerin öyle sağlam eğitim yöntem ve kuralları olmamasına rağmen iyi bir nesil yetiştirdiklerini gözlemler.

Pedagojiye önem vermeden iyi nesiller yetiştirebilmeleri, Baltacıoğlu'nun ilgisini çeker ve bu konuyu araştırmaya başlar. O ilk önce öğretmenleri incelemeye başlar ve öğretmenlerin çocuğu eğitmeden evvel onların istek ve kişiliklerine uygun ortamı hazırladıklarını keşfeder. Bu ortamda çocukların hiçbir müdahale olmadan çalıştıklarını fark eder. Bu durum onun ileride meydana getireceği eğitim ilkelerinden “çevre ilkesi”nin temelini oluşturur.

Baltacıoğlu, İngiltere'de en çok etkilendiği okul, Dr. Cecil Reddie'nin kurduğu "Aboltsholme" okulu olur. Doğa ortamında bulunan bu okulda öğrencilerin, işe yarayan ve ekonomik değeri olan ürünler yaptıklarını gözlemler. Dr. Reddie, Baltacıoğlu'nu bir körlerin, bir de sağır ve dilsizlerin eğitildiği koleje götürür. Baltacıoğlu, körlerin yaptıkları karşısında hayranlık duyar ve duymayan öğrencilerin eğitilerek konuşabildiklerini görünce şaşkınlık içerisinde kalır.

Gördüklerini örnek alarak Türkiye'ye döndüğünde engelli öğrenciler için okul açmayı arzu eden Baltacıoğlu, girişimlerde bulunur, fakat başvurduğu mercilerden olumsuz cevap alır. Ayrıca, İngiltere'de Badele adlı bir pedagog tarafından yönetilen "New School"u da ziyaret eder.

Baltacıoğlu'nun Talim ve Terbiyede İnkılâp, İçtimai Mektep ve Toplu Tadrîs isimli kitaplarında bahsettiği pedagojik değişikliklerde, Badele'nin “Eğitim” dergisine

yazdığı bir yazısında okulun görevinin yalnızca öğrenciyi hayata hazırlamak değil, hayatı ona yaşatmak olması bahsinden etkilendiği söylenebilir.

Baltacıoğlu, İngiltere’de de tiyatroları yakından takip eder, incelemelerde bulunur. İngiliz tiyatrosunda, dekora büyük bir özen gösterildiğini ve genel bir samimiyetin hâkim olduğunu görür. O, Fransız tiyatro oyuncularını ile İngiliz tiyatro oyuncularını karşılaştırdığında; Fransız aktörünün piyes kahramanı mantığı ile canlandığı, İngiliz aktörünün ise yüksek bir uyarılma gücü olduğu kanâatine varır.

İngiltere’den ayrıldıktan sonra Belçika’ya geçer. Bu ülkedeki okullar üzerinde de incelemeler yapar. Brüksel’de ünlü eğitimci Dr. Ovide Decroly ile tanışır. Decroly; biri şehir dışında zekâ geriliği olan öğrencilere, diğeri şehir merkezinde normal öğrencilere yönelik olan iki okulu yönetmektedir. Zekâ geriliği olan çocuklara yönelik olan okul bir köy ortamındadır, öğrenciler kendilerine verilen toprak parçalarını ekip biçer, ürün elde ederler.

Baltacıoğlu, Brüksel öğretmen okulunun elîşi profesörü olan J.B. Tensy ile tanışır. Elîşi ve resim konusunda pek çok çalışması ve eseri olan bu adamın özellikle elîşi derslerinde öğrencilere işe yaramaz şeyler yerine, günlük hayatta kullanabilecekleri ürünler yaptırması Baltacıoğlu’nun dikkatini çeker. Tensy’in, yaptırdığı bu ürünler Baltacıoğlu’nu o kadar etkilemiştir ki; İçtimaî Mektep, Toplu Tedrîs, İş Pedagojisi, Umûmi Pedagoji, Resim ve Terbiye, Tarih ve Terbiye gibi eserlerinde ele aldığı beş eğitim prensibinden biri olan “çalışma ilkesi”ni ortaya çıkarmıştır.

Baltacıoğlu, Belçika’daki araştırmalarını bitirdikten sonra İsviçre’ye geçer. Bazı okulları gezer, ancak diğelerlerinden çok da farklı bir durum görmez. Bu okullarda öğretmenlerin klasik ezberci bir yöntem ile ders anlattıklarını, öğrencilerin de ezberlemek için büyük çaba harcadıklarını gözlemler.

İsviçre’den sonra, Almanya’nın Berlin şehrinde uzun süre kalır. Berlin’de birçok okulu ziyaret eden Baltacıoğlu’nun dikkatini özellikle orman içerisine yapılmış olan “Wald Schule“ adında bir açık hava okulu çeker. Bu okulda uygulanan resim metodu Baltacıoğlu’nu oldukça etkiler.

2.1.6. Öğretmen Okulu Öğretmenliği

Baltacıoğlu, 1912 yılında Avrupa'dan İstanbul'a dönünce daha önce çalıştığı Dârülmuallimîn'e gidip müdür Satı Bey ile görüşür ve bu okulda elîşi dersleri vermeye başlar. Ayrıca, uygulama okulundaki dersleri gözlemleyip, hem elîşi derslerinin hem de uygulamalı derslerin pedagoji esaslarına göre işlenmesini da sağlamakla görevlendirilir. Öğretmen okulunda hem elîşi öğretmenleri hem de diğer öğretmenler basit ve hiçbir işe yaramayan elîşlerinin yapılmasını bu dersler için yeterli bulmaktadır. Bu durumdan rahatsız olan Baltacıoğlu, elîşlerini sıkıcı ve dar çerçeveden çıkarmak ister. Elîşi öğretmenleri ona karşı çıkınca sorumluluğunu kullanarak teftişler yapar ve öğrencilere işe yarayabilecek gerçek ürünler meydana getirmeleri yönünde telkinlerde bulunur, yol gösterir. Böylece, öğrencilerin derse olan ilgilerini bir hayli artar. Baltacıoğlu, bu sistemin tüm ülkeye yayılmasının yararlı olacağına inanarak konferanslar verir, makale ve kitaplar yazar. Ayrıca, bu yeni sisteme uygun elîşi öğretmenleri yetiştirilmesi gerektiğine de inanır. Baltacıoğlu, bu niyetle Maarif Bakanlığı'na yaptığı başvurular olumlu sonuçlanır, elîşi öğretmen okulu yapılması için girişimler başlar fakat 1. Dünya Savaşı uzayınca gerçekleştirilemez.

Baltacıoğlu, Dârülmuallimîn'de hoca iken 1913 yılında Dârülfünun'da terbiye dersleri vermek üzere atanır. Onun Dârülfünun'a da getirmek istediği bazı yenilikler vardır. Bu yeniliklerden ilki resim alanındadır. Dârülfünun'da zaten bir resim öğretmeni olduğu için o, uygulama okulunun derslerine girer. Dârülfünun'daki resim öğretmeni görevinden ayrılınca Baltacıoğlu aynı yenilikleri öğretmen okuluna da getirir. Resim konusunda her fırsatta konferanslar verir, 1915 yılında Resmin Usûl-i Tedrîsi isimli kitabını ve İlköğretim Müfredat Programı'nın resim ve elîşi bölümlerini yazar.

Baltacıoğlu, öğretmen okulunda çalıştığı süre boyunca öğrencileri ile samimi bir ortam kurar ve güzel bir ilişki geliştirir. Kimi zaman kendisi de öğrenciler arasında yaptığı gözlemlerle yeni şeyler öğrenir.

Müdür Satı Bey, görevden ayrılınca yerine gelen Kemal Bey gerçekleştirilen yeniliklerin devam edebilmesi için Baltacıoğlu'nu müdür muavini olarak atar. Baltacıoğlu, kendisine verilen bu yetkiden faydalanarak pek çok yenilik daha yapmak ister. Hem öğretmenlerin niteliklerini artırmak, hem de yeni eğitim-öğretim yöntemleri uygulamak ister. Baltacıoğlu öğrencilerini gerçek hayata hazırlamayı hedef olarak gören

bir rapor hazırlayıp Maarif Bakanlığına sunar. Öğrencilerin ders dışında da araştırma yapabilmeleri için ders saatlerinde düzenlemeler yapar. Öğrencileri; öğleden sonra kütüphane, laboratuvar, müze gibi yerlere gitmeleri için teşvik eder. Yaptığı yenilikler, diğer öğretmenlerin hoşuna gitmez ve onu pek çok olumsuz sözle itham ederler.

Baltacıoğlu, Dârümuallimîn'de olduğu gibi 1914 yılından itibaren Dârümuallimat'ta da dersler verir. Bu kız öğretmen okuluna genç yaşta atanan ilk erkek öğretmen olur. Burada yaptığı çalışmalar erkek öğretmen okulundakinden çok farklı değildir ve maksadı da genelde aynıdır. Her iki okulda da öğrencilerin hayata olan bakış açılarını değiştirmeyi amaçlar. Bu okulda dinî konularda öğrencilerin bilgi seviyesini ölçmek maksatlı bir anket yapılır. Hem bu anket münasebeti ile hem de daha önce Dârümuallimîn'de yaptığı yenilikler sebebiyle Maarif Bakanlığı'na sık sık şikâyet edilir. Bu şikâyetlerin artması üzerine iki yılın sonunda, Bakanlık tarafından üniversiteye atanır.

2.1.7. Şems'ül-Mekâtib'de Ders Nâzırlığı

Balkan Savaşları esnâsında, öğrenciliğinin bir kısmını da geçirdiği bu okula atanan Baltacıoğlu, bazı şartlarının kabul edilmesi durumunda fahri olarak ders verebileceğini söyler. Şartlarından birisi, okulun idarî ve ilmî yetkilerinin kendisinde olmasıdır, ikinci şartı öğretmenlerden alanında yeterli olmayanları uzaklaştırma yetkisinin de verilmesi ve üçüncü şartı ise ders programlarında yenilik yapabilme hakkının tanınmasıdır. Şartları kabul edilen Baltacıoğlu, Tâlim ve Terbiyede İnkılâp kitabının uygulamasını bu okulda yapar. Alanında bilgili ve tecrübeli öğretmenlerden bir ekip oluşturduktan sonra bu öğretmenleri kaynaştırmak için çeşitli faaliyetler yapar ve zaman zaman öğrencileri de bu faaliyetlerine dâhil eder. Ders kitaplarını yeterli bulmadığı için öğrencileri sık sık kütüphanelere gidip araştırma yapmaya yönlendirir. Baltacıoğlu bu okulda “Sentetik Ders Levhâsı” dediği çeşitli gazete ve dergilerden kesilen yazıların asıldığı panolar yapar.

Okulun bahçesine bir sahne kurar ve tiyatro aktivitelerini başlatır. Burada temsil edilmesi için pek çok piyes ve oyun yazar. Yazdığı piyesler öğrenciler tarafından velilere sergilenir. Bir piyes sunumunda öğrencilerinden birini doğaçlama oynamak üzere görevlendirir ve bu öğrenci çok başarılı bir temsil sergilemesi Baltacıoğlu'nda yeni bir tiyatro fikri doğurur.

Baltacıoğlu, Avrupa'daki doğa okullarının başarılarını gördükten sonra Şems'ül-Mekâtib'i de bir açık hava okulu haline getirmek ister. Bu niyet ile okul binası için Küçük Çamlıca'da bir köşk kiralar fakat Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine bina işgal altına alınır. Baltacıoğlu da buradaki görevinden ayrılır. Olumsuzluklara rağmen onun bu okulda gerçekleştirdiği yenilikler kısa sürede yayılır ve benimsenir.

2.1.8. Cumhuriyet Sonrası Yıllar

Baltacıoğlu Şems'ül Mekâtib'deki görevinden ayrıldıktan sonra; 1917'de Millî Tâlim ve Terbiye Cemiyeti'nin genel sekreterliği görevine getirilir ve aynı yıl, 1914 yılında kurulan İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Fakültesi'nde Terbiyevî İçtimâiyat derslerini okutur. Daha sonra, 1918 yılında Tedrîsat-ı Tâliye Müdürü Umûmiliği, 1919 yılında da Tedrîsat-ı Âliye Müdür-i Umûmiliği ve Maârif Nezâreti Heyet-i Teftişiyeye Müdür-i Umûmiliği görevlerini yapar. 1920-1923 yılları arasında Edebiyat Fakültesi'nde dekanlık yapar. 1923 yılında Dârülfünun emîni olarak seçilir ve cumhuriyetin ilk rektörü olur. 1925 yılına kadar bu görevini sürdürür. Aynı zamanda Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi Bedayi Muallimliği, Maârif Vekâleti Müsteşarlığı, Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âlisi'nde Resmin Usûl-i Tedrîsi muallimliği, İlâhiyat Fakültesi'nde İçtimaî ve Dinî Ruhیات Müderrisliği, İlâhiyat Fakültesi'nde İslâm Bediiyatı Müderrisliği ve Edebiyat Fakültesi'nde İçtimâiyat, Ahlâk müderrislikleri görevlerini de yapar.

1933 Yılındaki reformla Dârülfünun İstanbul Üniversitesi'ne çevrilirken doktorası olmayanlar kadro dışı bırakılır. Kadro dışı bırakılanlar arasında olan Baltacıoğlu, bir nevi kendi üniversitesini kendisi kurmak maksadı ile 1 Ocak 1934'de "Yeni Adam" dergisini çıkartmaya başlar ve ölene dek 46 yıl bu dergiyi çıkartır.

1942 yılında Maarif Vekili olan Hasan Ali Yücel, Baltacıoğlu'nu Ankara Üniversitesi Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesi'ne atayınca, o burada verdiği Pedagoji, Terbiye Tarihi ve Usûl-i Tedrîs dersleri ile okulun hem ilk öğretim üyesi, hem de kurucusu olur. Çalışmalarına siyasî alanda da devam etmek isteyen Baltacıoğlu, ilk olarak 1942 yılında Afyon'dan daha sonra ise, 1946 yılında memleketi Kırşehir'den milletvekili olur. 1950 yılında emekli olduktan sonra dergisini çıkarmaya devam eder, konferanslar verir ve dışarıdan üniversite derslerine girer.

Baltacıoğlu, 01 Nisan 1978 tarihinde Ankara'da vefât etmiştir.

2.2. Eserleri

Baltacıoğlu, Türkiye’de özellikle eğitimin gerçekçi felsefesini yapan bir pedagog olarak, bütün eserleriyle işte böyle bir fonksiyona sahip bir insandır. (Kolçak, 1968: 14)

2.2.1. Pedagojik Eserleri

- Tâlim ve Terbiye’de İnkılâp. İstanbul, 1328 (1912), (2. bas. 1927)
 Mekâtib-i İbtidâiyye’de Hendesin Usûl-i Tadrîsi. İstanbul, 1329 (1913)
 Terbiye ve İman. İstanbul, 1330 (1914)
 Coğrafyanın Usûl-i Tadrîsi. İstanbul, 1330 (1914)
 Terbiye-i Avam. İstanbul, 1330 (1914), (2. bas. İstanbul, 1924)
 Eşya Derslerinin Usûl-i Tadrîsi. 1330 (1914), (2. bas. İstanbul, 1920)
 İlmi Terbiye Konferansları. İstanbul, 1331 (1915)
 İzmir Konferansları. İzmir, 1331 (1915)
 Terbiye İlmi. İstanbul, 1332 (1916)
 El İşlerinin Usûl-i Tadrîsi. İstanbul, 1331 (1915), (2. bas. İstanbul, 1920)
 Resmin Usûl-i Tadrîsi. İstanbul, 1331 (1915), (2. bas. İstanbul, 1920)
 Mektep Temsillerinin Usûl-i Tadrîsi. İstanbul, 1331 (1915), (2. bas. İstanbul, 1920)
 Maârifte Bir Siyaset. İstanbul, 1335 (1919)
 Usûl-i Terbiye ve Tadrîs. İstanbul, 1336 (1920)
 Yazının Usûl-i Tadrîsi. İstanbul, 1336 (1920), (2. bas. İstanbul, 1924)
 Tek Öğretmenli Beş Sınıflı İlkokullar. İstanbul, 1923
 Terbiye Dersleri. İstanbul, 1923
 İctimaiyat Nokta-i Nazârından Terbiye. İstanbul, 1923
 İlk Mekteplerin Müfredat Programı. 2. bas. İstanbul, 1927
 J. J. Rousseau’nun Terbiye Felsefesi. İstanbul, 1925, (2. bas. İstanbul, 1931)
 Türkiye’de Sanayi Nefise Tadrîsatının Islah ve İnkişafına Dair Layiha. İstanbul;1926
 Umûmi Pedagoji. İstanbul, 1930 Mürebbîlere, İstanbul, 1931.
 Terbiye. İstanbul, 1932
 Resim ve Terbiye. İstanbul, 1932
 Hususî Tadrîs Usûlleri. İstanbul, 1932
 İctimâî Mektep Nazariyeleri ve Prensipleri. İstanbul, 1932, (2. bas. Ankara, 1942)

Tarih ve Terbiye. İstanbul, 1933
 Toplu Tedrîs. İstanbul, 1938
 İyi Çocuk. İstanbul, 1939
 Çocukların Terbiyesi. İstanbul, 1943, (2. bas. İstanbul, 1948)
 Öğretmen. İstanbul, 1944
 Rüyamdaki Okullar. İstanbul, 1944
 Cinsel Eğitim. 1957, (yayınlanmadı)
 Adam Nasıl Yetişir Nasıl Yetiştirilir. Ankara, 1964
 Pedagojide İhtilal. İstanbul, 1964

2.2.2. Sosyolojik Eserleri

Tadil-i Huruf Meselesi (M. Şinasi ile beraber). 2. Risâle İstanbul, 1329-1331(1910-1912)

Avrupa Bizi Nasıl Tanıyor? İstanbul, 1329 (1913)
 Ahlâksızlık. İstanbul, 1334 (1918)
 Sosyoloji. İstanbul, 1939
 Türk'e Doğru. İstanbul, 1942-1943 (2. bas. Ankara, 1972, 3. Baskı)
 Batıya Doğru. İstanbul, 1945
 Halkın Evi. Ankara, 1957
 Ziya Gökalp. İstanbul, 1966
 Kültürce Kalkınmanın Sosyal Şartları. İstanbul, 1967
 Din ve Hayat. İstanbul, 1334 (1918)
 Kur'an. Ankara, 1957 (Çeviri)
 Büyük Tefsir. 1. Kitap, Allah Nedir?, Ankara, 1961
 Sapıklar. İstanbul, 1938 (2. bas. Ankara, 1949).

2.2.3. Felsefî Eserleri

Kalbin Gözü. İstanbul, 1922, (2. bas. İstanbul, 1942)
 Felsefe. İstanbul, 1938

2.2.4. Sanat Konulu Eserleri

Demokrasi ve Sanat. İstanbul, 1931
 Sanat Estetik ve Yaratma. İstanbul, 1934

Sanat. İstanbul, 1934

Karagöz Tekniği ve Estetiği. İstanbul, 1942

Türklerde Yazı Sanatı. İstanbul, 1958

Türk Sanat Gelenekleri. Ankara, 1965

Türk Plastik Sanatları. Ankara, 1971

Tiyatro. İstanbul, 1941

2.2.5. Edebî Eserleri

Batak. İstanbul, 1943-Roman

Yalnızlar. İstanbul, 1946-Hikâyeler

Andaval Palas. İstanbul, 1934 (2. bas. İstanbul, 1940)-Tiyatro

Kütük. İstanbul, 1934-Tiyatro

Ölüler. İstanbul, 1939-Tiyatro

İnanmak. İstanbul, 1939-Tiyatro

Akıl Taciri. İstanbul, 1940-Tiyatro

Karagöz Ankara'da. İstanbul, 1940-Tiyatro

Dolap Beygiri. İstanbul, 1940 (2. bas. Ankara, 1949) -Tiyatro

Kafa Tamircisi. İstanbul 1940 (2. bas. İstanbul, 1946) -Tiyatro

2.2.7. Çocuk ve Gençlik Eserleri

Tekinsiz Ev, İstanbul,1934; Çomar'la Tomar, İstanbul,1934; Büyükanne, İstanbul,1934; Yaramazlar, İstanbul,1934; Ali ile Köpeği, İstanbul,1934; Palyaço, İstanbul,1934; Deli, İstanbul,1935; Haydutlar, İstanbul,1935; Yiğit Çocuk, İstanbul,1935; Hırsız, İstanbul,1935; Kurtlar, İstanbul,1935; Çoban, İstanbul,1935; Nonoş'la Tonoş, İstanbul,1935; Casus, İstanbul,1936; Değirmen, İstanbul,1938; İki Serseri İstanbul,1938; Arslan ile İnsan, İstanbul,1938; Beyaz, İstanbul,1938; İyi Ana, İstanbul,1939; Azap, İstanbul,1939; Ahmet, İstanbul,1939; Çocuk Şiirleri, İstanbul,1939; Kulyabanî, İstanbul,1939; İnsanlık, İstanbul,1939; Yaz Ünitesi, İstanbul,1940; 23 Nisan, İstanbul,1940; İlkbahar Ünitesi, İstanbul,1940; Kış Ünitesi,

İstanbul,1940; Sonbahar Ünitesi, İstanbul,1940; Oğuz Masalı, İstanbul,1941; Nasreddin Hoca, İstanbul,1941; İzahlı Atasözleri, İstanbul,1941; Yurdunu Bil, İstanbul,1941; Türk Askeri Yurdun Hakkı, İstanbul,1941; Bey Böğrek, İstanbul,1942; Şen Bilmeceler, İstanbul,1943; Masal İçinde Masal, İstanbul,1943; Hikâyeli Atasözleri, İstanbul,1943; Hayvanlar Beyi Kaplan, İstanbul,1944; La Fonten Masalları, İstanbul,1944.

2.2.8. Biyografik Eseri

Atatürk; Yetiştmesi, Kişiliği, Devrimleri. Erzurum, 1973

2.2.9. Otobiyografik Eseri

Hayatım. “Yeni Adam”, (yay. haz. Baltacıoğlu A. Y.), İstanbul, 1998

2.2.10. Radyofonik Piyesleri

Ali’nin İçi, Susamış Gönüller, Damdaki Elmas, Gökten İnen Tanrılar, Huy Canın Altındadır, Tevekkül, Gazal (Kastamonu lehçesi ile), Yolcu (Adana lehçesi ile), Yaşamak mı istersiniz Ölmek mi, Kader, Can Pazarı, İnsanoğlu, Hayvancuh (Kastamonu lehçesi ile), Gama (Kastamonu lehçesi ile), Beyinsiz, Zehir Fişegi.

2.3. İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun Eğitim İle İlgili Temel Görüşleri

2.3.1. Baltacıoğlu’nun Eğitim Tarifi ve Amacı

Türkiye’de eğitim alanında yenilenmeler Osmanlı’nın son dönemlerinde, II. Meşrutiyet’ten sonra ortaya çıkan modernleşme ve batılılaşma faaliyetleri ile başlar. Cumhuriyetin ilk yıllarında geleneksel eğitimin dışına çıkılarak çağa uygun yeni bir eğitim modeli oluşturmak ve yeni bireyler yetiştirmek amaçlanır. Türkiye’de, eğitimde yenileşmenin en önemli isimlerinden biri olan Baltacıoğlu, modern ve millî bir eğitim sistemini oluşturmak ister.

Baltacıoğlu, Osmanlı Devleti’nin eğitim politikasını belirleyen bireyci, Osmanlıcı ve kozmopolit anlayışa karşı çıkar. Ezberci eğitim yerine uygulamalı öğrenimi, ferdi merkeze alan eğitim yerine de toplum merkezli eğitimi benimser (Güngör, 2008: 3).

Baltacıoğlu, mevcut eğitim sisteminin amacını yalnızca uslu, ezberleme yeteneğine sahip çocuklar yetiştirmekten ibaret görmektedir. Bu şekilde gerçekleştirilen bir eğitimde yetişen nesiller sağlıklı olacaktır. O, tecrübeleri doğrultusunda çocukları içinde yaşayacakları sosyal hayata hazırlayacak, düzenli ve özgür olan bir eğitim sistemine ihtiyaç olduğunu düşünür. Meşrutiyet'ten sonra eğitime, gözlem yapma ve karşılaştırma gibi yeni teknikler girse de, eğitimde felsefî bir anlayış olmadığı için zayıf nesiller yetişmeye devam etmiştir. Baltacıoğlu bu eski eğitim anlayışını şu sözleri ile eleştirir: "Eski pedagojinin en büyük hatası terbiyeyi statik, değişmez bir mevzû gibi telâkki etmesi, terbiye için bütün zaman ve mekânlarda tatbîk edilebilir umûmî düsturlar, âlemşümûl kâideler aramasıdır." (Baltacıoğlu, 1930: 7-8)

Eski pedagoji usûllerini köhneleşmiş, geçerliliğini yitirmiş bulan Baltacıoğlu, pek çok yeniliğe imza atar ve bu yeni pedagojinin bilgi ve metotlarından yararlanılmasını ister.

Baltacıoğlu'na göre eğitimle ilgili ortaya atılan akılcı, iradeci ve şahıssal teoriler eğitimin sorunlarını açıklamaya yetmez. J.J. Rousseau'nun "Çocuğun kendine has ve büyüklerden farklı bir şahsiyetinin ve psikolojik özelliklerinin bulunduğunu ispat eden" teorisinden sonra eski görüşlerden vazgeçilmiştir (Baltacıoğlu, 1942a: 94).

Dünyaya yeni gelmiş bir insanın yeteneklerinin gelişmiş olmasından bahsedilmesi söz konusu değildir. Ancak dünyaya yeni gelen diğer canlılar yeteneklerinin çoğu gelişmiş olarak hayata başlarlar. Eğitim bu noktada devreye girer ve dünyaya geldiği zaman çaresiz bir halde olan insanın hayata hazırlanabilmesini ve yeteneklerini geliştirebilmesini sağlar.

Baltacıoğlu'na göre entelektüellerimiz arasında dahi eğitimi "okuma-yazma"dan ibâret görenler vardır. Ülkemizin eğitim hususundaki en önemli sorununu okullar değil, mevcut okullarda verilen eğitim-öğretimin yetersizliği olarak görür. Aslında eğitimin esas hedefine ulaşması için kullanılması gereken bir araç olan okuma-yazmanın, eğitim-öğretimde hedef gibi algılanması bu sorunu doğurur. İşte bu yüzden eğitimin verimli olabilmesi ve eğitim sisteminin düzenlenebilmesi için ilk önce, eğitim algısının değişmesi gerektiğini düşünür. Baltacıoğlu, bilimi de eğitimin bir parçası olarak işaret eder. O, okullarda uygulanan eğitim programlarının genç beyinleri okur-yazar yapmaktan ve bazı bilgilerle doldurmaktan öteye gidemediğini ifade eder. Eğitimin

okulda verilenlerden ibaret olduğu gibi yanlış bir algının toplumda yer ettiğini düşünən Baltacıoğlu gerçek eğitim alanının aslında; aile, çevre ve hayat olduğunu düşünür. Çünkü anlatma ve öğretme işi, tecrübelerin bir şuurdan diğesine aktarılmasıdır (Baltacıoğlu, 1935a: 5).

Bergson ve Rousseau Baltacıoğlu'nun eğitim felsefesinde özellikle etkili olan isimlerdir. Rousseau'nun Emile adlı romanı onun eğitimde uygulama fikrine önem vermesini sağlamıştır ve Baltacıoğlu uygulamalı eğitimin savunucusu olmuştur.

Rousseau, eğitim alanında yapılan çalışmaların başarısızlığını çocukların yeterince anlaşılamamış olmasına bağlamaktadır. Çocukluk çağının eğitim için en önemli dönemlerden birisi olduğunu söyleyen Rousseau; bu çağın, çocuğun yeteneklerinin henüz gelişmediği, sosyalleşmesinin tamamlanmadığı bir dönem olduğuna dikkat çeker. Bu sebeple Rousseau eğitime temelden başlanması gerektiğini söylemekte ve bu temelinde çocuk olduğunu; çocukluk çağı olduğunu ifade etmektedir. Çocukların da kendine özgü bir psikolojilerinin olduğunu düşünən Rousseau; onların yetenekleri gelişmiş insanların küçük modelleri gibi görülmemesi gerektiğini söylemektedir. Rousseau'nun eğitim felsefesi beş madde etrafında şekillenir. Baltacıoğlu, bu beş maddeyi J. J. Rousseau'nun "Terbiye Felsefesi" adlı kitabını tercüme ederken şu şekilde açıklamıştır (Baltacıoğlu, 1925: 87-90).

1) Hürriyet Prensibi. Çocuklar tabiatları gereği öğrenmeye açıktırlar, bu yüzden oyun oynamaya teşvik edilmelidirler. Çocuklara bilgi yüklemesi yapmak yerine, onlar doğal ortam içerisinde özgür bırakılmalıdırlar.

2) Zorunluluk prensibi. Tabiat içerisinde yaşayan çocuk, hayatın zorlukları ve zorunlulukları ile karşı karşıya kalacaktır. Doğal ortamda özgürce yaşam, çocuğu hem güzelliklere hem de acılara alıştıracaktır. Bu durum zorunluluk prensibini oluşturur.

3) Tedriç prensibi. Çocuğa yapılan muamele onun gelişimine uygun olmalıdır, ona karşı bir yetişkin gibi davranılmamalıdır. Yetişme sürecinin basamakları içerisinde çocuğun davranışlarında değişiklikler meydana gelecektir. Eğer çocuk, doğal gelişimine göre muamele görmezse zayıf bir şahsiyet olur.

4) Muvazene prensibi. Bir çocuğun kuvveti ihtiyacına göre yüksek olursa o çocuk güçlü olur, düşük olur ise de aciz olur. Kuvvet ve ihtiyaç arasında denge olmalıdır.

5) Menfî Terbiye prensibi. Çocuk tabiata yakın olursa, sosyal hayata ve toplum ahlâkına da hazırlanmış olur.

Rousseau'nun Emile'sinin öğretmeni insan değil, içinde yaşadığı tabiattır (Baltacıoğlu, 1925: 103).

Baltacıoğlu Rousseau'nun bu eğitim prensiplerinden etkilenmiş ve kendisi de eğitime dair beş prensip belirlemiştir. Çocuğun tabiat içerisinde eğitim almasını sağlayacak açık hava okullarının açılmasını ve kendisinin de tedrîsâtından geçtiği ezberci eğitimden, uygulamalı eğitime geçilmesini istemiştir. Baltacıoğlu'nun bu düşünceleri, 17 Nisan 1940 tarihinde ilkokul öğretmeni yetiştirmek üzere, köy enstitülerinin hayata geçirilmesini sağlamıştır.

Baltacıoğlu'na göre eğitimin amacı toplumun ihtiyaç duyduğu girişken, aktif, çalışkan ve sosyal insanın oluşabilmesi için, bireyi topluma uyumlu hale getirebilmektir. Toplumların yaşamını etkileyen din, ahlâk ve dil gibi değerler terbiye kavramının müktesebatını da değiştirmektedir. Her toplumun kendine göre bir terbiye anlayışı vardır. Fakat aynı zamanda her toplumun kendi içinde, bu anlayış çevresinde şekillenen bir birlikteliği, tutuculuğu da söz konusudur. Toplumsal yaşamın sağlıklı şekilde devamlılığının sağlanabilmesi için; toplumların kendi içindeki bu birlikteliğe ihtiyaç olduğu gibi, toplumlar arası farklılıklara da ihtiyaç vardır. Baltacıoğlu'na göre eğitimde farklılık göstermeyen husus, eğitimin bahsi ve ilkeleridir. Eğitim metodunun değişkenlik gösterebileceği gibi değişebileceğini de ifade eden Baltacıoğlu, süreklilik arz eden eğitimin zamanla ve yerle kısıtlanamayacağını düşünmektedir. Dönem dönem farklılıklar ve eksiklikler gösterse de tarihin her safhâsında eğitimden bahsetmek mümkündür. Öte yandan, eğitim bilimi ise, bilinçli bir oluşum gösterdiği için düşünce tarihin her döneminde var olduğu söylenemez.

Eğitimin amacını adam yetiştirmek olarak gören eski pedagoji bir takım ahlâkî kavramlarla ilgilenmeyi amaç edinmiştir. Baltacıoğlu, gerçek eğitim için bu soyut kavramları amaç kabul etmez aksine, somut davranışlarında ahlâkî şahsiyeti kazanmış bireyler yetiştirmeyi amaç olarak görür.

Baltacıoğlu'na göre, toplum hayatına yönelik eğitimin iki gâyesi bulunmaktadır. Bu gâyelerden ilki genel (umumî) yön, bireyde kültürel ve ahlâkî şahsiyeti oluşturmak,

ikinci yön yani özel (hususî) yön ise; icrâ edeceği mesleğin şahsiyetini kazanmış birey yetiştirmektir.

Baltacıoğlu, bu görüşleri doğrultusunda oluşturulacak eğitim sistemini, demokrasiye hizmet edebilecek en iyi sistem olarak görür. Onun bu görüşleri hâlâ geçerliliğini korumaktadır ve günümüz eğitim sistemi için de değerlendirilmesi mümkündür (Celkan, 2003: 128).

2.3.2 Baltacıoğlu'nun Eğitim Sisteminin Temel Prensipleri

Baltacıoğlu; Sosyoloji, Psikoloji ve Sosyo-Psikoloji bilimlerinin verilerine göre şekillenen bir değişim telakkîsiyle eğitim felsefesinin ilkelerini oluşturur. Baltacıoğlu; bu temel prensiplere "İçtimaî Mektep" adlı eserinde yer vermiş ama bu prensipleri sınıflandırmamıştır. Bu eserinden sonra kaleme aldığı "Toplu Tedrîs" ve İçtimaî Mektep'in ikinci baskısında beş madde halinde bir sınıflama yapmıştır (Akar, 1985: 55).

1. Şahsiyet prensibi. Baltacıoğlu'na göre, eğitim insana sadece belli bir çalışma çevresine ilişkin malumatlar vermemeli, aynı zamanda o alan ile ilgili şahsiyeti de kazandırmalıdır. O, insan yetiştirmenin amacını ulusun değerlerini ve çağın yöntemlerini kazandırmak olarak da açıklamaktadır. Yalnız bu kazanımlar kişinin öğrenme zekâsına ve bunun gibi başka sebeplere göre de farklılık gösterebilir.

Psikolojik durum, sosyolojik yetenekler, beden yapısı ve fiziki gelişim kişiyi oluşturan öğeler olarak sıralanabilir. Yani bir kişiliğin ortaya çıkabilmesi için bireyin huyunu ve niteliklerini meydana getiren öğelerin iyi tatbîk edilmesi ve buna uygun eğitim-öğretim metodunun uygulanması gerekmektedir.

Okul, bilim dallarına ait bilgilerin öğretilmesinde önemli bir yere sahiptir. Ancak okulun esas gâyesi salt bilgi vermekten öte, kişinin şahsiyet kazanmasını sağlamak olmalıdır. Şahsiyetli insanı, toplumla uyum içinde yaşayan ve toplum için faydalı eserler meydana getiren insan olarak tarif eden Baltacıoğlu, şahsiyetsiz insanın ise çevresine uyum sağlamaktan yoksun olduğunu belirtir. Böylece eğitimin amacını; çocuğu şahsiyet sahibi bir birey haline getirebilmek için, onu sosyal hayata hazırlamak olarak görür. Şahsiyet oluşturabilmenin metodunu ise şöyle özetler: *"Gerçek şahsiyetler ve onların gerçek üfûleleri ancak gerçek cemiyetlerin tabî ve aslî müesseseleri içinde yapılan gerçek ve tam faaliyetlerle teşekkül edebilir."* (Baltacıoğlu, 1942a: 29)

“Kişilik” mefhumunu bireye, kendi milletinin millî ve manevî hassasiyetlerinin benimsetilmesi olarak değerlendiren Baltacıoğlu; kişilik sahibi insandan bahsederken eğitimin somut etkilerinin bireyde zuhûr etmesini ve her toplumun ulusal şahsiyetini kazanmış kişileri kastetmektedir. Bir ulusun yaratmak istediği asıl bireyler millî eğitim görmüş ve millî şahsiyetlerine kavuşmuş bireylerdir.

Bu değerlendirmelerinden de anlaşılacağı gibi Baltacıoğlu’nun, bireyin eğitilmesinden kastı, yalnız kuramsal bilginin bireye aktarılması değil, bu bilginin günlük hayatta tatbîk edilmesidir. O, günlük yaşamda tatbîk edilmeyen eğitim prensiplerinin, ihtiyaçları karşılayamadığına inanmaktadır. Gerçek şahsiyetlerin, somut davranışları ile kendini gösteren bireyler olduğunu söylerken aslında, kendisinin eğitim algısındaki somutluk (müşahhaslık) ilkesine vermiş olduğu öneme de dikkat çekmektedir. Millî kimliğin araçları olan din, dil ve sanatı olduğu gibi, kişiliği de saf bir varlık olarak görmektedir.

2. Çevre prensibi. Eğitim alacak bireyin aklî münasebetler ihtivâ ettiği bütün saha çevreyi oluşturmaktadır. Çevrenin insan kişiliğinin oluşmasındaki etkisi, bireyin sağlam bir şahsiyete sahip olmasında büyük önem taşır.

Çevrenin önemini sık sık vurgulayan Baltacıoğlu, şahsiyet sahibi bireylerin gerçek bir çevre içerisinde yetiştirilebileceğine inanır. Uygulanacak her eğitimin kendine has bir çevresinin olduğunu düşünen Baltacıoğlu eğitimin, kendisine has olan bu çevrede verilmesi gerektiği görüşündedir.

Çocuk doğal çevresinde, yani kendisine en uygun çevrede eğitime tabi tutulmalıdır. Bir topluluk içinde yetişmesi gereken çocuğun, bir yandan da içinde bulunduğu toplumla duygu paylaşımı yapabilmesi sağlanmalıdır. Yani çocuğun tâbi tutulduğu eğitim sisteminde hem fiziki hem de toplumsal çevrenin etkileri göz ardı edilmemelidir.

Baltacıoğlu okulun bireye sosyal bir varlık olduğunu fark ettirmede, gerekli olan bilgi ve yetenekleri kazandırmada önemli bir görevi olmasına rağmen, tek başına bu görevleri yerine getirmekte yetersiz kalacağını düşünmektedir. Birey; eğitimin temel amacı olan kültürel kişiliğini ve teknik kişiliği yalnızca gerçek çevrelerde kazanabilir (Baltacıoğlu, 1967: 81).

Baltacıoğlu şahsiyet sahibi bireyin; aile, millet, devlet ve insaniyetten oluşan çevreler içerisinde, aynı zamanda meslekî bir çevrede yetişmesi gerektiği görüşündedir (Baltacıoğlu, 1942a: 32).

Çevre prensibine göre eğitimin muhîti, toplumsal yani işlevsel bir yaşam alanıdır. Bu sebeple Baltacıoğlu'nun çevreden kastı; mahalle, köy, şehir değil kişiyi meslekî olarak da besleyebilecek alanlar olan atölye, işlik, büro, sahne, gazete, deniz, toprak gibi gerçek muhîtlendir (Baltacıoğlu, 1944a: 97).

3. Çalışma prensibi. Baltacıoğlu'nun şahsiyet ve çevre prensiplerini tamamlar nitelikte olan çalışma prensibine göre; eğitim gören birey, içinde yaşadığı muhîtte gerçekleşen olaylara karşı tepkisiz olmamalıdır. Çocuğun, faydalı fiiller icrâ ederek sosyal hayat içerisine katılması sağlanmalıdır. Eğitim tek taraflı ele alınmamalıdır. Eğitimin verimli olması, onun tüm yönleriyle ele alınması ile mümkündür. Bu yüzden çalışma ilkesine göre, okullar soyut bilgilerin verildiği mekânlar değil, gerçek yaşamda icrâ edilebilecek bilgilerin verildiği mekânlar olmalıdır. Ayrıca Baltacıoğlu; okulları millî değerleri ve çağın yöntemlerini öğreten, gerçek hayat dışındaki gerçek şahısların mekânı olarak da ifadelendirmektedir. Çalışma prensibine göre; adam, ulusal kültürü ve çağının tekniğini, gerçek çevreleri içinde çalışarak, yaşayarak kazanır, benimser (Baltacıoğlu, 1942a: 34).

4. Verim prensibi. Baltacıoğlu'na göre; gerçek bir çalışmanın neticesi, gerçek bir eser olmalıdır. O, verimden kastını şöyle ifade eder:

Gerçek bir travayın şartı gerçek bir eser, bir randıman elde etmektir. Gerçek randımandan maksat sosyal değer taşıyan eser demektir. Terbiyenin mevzuu olan insan gerçek bir hayat çevresinde yaşayacak, gerçek bir travay yapacak, fakat mutlaka gerçek bir eser verecektir. (Baltacıoğlu, 1942a: 35)

Baltacıoğlu günlük hayatta kullanılabilecek, faydalı bir eser meydana getirmeyi çalışmanın temeli olarak ele almıştır. Amaçlanan gerçek fayda; toplum açısından bir anlam ifade eden, bir işe yarayan ürün oluşturmak anlamına gelmektedir.

Baltacıoğlu'nun eğitim sisteminin temel prensiplerinden birisi olan verim prensibinde, eğitime tâbi tutulan birey harcadığı emek sonucunda işe yarar bir ürün meydana getirerek toplumsal bir faydanın kaynağı olacaktır. Örneğin; eğitilen birey marangoz ise yapılan sandalyeler kullanılabilecek ve ticari faaliyetlerde boy gösterebilecek şekilde olacaktır.

Aile, okul gibi tüm çevrelerde verilen eğitim, verimli olmalıdır. Eğer eğitim bireyde kendinden beklenen kültür kişiliğini ve teknik kişiliği oluşturabiliyorsa verimlidir, oluşturamıyorsa da verimsizdir.

Eğitimin gâyesi, bireye ait olduğu milletin değerlerini ve çağın bilim yöntemlerini kazandırmak olarak ele alınabilir. Uygulanan eğitim bu iki hedefe ulaşabiliyorsa görevini yerine getiriyor demektir. Bu hedeflere ulaşmak bazen gecikebilir, çünkü eğitim geniş zaman dilimlerine yayılmış bir süreçtir. Eğitime; ilkelerine ve kuramlarına, oluşturduğu eserlerin vasıflarına ve miktarına göre değer biçilebilir. Yani eğitim, meydana getirdiği eserin verimine göre değerlendirilir.

Baltacıoğlu verimi; “*Gerçek randımandan maksat, sosyal değer taşıyan eser demektir.*” diyerek tanımlar (Baltacıoğlu, 1942a: 35). Yani Baltacıoğlu’nun “verim” anlayışı; uygulanan eğitimin sosyal hayatta karşılaşılan gereksinimleri ne kadar karşıladığı ile orantılıdır.

5. Başlatma prensibi. Başlatma prensibi, Baltacıoğlu’nun prensiplerinin sonuncusudur. Baltacıoğlu, Başlatma Prensibi’ni şu şekilde ifade etmektedir:

Elimizde olan travayları yaptırmak alınması elimizde olan kişilik randımanlarını sağlamak. Buna "Başlatma" diyorum. Demek ki, eğitim kişiliği bütün olarak kazandırmak değil, yalnız başlatmadır. Eğitim, sosyal yaşayışa henüz elverişli olmayan çocukları sosyal çevre içinde, sosyal travaylarla, sosyal randıman sağlayarak, sosyal kişilik edinmeye başlatmaktır. (Baltacıoğlu, 1935b: 121)

Baltacıoğlu’nun başlatma prensibi, eğitim ile çocuğa verilmesi gerekenlerin belirlenmesidir. Bu prensip; dar bir alanla sınırlanmış okulda verilen eğitimin çocuğa gerçek bir kimlik kazandırabilmek için taşınması gereken nitelikleri belirler. Başlatma prensibinde esas amaç, kısa bir süre içinde çocuğu gerçek hayata hazırlamaktır. Çünkü Baltacıoğlu’na göre konusu ne olursa olsun, eğitimin temel amacı çocuğu gerçek hayata hazırlamak ve ona gerçek şahsiyeti kazandırmaktır. Okulda verilecek eğitim kişiyi gerçek hayata hazırlamakta yeterli değildir, fakat bu eğitimden sonra kişi deneyimleriyle ve başarılarıyla eksiklerini tamamlamalıdır. Başlatma prensibi sadece temel eğitimin en etkin bir biçimde nasıl verileceğini ifade eder.

Çocuklara okul çevresi içerisinde yaptırılması mümkün olan hayat tecrübelerinin yekûnu 'inisiyasyon' dediğim fiili teşkil eder. Terbiye bir

inisiyasyondur; her şey değildir. Terbiyenin vazifesi hayata hazırlamaktır yoksa bütün hayatı yaşatmak değildir. (Baltacıoğlu, 1942a: 40)

Baltacıoğlu okullarda verilecek olan terbiyenin sadece temel terbiyeden ibaret olması gerektiğine dikkat çekmekte ve başlatma prensibini kişiyi yaşama alıştıran bir devre olarak ifade etmektedir.

Baltacıoğlu'nun bu beş prensibi birbiriyle bağlantılıdır. Bu ilkeler bütünüyle uygulandığında ise başarının anahtarı ortaya çıkacaktır.

2.4. Baltacıoğlu'na Göre Eğitim Türleri

2.4.1. Çocuk Eğitimi

Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışına göre çocuk eğitimi çocuğa şahsiyet kazandırmak, yani öğretileni yapabilir hale getirmekle gerçekleşmelidir. Öğrendiğini yapabilir hale gelmemiş çocuk eğitilmiş sayılamaz. En başta çocuğu yetiştirecek ailenin eğitimli ve bilinçli olması gerekir. Baltacıoğlu'na göre çocukların kendilerine ait ayrı bir odalarının olması onların şahsiyetlerinin gelişmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Çocuğa bilgiyi aktarmadan önce, her türlü imkânın hazırlanması şarttır.

Baltacıoğlu, Talim ve Terbiyede İnkılâp adlı eserini yazmadan önce okuduğu "Emile" ve yazarı J.J. Rousseau'nun etkisiyle de çocuğun doğa ile temas halinde ve iç içe olmasını arzu etmektedir. O'na göre çocuk, okul hayatı ile tanışmadan evvel doğaya ve çevresine ait pek çok bilgiyi edinmektedir. Yani, çocuk ilk bilgilerini kendi tecrübeleri sayesinde edinir. Bu yüzden çocuk doğa ile iç içe olmalı ve doğadaki faaliyetlerinde serbest bırakılmalıdır. Onun bu fikirlerinin oluşmasında Emile'nin tesirinin yanında Avrupa'da gördüğü açık hava okullarının da etkisi olmuştur.

Baltacıoğlu, çocuğun gelişimi üzerinde özellikle durmakta ve çocuk eğitimi hususunu çocuğun şahsiyetinin olgunlaşması merkezinde yoğunlaştırmaktadır. O'na göre çocuğun bünyesinde gelişme yeteneği var olmasa, şahsiyet çocukta ortaya çıkmazdı.

Öğretmenin ve ailenin görevi, eğitime yardım edecek ortamı hazırlamaktır ve çocuğun bu çevre ile ilişki kurmasını sağlamaktır.

Baltacıoğlu, çocuk eğitimi gerçekleştirirken de eğitim sisteminin beş temel prensibini uygulamaktadır. Ayrıca, çocuklarda gerçek eğitimin uygulanabilmesi için bazı kuralların neler olduğunu şöyle belirtmektedir:

- o *Çocuğun terbiyesi, dünyaya gözünü açtığı andan başlar. Onun için dünyaya gözünü açtığı andan itibâren onun terbiyesiyle uğraşınız!*
- o *Çocuk her şeyi küçük yaşta öğrenir, en ihtiyar huyların bile kökleri en masum çağlardadır. Onun için çocuğa, doğduğu günden itibâren iyiyi sevdirmek, onu kötüden iğrendirmek fırsatını kaybetmeyiniz!*
- o *Çocuk harekete, faaliyete muhtaçtır; başka türlü büyüyemez. Öyle ise çocuğu hareket ve faaliyet gösterebilecek bir yere koyunuz! Her şeyle oynamasına ve her şeyi karıştırmasına izin veriniz. Eğer etrafında zararlı şeyler varsa, onları önceden uzaklaştırınız!*
- o *Çocuk da, büyük insan gibidir; hakkını ve hürriyetini bilir. Hürriyet, insanın tabii ve sosyal gelişimi için zarurî olan vâsıtaların, şartların adıdır. Eğer çocuktan bu şartları esirgerseniz, o da kötü olur, asi ve müntakim olur, istibdat için de iyi insan yetişmez.*
- o *Çocuk birçok şeyler gibi, fikrini ifadeye, konuşmaya da muktedirdir, suya 'buva', gezmeye 'atta' dedirtmek bönlüktür, tuhaflıktır. Doğrusunu söyleyiniz onları da kolayca öğrenir.*
- o *Çocuk her şeyi öğrenmek, bilmek ister onun kadar bilgiyi öğrenmeye hırslı hiçbir yaratık yoktur. Onun için ona her şeyi öğretin ve daima doğrusunu söyleyin öğrenemeyeceği bir şey olursa, ne zaman öğrenebileceğini şimdiden haber veriniz.*
- o *Çocuğa Cinden, Periden, Şeytandan, Kulyabanî'den bahsetmeyiniz. Lâyıkı ile müspet bir surette bilmediğiniz şeyleri inandığınız için görmüş gibi, bilir gibi söylemeyiniz, onu bozarsınız.*
- o *Çocuk, samimiyete âşıktır, onlarla daima samimî olunuz, yalan söylemeyiniz, aldatmayınız, hoşuna gitmeyecek hareketler yapmak zorunda olsanız bile, sebebini söyleyiniz!*
- o *Çocuklarınızı hiç dövmeyiniz, dayak 'cennetten çıkma' değildir. O azabın, hakaretin, zulmün en büyüğüdür... Dayak, ananın babanın çocuğuna tatbîk edeceği bir terbiye vâsıtası değil, emperyalist bir devletin müstemleke ahalisine tatbîk edeceği zulüm vâsıtasıdır. Dayak terbiye etmez, korkutur; dayak yetiştirmez, mutlaka bozar, yapmak istediğiniz bir hayırdır, dayak ise hayır yerine şer getirir..." (Baltacıoğlu, 1948: 12-14)*

2.4.2. Halk Eğitimi

Cemiyet içindeki yaşantıya büyük önem veren Baltacıoğlu, insanların sadece toplum içerisinde yaşayarak mutlu olabileceklerine ve yalnız yaşayamayacaklarına inanmaktadır.

Halkın eğitim ve öğretiminin bu gâyeler doğrultusunda gerçekleştirilebilmesi için okul, vasfını halkevlerine yüklemektedir. Yeni kurulan cumhuriyetin inkılâplarının halka benimsetilmesi, manevî ve kültürel ihtiyaçların giderilmesi için özel ve müstakil evlere ihtiyaç vardır, bu evler de halkevleridir.

Halk için önerdiği öğrenimin hedefi, halkın en kolay şekilde okumasını ve medeniyet bilgisi ile donatılmasını sağlayabilmektir. Baltacıoğlu'nun önerilerini getirdiği dönemde henüz kurumlaşmış bir halk eğitimi söz konusu değildir. O, Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde teşkilatlı bir halk eğitimi dairesinin kurulmasını ister.

Baltacıoğlu, halk eğitimi konusunda örgün öğretimdeki gibi hususî olarak planlanmış, konu, metod ve süreleri önceden belirlenmiş programları beğenmez. Her halk eğitimi kurumunun, kendine has özelliklerine göre program geliştirmesi gerektiğini düşünmektedir. O'na göre, halk eğitiminin hedeflerini gerçekleştirebilmesi için okutmak, göstermek, yaşatmak yollarının izlenmesi gerekmektedir.

Baltacıoğlu, çocuk eğitiminde olduğu gibi halk eğitiminde de okuma-yazma öğretmenin ötesine geçmek istemektedir. Baltacıoğlu, toplumun okuma alışkanlığını geliştirebilmek için bireye daha ilkokulda iken gazete, dergi ve kitap okuma alışkanlığını kazandırmak; askerlik sürecinde okutmak; halkevleri aracılığıyla bunu yaygınlaştırmak, radyolar aracılığı ile okuma kampanyaları yapmak, gezici kitap sergileri açmak ve bunları uygulamaya geçirebilmek için de Kültür Bakanlığı'nda bir birim kurmak gibi önerilerde bulunmaktadır. (Türkkan, 2008: 111)

Baltacıoğlu'nun halkın eğitimi için mutlaka olmasını istediği Halkevleri ilk kez 1932'de Atatürk tarafından kurulmuştur. Millî devletin gözünde halk, devlet değerlerini de barındıran sosyal çevrenin kaynağıdır ve bu halkın devleti de kültürcü bir devlettir. Halkevleri bu kültürün yaşatıldığı yerlerdir. (Baltacıoğlu, 1950: 29)

Yine Baltacıoğlu'nun etkisi ile kurulan Köy Enstitüleri'nde de, İçtimâî Mektep eserinde dile getirdiği eğitim ilkelerinin varlığının etkisi görülür. Baltacıoğlu'na göre köylerin kalkınması Köy Enstitüleri'nde yetişen öğretmenler sayesinde olacaktır. (Baltacıoğlu, 1970: 2) Halk üniversitesi fikri de Baltacıoğlu'nun yine halk eğitimi gerçekleştirmek maksadı ile getirdiği bir yeniliktir. O'na göre, normal okul öğrenimi alamamış insanlar arasında imkânların var olmaması ya da uygun bir yetişme çevresinin eksikliği gibi sebeplerle eğitim alamamış fakat imkânlar sağlandığında kendisini geliştirebilecek, yetiştirebilecek insanlar vardır. Baltacıoğlu halk üniversitesi ile bu insanlara imkân yaratmayı ve kendilerini geliştirebilecekleri bir çevre sunmayı amaçlamaktadır.

2.4.3. Ahlâk Eğitimi

Bir milletin ahlâkını düzeltmeye, çevreden başlamak gerekir. Eğer çevre ahlâklı bir çevre değilse; okullarda verilecek terbiye böyle bir çevrede yıpranır, tükenir. Ahlâksız bir çevrenin okulları ahlâksız, adâletsiz bir memleketin eğitimi de adâletsiz olur. Eğitim, ahlâk, sanat, ilim, din tek tek fertlerin eseri değil toplumun eseridir ve o toplumun tarihinden doğmuştur.

Baltacıoğlu, okullardaki ahlâk eğitimini, birçok kimsenin sadece ahlâk derslerinden ibaret gördüğünü belirtir. Hâlbuki ahlâk hayat mahsûlüdür ve herhangi bir ders gibi öğretilemez. Ahlâkî kuvvetlerin kuru bir eğitim ve öğretimle gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Çünkü bunlar toplum kaynaklı kuvvetlerdir. Ahlâkın yeşerebilmesi için sosyal çevre lâzımdır. Okul, fertlerine toplum hayatı yaşatmak için uygun bir çevredir. Okullar toplumlarının ideeline bağlıdırlar. Okulun vazifesi toplumun ahlâkî idealini yaşatmak olmalıdır. Okul, fertlerine toplum hayatı yaşatmak için uygun bir çevredir. Okullar toplumların ideeline bağlıdırlar. Baltacıoğlu'na göre, çağdaş toplumda ahlâk köklü değişikliklere uğramaktadır. Dinden kaynaklanan bir ahlâk anlayışı, yerini ilimden kaynaklanan bir ahlâk anlayışına bırakmaktadır. Demokraside ahlâkî kültürün temelini şahsiyetçilik oluşturur. İşte Baltacıoğlu da ahlâkî, şahsiyetçilik olarak anlamaktadır. Çocukta ahlâkî şahsiyetin teşekkül edebilmesi için, onun sosyal bir hayat yaşaması gerekmektedir. Dolayısıyla ahlâk bir fikir, bir kavram, bir felsefe değil bir davranıştır.

2.4.4. Din Eğitimi

Baltacıoğlu'na göre din de ahlâk gibi cemiyetin yaşattığı bir olgudur. Din cemiyetle zuhûr etmiş, cemiyetle olgunlaşmıştır. Din tarihin ilk dönemlerinde de vardı, günümüzde de var olmaya devam etmektedir ve istikbalde de var olacaktır. Bu yüzden O'na göre din olgusu en başta toplumu ilgilendiren toplumdan yaşam kaynağını alan bir olgudur. Dinin yaşanmadığı cemiyetlerde bulunan okullarda ne kadar din eğitimi verilirse verilsin bu bireyin dini yaşaması için yeterli değildir. Okullar; ahlâk meselesinde olduğu gibi din meselesinde de toplumun yaşattığı ve bireye verdiği dinî değerleri geliştirmekle mükelleftir. Dinin yaşanmadığı bir memlekette, okullarda eğitim ile bireye kazandırılmaya çalışılan din öğretisinin yetersiz kalacağı bir gerçektir. O bu

düşüncelerden sonra dinsiz bir bilimin, bilimsiz de bir dinin olamayacağı sonucuna varmaktadır.

Türkiye’de Batılılaşmanın benimsenmeye başlamasıyla, din eğitiminin devlet okullarında bile zamanla önce azaltılıp, sonra kaldırılması toplumsal değişimde dine fazlaca ehemmiyet vermeyen bir yapının hâkim olması Baltacıoğlu’nun din eğitimi hakkındaki görüşlerini açıklaması için uygun bir zemin sağlamamıştır. (Göçeri, 2003: 49)

Baltacıoğlu, sadece okullarda din eğitiminin verilmesiyle geçlerin dindar olacakları kanâatinde değildir. O’na göre din meselesi her şeyden önce bir toplum meselesi, bir hayat meselesidir. Eğer din toplumda yaşamıyorsa okullarda derslerle, nasihatlerle verilecek bir din eğitimi kısır kalmaya mahkûmdur. Baltacıoğlu’na göre din sosyal bir varlıktır. Din toplumla doğmuş, toplumla yaşamış, toplumla buhrâna girmiştir. Din eskiden beri vardır ve gelecekte de var olacaktır. Çünkü Sosyoloji ilmî bu gerçeği ortaya koymuştur. O halde dinsiz ilim, ilimsiz de din olmaz. Baltacıoğlu dinî eğitimin telkin edilerek ve öğretilerek gerçekleştirilebileceği kanâatindedir. (Baltacıoğlu, 1916/1996: 35)

2.4.5. Meslek Eğitimi

Baltacıoğlu’na göre, meslekî eğitimde okullar yalnızca günlük hayatı idame ettirecek meslekî bilgiler vermekle yetinmemeli, o mesleğin şahsiyetini de vermelidir. Bu okullarda eğitim görmüş bireyler cemiyet hayatına uyum sağlayacak kişiliğe de sahip olmalıdır. Meslek çevreleri, mesleğin verildiği okullar olmalıdır ve o okullarda okuyacak çocuklar bu çevreyi yaşamalıdır.

Baltacıoğlu’na göre, iş doğal bir yaşama biçimidir ve iş içinde eğitim yapılmalıdır. Baltacıoğlu’na göre bir işi yapacak kişi, o işin sanatçısı olmalıdır.

2.5. Edebiyat ve Tiyatro İle İlgili Görüşleri

Baltacıoğlu’na göre sanat millî bir göreve haizdir. Bu sebeple sanat da, sanat eğitimi de çok önemlidir. Bu gelişmenin temelini teşkil eden bireylerin de “yaratıcı kişiler” olması gerektiğini dile getirir. Bir ülkede sanatın gelişmesiyle ülkenin gelişmesi eş güdümlüdür diye belirten Baltacıoğlu; sanatın gelişmesi için sanatı lâıkiyla

gerçekleştirebilecek bireylere ihtiyaç olduğunu, bu bireylerin de iyi bir eğitimden geçirildikten sonra kendilerine sanatlarını icrâ edilebilecek ortamların hazırlanması gerektiğine inanmaktadır.

Baltacıoğlu, eğitim işini bahçıvan işine benzetir. Bahçıvanın yapacağı iş elma ağacına armut verdirmek değildir. Elma ağacına elma vermeyi öğretmek de değildir. Bahçıvanın görevi, elma ağacının elma vermesi için gerekli dış şartları sağlamaktır. Toprak, hava, güneş, su ve gübre gibi ihtiyaçları sağlanınca ağaç meyvesini kendi kendine verecektir. (Dikici ve Tezci, 2002: 241)

Baltacıoğlu sanat alanında gerçekleştirilecek olan yeniliklerin “sanatta Türk’e doğru gitmek” düsturunun temel alınması gerektiğinin bilincinde olarak; resim, edebiyat, görsel sanatlar gibi pek çok alanda, bu düstura göre hareket edilmesi gerektiğini düşünmüştür. Halka varacak sanatın millî olması bir zorunluluktur. Bu millî sanatın halka ulaşmasındaki aracıyı da halk evleri olarak gösterir.

Sanatın bir diğer görevi de kültürel değerlerin aktarıcısı olmaktır. Bu yönüyle sanat ulusun devamlılığını sağlayan araçlardan birisi olarak görülmelidir. Sanat bir milletin bakış açısının ve anlayışının esere yansımasıdır. Sanatçı ise hayatını sürdürdüğü çevrenin, toplumun değerlerini bilerek bireylerin bir bütün halinde kalmasına vesile olan kişidir. O’na göre her bireyin bünyesinde barındırabileceği bir sanatçı şahsiyeti vardır. Eğitim bu bireylerin sanatçı kişiliğini ortaya çıkarmakla mükelleftir. Bireylere sanatsal bir şahsiyet kazandırabilmek adına bireyin sanatını icrâ edebileceği uygun mecrâlar oluşturmak lazım gelir.

Baltacıoğlu’nun; her bireyin sanatçı olamayacağını ancak her bireyin geliştirebileceği bir sanat temelinin var olduğunu ifade etmesi onu çağının diğer düşünürlerinden ayırmaktadır. Baltacıoğlu, yeniliğe ve yeni fikirler üretmeyle temellenmiş bir pedagojinin oluşturulması gerektiğine dikkat çekerek eğitimde sanatın önemine ilk defa eğilen eğitimcilerimizden birisi olmuştur. (Akyüz, 1999: 275)

Baltacıoğlu’nu yalnız eğitimci olarak anmak, ona haksızlık olur. Kendisi çok yönlü ilim, fikir ve eylem insanı olarak, ülkesinin sorunlarına karşı fikirler üretmiştir. O; bir düşünür, sosyolog, bahçıvan, marangoz, duvar ustası olmasının yanı sıra sanatçı ve edebiyatçıdır da. (Kaçmazoğlu, 2001: 202)

2.5.1. Edebiyat ile İlgili Görüşleri

Edebiyat alanında sahip olduğu görüşlerini Ziya Gökalp'ten etkilenererek kazanan Baltacıoğlu; Gökalp gibi edebiyatın millî olmasından yanadır. Baltacıoğlu Türk edebiyatının özüne yönelmesi gerektiğini ifade ederken, Türk'e doğru gitmenin yani edebiyat eserlerinin Türk'ün anlayabileceği, Türk'e hitâb eden bir şekilde yazılması gerektiğine işaret eder (Şahin, 2000: 62). Edebiyatımız ancak bu şekilde millîleşebilecektir. Edebiyat eserleri hazırlanırken millettten esinlenmediği takdirde, esas gâyesi olan bireyi aydınlatma görevinden uzaklaşacaktır. Türk Halk Edebiyatı'ndan beslenen bir çağdaş edebiyatın özünü şöyle ifade eder: “*Edebiyat; Türk masalları, Yunus Emre, halk temsilleri, karagöz, ortaoyunu, tulûatçılık, balıkçı, köylü, câhil kadınlar gibi dili ve öz kültürü yaşatan halka, yani doğru, gerçek ve öz olana kök atmalı, halk cevherleriyle beslenmelidir.*” (Baltacıoğlu, 1994: 84)

Edebiyat bireye yükümlülüklerini öğretirken, aynı zamanda özgürlüğü de tattırır. Kendi milletinin niteliklerini içinde barındıran edebiyat bireysiz, dolayısıyla toplumsuz var olamaz. Tüm sanat eserleri gibi edebiyat da millete hizmet etmek zorundadır. Eserlerin ele alındığı dilin anlaşılabilir olması gerektiğini düşünen Baltacıoğlu; konuların da insanların ilgisini çekebilecek, onlara hitâb eden konular olması gereklidir görüşüyle şunları söyler:

Edebiyatın kendi payına düşen kısmını, kendine göre olan şuurla kavrama, sonra yine kendine göre olan dille anlatmaktır. Bu kâinatta en orijinal varlık ise iç âlemimiz olduğundan, edebiyatın en orijinal ve en yüksek fonksiyonu insanın bu iç ve öz varlığını kavramak ve tanıtmaktır. (Baltacıoğlu, 1994: 82)

Her toplum ulusal bir romana ihtiyaç duyduğu için, Baltacıoğlu romanda da Türk'e doğru bir yönelmenin olması gerektiğine dikkat çeker. Her ulusun kendine has değerleri olduğu gibi, bu genel değerlere de yine kendine has bir bakış açısı olduğunu söyler. Mesela iyilik, kötülük, doğruluk anlayışlarının ulustan ulusa farklılık gösterebileceğini ifade eder. Yine romanların da beslendiği kaynağın halk olması gerektiğini Baltacıoğlu şöyle söyler:

Millî gerçeğin en zengin hâzinesi halktır. Türk romanının yaratıcı cevheri de bu halkta olacaktır. Şu halde ‘Romanda Türke doğru’ düsturu ‘Romanda halka doğru’ ile daha açık olarak anlatılmış olur. Millî romanın bilmek zorunda olduğu gerçek, Türk insanıdır. Bu insan en asil ruhunu, ölmez karakterlerini, oluşunu ilk defa olarak millî milletlerde, masallarda, kahramanlarda, menkıbelerde vermiştir. (Baltacıoğlu, 1994: 90)

2.5.2. Tiyatro İle İlgili Görüşleri

Tiyatronun amacını yalnızca estetik bir haz değil, aynı zamanda kişilik gelişimini gerçekleştirmek olarak da gören Baltacıoğlu, tiyatroyu şöyle tanımlar: *“Tiyatro bir sahne üzerinde, kendine göre olan dekorla, rollerine uygun makyaj ve kostüm taşıyan aktörler tarafından suflörü kovalayarak bir müellifin, piyesinde tasarladığı hayatı göstermektir.”* (Baltacıoğlu, 1943a: 8)

Tiyatro hakkında birçok yazısı bulunan Baltacıoğlu; tiyatronun kendine münhasır bir konu olduğunu ifade ederek millî bir tiyatro anlayışının oluşturulabilmesi için çalışmalar yapmıştır. Baltacıoğlu, çocukluk dönemlerinde tiyatroya ilgi duymaya başlamıştır. Onun tiyatroya olan merakını uyandıran neden, Beyoğlu'nda ve Galata rıhtımında bulunan ve pandomimaya büyük yer veren alaturka cinsindeki halk tiyatrolarıdır. (Aytaç, 1979: 170)

Baltacıoğlu, iki önemli dönemin düşünürü olarak karşımıza çıkar. Hem Meşrutiyet dönemi hem de Cumhuriyet dönemi aydını olarak çalışmaları mevcuttur. Üstün çalışmalarının meyvesi değerli fikirlere sahip önemli bir bilim ve sanat adamıdır. O'na göre Türk tiyatrosu Avrupa'nın tesiriyle hayat bulmuştur. Millî bir tiyatro mefhumunun olmadığına ve bu mefhuma ulaşılabilmesi için alışlagelmiş Türk tiyatrosunun tartışılması gerektiğine inanan Baltacıoğlu; Meşrutiyet döneminin ve Cumhuriyet döneminin tiyatro anlayışını birleştirerek bir öneri hazırlamaya çalışmıştır.

Baltacıoğlu, sadece bir düşünür olarak değerlendirilmemelidir. Hem oyun yazarı hem de iyi bir uygulama erbâbı olarak, ilim ve sanatın ilişkisini inceler. İlim ve sanatın birbirini yoğun şekilde etkiler tarzda olan ilişkisini “Öz Tiyatro” adlı tezinde dile getirir. O bu yapıtında hem millî bir tiyatro gâyesi taşır, hem de eğitim bilimi ile tiyatro arasındaki etkileşimin çok önemli olduğuna değinir. Ayrıca, Baltacıoğlu'nun çocuklarla yaptığı çalışmalar da bu tezin oluşmasına kaynaklık etmiştir. (Çelik, 2010: 154)

Tiyatroyu düşündüren bir sanat dalı olarak gören Baltacıoğlu; tiyatroda yenilik hareketinin, aktör, rejisör, piyes ve halk gibi unsurların esas anlamlarına kavuşması ile başladığını ifade etmektedir. Tiyatro sanatının doğuşunu sağlayan aktör, yaşam ile oyun arasında bir nitelik farkı değil de nicelik farkını göz önünde tutarak, süreyi yaşamın kendisi olarak canlandırmalı ve gerçekleştirmelidir. (Baltacıoğlu, 1954: 10)

Sahne tiyatrosu anlamında bir Türk tiyatrosuna sahip olunmadığını ifade eden Baltacıoğlu; ortaoyunlarının, karagözlerin Türk Milletinin değerlerini yansıttığını söyler. Baltacıoğlu, millî bir tiyatro anlayışının oluşturulmaya çalışılmasına karşın, millî tiyatro algısının yanlış olduğunu belirtmektedir. O, millî tiyatro gâyesine; Türk’e özgü karakterlerin var edilmesiyle ve Türk’e hitâb eden, Türk’ten esinlenmiş mimik ve konuşma tarzının var edilebilmesiyle ulaşabileceğini savunmuştur. Bunun için tiyatroda halka; Türk’e doğru bir yönelme şarttır. Çünkü sonsuz esin kaynağı olan halktır. Kendimize has bir tiyatromuzun halen var olmamasının sebebini tiyatrocuların Türk dilini hor görmesine bağlar. (Baltacıoğlu, 1994: 97-98)

Baltacıoğlu, Karagözü sanat başyapıtlarından biri olarak görür. Onu diğer tiyatro sanatlarından ayıran temel özelliği karagözcünün, oyunda hem seslendirmen (suflör) hem de yönetmen (rejisör) görevini yapmasıdır. O, karagözde gerçekçiliğin ve doğallığın ön planda olduğunu ifade etmektedir.

Dekorun olmadığı karagözü millî tiyatronun özelliklerine hâiz bir tiyatro eseri olarak gören Baltacıoğlu; karagözün tekrar gün yüzüne çıkartılması ve insanların beğenisine sunulması gerektiğine dikkat çekmektedir. Avrupa’da da geçmişte yaşanan sıkıntılı dönemlerin; millete hitâb eden, millete ait gelenekleri içerisinden gelen eserlerin, canlandırılmasıyla aşıldığına dikkat çekerek, Türkiye’de de bu yöntemin acilen uygulanması gerektiğini savunmuştur. Karagözün halka tekrar sevdinilmesi ve eskisi gibi halkın hafızasında yer edebilmesi için, dergi ve gazete gibi yazılı basın araçlarının etkin bir şekilde kullanılması gerektiğine dikkat çeker ve bahsi geçen unsurların yerine getirilmesiyle “tiyatroda Türk’e doğru gitmek” için büyük bir mesafe katedileceğini ifade eder.

Baltacıoğlu’na göre her konuda olduğu gibi tiyatro konusunda da esas sorun “millî kimliksizlik”, millî bir tiyatro anlayışının olmamasıdır. Tiyatro icrâatının, her aşamada millî bir anlayışla gerçekleştirilmesi lazımdır. Kendi özverili çalışmalarıyla millî bir tiyatro şuuru oluşturmaya çalışan Baltacıoğlu; milleti ilgilendiren bütün unsurlarda millîliğin olması gerektiğini ifade etmiştir. O’na göre tiyatroda millîliğin sağlanabilmesi için gerekenler şunlardır:

- 1) *Tiyatroda Türklük diksiyonda, deklâmasyonda, aksiyonda, sözüün kıyası, süre(durée) de Türklüktür. Türk gibi konuşmayan, Türk gibi kımıldamayan, Türk gibi yaşamayan, oluşu, süresi Türk olmayan bir tiyatro Türk değildir.*

- 2) *Bundan başka bir iddiam daha vardır ki o da şudur: Türk temaşa nevileri incelenerek olursa onlarda millî neviden bir tekniğin cevherin gizli olduğu görülecektir. Bu cevher bizi tekniği bakımından da millî olacak orijinal bir tiyatro nevine götürebilir.* (Baltacıoğlu, 1994:103)

Millî oyunlarımızın olmamasından sıkça yakınan Baltacıoğlu; oyunlarda işlenen konuların ve oluşturulan rollerin yabancı olduğuna dikkat çekmekte ve yaşanan bütünleşme sürecinin tiyatromuza büyük zararlar verdiğini ifade eder. Türk’e ait ortaoyununun “sürrealist” bir akımdan etkilendiğini düşünen Baltacıoğlu; Batı tiyatrosunun bitmeye başladığı bir dönemde kaynağı olan insanına dönerek hayatta kalabildiğini belirtir. Ancak bizdeki anlayışın, kurtuluşu olması gerektiği gibi halkta değil zaten çökmekte olan batı tiyatrosuna adaptasyonda aramasının yanlış olduğunu ifade eder. Dolayısıyla Türkleri ve alışkanlıklarını yansıtan bir tiyatro geleneği meydana gelememiştir. (Baltacıoğlu, 1994: 104)

Baltacıoğlu’na göre Türk tiyatrosunda her şeye rağmen ayakta kalan unsurlar vardır. Bu unsurlar, ilginçtir ki Batının ulaşmaya çalıştığı hedeflerdir. Bu hedefleri kurtuluş olarak gören Batı; tiyatrolarının edebiyat veya resim gibi sanatların tesirinden kurtulması gerektiğine inanmıştır. Ancak bizdeki anlayış ise bunun tam tersi; öz tiyatronun hor görülmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Batının ulaşmaya çalıştığı ve Türklerde her şeye rağmen varlığını sürdüren değerleri, tiyatronun gelişiminin önünü tıkayan unsurlar olarak görenleri eleştiren Baltacıoğlu; bu değerlere sahip çıkılarak ve bazı unsurların da çağın gereklerine uygun hale getirilerek yaşatılabileceğine dikkat çeker.

“Oyuncu” unsurunu tiyatronun temel elemanı olarak nitelendiren Baltacıoğlu; Öz Tiyatro tezinde tiyatronun geri kalan araçlarının sadece oyuncuyu destekleyen elemanlar olduğunu ifade ederken, bu durumun asıl tiyatromuzun da temelini oluşturduğuna dikkat çekmektedir (Hilmioğlu, 1992: 59-60). Millî tiyatronun batıyı taklit etmekten ziyade özünü oluşturan; karagöz, kukla, ortaoyunu, köy oyunları gibi unsurlara önem vermesi gerektiğini söyleyen Baltacıoğlu; bu değerlerin de halkla tekrar buluşturulması gerektiğini düşünmektedir. Öze yönelmek millî kimlik arayışı için de büyük bir adım olacaktır.

Baltacıoğlu’nun Cumhuriyet döneminden önce başlayan çalışmalarının ürünü olarak karşımıza çıkan Öz Tiyatro tezi geleneksel tiyatro anlayışımıza göre uygulamaları içinde barındıran bir tezdur. 1912 yılında Şems’ül-Mekâtib’de ders nâzırı

olarak görev yaparken gerçekleştirdiği atölye çalışmaları, tezin hazırlanma aşamasının ilk dönemini oluşturmaktadır. Bu çalışmaların yapıldığı yerler; yani atölye olarak nitelendirilen çocukların eğitim aldığı okullar ve dönemin halkevleridir. Çalışmaların adresinin eğitim müesseseleri olmasının sebebi Baltacıoğlu'nun iyi ve özgün bir pedagog olmasından ileri gelir. O; tiyatro oyunlarının hem çocuklar için hem de yetişkin bireylerin kişiliklerinin gelişmesi için iyi bir eğitim aracı olduğunu ifade etmiştir. Kişiliklerin gelişmesinde, anlayarak öğrenmede, üreticiliğin ve hayal gücünün gelişmesinde, yardımlaşma anlayışının yerleşmesinde ve sorumlu birey kişiliğinin oluşmasında çok büyük önem arz eden tiyatro oyunları Baltacıoğlu'na göre değerlendirilmesi gereken bir eğitim aracıdır.

Tiyatronun bir eğitim aracı olarak kullanılması gerektiğini devamlı vurgulayan Baltacıoğlu, bu uygulamanın başlangıcını “Türk Tiyatrosu” anlayışının oluşturulabilmesi için büyük bir adım olarak görmektedir. Öz Tiyatro tezi tiyatro için bir buhrânın yaşandığı dönemde bir kurtuluş yolu olabilir. Çünkü Baltacıoğlu'nun 1941 yılında basılan tezi, tiyatro severlere ve tiyatro eğitimcilerine sonsuz bir bilgi pınarı olarak Türk tiyatrosunun birikimlerini geleceğe aktaran bir köprüdür.

Baltacıoğlu'nun tiyatronun eğitim içerisinde kullanılmasına dair görüşleri, onun eğitim kuramını tamamlar ve eğitim anlayışı ile tutarlılık gösterir. O, tiyatroyu diğer sanatlardan ayrı tutar. Çünkü tiyatronun insan kişiliğini geliştiren, yaratıcı ortaya çıkaran sosyalleşmesini sağlamada etkili olduğunu düşünür. (Şener, 1996: 63)

3. YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun fikir ve görüşlerine ulaşılabilmesi ve edebî eserlerinin değerlendirilebilmesi alan araştırmasına dayalı bir literatür taraması ile mümkün olabileceğinden araştırmanın modeli, literatür taraması olarak seçilmiştir.

3.2. Evren ve Örneklem

Çalışmanın, evreni edebiyat ve eğitimin ilişkisi temeline dayanırken, örneklemini İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun edebî eserleridir. Evren, Baltacıoğlu'nun hayatı, eğitim prensipleri, eğitim türleri, edebiyat ve tiyatroya ilişkin görüşleri ve edebî eserlerindeki eğitici unsurlar olarak belirlenmiştir.

3.3. Verilerin Toplanması

Çalışma boyunca konu ile ilgili, Baltacıoğlu'nun eserleri, süreli yayınlar çıkmış yazıları, hakkında yazılmış kitaplar, hakkında süreli yayınlarda çıkmış yazılar vb. çeşitli kütüphanelerden ve kaynaklardan toplanmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Çalışma için gerekli veriler toplandıktan sonra, veriler içeriklerine göre fişlenerek çeşitli konu başlıkları altına yerleştirilmiştir. Daha sonra elde edilen bu veriler, sınıflandırmadan da faydalanılarak yorumlanmıştır. Baltacıoğlu'nun hayatı ve eğitim görüşleri açık ve öz bir şekilde aktarıldıktan sonra, eğitime ait görüşlerinin edebî eserleri üzerindeki etkisi yorumlanmıştır.

4. BULGULAR ve YORUM

4.1. Baltacıoğlu'nun Edebî Eserlerindeki Eğitici Unsurlar

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun, meydana getirmek istediği ideal toplum anlayışını gerçekleştirmek için özelden genele bir yol izleyerek, bireyleri terbiye etmek istemiştir. Bu terbiyeyi gerçekleştirmek için edebiyatı bir vâsita olarak görür ve yazdığı edebî eserlerine pedagoji anlayışında yer alan prensiplerine yer verir.

Çok yönlü bir insan olan Baltacıoğlu, edebî eserlerine kendi çizdiği resimleri ekler. O'na göre, sanatçı toplum sorunlarına karşı duyarlı olmalı ve toplum için fayda yaratmaya uğraşmalıdır.

Ressamın, çalışma alanı, çalışma ortamı da değişmelidir; toplumsal resmi ortaya koyacağına göre, eserleri toplumun erişebileceği 'betonarme yapıların pürüzlü duvarları' üzerinde, gazete, dergi, tiyatro ve sinemalarda yer almalıdır. Zira "asıl ressam cemiyetlik bir varlık, resim de renk de mevzu da cemiyetin kendisidir. (Baltacıoğlu, 1934a: 2)

Baltacıoğlu, kendi resimlerine de yazdığı edebî eserlerde yer vermiştir. Sanatta millîlikten yana olduğu için eklediği bu resimlerin bazılarında “minyatür”lerin etkisi vardır. O, bu resimler ile çocukları gerçek hayatın içerisine çekmeyi amaçlamış ve metinleri görsellerle destekleyerek eğitimde kalıcılığı sağlamaya çalışmıştır. Ayrıca, sosyal hayatın her yerinde bulunamayan çocuklara hayata dair verdiği bilgileri de gösterdiği resimler ile destekleyerek onların gerçek hayata adapte olmalarını sağlamayı amaçlamaktadır. Resimlerin bazılarını kopya edilebilmesini sağlamak amacıyla, bazılarını da eserleri daha eğlenceli hale getirerek okumayı sevdirmek amacıyla eklemiştir.

Çocuklara yönelik yazdığı eserlerde daha çok hazır resimler kullanırken, yetişkinlere yönelik yazdığı eserlerde soyutluk hâkimdir ve resimlere hayal ürünü oldukları için kendi zihnindekini tezâhür ettirmektedir.

4.1.1. Çocuklara Yönelik Edebî Eserlerindeki Eğitici Unsurlar

Çocuklara yönelik edebî eserler başlığı altında, Baltacıoğlu ve arkadaşları tarafından ilköğretim programına uygun ve ünitelere yardımcı olarak hazırlanan kitaplardan edinilen eserler incelenmiştir. Baltacıoğlu edebî eserlerinde, özellikle şahsiyet gelişimine yönelik işlediği ana fikirlerle gerçekleştirmek istediğini çocuklara şöyle ifade eder: “İnsanlara karşı öyle davranmalısınız ki, herkes sizin için ‘ne akıllı, ne ağır başlı, ne ince çocuk’ desin” (Baltacıoğlu, 1939a: 15)

4.1.1.1. Değirmen

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun eğitim prensiplerinden şahsiyet prensibine göre, şahsiyetsiz insan cemiyet hayatına intibak edemeyen adamdır. Şahsiyet sahibi insan ise, “iyiyi, doğruyu, güzeli” ayırt edebilen adamdır. Henüz bir şahsiyete kavuşmamış olan çocuğa bu şahsiyeti kazandırabilmek adına hikâye, “iyi ve kötü” karakterleri bir arada sunarak çocuğun bu ayrımı fark edebilmesini sağlamayı amaçlar. Baltacıoğlu çocuğa doğduğu günden itibaren iyinin sevdinilmesi ve kötünden de iğrendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Çünkü hayat boyu taşınacak olan huyların daha çocukken edinileceğini düşünmektedir ve bu yüzden çocuk eğitiminde iyinin ve kötünün mutlaka vurgulanması gerektiği kanâatindedir.

Kırşehir’in Avanos kasabasında geçen hikâyede; Emine ve Fatma iyiyi temsil ederken, Ali ve Hanife ise kötüyü temsil etmektedir. Emine sosyal hayata adapte olmuş şahsiyet sahibi bir kimse, kocası Ali alkolün de etkisi ile toplumla iç içe yaşama yeteneğinden yoksun bir insandır.

Baltacıoğlu’nun prensiplerinin amaçlarından bir tanesi, çocuğu sosyal hayata hazırlamak ve onda meslek eğitimini gerçekleştirmektir. Bu amaç doğrultusunda o hikâye içerisine serpiştirdiği gerçek hayata dair; “yel değirmeninin kullanılması, toprağın verimi, çocuğun yalnız yüzmemesi, trenin faydaları ve işleme sistemi, fennî kovanın ne işe yaradığı” gibi konularla çocuğu sosyal hayata adapte etmek ve meslekî bir şahsiyet kazandırmak istemektedir. O’na göre terbiye bir işi bilmek değil, o işi yapabilmektir. Baltacıoğlu da edebiyatın insan üzerindeki etkisinin bilincinde olarak hikâye vâsıtasıyla çocuğun karakterini etkilemek ve arzu ettiği “yeni adam”lara ulaşmak istemektedir.

Baltacıoğlu'nun çevre prensibine göre, bireyin gerçek şahsiyetinin oluşacağı yer gerçek muhîttir. Şahsiyeti oluşturan bu gerçek muhît, ilk ve en etkili olarak ailede teşekkül etmektedir. “Değirmen” adlı hikâyede bu prensibe paralel şekilde hikâyenin başkahramanı “Ali”, özünde kötü bir insan olmamasına rağmen işini ödevini bilmeyen bir annenin elinde ve iyi olmayan bir aile içinde doğup büyüdüğü için, vaktini kahvehânelerde, meyhânelerde geçiren sarhoş bir insan olmuştu.

Ali karakterinin aksine eşi Emine “iyi” karakteri temsil eder. Çocuğun şahsiyet oluşumunda etkili olan çevrelerden bir diğeri olan okul ve öğretmen Emine’nin karakterini olumlu etkilemiştir. Emine, Zehra adında bir kadının bilmesi gereken her işi bilen zeki, uyanık ve ileri görüşlü bir öğretmenin elinden alır terbiyesini. Emine bu öğretmenin elinde mükemmel bir kadın, anne ve iyi bir şahsiyet olarak yetişmiştir.

Baltacıoğlu bu iki karakterin karşılaştırması ile çevre prensibinin sağlamasını yaparak doğruluğunu ispatlamaktadır.

Çalışma ilkesinde, Çocuğun yaşadığı sosyal çevrede bir seyirciden çok, aktif bir katılımcı olmasını arzu eden Baltacıoğlu hikâyede, Ali ve Emine’nin çocuğu Fatma’ya kendisinden küçük çocukları toplatıp, “Millî İnkılâp, tren, uçak, denizaltı” gibi konularda bilgiler vermektedir. Böylece, Baltacıoğlu Fatma’yı sosyal hayat içerisinde aktif bir şahsiyete dönüştürür.

Fatma ayrıca, İstanbul’dan getirttiği “bahçıvanlık” ile ilgili kitaplardan öğrendiklerini uygulayarak köyde ilk defa fennî kovanı kullanan kişi olmuştur. Öğrendiği bilgileri sosyal yaşamında da uygulayan ve ürün elde eden Fatma, Baltacıoğlu’nun verim prensibini gerçekleştirmiş olur.

Hikâyenin en iyi karakterlerinden olan Emine yine bir iyilik yaparken, nehre düşen çocuğu kurtarıken hasta olup ölür. Sarhoş Ali hem tek başına yaşayamayacağı, hem de kızına bakamayacağı için yeniden evlenmeyi düşünür ve köy muhtarı Ali’yi kandırarak kardeşi Hanife ile evlendirir. Hanife, Emine’nin tam tersi kötü bir şahsiyete

sahiptir. Ali'den farklı olarak özünde de kötü bir insandır; câhil, yeniliklere ve öğrenmeye kapalı sürekli etrafına şer saçan, fenalık eden bir kadındır. Baltacıoğlu, Emine ile “iyiliği”, Hanife ile ise “kötülüğü” temsilleştirerek çocuğa iyi ve kötü arasındaki farkı ve bunların insan hayatındaki etkisini ortaya çıkarmıştır.

Emine ile huzur dolu olan Ali'nin hayatı, Hanife ile cehenneme dönüşmüştür, kızı Fatma evi terk eder.

En sonunda Ali kimsesiz ölmüş bulunur. Ölmeden önce kızı Fatma'ya yazdığı mektupta ona şu öğütleri verir: “...Benden sana iki öğüt: sakın ağzına içki koyma, çekersin. Bir de kötü bir erkekle evlenme yine çekersin...” (Baltacıoğlu, 1938a: 28)

Baltacıoğlu'nun, gerek hikâyenin genelinde verdiği mesajda gerekse, yer yer verdiği bilgilerle çocuğu cemiyet hayatına hazırlama amacıyla olduğu söylenebilir. Onun eğitim prensiplerinden olan başlatma prensibinde amaç; çocuğu içinde yaşayacağı cemiyetin şartlarına hazır hâle getirmektir.

4.1.1.2. Yaz Ünitesi

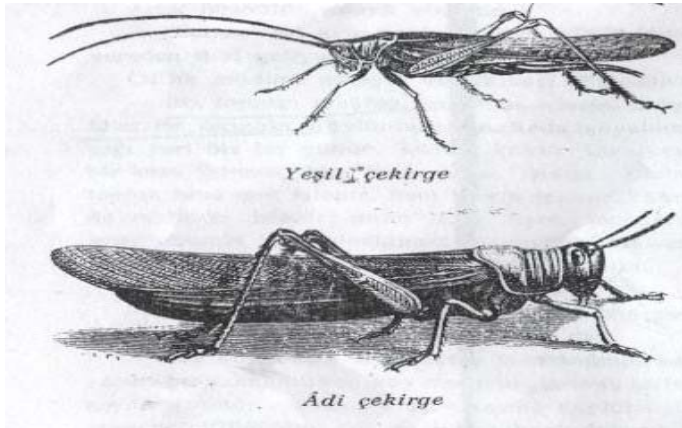
Baltacıoğlu'nun ilkokul kitaplarına yardımcı olsun diye yazdığı bu kitapta küçük okuma parçalarına ve tek perdelik piyeslere yer vermiştir. Kitabın başlangıcında ‘Öğretmenlere’ adlı başlık altında yazdığı:

Bu hikâyede yaza, çiçeklere, hayvanlara ve çiftliğe dair çocuklar için çok faydalı bilgiler vardır. Bu hikâye ilkokul çocuklarında tabiat şuuru, çiçek sevgisi, hayvan merakı uyandırmak için hazırlandı. Bu hikâyelerin yalnız çocuklar için değil büyükler, halk, köylüler için de çok faydalı olacağını elbet takdir edersiniz. (Baltacıoğlu, 1940a: 2)

Sözleri ile hem kitabı yazış amacını, hem de hedef kitesinin yalnız çocuklar olmadığını, eserinin yetişkinler için de faydalı olabileceğini ifade etmektedir. Başlatma ilkesinin temeli olan çocuğu hayata hazırlama niyetini de açıkça ifade etmektedir.

Baltacıoğlu, köy insanını yetiştirmek hususu üzerinde özellikle durmaktadır. Çünkü yaşadığı dönemde yerleşim daha çok köylerde ve o köyde yaşayan halkı eğiterek cemiyet hayatını düzenlemeyi amaçlamaktadır.

Kitapta, “Geyik, Karaca, Salyangoz ve Sümüklü, Solucan, Çekirge, Domuz, Köstebek, Karınca” başlıkları altında birer paragrafla bu hayvanların yararlarını, zararlarını, fiziki özelliklerini v.b anlatmaktadır. Ayrıca, “Çayır Çiçekleri” başlığı altında papatya, gelincik gibi çiçekleri tanıtarak onların fiziki özellikleri, faydaları, yetiştikleri yerler, hitâb ettikleri kesim gibi bilgiler vererek bireyleri doğal hayata hazırlamak ister. Bu düşünceler onun eğitimde başlatma prensibinin kitaptaki etkisini ortaya koymaktadır.

Bu resimle Baltacıoğlu, gerçek hayatı kitabına taşıyabilmiş ve iki farklı çekirge türünü çocuklara göstererek öğretmek istemiştir. Böylece, köy çocuğu gerçek ortamda karşılaştığı çekirgeleri birbirinden ayırabilecektir.

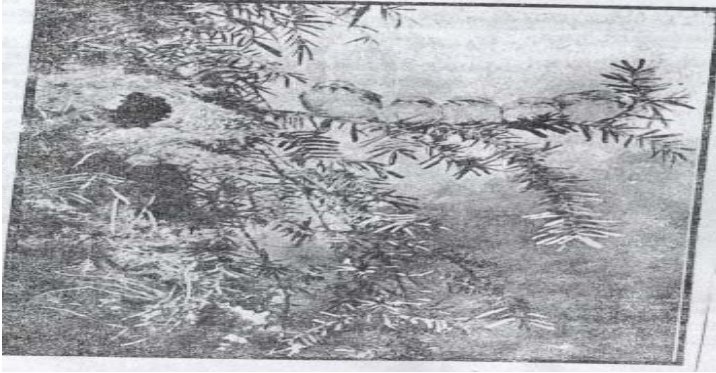
“Bu Toprak Zengin mi Fakir mi” adlı tek perdelik piyeste ise, başarısızlıklar karşısında yılmamayı ve eksikleri tamamlayıp yola devam etmeyi öğütlemektedir. Bu düşünce onun eğitim prensiplerinden çalışma prensibi ile bağdaşmaktadır. Ayrıca, toprağın verimli olup olmadığının nasıl anlaşılacağı konusunda da yine köy insanını bilinçlendirerek verimi artırmayı gâye edinir.

Kitap içerisinde yer alan, “Balık Nasıl Tutulur?” adlı piyes çocuklara balık tutmayı öğretirken, aynı zamanda bir işi becerebilmek için o işi ustasından iyice öğrenmek gerektiğinin de mesajını vermektedir. Böylece Baltacıoğlu, çocuğa balık

tutmanın bilgisini verirken aynı zamanda onda kişilik oluşmasını da sağlamış ve eğitimde şahsiyet ilkesini yerine getirmiş olur.

Baltacıoğlu'nun gerçek kişilikleri yaratmak için gerçek bir ortamın oluşması gerekliliğini savunan çevre ilkesi doğrultusunda bu piyeste, çocukların yol göstericisi olan Ali onları balığa götürmek ve orada göstererek öğretme yolunu izlemek ister.

Kitap içerisindeki, “Yaz Geliyor, Kuşlar Cıvıldıyor” adlı tek paragraf ile yaşadığı muhît içerisinde bireyin sosyal bir kişiliğinin oluşması gerektiğini savunan eğitimde şahsiyet ilkesini bu paragrafta işler ve insanın yaşadığı ortamda hiçbir sosyal aktivite olmasa dahi kendisini eğlendirebilecek bir şeyler bulması gerektiğini konu edinir. Böylece birey memnuniyetsiz olmak yerine çevresiyle uyum içinde yaşayacak ve mutlu olacaktır. Özellikle eğitmek istediği kesim olan köy, pek çok sosyallikten mahrumdur ve o köy insanını bu şekilde telkin etmek ister.

Baltacıoğlu, bu resim yardımı ile tasvir ettiği doğayı çocuklara sunmaktadır. Çevre prensibine uygun olarak çocuğu gerçek ortama çekerken aynı zamanda metinleri eğlenceli hale getirir.

“Çifteler Çiftliği’nde Neler Görmüştüm?” adlı anı türündeki metinde yine köy insanına hitâb eden Baltacıoğlu'nun bu metinde özellikle yalnız çocuklara değil, yetişkinlere de hitâb ettiği belirginleşir. Anıda o, Çifteler Çiftliği’ni köylüye örnek göstererek çiftliklerin köyler için teşkil ettikleri ehemmiyeti vurgular. Sonunda söylediği; “*Köyler kendi aralarında birleşmeli, sapanı traktöre çevirmelidir. Makine berekettir*” sözleri ile teknolojinin ve iş birliği ile çalışmanın verimi arttıracığı konusunda yön gösterir, verimlilik ilkesi doğrultusunda köylüyü eğitmeyi hedefler (Baltacıoğlu, 1940a: 26) .

“Yaz Ünitesi” adlı bu kitapta yer alan, “Yaz Sebzeleri” adlı bölüm kitabı çocukların yazın okuması için hazırlanmış olması ile ilişkilidir. Metinde Baltacıoğlu

çocuklara bol bol sebze tüketmeleri ve pişirme yöntemleri konusunda öğütler vermektedir. Bu öğütlerle onların günlük hayatlarını etkileyerek başlatma ilkesini gerçekleştirirken ayrıca, sebzeciliğin nasıl yapıldığı, sebzeciliğin faydaları gibi konulara değinerek köy çocuklarını sebzeciliğe özendirerek de verim prensibini somutlaştırmıştır.

Son olarak, “Çocuklar Okulunuzda Bir Çiçek Bahçesi Yapın” başlığı altında yazdığı metin ile de verdiği bilgilerin; gerçek bir ortamda yani okulda yapılması ile çevre ilkesini, çocukların gerçek bir çalışma yapması ile çalışma ilkesini hayata geçirmek istemektedir.

4.1.1.3. İyi Ana

“*İyi Ana*” adlı hikâye kitabında isminden de anlaşılacağı gibi Baltacıoğlu’nun yaratmak istediği “yeni kadın”ın en önemli özelliklerinden birisi olarak gördüğü annelik vazifesini en iyi şekilde yerine getirilmesinin işlendiği söylenebilir. Diğer kitaplarında olduğu gibi bu hikâyede de çocuklarla beraber, yetişkinlere de ulaşmayı hedeflemiştir. Baltacıoğlu’nun öksüz kalmış erkek çocuk karakteri, Tanzimat romanının bir özelliğidir. Romanın başkahramanı Ayşe, bu öksüz çocuğun annesidir. Kadın oğlunu Baltacıoğlu’nun “yeni adam”ı kriterlerine uygun şekilde yetiştirmiştir.

Baba parası yiyen Ali Bey’i, babası akıllansın diye İstanbul’un şerefli ailelerinden birinin kızı olan Ayşe ile evlendirir. Ayşe eğitilmiş, mükemmel bir kızdır ve tek arzusu iyi bir yuva kurmak, iyi evlâtlar yetiştirmektir. Ayşe, Ali ile evliliğinden bir çocuk sahibi olur fakat onunla mutlu olamaz. Mirasyedi Ali Bey; kumarbaz, alkolik, karısını döven ve etrafındaki dalkavuklarla vakit geçiren bir adamdır. Kızının çektiği çileleri gören Ayşe’nin babası, kızının bu hayırsız adamdan boşanmasını ister. Ayşe çocuğunun babasız büyümesini istemediği için boşanmak istemez. Mirasyedi Ali Beyin kötü alışkanlıkları tüm maddiyatlarını tüketince, adam ortalıktan kaybolur. Ayşe, annesi ve babasının da ölümü ile yapayalnız kalır. Zorlukların üstesinden akli ve irâdesi sayesinde gelen Ayşe çocuğunu vatana, millete hayırlı bir evlâd olarak yetiştirmeye çalışır.

Ayşe, Çamlıca’da günlerce düşünerek içinde bulunduğu durumda nasıl bir iş yapabileceğini planlar ve oturdukları evde bahçıvanlık yapmaya karar verir. Bu işi yapmak için hem tecrübelerinden hem de okuduğu kitaplardan yararlanır. Bahçeyi

düzenledikten sonra tohumları eker. Baltacıoğlu, Ayşe'yi zor durumda kalan diğer kadınlara bir örnek olarak sunmuştur. Ayrıca, ara mesaj olarak da yetiştirilecek sebzelerin özelliklerini, toprağı verimli hale getirebilmek için yapılması gerekenleri anlatmaktadır. Çiftçiliğin büyük kısmının özellikle o dönemlerde köylerde yapıldığı düşünülürse Baltacıoğlu'nun çocuğa içinde yaşayacağı hayata dair önemli bilgiler vermekte ve onu sosyal ortama hazırlıklı hâle getirmektedir. Bu da onun eğitim anlayışında “şahsiyet prensibi”nin temel amacıdır.

Ayşe, kendi yaptığı ürünleri komşularına satmaya başlar. Zamanla komşular her ihtiyaçlarını Ayşe'den temin eder hale gelirler. Satışlar iyi gidince yanına bir tane yardımcı kadın alır. Çalışma hususunda son derece azimli olan Ayşe soğuktan bahçede çalışılmadığı zamanlarda topladığı gazetelerden kese kâğıdı yapar ve onları satar. Yorulmak bilmeyen Ayşe, ek iş olarak bir de marangozlardan aldığı artıklardan tahta oyuncaklar yapar ve satar. Oyuncak işinde başarılı olunca yanına birkaç fakir kızı da alarak, hem tahtadan hem de bezden oyuncaklar yaparlar.

Eline geçen her malzemedan birer ürün elde eder ve kazandığı paranın artanını da bankaya yatırır. Ayşe'nin eline geçen her malzemedan işe yarar işler yapması Baltacıoğlu'nun “çalışma prensibi”nin hikâyeye yansımalarıdır.

Oğlunun iyi bir öğretmen olmasını isteyen Ayşe birikimlerini onun eğitimi için harcar. Oğlu öğretmen okuluna başladıktan sonra onun kendisini geliştirebilmesi için her türlü kitap, dergi ve gazeteyi temin eder. Burada yazar okumanın insan hayatı için önemini vurgulamaktadır.

Ayşe'nin oğlu okulunu bitirdikten sonra, Kars'ın Pasof ilçesinde öğretmenliğe başlar. Yazar, burada devreye girerek anlatılanların Pasof'ta bir öğretmenin öğrencilerine aktarması olduğunu ifade eder. Öğrencilerin, anlatılan Ayşe'nin oğlunun kendi yaşadıkları yerde olmasına şaşırımları üzerine, öğretmen aslında hikâyedeki çocuğun kendisi olduğunu şu sözlerle söyler: “*Karşınızda, Ayşe'nin oğlu benim, salata, soğan, kese kâğıdı, takoz ve bez oyuncak parçalarıyla büyüyen, okuyan, öğretmen olan insan, Ayşe'nin oğlu benim.*” (Baltacıoğlu, 1939b: 28)

Öğretmen, öğrencilerine kumbarada para biriktirme alışkanlığı kazandırdığını hatırlatılarak kendisinin de annesi gibi olduğunu ve öğrencilerinin de öyle olmasını arzu

ettiğini söyler. Öğretmenlerinin annesinin hâlâ aynı yerde, aynı işle uğraştığını duyan öğrenciler, insanın akli ve çalışacak gücü olduğunda aç kalmayacağını ve öğretmenlerini yetiştiren bu annenin çok iyi bir anne olduğunu düşünürler. Öğretmenlerinin onlara iktisatlı davranmayı öğretmesi sayesinde kazançlı çıktıklarını düşününce zihinlerinde “ekonomi” ve “iyi öğretmen” olarak iki kavram oluşur.

Hikâyede Baltacıoğlu’nun Türk kadının ekonomi içerisinde aktif şekilde yer alması gerektiği düşüncesini yansıttığı ve yalnız, bîçare kalan kadınlara da akıllarını ve kuvvetlerini kullanarak hayatın içerisinde tutunabilme noktasında yol gösterdiği söylenilebilir. (Karaduman, 2005: 111) Ayrıca, çocuğunu iyi yetiştirmenin bir kadının en önemli görevlerinden biri olduğu da özellikle vurgulanmaktadır. Okuyup öğretmen olan çocuk ise, hem annesinden hem de öğretmen okulunda aldığı eğitim ile “yeni adam” statüsünde yetişmiştir.

4.1.1.4. İki Serseri

“İki Serseri” isimli bu kitapta; aynı ismi taşıyan bir hikâye ve “Topluluk” adlı bir de piyes yer almaktadır.

“İki Serseri” adlı hikâye, 10 başlıktan oluşmaktadır. Aynı adlı ilk başlıkta; Çetin ile Tekin adlı iki gencin yirmi yıldır süren dostlukları ve dağ yolunda yerde ölü gibi yatan Bay Çakar adlı zengin adamı bulmaları anlatılır.

Bir sonraki başlık “Bay Çakar”da adamın sarhoş olduğu için atını zapt edemeyip, düşmesi anlatılır. Baltacıoğlu, burada adamın fazla alkol aldığı için başına bu işlerin geldiğini söyleyerek, çocukların dikkatini alkolün zararlarına çekmek ister. Çetin ile Tekin adamı düştüğü hendeğin içinden çıkarıp bir kenarda bırakır ve para kazanmak için odun kesmeye devam etmek isterler. Yazar burada hikâyeye müdahale eder ve görüşünü bildirir: *“Hâlbuki ikisi de yanılıyordu. İnsan insanı felâkete uğramış görünce, onun için elinden geleni yapmalıdır. İki arkadaşın yaptığı hareket ise insanca değildi.”* (Baltacıoğlu, 1938b: 6)

“Para Cüzdanı” adlı başlıkta iki dost adamı bırakıp biraz yürüdükten sonra içi para dolu bir cüzdan bulurlar. Bu cüzdanın Bay Çakar’ın olup olmadığından emin olamadıkları ve başka sahibi de çıkmadığı için onu sahiplenirler. Yazar yine anlatıcı olarak devreye girer: *“Hâlbuki aldanyorlardı. Hiç sahipsiz şey olur mu? Eğer onlar*

çocukluklarında eyi terbiye görmüş, mektepte okumuş olsaydılar, düşünmezlerdi. Cüzdanın Bay Çakar'ın olmadığını bilseler bile onu götürüp polise teslim edeceklerdi” (Baltacıoğlu, 1938b: 7-8). Baltacıoğlu, çocuklara kendilerine ait olmayan bir şey buldukları zaman ne yapmaları gerektiği konusunda insanî ve ahlâkî yol göstericilik yapmaktadır.

Paraları bölüşen bu iki arkadaş evlerine gitmek üzere ayrılırken yirmi sene sonra ilk defa tokalaşmazlar. Bu paranın, özellikle de helal kazanç olmayan paranın insan karakteri üzerindeki olumsuz etkisinin hikâyedeki ilk sinyalıdır. Evine giden Tekin kendi payına düşen parayı odunların altına gizlice saklar.

“Çetin Ne Yaptı” başlığında, Çetin de tıpkı Tekin gibi paralarını sıkı sıkı saklar. Açgözlü bir insan gibi oduna yalnız gitse bütün paranın kendisinin olacağını düşünür, sonra bu düşüncesinden dolayı utanır. Parasıyla ev almak düşüncesinde olan Tekin’i bu niyetinden vazgeçirmek üzere yanına gider. Çünkü Çetin’e göre; ev yanabilir, eskiyebilir bu yüzden iyi bir yatırım değildir.

Çetin, “Tekin Ne Yaptı” adlı başlıkta, Tekin’in evinde gider, fakat onu bulamaz. Arkadaşının eline geçen her parayı sakladığı odunların altındaki kutusuna bakar ve dağda buldukları paraların da orada olduğunu görür, yine aç gözlülüğü tutar ve paraları alır. Tekin’de tarlanın iyi bir yatırım olmadığını düşünerek, arkadaşını vazgeçirmek üzere onun evine gider ve aynı şekilde o da Çetin’in paralarını alır.

“İki Suçlu” isimli başlıkta, birbirlerinin payını alan iki arkadaş kendi evlerine dönerler ve paraları koydukları yerde bulamazlar. Çetin Tekin’den, Tekin de Çetin’den hesap sormak üzere yola çıkarlar ve ortada karşılaşırlar. Yirmi yıldır sıkı dost olan bu arkadaşlar para yüzünden birbirleriyle kıyasıya bir kavgaya tutuşurlar ve sonunda Tekin, Çetin’i öldüresiye döver. Tekin vicdân azâbı yüzünden deliye döner. “Vicedân Azâbı” başlığında Tekin vicdânının sesinden kaçmak için ormana doğru koşar ve Bay Çakar’ı bıraktıkları yere çok yakın bir ağacın altında oturup kalmışken, “İyi İnsan” başlığında birinin ona doğru koştuğunu görür. Bıraktıklarından beridir uyuyan Bay Çakar sonunda uyanmış ve Tekin’in yanına gelmiştir. Geldiğinde, Tekin nefesi daraldığından bayılmış, yerde yatmaktadır. Bay Çakar, ona müdahale ederek hayatını kurtarır. Tekin yaşadıkları her şeyi Bay Çakar’a anlatır ve beraber Çetin’in yattığı yere giderler. “Bir İyilik Daha” başlığında Çetin hâlâ kavga ettikleri yerde yatmaktadır. Bay

Çakar, Çetin'in yaşadığını fark eder ve ilk müdahaleyi yaparak onun da hayatını kurtarır. Yazar, hem Tekin'in nefes alamama halinde hem de Çetin'in kanayan yarasında Bay Çakar'ın uyguladığı ilk yardımı detayları ile anlatarak, çocukları günlük hayatta karşılaşacakları kazalarda ilk yardım yapabilmeleri için bilgilendirmek istemiştir. Bireyi sosyal hayata hazırlayan bu amaç onun “başlangıç prensibi” ile paralellik arz eder.

Arkadaşını yaraladığı için büyük vicdân azabı çeken Tekin, Bay Çakar'ın ilk müdahalesinden sonra Çetin'i şehre kadar sırtında taşır. Bir eczanede yaralarına pansuman yaptırırlar.

Hikâyenin “Son İyilik” adlı son bölümünde, Çetin ile Tekin yaşadıkları her şeyi unutup dostluklarına kaldıkları yerden devam etmeye başlarlar. Paralarını da Bay Çakar'a iade ederler. Bay Çakar da bir daha alkol almamaya yemin eder ve bu iki arkadaş a iyi birer iş bulur. Bir ağacın kuytusunda kendi haline bıraktıkları ve parasını aldıkları bu adam sayesinde temiz ve namuslu bir ömür sürerler, çoluk çocuk sahibi olurlar.

Çocuklarına ilk verdikleri ders, iş sahibi ve doğru adam olmaları ve paraya tamah edip de kimseye en ufak bir kötülük bile etmemeleri oldu. Asla ihmal etmedikleri şu idi: çocuklarını okutmak, çünkü onların başına gelenler hep bilgisizlikten ve işsizlikten gelmişti. (Baltacıoğlu, 1938b: 21)

Baltacıoğlu, bu hikâye ile “ahlâk eğitimi”ni gerçekleştirmek istemektedir. O'na göre, artık çağdaş toplumlarda ahlâk anlayışı dine dayalı olmaktan, ilme dayalı olmaya doğru bir dönüşüm içerisinde. Önemli olan, ilme dayalı bu ahlâk anlayışının din ile ters düşmemesidir. Demokratik toplumdaki bu ahlâk anlayışının temeli “şahsiyet”e dayanmaktadır. Çocuk ancak sosyal bir hayat yaşarsa bu ahlâki şahsiyete sahip olabilir. “İki Serseri” adlı hikâyeyi bu görüşleri doğrultusunda yazan Baltacıoğlu çocuklara; çaresiz durumda olana yardım etmek, yolda bulduğu bir şeyin sahibini bulmaya çalışmak, insanlara kötülük etmemek gibi toplum ahlâkı içerisinde yer alan bir takım mesajları vermektedir.

Aynı kitaptan yer alan “Topluluk” adlı piyes, on sahneden oluşmaktadır. Baltacıoğlu, piyesten hemen önce yine “Topluluk” ismini taşıyan, maddeler halinde yazılmış bir bölüm ekleyerek hem piyese hazırlık yapmak istemiş, hem de piyes

içerisinde vermek istediği mesajlar hakkında da ipuçları vermiştir. Bu bölümdeki maddeler şu şekildedir:

- o *Yalnız yaşamak için değil, toplu yaşamak için yaratılmışızdır.*
- o *Millet bir topluluktur, okul bir topluluktur, fabrika bir topluluktur, aile bir topluluktur.*
- o *Tek başımıza hiç yapamadığımız işleri toplanınca hemen yapabiliriz.*
- o *Tek başımıza pek güç yapabildiğimiz işleri toplu iken çok kolay yapabiliriz.*
- o *Tek başımıza çok kötü olarak yapabildiğimiz işleri toplu iken çok iyi yapabiliriz.*
- o *Yalnızlık can sıkıcıdır, tembelliğe alıştıırır; topluluk iç açıcıdır, çalışkanlığa alıştıırır. (Baltacıoğlu, 1938b: 22)*

Piyeste, 7–12 yaş arası bir grup köy çocuğu oyun oynamak için ormana giderler. Çocuklar hangi oyunu oynayacaklarını düşünürler ve türkü söyleyip dans ederek; ay isimlerinden oluşan tekerlemeli bir oyun oynamaya karar verirler. Baltacıoğlu, bu oyunu detayları ile anlatarak çocuklara yeni bir oyun öğretmeyi amaçlar, ayrıca oyun içerisindeki tekerlemede tüm ay isimlerinin sayılması ile onlara bir yıl içerisindeki on iki ayın da ismini öğretmek ister.

Çocuklar oyun oynarken birden domuz gelir ve tüm çocuklar kaçıp saklanırlar. Yazar, piyesin canlandırılmasını arzu ettiği için bir çocuğun domuz kılığına hangi malzemelerle girebileceğini anlatır. Domuz ortalıkta kimseyi bulamayınca sinirlenir ve geri döner.

Çocuklar saklandıkları yerlerden çıkarlar ve oyunlarına devam ederler. Bu kez de “Yağ Satarım, Bal Satarım” oyununu oynamaya başlarlar. Yazar, bu kez de bu oyunu öğretmektedir, öğrettiği oyunlar hep “birlik” olarak oynanabilecek oyunlardır. Domuz tekrar gelir ve çocuklar yine saklanırlar. Domuzun oyunlarını bozmasından artık sıkılan çocuklar, ondan kurtulmanın yolunu öğrenmek için Dilsiz Çoban’a başvururlar. Dilsiz Çoban onlara çözümü anlatabilmek için, yerden topladığı dalları tek tek kırar; hepsini birleştirdiğinde ise kıramaz. Yazar Dilsiz Çoban aracılığı ile çocuklara bir hayat dersi verir ve “birlikten kuvvet doğar” mesajını zihinlerine işlemek ister.

Çocuklar silah olarak buldukları bir şeyleri toplar ve geri döner, şu türküyü söylerler: “*Domuz bizi yenemez/ Alt edip de yiyemez/ Biz yenmiye borçluyuz/ Tek değiliz, topluyuz.*” (Baltacıoğlu, 1938b: 31)

Baltacıoğlu, kendisi yazdığı bu türkünün notalarını da vererek, çocukların müzik alanında da yeni bir şeyler öğrenmesini arzu etmiştir. Ayrıca, piyesin canlandırılabilceğini de düşündüğü için, canlandıranlara kolaylık sağlamak ve piyesi daha eğlenceli hale getirmek istemiştir.

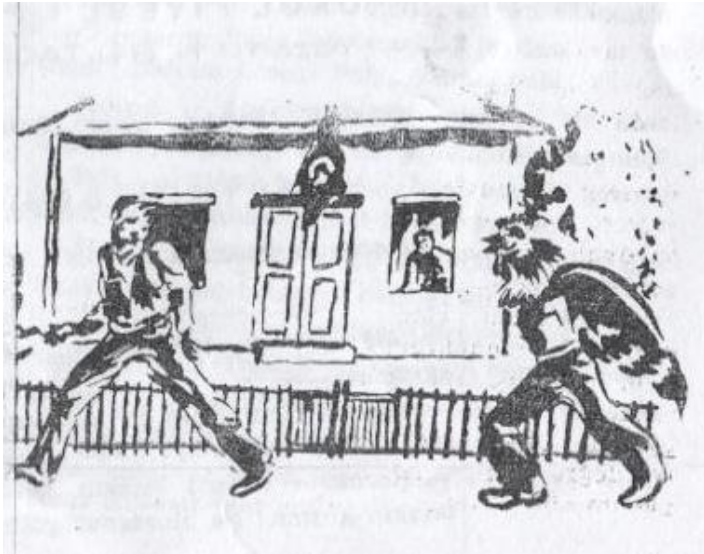
Çocuklar türküyü söyleyerek, domuza saldırırlar ve onu alt ederler. Böylece Baltacıoğlu, piyese başlamadan önceki bölümde de ifade ettiği topluluk halinde yaşamının sağlayacağı yararları çocuklara göstermiş ve cemiyet hayatının önemini onlara öğretmiş olur.

“Başlangıç İlkesi”nde çocuğu cemiyet hayatına hazırlamayı amaçlayan Baltacıoğlu, bu piyes sayesinde yaşadıkları hayatın önemini ve sosyal hayata uyumlu olmanın gerekliliğini çocuklara göstermiş olur.

4.1.1.5. 23 Nisan

Yazar, “Çocuklar 23 Nisan Sizin Bayramınızdır” başlığı ile çocuklara 23 Nisan’ı tanıtarak, kitap içerisindeki piyeslere de hazırlık yapmış olur. Ayrıca, Çocuk Esirgeme Kurumu’nun önemine de değinir.

“23 Nisan” adlı okul piyesinde, geleneksel Türk tiyatrosunun karakterlerinden “İbiş” yer almaktadır. Bu Baltacıoğlu’nun Türk tiyatrosunun istikbâlini özünde, kökeninde görmesi ile paralellik gösterir.

İbiş, horozunu pazara satmaya götürür fakat horoz öldürülmekten korktuğu için gitmemekte inat eder. Aralarında geçen diyalogdan horozun net olarak belirtilmesine de sembolik olarak; şahsiyet ve ahlâk sahibi Türk insanını temsil ettiği söylenebilir. Bu özelliklerine rağmen, kümesteki tavuklara söz

geçiremediği için İbiş, “Balık baştan kokar” diyerek onu satmak ister.

Sabri adında bir çocuk onların bu didişmesini görür ve horoza acıyarak, İbiş'i satmaması için ikna etmeye çalışır. Sabri, 23 Nisan'da bir sürü çocuk yetiştiren bir horozun böyle bir günde kesilmemesi gerektiğini söyler. Horoz da Sabri'ye ve onu yetiştiren öğretmene övgüler yağdırır. Sabri horozu İbiş'ten satın alır, bunun üzerine horoz 23 Nisan'a ve okullu çocuklara teşekkür eder.

Yazar, piyesin merak uyandıran bir bölümüne, “Büyük Millet Meclisi de Bugün Açılmıştı” adında küçük bir bölüm ekleyerek, çocuklara Cihân Harbi'nden, meclisin kurulmasına dek Atatürk ve arkadaşlarının verdiği mücadeleden bahseder. Araya serpiştirdiği bu bilgilerle, öğrencilerin eğlenerek öğrenmelerini ve yeni kurulan cumhuriyet rejimine sempati duymalarını sağlamayı amaçlamıştır.

Sabri, horoza yem verir ve kitap okumaya başlar. Horoz onu görünce ne okuduğunu sorar, Sabri'de “Yeni Adam Çocuk Hikâyeleri'nin 6. sayısı Aslan”ı okuduğunu söyler. (Baltacıoğlu, 1940b: 19) Horozun da o hikâyede rolü vardır ve Sabri, horozları Aslan'ı okuduktan sonra sevmiştir. Yazar piyeste “Yeni Adam Çocuk Hikâyeleri” serisinden bir hikâyeyi tanıtır ve okumanın çocuklar üzerinde hayvan ve tabiat sevgisini geliştirdiğinin vurgusunu yapar.

Sabri uyuya kalınca eve hırsız gelir ve horoz bunu fark edince Sabri'yi uyandırır.

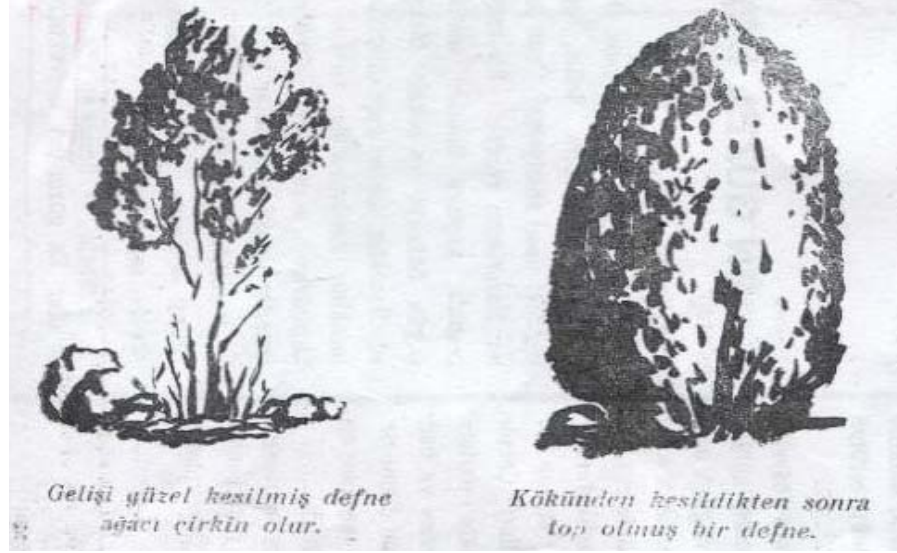
Sabri kapıyı hırsızın üstüne kilitler ve hırsız yakalanır. O sırada 23 Nisan Çocuk Bayramı kutlamalarından dönen çocuklar hırsıza şarkı söylerler.

Sabri horozu kesilmekten kurtararak ona çok büyük bir iyilik etmiştir. Zamanı gelmiş horoz da Sabri'yi hırsızdan kurtararak ona iyilik etmiş olur, dünya böyle bir düzen üzerine kuruludur. Yazar, 23 Nisan için yazdığı piyeste hiçbir iyiliğin karşılıksız kalmayacağını, iyilik edenin iyilik bulacağını vurgulamaktadır. Amacı, çocuklarda ahlâki şahsiyeti geliştirmektir.

Kitap içerisinde 23 Nisan temasını işleyen ikinci piyes de “Nisan İçindeyiz” adlı piyestir. Bu piyes sınıf içerisinde, öğretmen ve öğrenciler arasında geçmektedir. Sınıfta, 23 Nisan’da neler yapılacağı üzerine tartışılırlar ve öğretmen bir de hasta, yoksul ve acısı olan kimselerin ziyaret edilmesi gerektiğini hatırlatır. Bunu duyan çocuklar hem sevinirler hem de içlenirler. Komite kurarak 23 Nisan’a hazırlanmaya başlarlar.

Yazar, bu piyeste çocukların 23 Nisan Çocuk Bayramı’nı sadece bir eğlence olarak yaşamasından öteye giderek, onları hasta ve muhtaç kimseleri ziyarete yönlendirir. Böylece, çocuklar üzerinde toplumsal birliği ayakta tutacak bir ahlâk eğitimi gerçekleştirmeyi amaçlar. Ayrıca, bu akıllı ve vicdanlı öğrencileri yetiştiren öğretmenin çok iyi bir öğretmen olduğunu da belirtmektedir.

Hazırlıklara ve kapıyı süslemek için defneyaprakları kesmeye başlarlar. Fakat Ali adında bir öğrencinin, bu ağacın dallarının kesilmesine gönlü razı olmaz. Nuri adında bir başka öğrenci ise defne ağacının hiçbir faydası olmadığını sanmaktadır. İşin içinden çıkamayınca gidip öğretmene danışırlar. Öğretmen bahçeye çıkar ve onlara biri hiç terbiye görmemiş, gelişi güzel budanmış öbürü ise terbiye edilmiş, özenle budanmış iki defne ağacı gösterir.

Öğretmen, çocuklara o dağınık, iyi budanmamış defneyi nasıl budayacaklarını gösterir ve onlar da daha gür daha güzel çıkması için o defneyi budarlar. Budadıkları dalların incelerinden Çocuk Bayramı'nda süs, orta kalınlıktakilerden domates ve bağ hereği, fasulye sıırğı yaparlar, kalın dalları ise çardaklar için, en kalın dalları da odun olarak kullanırlar.

Baltacıoğlu, çocuklara doğa sevgisini aşılarken, ağaçları nasıl budayacaklarına dair bilgiler de vermektedir. Hiçbir şeyin israf edilmemesi gerektiğini düşünen yazar, ağaçların fazla dallarından da faydalanılabileceğini öğretir. Yazar, sembolleştirerek esâsen insanların da defne ağaçları gibi terbiye ile güzelleşeceğini göstermektedir. Eklemediği resim ile de çocuklara iki ağaç arasındaki farkı açıkça göstermektedir.

23 Nisan komitesi okulu; defneyaprakları, kırmızı-beyaz kurdeleler ve fenerlerle süsler. Çocuklardan birisi en güzel süsün bayrak olduğunu ve okulu büyük bir yün bayrakla süslemek istediğini söyler çünkü en güzel dalgalanan bayrak yün bayraktır. Şehirden büyük bir yün bayrak getirerek bu köy okulunu süslerler.

Baltacıoğlu, köy okulundaki çocuklara ellerindeki imkânlarla 23 Nisan'da neler yapabileceklerini öğretmektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığının simgesi olan Türk bayrağı sevgisini de aşılamaktadır.

4.1.1.6. Arslan ile İnsan

Baltacıoğlu'nun Arslan İle İnsan adlı piyesinde hayvanların, "yeryüzünün hâkimi kimdir?" sorusuna cevap ararken başlarından geçen bazı olaylar anlatır.

Piyeste hayvanlar kendilerine has özellikleri ile bir takım davranışlarda bulunurlar. Tilki sinsi, riyâkar ve dalkavukça, horoz mağrur, leylek iyi niyetli, kaplumbağa şaşkın, papağan taklitçi, ayı kaba ve vicdansız, teke inatçı, eşek cahilce davranışlar sergiler.

Bu hayvanlar kendi aralarında konuşurken en güçlüleri olan arslan gelir ve hepsi ona hürmet eder, önünde eğilirler.

Arslan, hayvanlara yeryüzünün hâkimi olduğunu ilân eder. Fakat her doğruyu her yerde söyleyen, cüretkâr maymun gelir ve arslanın yalan söylediğini, yeryüzünün asıl hâkiminin insanoğlu olduğunu söyler. Kimse maymuna inanmaz ve onu bir ağaca bağlarlar. Arslan yeryüzünün hâkimi olduğunu ispatlamak için bir insan öldürüp getirmek ister.

Gittiği yerde bir çocuk görür ve ona yeryüzünün hâkimi olup olmadığını sorar. Çocuk yarım bir insan olduğu için henüz yeryüzünün hâkimi olmadığını söyler. Arslan aramaya devam eder, yaşlı bir adamla karşılaşır. Ona da aynı soruyu sorar; adam eskiden kendisinin de yeryüzünün hâkimi olduğunu, fakat artık yaşlandığını söyler.

En sonunda Arslan, bir avcı ile karşılaşır ve ona da aynı soruyu sorunca, avcı yeryüzünün hâkiminin kendisi olduğunu ve akli ile arslanı alt edebileceğini söyler. Arslan avcıya saldırmaya kalkışır kalkışmaz, avcı onu silahı ile vurur. Yaralı bir şekilde ormana geri dönen arslan, hayvanları kandırmak istese de başarılı olamaz. Artık bütün hayvanlar, akli sayesinde tabiata hâkim olan insanın kudretine boyun eğer.

Baltacıoğlu bu piyesle çocuğa, insanın akıl sahibi olması bakımından hayvanlardan ayrıldığını ve sahip olduğu bu akıl ile yeryüzüne hâkim olacağını anlatır. Piyenin sonuna “İnsanın Üstünlüğü” adında bir başlık koyar ve piyesin ana fikrini şu maddelerle ifade eder:

- o *İnsan yapısıyla hayvana benzer; fakat aklıyla ondan apayrıdır.*
- o *Hayvan yaratıldığı halde yaşar; fakat insan yaratıldığı günden beri değişerek yaşıyor.*
- o *Hayvanın en büyük silahı dişleri, tırnakları, pençesidir; insanın en büyük silahı aklıdır.*
- o *Akl alet yapar, makine yapar, suyu, havayı, elektriği kullanır; hayvan hiçbir şey yapamaz, hiçbir şey kullanamaz.*
- o *Hayvan çok defa dağınık yaşar, insan hep toplu yaşar, toplu yaşadığı içindir ki kuvvetlidir.*
- o *Hayvan bakar, görür; fakat insan gibi anlayamaz. İnsan her şeyi anlamak, öğrenmek ister.*
- o *Hayvan suya, havaya, hastalığa esirdir. İnsan her şeyi yenmeye çalışır ve birçok şeyleri yenmiştir. (Baltacıoğlu, 1938c: 25)*

Baltacıoğlu’nun yetiştirmek istediği “yeni adam” dünyayı aklı ile algılayabilme ve ona hükmedebilme yetisine sahip olmalıdır. Aklın bu kudretini anlatarak, çocuğun hem bilimde hem de sosyal hayatında aklını kullanmasının önemini vurgular. Ayrıca, piyes içerisinde yer alan hayvanların özelliklerin tümü bireyin çevresinde karşılaşacağı insan tiplerinin bünyesinde de mevcut özelliklerdir. İnsan eğer, aklını kullanırsa bu şekilde pek çok zaafa sahip olan insanlardan üstün olacak ve onlardan zarar görmeyecektir.

Baltacıoğlu’nun bu piyesle sağlamaya çalıştığı amaçlardan bir tanesi de çocuklara hayvan sevgisini kazandırmaktır. Nitekim 23 Nisan adlı piyeste Sabri, Yeni Adam dergisinde Arslan adlı bu piyesi okur ve horoz karakterine karşı sevgi duyar. Piyeste pek çok hayvan türünün bir arada verilmesi de bu amaca hizmet eder.

4.1.1.7 Azap

Baltacıoğlu’nun “Azap” adlı kitabında bir öykü, bir de piyes yer almaktadır. Öykünün adı “Keçisini İkiye Ayıran Adam”dır.

Öykünün başkahramanı İsmail çok güçlü ve kuvvetli, fakat taş kalpli bir adamdır. Keçisi komşusunun bahçesine girdi diye, onu bacaklarından tutarak ikiye ayırır. Zengin olmak konusunda son derece hırslı olan İsmail, kendisinden toprak satın alıp çok para kazanan bir adamı kıskanır.

İsmail'in komşusunun bahçesinde bir cinayet işlenir. Komşusu, zengin bir adam olmasına rağmen, işçilerinin parasını vermez. İşçilerden Süleyman parasını vermeyince bu adamı öldürmekle tehdit eder ve cinayet işlendiği gün de adamın bahçesinden atlarken görülür. Polis gelir Süleyman'ı tutuklar, fakat esas katil İsmail'dir. Kötü bir insan olan İsmail, artık eskisi gibi değildir. O kadar çok vicdân azâbı çeker ki, paraların hepsini yakar. Fakat yine de bu azâptan kurtulamaz ve bir gün kuyudan su çekerken kuyunun dibinde öldürdüğü adamın yüzünü görür gibi olur. Dengesini kaybeder ve kuyuya düşüp ölür.

Baltacıoğlu hikâyesinin sonunda çocuklara hitâben söylediği şu sözlerle, vermek istediği mesajı doğrudan aktarır: *“Çocuklar; bir suçlu için en büyük ceza, vicdân azâbıdır.”* (Baltacıoğlu, 1939c: 21)

Yazarın hikâyede verdiği ilk mesaj, hayvanlara merhamet göstermeyen birinin, insanlar söz konusu olduğunda da acımasız olacağıdır. Bir diğer mesaj da, para kazanmak için hırsızlık yapmanın insanlığa yakışmayan bir davranış olmasıdır. Hikâyesinin son mesajı ise, suç işleyen bir insanın cezadan kurtulsa bile vicdân azâbından kurtulamayacağıdır. İnsan suç işledikten sonra, asla rahat ve huzurlu olamaz. Baltacıoğlu, şahsiyet sahibi bir insanda olmaması gereken bu kötü davranışları göstererek çocuklara “ahlâk eğitimi” vermek ister.

Kitapta yer alan piyesin adı “Horosla Tilki”dir. Tilki, kurnaz bir hayvan olarak horoza övgüler yağdırarak onu kandırır ve avlar. Horozunun avlandığını gören köylü adam tilkiden horozunu geri almak ister. Tilkinin köylüyle konuşmasını fırsat bilen horoz, tilkinin elinden kurtulur.

Baltacıoğlu piyeste; tilki ile kötü, emeline ulaşmak için her türlü hileyi yapan insanları, horoz ile de saf, masum fakat akıllı insanları sembolleştirmiştir. Bireyin, çevresindeki insanların kötülüklerin elinden zekâsını kullanarak kurtulabileceğini gösterir. Çocukların, bu mesajı daha iyi anlayabilmeleri için şu sözlerle de açıkça ifade eder: *“Düşman hep düşmandır; iyi de söylese kötü de söylese. Düşmanın kötü sözlerinden telaşa düşüp şaşırmmamak, iyi sözlerine de kapılıp kendisini kaybetmemek lâzımdır. Düşmanın gizli düşüncelerini sezmeye çalışmalı ve kendini ondan korumalıdır.”* (Baltacıoğlu, 1939c: 24)

Baltacıoğlu kitabın sonuna eklediği; “En Büyük Ayıplar, Sizin için Faydalı Bilgiler, Elbiselerinizi Nasıl Kullanmalısınız?” adlı başlıklar ile günlük yaşamda kullanabilecekleri bazı bilgiler vermektedir. Çocukları günlük yaşama hazırlayan bu bilgiler ile “başlatma prensibi”ni de uygulamış olur.

4.1.1.8 Ahmet

Bu kitapta da Azap’ta olduğu gibi, bir öykü ve bir piyes vardır. “Ahmet” adlı öykünün başkahramanları Hasan ve Hüseyin adında iki kardeşdir. Bu kardeşlerden birisi avukat, diğeri öğretmendir. Öğretmen olan Hasan yumuşak kalpli, avukat olan Hüseyin ise hırslı ve katı yüreklidir.

Bir gün bu kardeşlerin evine, balıkçının oğlu Ahmet hırsızlık yapmak için gizlice girer. Hüseyin, Ahmet’i yakalar, fakat Hasan Ahmet’i tanır ve onu kendisinin çağırdığını söyleyerek kardeşini ikna eder. Ahmet, Hasan’ın bu iyiliği karşısında şaşır ve kendisi de iyi bir insan olmaya karar verir. Bir gün Hasan’a yazdığı mektupta şu sözlerle teşekkür eder: “*Beni siz kurtardınız. Hem de iki türlü; vücûdumu hem de ahlâkımlı. Ben sizin sayenizde iyiliği sevdim, iyi bir insan oldum ve iyi bir insan olarak öleceğim.*” (Baltacıoğlu, 1939d: 10)

İzmir işgâl edilince, düşman askerleri vatansever Hasan ve Hüseyin’i aramaya başlarlar. Bunun üzerine kardeşler kılık değiştirerek sokağa çıkarlar ve Ahmet de onlarla beraberdir. Yakalanırlar ve Ahmet iki kardeşi kurtarmak için kendisini öne atar. Ahmet şehit olur.

Baltacıoğlu, bu hikâye ile çocuklara insanlık dersi vererek “ahlâk eğitimi”ni gerçekleştirmek ister. Bir öğretmen, kendisine kötülük yapmak maksadıyla gelen birisine iyilik gösterip kusurunu örtünce, kötü insan doğruyu görür ve iyi birisi olur. Gün gelir bu insan da öğretmen için canını verir. Yazar, insanlara karşı gösterilen muamelenin önemine dikkat çeker. İnsanları doğru yola çekmenin tek yolu, onlara güzel muamele göstermektir ve hiçbir iyilik karşılıksız kalmaz.

“Ayı” adındaki piyeste ise, karlı bir kış günü bir grup çocuk dağda kaybolmuştur. Dağda buldukları bir kulübeye sığınır. Kulübeye yaralı bir ayı gelir ve çocuklardan en akıllısı olan Fatma onun yarasını tedavi eder. Ayı da onlara teşekkür etmek için bir kovan bal getirir.

Bu piyesin ana fikri, Ahmet adlı öykününki ile aynıdır. Öyküde iyilik kötü bir insanı yola getirirken, piyeste ise vahşi bir hayvanı uysallaştırmıştır. Ayrıca yazar, kitaba eklediği “Büyük Ayıplar” ve “Kötü Huylar” başlıkları ile de yine şahsiyet gelişimine yardımcı olmak ister.

4.1.1.9. Oğuz Masalı

Baltacıoğlu, bu kitapta Oğuz Kağan Destanı’nı sadeleştirip, basitleştirerek çocukların seviyesine uygun bir şekilde yazmıştır. Kitap içerisinde hem İslamiyet öncesi, hem de İslamiyet sonrası Oğuz Kağan Destanı bir arada verilmiştir.

Destanları anlatmadan önce kısaca bir giriş yapar: “...*Bu masal Türklerin en büyük atası olan Oğuz Han’ın nasıl bir insan olduğunu size anlatacaktır....*” (Baltacıoğlu, 1941a: 4)

Baltacıoğlu bu destanları çocuklar için uygun şekilde masallaştırır. Böylece; yeni neslin Türklük şuuru ile bezenmiş, millî kimlik kazanmış olarak yetişmesini arzu eder. Millî bilinci sağlarken de yapay, uydurma hikâyeler ile değil, Türk tarihinin derinliklerinden kopup gelmiş bir destan ile gerçekleştirir.

4.1.1.10. Şen Bilmeceler

Yazar, Türk kültürünün bir unsuru olan bilmeceleri çocuklara öğretmek, onların kültürel gelişimlerini sağlamayı amaçlar. Kitabın önsözündeki şu sözler bu amacı ortaya koymaktadır: “*Bilmeceler Türk halkının zekâ ve hayat görüşünün örnekleridir... Türk halk bilmeceleri her milletinkinden zengindir....*” (Baltacıoğlu, 1943b: 3)

Ayrıca, bilmecelerin hafızayı güçlendirme özelliğinden de faydalanarak, Türk çocuğunun hafızasını kuvvetlendirmek ister.

4.1.1.11. Bey Böğrek

Yazar Oğuz Masalı’ndakine benzer şekilde bu kez, Türk Edebiyatı’nın en önemli eserlerinden Dede Korkut Hikâyelerinden bir tanesini çocuklar için sadeleştirmiştir. Önsözünde hikâyeyi tanıtır: “*Bey Böğrek, yurdumuzun hemen her tarafında halk arasında yaşayan büyük bir hikâyedir.*” (Baltacıoğlu, 1942b: 2) Bu

hikâyenin çocuklar için sadeleştirilmesinin amacı, halk kültürünü çocuklara benimsetmektir.

4.1.1.12. Hayvanlar Beyi Kaplan

Baltacıoğlu, bu kitapta kaplana dair pek çok bilgiyi çocuklara öğretmek ister. Kaplanın; nasıl bir hayvan olduğu, ne gibi huylarının olduğu, insanların onu nasıl avladığı, niçin avladığı, nasıl terbiye edildiği gibi konularda bilgiler verir. Ayrıca, kaplana çok güvenen bir terbiyecinin özensiz davranması sonucu kaplana yem olduğu bir de hikâye anlatır. (Baltacıoğlu, 1944b: 13-14)

Baltacıoğlu çocuğa doğaya ve bu doğa ile insan arasındaki münasebete dair bir takım bilgileri aktarmış olur.

4.1.1.13. İlkbahar Ünitesi

İlkbahar Ünitesi adlı kitap küçük okuma parçalarından oluşur. Baltacıoğlu'nun kitabı yazdığı yıllarda nüfusun çoğu köylerde yaşamaktadır. Bu yüzden yazdığı bu okuma parçalarında çiftçilik yapan köy çocuklarına verimi artırmak için bazı ipuçları verir. Bahar mevsimi, tarlaların ekilmeye başladığı mevsim olduğu için ilk okuma parçası, toprak daha derinden kazılırsa verimin artacağını anlatır. Parçanın sonundaki şu sözler toprağı ekmenin ne kadar önemli olduğunu anlatır: “*Define toprağı işlemesini bilmektir. Her kim ki bu toprağı iyi işlemesini bilir o defineyi bulur.*” (Baltacıoğlu, 1940c: 8)

Diğer okuma parçalarında da sırasıyla; tavukların daha fazla yumurtlamasını sağlama, mısırların sararmasının sebebi, aşının tutturulması, ağaçların böceklerden kurtarılması konularında bilgiler verilmektedir. Baltacıoğlu, çocukların günlük hayatlarında kullanabilecekleri bilgilerle donatılmasını arzu ettiği için, köy çocuklarına hayatlarına çok etki edecek bu ufak bilgileri verir. Çocuğun gerçek çevrede sosyalleşeceğine inanarak, onu çevresinde etkin bir birey haline getirecek bilgilerle donatmak ister. Anlatılan her şey köy çocuğunun yaşadığı ortamda uygulayabileceği basit işlerdir. Çocuğu, sosyal hayatta aktif ve bir ürün meydana getiren bir bireye dönüştürerek hem çalışma hem de verim ilkesini uygulamış olur.

4.1.1.14. La Fonten Masalları

Adından da anlaşılacağı gibi bu kitap, dünyaca ünlü Fransız yazar La Fontaine'in masallarının çevirisidir. Yazar, La Fontaine'in masallarında hayvanları konu edinerek çocuklara ahlâk dersi verdiğini düşünür. Bu masalların eğitici niteliği yüksektir. (Baltacıoğlu, 1944c: 5)

Yazar her masalın sonuna sorular ekleyerek, çocukların hem masalların ana fikrini daha kolay anlamalarını, hem de kişiliklerini geliştirmelerini amaçlar. Ayrıca; sorular vesilesi ile masallarda geçen konuları, kendi çevrelerinde de görebilmelerini sağlar.

4.1.1.15. Kış Ünitesi

Baltacıoğlu bu kitapta kış mevsiminde yapılması gerekli temel bilgileri anlatan okuma parçalarına yer verir. Soğuk havalarda nasıl giyinilmeli, zehirlenen birisine hangi müdahale yapılmalı, soba nasıl yapılır ve yakılır, lamba nasıl daha parlak yanar gibi günlük hayatta kullanılabilecek basit ama önemli konular metinlerde yer alır. Baltacıoğlu, çocukları yalnız bilgilendirmekle kalmaz, onları sosyal hayatlarında aktif hale getirerek çalışma prensibini gerçekleştirir. Böylece, çocuklar akıllarını kullanarak tabiatla daha kolay başa çıkmanın yollarını öğrenirler. (Baltacıoğlu, 1940d: 3)

4.1.1.16. Masal İçinde Masal

Masalın başkahramanı oduncu; iyi kalpli, dürüst bir adamdır. Karı ve çocuğu ile çok neşeli bir hayat sürerler. Padişah bir gün bu ailenin neşesine şahit olur ve oduncunun ne kadar iyi kalpli olduğunu anlamak için onu bir sınavdan geçirir. İnsanları incitmekten, zarar vermekten çok korkan bir adam olduğundan emin olunca da oduncuyu mükâfatlandırır (Baltacıoğlu, 1943c: 15). Baltacıoğlu; bu masal ile iyi niyetli, temiz kalpli, hiç kimsenin kalbini kırmayan ve devlet malına zarar vermekten korkan bir insan olmanın önemine vurgu yaparak, çocuklara ahlâki eğitim vermek ister.

Yazar, masalın başkahramanı oduncunun çocuğuna anlattığı iki masalı da dâhil ederek çocuklara aynı anda birkaç masal birden anlatmış olur.

4.1.1.17. Beyaz

Hikâyenin başkahramanı Karadayı adında, ihtiyar ve kör bir adamdır. Çalışmayı çok seven bu adam, kuruyemişçilik yaparken Gültekin adında sirkte cambazlık yapan bir çocukla tanışır. Arkadaşları kör adamla dalga geçerlerken, Gültekin merhametli bir çocuk olduğu için ona yardım eder. Karadayı'nın köpeği Karabaş ölünce, iyi kalpli insanlar ona “Beyaz” adında yeni bir köpek hediye ederler.

Gültekin'in çalıştığı sirkte Fatma adında yaşlı bir kadın vardır. Diğer cambazlar bu kadını hor görüp ona eziyet etmektedirler. Bir gün yine cambazlar tarafından dövülürken Gültekin ve Karadayı bu kadını kurtarırlar. Kadın da onlara, Gültekin'in cambazbaşı tarafından yıllar önce kaçırıldığını, gerçek ailesinin Antalya'da yaşadığını söyler. Gültekin, Karadayı ve Beyaz Antalya'ya giderler. Antalya'ya vardıklarında Beyaz, onları bir yere götürmek ister. Karadayı bunda bir hikmet olduğunu düşünür ve köpeği takip ederler. Vardıkları ev, köpeğin eski sahiplerinin evidir. Bu aileye başlarından geçenleri anlattıklarında, ev sahiplerinin Gültekin'in anne-babası olduğu ortaya çıkar. Karadayı'yı aile büyüğü kabul eder, gözlerini tedavi ettirirler. (Baltacıoğlu, 1938d: 30)

Baltacıoğlu bu hikâye ile çocuklara kötü niyetli insanların zararlarını gösterirken, iyi niyetli olmanın ise insana nasıl bir fayda sağladığını da gösterir. Şahsiyet prensibinde amaç, bireyin iyi ile kötüyü ayırt edebilmesini sağlamaktır. Bu amaçla yazar, çocuklara hem iyiyi hem de kötüyü göstererek şahsiyet sahibi bireyler olmalarını sağlamayı amaçlar. Ayrıca, hikâye içerisinde bir takım coğrafi bilgileri de onlara sezdirmeden öğretir.

4.1.1.18. Nasreddin Hoca

Baltacıoğlu, Türk kültürünün ve edebiyatının vazgeçilmez karakterlerinden olan Nasreddin Hocayı çocuklara tanıtmak ister. Çocukların kültür kişiliği kazanmış, millî kimlik sahibi bireyler olmalarını isteyen yazar kitapta Nasreddin Hoca'nın hem düşündürten hem de eğlendiren bazı fıkralarına yer verir. (Baltacıoğlu, 1941b: 3)

4.1.1.19. Sonbahar Ünitesi

Bu kitabın ilk metni Atatürk'ün ölümünün birinci yıl dönümü münasebeti ile Atatürk'ü anlatır. Baltacıoğlu, yeni kurulan cumhuriyetin kurucusunu çocuklara tanıtır.

Baltacıoğlu, çocukların eğitiminin ancak gerçek bir çevrede oluşabileceğine inanarak, ikinci metinde çocukları bir sebze bahçesinde götürür. Burada çocuklar, usta bir çiftçi ile sohbet ederek ve sebzeleri tarlada görerek sebzeciliği öğrenirler.

Sonbahar mevsimi içerisinde 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı'nı da içine aldığı içine aldığı için kitap içerisinde o günleri anlatan bir metin yer alır. Diğer metinlerde ise; mutfağın nasıl temiz tutulacağı, yaprakların önemi ve okulu çiçeklendirmenin önemi anlatılır. Yazar, kitabın sonuna ise öğretmenlere hitap eden bir metin ekler ve amacının çocukları terbiye ederek memleketin kültür davasına hizmet etmek istediğini söyler. (Baltacıoğlu, 1940e: 30)

4.1.1.20. Hikâyeli Atasözleri

Yazar, her biri bir tecrübeye dayanan ve halkın akıl hocası olan atasözlerinin halk arasında anlatılan hikâyeleri derleyerek bu kitabı meydana getirir. (Baltacıoğlu, 1943d: 3) Her biri bir öğüt ifade eden atasözleri Türk kültürünün vazgeçilmez bir parçasıdır. Hikâyeler vesilesi ile öğretilen atasözleri de Türk çocuğunun kültürel donanımını artıracaktır. Seçilen atasözlerinin hangi tecrübeye dayandığını anlatan bu hikâyeler sayesinde atasözlerinin öğreticiliği pekiştirilmiş olur. Atasözleri zaten günlük hayatta insanın karşısına çıkan olaylara dair olduğu için, sosyal hayata dair yol göstericiliği yapar.

4.1.1.21. İzahlı Atasözleri

Kitapta, hâlâ yaşayan atasözleri anlamlarına göre sıralanarak açıklamaları yapılmıştır. Bu atasözleri anlamları tam olarak bilinmeden halk arasında sıkça kullanılır. Baltacıoğlu bu kitabı, atasözlerinin değerini daha iyi anlatmak ve Türk çocuklarını bir kat daha Türkleştirmek için yazar. (Baltacıoğlu, 1941c: 3)

4.1.1.22. Çocuk Şiirleri

Baltacıoğlu, çocuklara edebiyat zevkini verebilmek için onlara şiir okutmak ister. Şiirlerin temaları tabiat ve Türklük ağırlıklıdır. O, şiirin etkileyici gücünden yararlanarak çocuklara hem doğa sevgisini hem de millî bilinci aşılacak ister. (Baltacıoğlu, 1939e: 3)

4.1.1.23. Casus

Hikâye, Antik Yunan'da İranlılar ile yapılan bir savaşı anlatmaktadır. Başkahraman olan genç çocuk ülkesi için casusluk yaparken, İranlılara ajanlık yapan bazı hainleri yakalar ve ülkesini büyük bir felaketten kurtarmış olur. (Baltacıoğlu, 1936: 20)

Baltacıoğlu, hikâyede bir çocuğun aklını kullanarak ne büyük başarılar elde edebileceğini söyler. Böylece, çocuklara akıllarını kullanmaları konusunda büyük bir telkinde bulunmuş olur. Şahsiyet sahibi çocuk aklını ve iradesini iyi işlerde kullanabilmelidir. Hikâyede şahsiyet prensibinin yansıması verilmiş olur.

4.1.1.24. Tekinsiz Ev

Hikâye, yedi yılda yedi ölünün çıktığı, perili olduğuna inanılan bir evde geçer. Bir gün, bir anne-kız başka ev bulamayınca mecburen bu evi tutarlar. Anne câhil bir kadın; kızı ise okumuş, tabiat kanunlarından başka bir şeye inanmayan birisidir. Anne gece korkar ve kızını uyandırır. Akıllı kız, sabah evin bodrumuna iner ve orada köpek ve yavrularını görür. O günden sonra, evin perili olmadığı ortaya çıkınca yaşamaya devam ederler.

Baltacıoğlu, çocuklara cehâletin doğurduğu yanlış inanışları gösterirken aynı zamanda eğitim sayesinde insanların bu yanlış inanışlara kanmayacağını gösterir. Eğitim almış, akıllı bir çocuk tabiat kanunları dışındaki olağanüstülüklerle inanmayacaktır.

Kitaptaki ikinci hikâye, bir anne ve oğlu anlatır. Fedâkar anne, çalışır didinir ve oğlunu büyütür. Fakat oğlan annesinin kıymetini bilmez, onu küçük görür. Anne bir gün oğluna ders vermek için ortadan kaybolur, oğlan oralı bile olmaz. Anne çoban kılığına girip oğluna annen öldü der çocuk yine umursamaz. Anne bu kez de tilki kılığına girer ve oğluna onu zengin edeceğini söyler. Oğlan buna razı olur ve zengin bir beyi öldürüp

onun çiftliğine yerleşirler. Memleketin en zengin beyi de kızını bu oğlan ile evlendirir. Kız da tıpkı anası gibi oğlanın onu sevip sevmediğini anlamak için ölü taklidi yapar, oğlan onu da umursamaz. Bunu duyan annesi, tilki kılığından çıkar ve “anne kıymeti bilmeyen hiçbir şeyin kıymetini bilmez der. Çocuk ve annesi birbirlerine sarılır, ağlarlar. (Baltacıoğlu, 1934b: 29)

Baltacıoğlu, bu hikâye ile ahlâk eğitiminde çok önemli olan aileye saygı konusunu işler. Birey, kendisini pek çok fedâkarlıkla büyüten ailesine saygı göstermezse etrafındaki kimseye de değer vermez. Çocuğun, cemiyet içerisinde saygıdeğer birisi olabilmesi için ona ailesine saygı göstermesi gerektiği öğretilmelidir.

Üçüncü hikâyede Ahmet adında bir öğrenci, öğretmeni ders anlatırken tabiata ait düzeni sürekli sorgular. Öğretmen, görmenin ve duymanın fazla olduğunu ifade ederken Ahmet ona itiraz eder. Öğretmeni Ahmet’e bir ders vermek için ona, her şeyi büyüten ve çok fazla duymaya yarayan cihazlar alır. Ahmet eskisinden daha fazla görüp duymaktan bir süre sonra rahatsız olur ve kendisini öğretmenin değil, tabiatın cezalandırdığını düşünür.

Baltacıoğlu, bu hikâye ile doğanın kendine has düzenli bir sistemi olduğunu ve bu sistem bozulursa yaşamının güçleşeceğini çocuklara gösterir.

“İkizler” adlı son hikâye, bir anne ile ikiz çocuklarını anlatır. Hikâyede bir ayı, soğukta donan annenin hayatını kurtarır. Yazar, bu hikâyede çocuklara hayvan sevgisi aşılamak ister.

4.1.1.25. Kulyabanî

Kitapta, “Cumhuriyet Çocukları” adlı bir hikâye ve “Kulyabanî” adlı bir piyes yer alır.

Hikâye bir sınıfta, öğretmen ve öğrenciler arasındaki sohbet üzerinedir. Öğretmen, öğrencilerine yaşadıkları ortamı temiz tutabilmeleri için yapmaları gerekeni kendi hayatından örneklerle anlatır. Temizlik, Baltacıoğlu’nun özellikle üzerinde durduğu bir konudur. Öğretmenin verdiği ufak bilgiler, çocukların günlük yaşamına etki edecek önemli bilgilerdir. Ayrıca, öğretmen öğrencilerine millet olarak birlik ve beraberlik içerisinde yaşamının gerektiğini de öğretir. Zorda kalanlara yardım etme; Kızılay, Çocuk Esirgeme Kurumu gibi toplumsal önem taşıyan kurumlara bağış yapma

gibi bazı ahlâki dersler verir. Yazar böylece, çocukların günlük yaşamını kolaylaştırıp düzenlerken, aynı zamanda onların ahlâkî eğitimini de gerçekleştirmek ister.

Kulyabanî adlı piyeste, karda mahsur kalan iki yolcu bir köye sığınır. Bu köyün tek yatacak yeri bir kahvedir, fakat bu kahvede de Kulyabanî vardır. Yolculardan bir tanesi korksa da, cesur ve akıllı olan diğeri Kulyabanî diye bir şeyin varlığına inanmaz. Uyurlarken Kulyabanî gelir, cesur ve akıllı olan yolcu silahı ile onu korkutur ve üstündekileri çıkarttırdığında köylülerden birisi ile karşılaşır. Kulyabanî kılığındaki bu köylü çocuklarına bakabilmek için hırsızlık yapar ve çaldıklarını bu kahvenin deposunda saklar. Geceleri misafir kalmasın diye de, Kulyabanî kılığına girerek herkesi korkutur. Bunu duyan diğer köylüler ona acır affetmek isterler. Fakat cesur yolcu onun cezasını adâletin vermesini ister. O günden sonra köylüler hep adâletin üstünlüğünü kabul ederler. (Baltacıoğlu, 1939f: 29)

Bu piyesin konusu, “Tekinsiz Ev” adlı hikâye ile aynıdır. Baltacıoğlu yine, varlığına inanılan tabiatüstü varlıkların cehâletten ileri gelen yanlış inanışlar olduğunu vurgular. Tıpkı Tekinsiz Ev’de olduğu gibi, bu piyeste de birisi câhil diğeri akıllı iki kişi vardır. Akıllı olan, câhil olanların batıl inançlarının yanlış olduğunu akli sayesinde ortaya çıkarır. Şahsiyet sahibi, eğitilmiş çocuk aklını ve iradesini en iyi şekilde kullanabilmelidir.

4.1.1.26. Çomar’la Tomar

Kitap içerisinde, “Çomar’la Tomar” ve “ Akkan” adlı iki hikâye yer almaktadır.

Çomar ile Tomar, çok zeki ve insanlarla iletişim kurabilen iki köpektir. Havlayarak sahipleri ile anlaşabilirler. Hatta bir gün, sahipleri av sırasında soğuktan uyuya kalınca onun başında nöbet tutarlar ve çığ düşmeden evvel onu uyandırır.

Baltacıoğlu, köpeklerin ne kadar akıllı ve sadık hayvanlar olduklarını anlatarak, çocuklarda köpek sevgisi oluşturmak ister.

İkinci hikâyenin başkahramanı Akkan, eski bir kabilenin cesur ve güçlü çocuğudur. Bu kabile bir gün Çinlileri yener ve pek çok kişiyi esir alır. Akkan esirler arasında daha önce kendisinin hayatını kurtaran Serf’i görür. Akkan hayatını kurtardığında Serf’e, bir gün kendisinin de onun hayatını kurtaracağına ve ödeyeceklerine dair söz verir. Şimdi sözünü tutma vakti gelince Serf’i esir kampından kaçıtır ve yerine kendisi geçer. Kabilenin başbuğu onu görünce çok şaşırır ve düşmanın birinin saçından bir tutam getirirse onu affedeceğini söyler. Akkan, gider ve düşmanın

saçından bir tutam getirir. O günden sonra kabilede çok sevilen ve saygı duyulan birisi olur (Baltacıoğlu, 1934c: 20)

Baltacıoğlu bu hikâye ile çocuklara, söz vermenin ehemmiyetini göstererek ahlâki eğitimi gerçekleştirmek ister. Sözünde durmak, ahlâk kurallarının en önemlilerindendir. İnsan hayatı pahasına da olsa verdiği sözde durmalıdır.

4.1.1.27. Deli

Kitapta “Deli” ve “Mustafa” adlı iki hikâye yer almaktadır.

Deli adlı hikâye, 1. Dünya Savaşı sırasında İstanbul’un düşman askerleri tarafından işgal edildiği dönemde geçer. Bir gece düşman askerleri, Ali adında bir fabrika işçisini yaralarlar. Ali’yi bekçi bulur ve hastaneye götürür. Ali yedi gün boyunca kendine gelemez. Karısı Ali’yi beklerken açlıktan ve çaresizlikten aklını kaybeder. Çocuğunu döver ve bir evin kapısına koyup kaçar. Kadın yolda gördüğü herkese saldırınca, onu akıl hastanesine yatırır. Ali kendine gelir, karısını ve çocuğunu bıraktığı yerde bulamaz. Ankara’ya gider ve nefer olur. Ayşe’de akıl hastanesinden çıktıktan sonra, bir iş bulur. Bir ailenin çocuklarına bakmaya gittiği o ev, günler önce kendi çocuğunu bıraktığı evdir.

Baltacıoğlu, hikâyede vatanın düşman işgali altında olmasının insanların başına açtığı belalardan bir tanesini anlatır. Esâret altında yaşamının bir felâket olduğunu göstererek, bağımsızlığın önemini vurgular. Çocukların bağımsızlık için mücadele edecek bireyler olarak yetişmesini arzu eder.

“Mustafa” adlı hikâye de yine aynı dönemde geçer. Bir Türk köyünü basan düşman askerleri, Mustafa adında genç bir çobanı esir alırlar ve ondan yüz lira karşılığında onu Türk taburunun olduğu köye gizlice götürmesini isterler. Mustafa niyetlerini anlar ve onları tuzağa düşürmek için kabul eder. Düşman askerlerini bambaşka bir yoldan götürür ve kendi taburlarına saldırmalarını sağlar. Mustafa, Türk ordusunun gönüllü bir neferi olur. (Baltacıoğlu, 1935c: 23)

Baltacıoğlu, bu hikâye ile millî mücadele içerisinde kahraman Türk çocuğunun aklını kullanarak vatanına nasıl hizmet edebileceğini gösterir. Türk çocuğu, vatanını en iyi şekilde savunabilmek için cesur, akıllı ve pratik zekâlı olmak zorundadır. Çocuğun aklını en iyi şekilde kullanmasını sağlamak şahsiyet prensibinin temel amaçlarından.

4.1.1.28. Haydutlar

Baltacıoğlu, “Haydutlar” adlı hikâyesinde vicdân muhasebesini anlatmakta ve insanların birbirine yardım etmesinin mükâfat gerektirecek bir durum değil; bunun bir borç olduğunu ifade eder. Bu fikirleri içerisinde barındıran “Haydutlar” hikâyesinin başkahramanı olan Louiz Lambert; dürüst, iyi bir kişiliği olan, yardımsever ve çalışkan, genç bir muhasebecidir. Bilmediği yerlere gitmeyi ve gezmeyi çok seven Louiz Lambert; bir gün “Senegal’de çalışmak üzere bir muhasebeci aranmaktadır” ilanı ile karşılaşır ve bu ilanın sahibinin bürosuna gider ve başvurusu kabul edilir. Senegal’e gitmeden hemen önce bir sokak arasında bitkin vaziyette âdeta ölümü bekleyen acınacak haldeki Octave İmbert ile karşılaşır. Daha sonraları eskiden çok zengin olan bu adamın güvendiği bir çalışanı tarafından dolandırıldığını öğrenir. Octave İmbert’i evine götürür ve onu soğuk kaldırım köşelerinden kurtarır. Louiz Lambert, yeni bir işe girdiği için Octave İmbert’i ayrıldığı iş yerinde kendisinden boşalan mevkide çalışmasını önerir. Bu teklif kabul görür ve Octave İmbert işe alınır. Bir zamanlar çok zengin bir işveren olan bu iyi kalpli ama yıpranmış adama bir iyilik daha yapmış olur.

Octave İmbert’in küçükken imkânsızlıklardan dolayı ayrıldığı küçük kızı Liliane babasını görmeye gittiğinde, Louiz Lambert ile bu iyi kalpli adamın kızı arasında duygusal bir bağ oluşur. Ancak Louiz Lambert Senegal’e gider. Dakar’a vardığında kendisini işe alan George Gauthier’in bürosunu bulur ve işe başlar. Kısa sürede ortama ayak uyduran ve verimli çalışmalar yapan Louiz Lambert, George Gauthier’in de güvenini kazanmıştır. Genç muhasip bir gün George Gauthier’in villasının önünden geçerken, villayı soyma planları yapan üç haydut ile karşılaşır ve onları gizlice dinleyerek planlarını öğrenir. Bu duyumlarını George Gauthier ile paylaşan iyi kalpli genç muhasib gece yarısı villayı soymaya gelen haydutları yakalatır. Kendisine yapılan bu iyilik karşısında Grauthier, samimiyetine inandığı Lamert ile yıllardır içine dert olan bir olayı paylaşmaya karar verir. George Gauthier’in uzun yıllar önce Octave İmbert adındaki patronunu dolandırdığı için vicdân azâbı çeker. Çektiği bu vicdân azâbı yüzünden, çaldıklarını iade etmek istediği fakat eski patronunu bir türlü bulamadığını söyler. George Gauthier’e genç muhasib İmbert’in yerini söyler ve onları buluşturur. Octave İmbert’in tekrar kendi işinin başına geçer. Bu arada muhasib Louiz Lambert ile Octave İmbert’in kızı Liliane evlenir ve mutlu bir yuva kurarlar. İyilik başka kapıları

açar ve ölümü bekleyen bir adamın bir kez daha hayata tutunmasını sağlar. (Baltacıoğlu, 1935d: 15).

Baltacıoğlu, “Azap” adlı hikâyesinde olduğu gibi bu hikâyede de insanın adâletin vereceği cezadan kurtulsa bile vicdân azâbından kurtulamayacağını anlatır. Hak ederek kazanılmayan para insana huzur vermez. Doğanın kendine göre bir sistemi vardır ve bu sistem içerisinde adâlet mutlaka tecelli eder. İyilik yapan birisi ise, mutlaka iyilikle karşılaşır ve hayatı boyunca mutlu olur. Baltacıoğlu, iyinin ve kötünün sonuçlarını bir arada göstererek, çocukların şahsiyet gelişimine yardımcı olmak ister.

4.1.1.29. Yiğit Çocuk

Kitapta, “Yiğit Çocuk” ve “Çinçak” adlı iki hikâye bulunmaktadır. Bu hikâyeler iyi huylu ve yardımsever olmanın önemine dikkat çeken hikâyelerdir.

“Yiğit Çocuk” hikâyesinin başkahramanı Değer on dört yaşındadır. Varlıklı bir ailenin çocuğu olan Değer’in Tan adında kendisinden iki yaş küçük bir kız kardeşi vardır. Değer ve Tan’ın babaları Bay Bilgin kaptandır.

Değer, fırtınalı bir gün deniz fenerlerinden birisinin yanmadığını ve bir geminin kayalıklara çarpmak üzere olduğunu fark eder. Hava o kadar kötüdür ki, kimse gidip feneri yakmaya cesaret edemez. Değer, küçük bir kayık alır ve fenere ulaşmaya çalışır. Fakat kayık devrilir ve Değer yüzerek fenere varır. Ertesi gün babası gelince anlaşılır ki, Değer’in kayalıklara çarpmaktan kurtardığı gemi babasının gemisidir (Baltacıoğlu, 1935e: 16).

Değer karşılık beklemeden ve sonunu düşünmeden yapmış olduğu cesaret gerektirecek bu davranışı sonucun da en başta babasının, geminin yolcularının hayatını kurtarır. Şahsiyet sahibi çocuk, akli ve cesâreti sayesinde tanıdığı veya tanımadığı herkese yardım eder. Hikâyede, hiç tanımadığı insanlara yardım eden çocuk farkında olmadan kendi babasının da hayatını kurtarmıştır. İyilik yapıldığı zaman mutlaka yapan kişiye de faydası dokunur.

Baltacıoğlu’nun “Yiğit Çocuk” adlı kitabında yer alan bir diğer hikâye de “Çinçak”tır. Baltacıoğlu bu hikâyesinde, Çinli bir ailenin çocuğu olan Çinçak’ın yaptığı

yaramazlıkların en yakınındaki insanları bile tehlikeye attığını ve kendisini de zora sokacak durumlara sebep olduğunu anlatır.

Çinçak'ın ailesi mutlu ve huzurlu olmasına rağmen, Çinçak'ın yaramazlıkları ailenin huzurunu kaçıırır. Çinçak etrafındaki bütün çocuklardan daha yaramazdır. Defalarca cezalandırılrsa da yaramazlık yapmaktan bir türlü vazgeçmez. Baltacıoğlu, Çinçak'ın yaptığı yaramazlıkların kendisine ve ailesine verdiği zararları göstererek, çocukları yaramazlık yapmamaları için telkin etmek ister. Şahsiyet sahibi çocuk, yakınlarına telafisi imkânsız zararlar vermemek için gereksiz ve düşüncesiz davranışlardan uzak durmalıdır.

4.1.1.30. Hırsız

Kitapta; “Hırsız”, “Korkak”, ve “Öksüz” adlı üç hikâyeye yer alır. Baltacıoğlu, bu hikâyelerde kötü olmanın kimseye bir fayda getirmeyeceği gibi iyi huylu olmanın pek çok faydası olduğunu gösterir.

“Hırsız” adlı hikâyenin başkahramanı geçimini avcılık yaparak sağlayan Bob Conson'dur. Bob Conson avladığı hayvanların derilerini satmak için Rocktown'a giderken vahşi kurtların tehlikeli yaşam alanından geçer.

Yine bir gün yaptığı avdan elde ettiği yaklaşık iki yüz adet kürkü Rocktown'a götürüp satmak için yola çıkar ve Alaska yakınlarında Konsfild adlı bir kahvehânede mola verir. Bob Conson, işletme sahibine arabasında yaklaşık iki yüz kürkün olduğunu söyler. Bu sırada başka bir masada oturan adam onları duyar. İçkisi bittikten sonra ayrılmak için izin isteyen Bob Conson dışarıya çıktığında arabasının içindekilerle birlikte kaybolduğunu görür. Hemen yardım ister ve oradaki yardımsever insanlar ile hırsız koalamaya başlarlar. Hırsız kaçarken kurtlarla karşılaşır ve arabayı kurtların üzerine doğru arabasını sürer. Kurtlar hırsızı paramparça ederler. Bob Conson ve ekibi olay yerine geldiklerinde hırsız ve araba paramparça olmuştur. Bu duruma çok üzülen Bob Conson'a yanındakiler, olumsuz gibi görünen bu olayın aslında onun hayatını kurtardığını söylerler (Baltacıoğlu, 1935f: 10).

Baltacıoğlu, aslında kötü gibi gözüken olayların iyi sonuçlara vesile olabileceğini gösterir, bardağın boş değil dolu tarafından bakılmasının da yaşam felsefesi açısından önemli olduğuna dikkat çeker. Çocuklara, başlarına gelen olaylarda

her zaman olumsuz düşünüp üzülmek yerine, olaya iyi tarafından bakarak şükretmeleri gerektiğini öğretir. Bu düşünce yöntemi onların hayatlarını daha yaşanabilir kılacaktır. Baltacıoğlu'nun başlatma prensibi de zaten çocukları, sosyal hayata daha iyi adapte edebilmeyi amaçlar.

Korkak adlı hikâyenin başkahramanı; Erkal kendi korkaklığına aldırış etmeden başkalarının korkularıyla dalga geçen bir çocuktur. Bir gün Erkal fareden korkan Özer ile dalga geçer ve Özer'den daha cesur olduğunu söyler. Özer de, çorabın içine bir kedi koyarak Erkal'ı korkutur. Erkal çorabın içinde ne olduğunu bilmediği için onu cin sanarak korkar ve yere düşer. Erkal daha önce arkadaşlarıyla dalga geçtiği için çok utanır.

Baltacıoğlu bu hikâyede, çocuklara başkalarının kusurlarıyla ve zayıf noktaları ile dalga geçmenin ne kadar yanlış bir davranış olduğunu gösterir. Hiçbir insan mükemmel değildir, herkesin zafiyetleri vardır. Bunlarla dalga geçmek hem ayıp, hem de kırııcıdır. Baltacıoğlu, öğretmek istediği bu davranışlar ile çocukların ahlâkî eğitimlerine katkıda bulunmuş olur.

4.1.1.31. Yurdunu Bil

Baltacıoğlu bu kitapta çocukların millî bilincini geliştirmek için “Türklük Ne Demektir?” başlıklı bir parça koyar. Millet olmanın temel özelliklerinin dil, dilek ve istek birliği olduğunu ifade eder. O, Türk çocuğunun birlik ve beraberliğine düşkün Türk milliyetçisi olarak yetişmesini ister. “Kültür Nedir?” başlığı altında kültür kavramını açıklarken, Türk çocuğunun bilincine kendisinin arzu ettiği her alanda Türk'e doğru yönelmenin temellerini de atmak ister. “Medeniyet Nedir, Yurt Nedir, Devlet Nedir, Cumhuriyetimiz Nasıl Doğdu?” gibi başlıklarla yine Türklük bilincini çocuklara aşılayarak, Türkiye Cumhuriyeti'nin istikbâlini şekillendirmek ister. Türkiye'nin gelecekte dünyanın lider ülkelerinden bir tanesi olmasının yolunu Türk kültürüne bağlı ve en üstün medeniyete sahip bireylerle olacağına inanarak bu kitabı yazar. (Baltacıoğlu, 1941d: 31-32)

4.1.1.32. Kurtlar

Balkanlarda seyâhat eden bir tren kardan ilerleyemeyince kurtlar trene saldırmaya başlarlar. Trendeki bütün yolcular korku ve çaresizlik içerisindeyken, on

dört yaşındaki Ahmet'in aklına bir fikir gelir. Trenin bir vagonuna atları ve etleri doldurur, vagonun kapağını açarlar. Kurtlar etin kokusunu alıp vagona doluşurlar, kurtların tamamı vagona girince kapağı kapatırlar. İlk istasyona gelince kurtları kafesletirler. Akli sayesinde Ahmet kahraman olur ve onun bu kahramanlığı bütün dünyaya yayılır. (Baltacıoğlu, 1935g: 7)

Baltacıoğlu, çocuklara yönelik pek çok eserinde olduğu gibi bu hikâyede de bir çocuğun aklını kullanarak insanlığa faydalı bir birey olabileceğini gösterir. Şahsiyet sahibi çocuk aklını en iyi şekilde kullanabilen çocuktur.

Kitaptaki “Haberci yahut Jan” isimli bir diğer hikâye de kahraman bir çocuğu anlatır. Fransız- Rus Savaşları sırasında geçen hikâyenin başkahramanı on yaşındaki Jan’dır. Jan’ın babası Fransız ordusuna casusluk yapan Pol adında bir askerdir. Babası Rus kılığında olmasına rağmen yakalanır ve Rus askerlerinin elinden zor kurtulur. Pol yaralı olduğu için Napolyon’a götüreceği mektubu oğlu Jan götürür. Jan mektubu Napolyon’a mektubu götürür ve Fransız halkı içerisinde bir kahraman olur.

İnsanların en önemli vazifelerinden bir tanesi vatanına hizmet etmektir. Vatani tehlike altındayken bir çocuk bile ülkesi için çok büyük hizmetler yapabilir. Baltacıoğlu, Mustafa adlı hikâyede bir Türk çocuğunu, Haberci yahut Jan isimli bu hikâyede de bir Fransız çocuğunu millî bir kahraman haline getirir. Milliyeti ne olursa olsun bir çocuk aklını kullanarak, ülkesine çok büyük hizmetler vererek millî bir kahraman olabilir.

4.1.1.33. Büyükanne

Hikâyenin başkahramanı, Millî Mücadele döneminde dağa çıkan Çete Ali’dir. Çete Ali Millî Mücadelecileri yakalamak için bir köye gider. Köyde bir çocuk bulur ve bu çocuk aracılığı ile başka bir köydeki çete liderine mektup yollamak ister. Çocuk bu teklifi mektubu Millî Mücadelecilere ulaştırmak için kabul eder ve büyükannesine de bu durumu anlatır. Millî Mücadeleciler mektubu alınca Çete Ali’yi yakalamak için köye giderler. Çete Ali bunun haberini alır ve savunma hazırlığı yapar. Büyükanne Çete Ali’den kendisine de bir görev vermek ister. Çete Ali ona bir odun verir ve kapıdan giren Millî Mücadelecilerin kafasına vurmasını ister. Millî Mücadeleciler, Çete Ali’nin evinin etrafını sarınca, büyükanne elindeki odunla Çete Ali’nin kafasına vurur ve onu öldürür. (Baltacıoğlu, 1934d: 13)

Baltacıoğlu, bu hikâyede diğerlerinden farklı olarak kahraman çocuğun yanına bir de büyükannesini ekler. O; Millî Mücadele döneminde çocuk-yaşlı, kadın-erkek

demeden herkesin kahramanca savaştığını gösterir. Türk milletinin her vatandaşı akıllı ve cesâreti ile birer kahramandır. Baltacıoğlu, yakın tarihten anlattığı bu hikâyeye ile çocukların millî hassasiyetlerini artırmak ister.

4.1.1.34. Yaramazlar

Kitapta “Yaramazlar” ve “Ali Babanın Başına Gelenler” adlı iki hikâyeye vardır.

Yaramazlar adlı ilk hikâyede, Ayhan ve Cengiz adında yaramaz iki çocuk vardır. Evlerine misafir geleceği için anne onları uyutmak ister. Çocuklar uyumak istemez ve masanın altına saklanırlar. Misafirler gelince çocuklardan bir tanesi hapsirir ve yakalanırlar. Herkes onların cezalandırılmasını isterken, general olan bir misafir çocukların cezalandırılmasına karşı çıkar ve onlara tatlı verir.

Baltacıoğlu, çocuk eğitiminde ceza sisteminin uygulanmasına karşıdır. Çocukların güzellikle ve iyilikle terbiye edilebileceğine inanır. Yaramazlık yapmak çocuğun tabiatında vardır. Çocuk yaramazlık yaptığında ceza vermek yerine sabır gösterilmelidir.

Ali Baba’nın Başına Gelenler adlı hikâyede de Asım ve Osman adında iki yaramaz çocuk vardır. Asım ve Osman okuldan kaçınca anne onları bir odaya kitler. Çocuklar camdan sarkan bir ip görürler. Bu ip bacağı hasta olan Ali Baba’nın bacağına sardığı ipin sarkan kısmıdır. Çocuklar, bu ipe tutunarak evden kaçarlara, Ali Baba ise acı içinde kıvrınır. Evden kaçan çocuklar parka giderler. Parkta bir pasta satıcısı görürler ve paraları olmadığı için adama bir oyun oynamaya karar verirler. Adamı ağaca bağlarlar ve adam yürümeye kalkışınca bütün pastalar dökülür. Çocuklar pastaları ceplerine doldururken bekçi bunları yakalar, annelerine götürür. Anneleri bekçiye, çocukları polise vermemesi için yalvarır. Çocuklar annelerinin bu halini görünce dünyanın en iyi çocukları olacaklarına ant içerler (Baltacıoğlu, 1934e: 13).

4.1.1. 35. Çoban

Baltacıoğlu’nun Çoban adlı kitabında “Küçük Çoban” adlı bir hikâyeye yer alır. O; bu hikâyede yapılan iyiliklerin bir gün geç de olsa karşılık bulacağını, hiçbir zaman karşılıksız kalmayacağını anlatır.

“Küçük Çoban” adlı hikâyenin başkahramanı; dürüst, iyiliksever, yaptığı yardımlardan hiç karşılık beklemeyen ve sadece işini doğru, düzgün yapmayı

amaçlayan Can'dır. Can daha 15 yaşındadır ve hayatta olan son yakını dayısının yanında yaşar. Can dayısının hayvanlarına bakarak ev bütçesine katkıda bulunur. Aradan bir yıl geçtikten sonra dayısı hayatını kaybeder ve Can yengesiyle yaşamaya başlar. Yengesi Can'a her zaman iyi sözler söyler, onu sever ve gönlünü alır. Ancak parasızlık baş gösterince yengesi Can'a bir kambur gözüyle bakmaya başlar ve kısa süre sonra onu kötü davranışları olan bir ustanın yanına çırak olarak verir. Can bir yandan ustasından dayak yerken bir yandan da yengesinin dayaklarına ve kötü sözlerine maruz kalır. Can'ın; bir gün canına tak eder ve işi bırakıp yengesini terk eder. Uzun bir süre gittikten sonra Bay Ahmet'in çiftliğinde hayvanlarına bakar. Ancak karın tokluğuna çalışan Can, burada da kötü sözlere ve sert muamelelere maruz kalır. Bay Ahmet'in on dört yaşındaki oğlu Bay Hayri'nin düşmanca tavırları ve sarf ettiği kötü sözler onu çok üzer.

Can, bir gece uykusundan gürültüyle uyanır ve çiftliğin yandığını görür. Bay Ahmet'in evi uzaktadır; Can yangını söndürmeye çalışırken bayılır ve yardıma gelenler tarafından çiftliğin villasına götürülür. Uyandığında Bay Ahmet, eşi ve oğlu Bay Hayri gözü yaşlı bir şekilde Can'ın başucunda oturmaktadır. Hem pişmanlık hem de minnet duyarlar. Can mahsulü ve hayvanları kendisini tehlikeye atarak kurtardığı için ailenin takdirini kazanır. Bu aynı zaman da Can'ın ilk defa yaptığı bir şeyin takdir edildiği anlamına da gelir. Hayri'nin annesi Can'a artık onu öz çocuğu gibi göreceğini söyler ve Can için mutlu bir hayat başlar. Hayri de onun en yakın arkadaşı olur (Baltacıoğlu, 1935h: 14).

Can pek çok kötülük görmüş olmasına rağmen, iyilik ve dürüstlükten hiçbir zaman vazgeçmemiştir. İyi insan olmanın meyvesini geç de olsa alır. Baltacıoğlu'nun yetiştirmek istediği birey, iyilik ve doğruluğun bilincinde olmalıdır. O, bu hikayede de güzel ahlâka sahip bir insan olmanın insana mutlaka huzur ve mutluluk getireceğini gösterir. Ahlâk eğitimi almış birey, kötülüklerle karşılaşsa bile asla doğruluktan vazgeçmez.

4.1.1.36. Nonoş'la Tonoş

Baltacıoğlu'nun "Çoban" adlı kitabında ilk yer verdiği hikâye "Nonoş'la Tonoş"tur. Yedi yaşındaki Nonoş ile beş buçuk yaşındaki Tonoş'un babaları bir askerdir ve her zaman uzaklara gider. Bu iki kardeş bir sütninenin yanında kalır ve her gece

ondan dinledikleri; cinli, perili ve kulyabanîli hikâyeler yüzünden korkak bir kişiliğe bürünürler. Babaları askerliği bırakınca onları sütninenin yanından alır ve yeni bir hayata başlarlar. Çocukların korkak halleri babalarını çok üzer ve onlara dünyada korkulacak hiçbir şey olmadığı fikrini aşılamaaya çalışmak için bir oyun oynamaya karar verir. Nonoş ile Tonoş’u kendi çiftliklerine 2 saat mesafede bulunan bir çiftliğe gönderir ve onlara akşama kadar orada kalmalarını söyler. Çocuklar çiftlik sahibinin kendilerini eve bırakmayacağını anlayınca korkarlar. En sonunda cesaretlerini toplarlar ve korka korka evlerine gelirler. Babaları onlara gülerek ormandaki; cinleri, perileri, kulyabanîleri sorar. Çocuklar, doğada korkulacak olağanüstü yaratıkların olmadığını anlarlar.

Baltacıoğlu bu hikâyesinde; doğanın eğlenceli bir yer olduğu, korkulacak bir şey olmadığını çocuklara gösterir. Baltacıoğlu, çocukların yalnızca gerçek ortam içerisinde şahsiyet sahibi bireyler olabileceklerine inanarak, onların doğaüstü masal kahramanları ile korkutulmaması gerektiğini düşünür.

Baltacıoğlu’nun “Nonoş’la Tonoş” adlı kitabında yer verdiği bir diğer hikâye de “Hırsızların Başına Gelenler”dir. O, bu hikâyesinde aklın, fiziki gücü nasıl yendiğini anlatır.

Demir ile Şimşek iki kardeştir. Gece babaları dışarı çıkar ve evde yalnız kalırlar. Gecenin ilerleyen dakikalarında eve hırsız girdiğini farkedirler. Seslerini çıkarmazlar ve hırsıza bir tuzak kurarlar. Kurdukları tuzakla hırsız etkisiz hale getirdikten sonra, onu bağlarlar ve babalarını beklerler. Babaları geldiğinde şaşkınlığını gizleyemez. Şimşek’in “onda kuvvet varsa bizde de akıl var” ifadesi hikâyenin ana fikrini ortaya koyar (Baltacıoğlu, 1935: 29).

İnsanın aklını kullanarak, her zorluğun üstesinden gelebileceği hususu Baltacıoğlu’nun pek çok eserine konu olmuştur. Eserlerde, şahsiyet sahibi çocuklar hep akıllarını kullanarak, güç durumlardan kurtulur ve düşmanlarını yenerler.

4.1.1.37. İnsanlık

Baltacıoğlu “İnsanlık” adlı piyesinde çevresi tarafından çok cimri birisi olarak tanınan Yalçın adlı bir adamın vicdân muhasebesi yaparak iyi bir adam olduğunu

anlatır. Ayrıca tasarrufun kötü bir şey olmadığını, az da olsa tasarruf yapmanın faydalı olduğunu anlatır.

Yalçın; yakılan kibritlerin bile israf olduğunu düşünen, hizmetçi kadının yerleri silmesinden tahtaların aşındığını düşünerek hizmetçi kadını azarlayan cimri bir adamdır.

Bir gün Yalçın'ın evine, bir ilkokul adına yardım toplamak için “Okul Himâye Heyeti” gelir. Başlangıçta para vermemek için mazeretler üreten Yalçın Bey birden misafirlerin yanından ayrılır ve elinde üç bin lira ile geri döner. Heyetten üç bin liralık makbuz istediğinde ise heyet üyeleri büyük bir şaşkınlık yaşarlar. Bu durum karşısında heyet başkanı kendisine yardımından dolayı teşekkür eder ancak Yalçın Bey onlara veren el olmanın zevkini kendisine tattırdıkları için asıl teşekkür etmesi gerekenin kendisi olduğunu söyler. Heyet başkanı Yalçın Bey'e cimriyken birden bire neden fikir değiştirdiğini sorar. Yalçın Bey ise onlara; “eğer tasarruf etmeseydim size bu kadar yüklü bir şekilde yardımda bulunacak serveti edinemezdim” diye cevap vererek konuyu kapatır (Baltacıoğlu, 1939g: 15).

Baltacıoğlu bu piyesinde hem tasarruf yapmanın, hem de yardımsever olmanın önemini gösterir. Ufak da olsa yapılan tasarruflar, hayırlı işler için kullanılabilir ve yardım yapmak insana huzur verir. Baltacıoğlu, toplumsal önem taşıyan bu iki konuya değinerek çocukların ahlâkî eğitimine katkı sağlamak ister.

4.1.1. 38. Türk Askeri Yurdun Hakkı

Baltacıoğlu; “Türk Askeri Yurdun Hakkı” adlı piyesi Kuvâ-yi Milliye döneminde geçer. Vatan topraklarının düşman işgâlinde kurtulması için yapılabilecek fedakârlıklardan en büyüğünün anlatıldığı hikâyenin başkahramanı Kara Hasan'dır.

Kara Hasan bir çetenin lideridir. Bir gün çete üyeleri, Ali adında bir casus yakaladıklarını söylerler. Kara Hasan casusun yanına getirilmesini ister. Kara Hasan ve babası Durmuş casusu görünce çok şaşırırlar. Kara Hasan casusun götürülüp bekletilmesini emreder. Belli bir zaman geçtikten sonra nöbetçiler heyecanla Kara Hasan'ın yanına gelip casusun Kara Hasan'ın ağabeyi olduğunu iddia ettiğini söylerler. Kara Hasan, babası Durmuş'a bu casusun cezasının ne olduğunu sorar. Babası da vatanına ihanet edenlerin cezasının kurşuna dizilmek olduğunu söyler. Birazdan ateş

sesleri duyulmaya başlar. Kara Hasan ve Durmuş ise ağlarlar. Onlar yurdun bekâsı için çok büyük bir fedakârlık yapmışlardır (Baltacıoğlu, 1941e: 32).

Baltacıoğlu bu piyesinde; vatan ve millet sevgisinin her türlü sevgiden üstün olduğunu, vatana ihanet eden insanın kardeşi de olsa evlâdı da olsa affedilemeyeceğini gösterir. O, Türk çocuğuna her şeyin üstünde bir vatan sevgisi aşılayarak onların Türk milliyetçisi bireyler olarak yetişmesini ister. Toplum ahlâkına göre, vatan sevgisi her sevgiden üstündür ve vatana ihanet etmek büyük bir suçtur. Böylece, Baltacıoğlu çocukların ahlâkî gelişimlerine yardımcı olur.

4.1.1.39. Ali ile Köpeği

Hikâyenin başkahramanı Ali; çok fakir, dürüst ve çalışkan birisidir. Yaşlı ve hasta bir annesi olan Ali; hem annesine bakmak için çalışır hem de okula giderdi. Akşama kadar derse girdikten sonra ustasının yanında çalışır ve her akşam aynı trenle evinin yolunu tutar. Çeşmeden boşalıncasına yağmur yağın bir günün gecesinde, Ali trenden iner ve evinin yolunu tutar. Bitkin bir köpek peşine takılır. Ali, köpek ile dostluk kurar. Köpek, Ali'nin geleceği treni öğrenir ve her gün onu karşılamaya gelir. Bir gün Ali'nin öğretmeni Ali ve annesine bakmayı teklif eder, ama Ali bunu kabul etmez. Annesine kendisinin bakabileceğini ve bunun içinde çalışmasının yeterli olduğunu ifade eder. Ali'nin öğretmeni Ali'yi ikna edemeyeceğini anlar ve annesine Ali ile bir mektup yollar. Ali'den, bu mektubu annesinin başucuna gidince okumasını ister.

Ali o gün işten geç çıkar ve istasyona varınca köpeğinin onu karşılamaya gelmediğini görür. Ali eve vardığında, köpek tıpkı bir insan gibi gözyaşı döker bir halde Ali'yi annesinin yanına gitmesi için çekiştirir. Ali annesinin yanına vardığında, annesinin öldüğünü anlar. Aklına hocasının yazmış olduğu mektup gelir ve içindekileri okur. Annesinin cevabını mutlaka kendisine iletmesini isteyen öğretmene kendisi bir cevap yazar. Annesinin mektubu duyamadan vefat ettiğini eğer evlerinde kiralık bir oda varsa bu odada kendisinin kalabileceğini söyler. (Baltacıoğlu, 1934f: 9)

Baltacıoğlu bu hikâyesinde; köpeğin nasıl iyi bir dost olabileceği, dürüstlüğüne asla karşılıksız kalmayacağı, öğretmenlerin bazen öğrencilere ve onların ailelerine akrabadan da yakın olabileceğini işler. Baltacıoğlu, çocuklarda hayvan sevgisi oluşturmak ister. Aynı zamanda bir çocuğun zor durumda kalınca hem çalışıp, hem de

okuyabileceğini gösterir. Çocukları sosyal ortam içinde gerçek hayata hazır olmasını isteyerek onlara, insanın hayatta karşısına çıkan zorluklara mücadele edebileceğini anlatarak bir hayat dersi vermiş olur. Hikâyede öğretmenlerin, öğrencilerin ikinci ailesi olduğunu da gösterir.

4.1.1.40. Palyaço

Kitap içerisinde, “Palyaço” ve “Gazeteci Çocuk” adlı iki hikâyeye yer alır.

Palyaço adlı hikâyenin kahramanlarından Suna Hanım kızına armağan olarak bir palyaço satın alır. Çocuk hediyesini açtığında suratsız palyaçoğu görür ve hiç beğenmez. Bunun üzerine annesi ona palyaçonun hikâyesini anlatmaya başlar.

Eski zamanlarda zengin bir ailenin çocuğu avlanmaya gittiğinde düşmanlar evini basar, anne ve babasını öldürürler. Çocuk olanları görünce dağa kaçar. Günlerce aç susuz gezdikten sonra, kasabaya gider. Kasabada bir sirke gider. İnsanlar onu dilenci sanıp itip kakalayıp alay ederler. İnsanların eğlendiğini gören müdür çocuğa sahneye çıkıp insanları eğlendirmesi için ona iş verir. Bir gün müdür çocuğun çok büyük bir gösteri yapacağı ilanı verir. Sürekli eski günlerini düşünüp üzülen çocuk sahneye çıkmak istemez, müdür zorla çıkarır. Çocuk sahnede ağlamaya başlayınca, insanlar bunun da bir şaka olduğunu zannedip gülmeye devam ederler. Çocuk bir direğin üzerinden kendini aşağı atar ve yavaş yavaş ölür. İnsanlar bunu bile bir şaka zannederek gülmeye devam ederler.

Suna Hanım, çocuğuna palyaçonun o çocuğun adı olduğunu söyler. Kız çok üzülür, palyaçoğu alır ve öpmeye başlar. (Baltacıoğlu, 1934g: 8)

Hikâyede bir çocuğun çektiği acıları anlatan Baltacıoğlu, hayatta her şeyin dışarıdan görüldüğü gibi olmayacağını, insanları mutlu eden şeylerin bir başkasının büyük bir üzüntüsü olabileceğini gösterir. Böylece çocuklara, olaylara birçok pencereden birden bakmasını öğretir.

Gazeteci çocuk adlı hikâyenin başkahramanı Aydın on iki yaşında, çok çalışkan ve çok akıllı bir çocuktur. Sokaklarda gazete satarak anne ve babasına bakar. Kendisi de evde çocuk gazeteleri çıkarmak ister. Anne ve babası onun okumak yerine daha fazla çalışmasını isterler. Aydın, sınıf birincisidir ve okumayı çok ister. Öğretmenine çocuk

gaztesi çıkarmak istediğini söyleyince öğretmen ona, bunu ancak on sekiz yaşına gelince yapabileceğini söyler. Ali çok üzülür, on üç yaşına girince küçük bir ev tutar. Bu evin bir odasını çıkaracağı gazeteler için atölye yapar. Aydın'ın küçük bir matbaası olmuş olur. Akşam okuluna yazılır ve çalışkanlığıyla kendini gösterir. Bir yandan da çalışmaya devam eder. Liseyi bitirince bir çocuk gazetesi idaresine iş başvurusu yapar, fakat müdür onu işe almaz. O da yazdığı hikâyeleri sahte bir isimle bu dergiye gönderir ve derginin satışları iki katına çıkar. Müdür, bu yazarı merak eder ve onu ortağı yapacağına dair bir ilan verir. Aydın, müdürün yanına gider. Müdür karşısında bir zamanlar kovduğu çocuğu görünce çok şaşırır, yine de onu ortağı yapar.

Baltacıoğlu bu hikâye ile idealist bir çocuğun yılmadan çalışarak neler yapabileceğini gösterir. Hayat şartları ne kadar zor olursa olsun, insan istedikten sonra her şeyi başarabilir. Hikâyede; çocuğun aklını en iyi şekilde kullanarak çok çalışması şahsiyet prensibinin yansımasıdır.

4.1.2. Yetişkinlere Yönelik Edebî Eserlerindeki Eğitici Unsurlar

4.1.2.1. Batak

Tanzimat Dönemi'nden itibaren geleneksel edebiyattan uzaklaşmış ve romanlarda kadın-erkek ilişkileri üzerine yoğunluk artmıştır. Baltacıoğlu'da çağdaşları gibi toplumsal amaç güderek yazdığı “*Batak*” romanında kadın-erkek arasındaki çok çeşitli gelişen ilişkileri yazarak, halka yol gösterici olmayı amaçlamıştır. Hem fikrî yönden hem de ahlâki yönden bireyleri etkileyerek, özelden genele çizdiği yolla toplumu değiştirmeyi ve dönüştürmeyi hedeflemiştir. Yazarın bu hedefleri *Batak* romanını didaktik bir edebî eser haline getirmiştir.

Toplumun biçimlenmesinde etkin rol oynayan, temel değerler tecrübe sonucu meydana gelmektedirler. Bireyin, toplumun en temel değerlerinden olan “ahlâk” mefhumunun; yalnızca kitaplardan, okuldan yahut öğretmenlerden öğrenilemeyeceğini bilen Baltacıoğlu, bunun ancak tecrübe ile kazanılacağını düşünerek bu görüşünü eserlerine de yansıtmıştır. Eğitim görüşlerinden yola çıkılarak bu tecrübenin; gerçek bir muhît içerisinde, gerçek ürünler meydana getirerek geçen gerçek bir hayat ile sağlanabileceği söylenebilir.

Batak romanının ilk olarak isminden başlamak doğru olacaktır. Baltacıoğlu, romanın geneline de yayılmış olan kadının toplum içinde bulunduğu vahîm durumu “*Batak*” sözcüğü ile tabir etmektedir. Romanın başkahramanı Ahmet’in karşısına çıkan kadınların en vahîm durumlarında da “*Batak*” tabiri bizzat kullanılmıştır.

Pek çok temanın bir arada işlendiği romanda en ağırlıklı tema, çağdaş bir erkeğin ruh eşini araması mevzûudur. Ayrıca, çağın aşk ve sevgi kavramlarının tanımlamaları, cinsel eğitimin insan hayatındaki önemi, iyi evliliğin yolları, konuları da işlenmiştir.

Kitap 34 başlıktan ve iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk 16 başlıkta Ahmet’in gerçek aşkı ararken karşılaştığı kadınlarla yaşadıkları anlatılırken, diğer 18 başlıkta ise gerçek aşkı bulunduktan sonra yaşadıkları ve olgunlaşması anlatılmaktadır.

Romanın girişinde “Bir Sanatkârın Sırlı Oluşu” ve “İnsan Denilen Garip Varlık” adlı ilk iki başlıkta başkahraman olan Ahmet’in fiziksel, ruhsal ve toplumsal özellikleri anlatılmakta, anne-babası ve resim öğretmenini de tanıtılmaktadır. Baltacıoğlu’nun eğitim anlayışına göre çocuk henüz şahsiyet kazanmamış bir varlıktır. Romanın bu bölümündeki şu sözler Baltacıoğlu’nun şahsiyet prensibinin açık bir beyanıdır:

Ananın, babanın en kötüsü odur ki çocuklarını gövdelerinden ayrılmış bir parça olarak görürler de onu yaratanın atelyesinden eksik olarak çıkmış, bir taslak olduğunu bir türlü anlıyamazlar. Doğduğu gibi her çocuk henüz bir taslaktır. Bu taslak üzerinde ilk artistinin projesi sezilerek çalışılacak olursa eser bütün yaşayım boyunca kendi kendini güzelleştirir durur ve böylece her yeni doğandan bir insan şaheseri çıkması beklenebilir. Ananın, babanın iyisi odur ki gövdesinden ayrılan parça üzerinde ilk sanatkarının gizli kalan maksadını sezer ve onun yardımcısı kesilir, eseri işleme, bütünlemeye koyulur. (Baltacıoğlu, 1943e: 8)

Şahsiyet prensibinde eğitim evvela ailede başlar, çocuğa sosyal hayata adapte olabilme özelliğini önce aile daha sonra ise okul vermelidir. Batak’ta da Ahmet öncelikle ailesinin, daha sonra öğretmenin tedrisâtından geçerek yaşadığı sosyal ortama

uyumlu şahsiyet sahibi bir insan olur. Ahmet'in babası turşucudur fakat o sadece turşu satan değil, aynı zamanda bu mesleğin şahsiyetini de kazanmış bir adamdır. Babası Halil Ağa'nın turşularının eşi benzeri yoktur ve herkesten büyük ilgi görür. Halil Ağa sıradan bir turşucu değil, bir turşu sanatkârı ve o sanatın da dâhisidir. Bu câhil köylünün yaptığı işteki başarısında bünyesinde var olan şahsî yeteneğinin yanı sıra, yaşadığı Kastamonu'nun zekâ, aşk ve zevk şehri olmasının da payı büyüktür. Baltacıoğlu, Halil Ağa'nın bu özellikleriyle hem şahsiyet ilkesini, hem de çevre ilkesini açık şekilde yansıtmaktadır.

Ahmet'in annesi Fatma Hanım da, tıpkı Halil Ağa gibi câhil olmasına rağmen içinde yaşadığı sosyal çevrenin bütün özelliklerini benimsemiş, şahsiyet sahibi bir kadındır. Fatma Hanım, köylü bir kadın olarak hiç boş durmaz sürekli çalışır, topraktan verim elde eder ve elindeki malzemelerden çeşitli süs eşyaları yapar. Ahmet'in annesi Fatma Hanım da babası Halil Ağa gibi sanatçı şahsiyetli bir insandır.

Sanatçı anne ve babanın evladı olan Ahmet elbette, ilk yetiştiği yer olan bu ailesinin içerisinde sanatçı şahsiyetini kazanmış ve ressam olmuştur. Babasının sertliği, annesinin ise yumuşaklığı onun şahsiyetini yoğurmuştur.

Ahmet'in, büyüdüğü mahalle olan Ahmedîye mahallesinin ismi de Ahmet gibilerin yaşadığı yer manası ile özellikle seçilmiştir. Bu mahalle, her türlü medeniyet unsurundan mahrum olmasına karşın, mistik havası ile etkileyicidir. Bu mahalle Avrupaîlikten uzak, samimi bir Türk mahallesidir ve Baltacıoğlu'nun çevre prensibi ile de paralel olarak Ahmet'in karakterinde özellikle etkili olmuştur.

Baltacıoğlu'nun şahsiyet ilkesinde bahsettiği gibi, Ahmet karakterinin de yetişmesinde ailesinden sonra etkili olan öğretmenidir. Ortaokul resim öğretmeni olarak karşımıza çıkan Tahsin Bey karakteri Baltacıoğlu'nun arzu ettiği öğretmenin romandaki teşekkülüdür. Bu öğretmen, öğrenciye bilgi vermeden evvel şahsiyet kazandırmaktadır.

Öğrencilerine Türk mimarisine ve kültürüne ait resimler çizdirerek onların kafasına sanatta millîlik şuurunu işlemiştir. Kendisi de Güzel Sanatlar Akademisi'nde çok büyük hocalardan ders almış olmasına rağmen resim sanatında tıpkı Baltacıoğlu'nun bu konudaki görüşlerinde olduğu gibi Avrupa hayranlığından uzak millî bir çizgi çizmiş, yalnız teknikte değil; form, renk ve kompozisyonda da millî olmayı savunmuş, Türk resminin istikbâlini öz sanatına ve değerlerine bağlılıkta görmüştür. Ayrıca, Tahsin Beyin eserlerini sergilerde değil, kahvehânelerde sergilemesi de Baltacıoğlu'nun resim sanatında olmasını istediği bir başka durumdur. Baltacıoğlu'nun, resimlerin yalnızca sergilerde değil; kitap, dergi, halkevi, kahvehâne gibi halkın görebileceği ve ilgisini çekebilecek yerlerde sergilemesi fikrinin ortaya çıkmasında, kendisinin çocukken kahvehânede gördüğü ve etkilendiği resimlerin tesirinin olduğu söylenilebilir. O, kahvehânelerde sergilenen resimlerin halkın içinden, millî olduğunu ifade eder:

Bütün cihan şaheser tablolarını doya doya seyredin. Bunların akla şaşkınlık veren güzellik ve teknik mucizelerini tanıyın. Sonra gelin bir de mahalle kahvelerine girin. Orada Tahir ve Zühre resmini seyredin. Bunlarda onlarda olmayan sırlı bir güzellik bulacaksınız. Kahve levhalarında ve eski Türk minyatürlerindeki bu güzellik Türk'ün ruhundan gelmiyor da nereden geliyor? (Baltacıoğlu, 1994: 133)

Baltacıoğlu, çağının hastalığı olarak gördüğü Avrupalılaşıma merakının sanata da sirâyet etmesinden büyük rahatsızlık duyar. O sanatın her milletlerin özbenliklerinden beslendiğini ve Türk sanatının da gelişebilmesi için yalnız kendi geleneğinden ilhâm alması gerektiğini düşünür. Bir sanat dalı olarak resmin millîleşmesi gerçeğini şöyle ifade eder:

Gerçek nedir? Avrupa resmi yok, Avrupalı milletlerin resmi vardır. Avrupalı milletlerin Avrupalı eserleri hep kendilerine göre millîdir. Denilecek ki: 'Resim tabiat denilen objeyi tasvir eder; tabiat ise her millet için birdir. Öyleyse, resim sanatı nasıl millî olabilir?' Bu şaşırtıcı soruya verilecek cevap şudur: Sanat objede değil, objenin tasvirinde, sujededir Bu tasvir çeşnisi ise milletten millete mutlaka değişir. Milletler istedikleri kadar aynı tabiatı tasvir etsinler, değil mi ki tasvir tarzları başkadır, öyleyse resimleri kendilerine göre, millî olacaktır (Baltacıoğlu, 1994: 134).

Tahsin Hocanın yetiştirdiği Ahmet de onun gibi, bir milletin tıpkı millî dili gibi bir de millî resmi olması gerektiği görüşünü benimsemiş ve Avrupa hayranlığı duyanlarla da bu hususta sık sık münâkaşaya girmiştir. Öğretmeninin yolunda ilerleyen Ahmet, kendi resimlerini Üsküdar Halkevi'nde sergilemiş, büyük şaşkınlık ve hayranlık uyandırmıştır.

Anne ve babasının ölümünden sonra büyük bir sevgi boşluğu yaşayan Ahmet, bu boşluğu doldurabilmek adına kendisine bir eş aramaya karar verir.

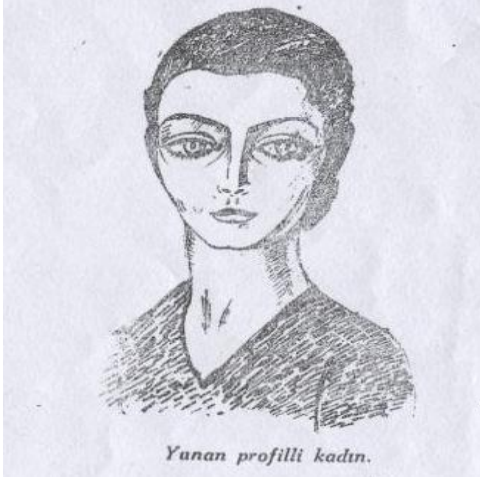
Ahmet, ilk aşk macerasını on sekiz yaşında iken İnâyet Gülsever adlı yetenekli bir resim öğrencisi ile yaşar. İnâyet, Ahmet için ilk hayal kırıklığı olmuştur. Ahmet, aşka pragmatist bir bakış açısı ile bakarak kendisine evlenme talebinde bulunan İnâyet'ten intikam almak ister. Bu amaçla evlenme talebine karşılık verir, İnâyet sevinçle Ahmet'le birlikte olur. Ahmet'in evlenmekten vazgeçtiğine istediğine dair İnâyet'e yazdığı mektup Ahmet'i haklı

çıkartır ve İnâyet bir mektup ile ilişkiyi sonlandırır. Ahmet idealist bir adam olmasına karşın, İnâyet okumuş fakat evlilik bağımlısı bir insandır. Bir birinden farklı bu iki insanın beraberliği zaten mümkün değildir. Bu faydacı yaklaşımı ve mantıksız davranışı nedeniyle İnâyet romandaki kadın karakterler arasında kötü olan gruba dâhil edilebilir.

Ressam Ahmet'in ikinci aşk macerası ismi dahi verilmeyen "Yunan Profilli Kadın" başlığı altında anlatılır. Ahmet, bu kadını uzaktan görür yüz güzelliğine âşık olur. Ahmet uzaktan kadını izler ve gözlemlerine dayanarak bu kadının içinin de dışı kadar güzel olduğu kanâatine varır. Kadının kızlarını eğitim şekli Ahmet'i büyüler. Fakat o ikinci aşk macerasında da hayal

kırıklığına uğrar. Yunan profilli bu kadın esâsen hem maddi konularda kendisini kullanmakta olduğunu hem de kızlarını şiddetle eğittiğini gördü. Baltacıoğlu, bu kadını hem kötü anne, hem de kötü kadın sınıfına koymaktadır.

İkinci aşk mevzûunda dış güzelliğe aldanan Ahmet bu kez iç güzelliği aramaya başlar ve Aliye ile karşılaşır. Aliye diğer kadınlardan çok farklı, edepli, ince ve içli bir kadındır. Ahmet, Aliye'nin bu özelliklerinden çok etkilenir ancak Aliye, Ahmet'in kendisine olan ilgisinin bir heves olduğunu fark edip Ahmet'ten uzaklaşır. Ahmet'in bir acemî aşk macerası daha böylece bitmiş olur. Düşünce, duygu ve şefkat dolu bu

kadını Baltacıoğlu, iyi kadın sınıfına almaktadır.

Ahmet'in üçüncü aşk macerasının öznesi olarak ortaya çıkan kadının ismi de telaffuz edilmez ve başlıkta "Kendisini Seven Kadın" olarak tâbir edilir. Bu kadın yeni tanıştığı birisi değildir. Ahmet bir gün eski aşk mektuplarına bakarken bu kadınla ilgili anıları aklına gelir. Başlangıçta onu heyecanlandıran bu kadını samimi, doğal ve sevimli bulur. Ahmet'in bu kadına karşı olan hayal kırıklığı ise, hastalıklı bir sanat anlayışı olan kötü romantizm ile yazdığı mektuplar ile olmuştur. Ahmet her ne kadar kendisini anlatmayı denese de kadın karşısındakini dinlemeyen ve aynı şeyleri tekrar edip duran

papağan gibidir. Mektuplaşmaya devam ettikçe Ahmet görür ki bu kadın Ahmet'e değil, kendi romantizmine âşıktır. Baltacıoğlu, kadının aşkın temel esası olan fedakârlık olgusuna sahip olmadığı gibi, onun aşkının da yalnızca Ahmet'i sömürme arzusunda emperyalist bir aşk olacağı kanısı ile bu kadını da kötü kadın statüsüne koyar.

"Köpek Gibi" başlığıyla verilen bir sonraki aşk macerası Ahmet'in birden bire atölyesine gelen Akademi'den arkadaşı Melahât ile

gerçekleşmektedir. Melahât, dağ gibi iri yarı, sert, şahsiyetten uzak, uçarı, alaycı, tuhaf bir kadındır. Melahât'ın, Ahmet'in karşısına çıkışı sanki önceden planlanmış gibidir. Ahmet Melahât'ı korkarak hatırlar, kadının kocasının öldüğünü ve mal varlığının kendisine kaldığını gülümseyerek söylemesi, cüretkârca ev adresini vermesi ve emrivâki yaparak davet etmesi Ahmet'i yine korkutur ama ilginç şekilde de kadının bu tavırları onu çekmektedir. Melahât diğer kadınlardan daha farklı bir şehvet taşımakta, dişi bir hayvanı andırmakta ve Ahmet'in hayvanî yönü bu kadına karşı tuhaf bir iştah duymaktadır. Baltacıoğlu, "hayvan insan" olarak tabir ettiği Melahât ve onun gibileri şu sözlerle tarif eder:

Bunların aklı, bilgisi, ezberlenmiş ahlâk kuralları gerçi vardır. Fakat öyle bir gövdeleri ve bu gövdelerinden fışkıran öyle bir iştahları vardır ki bunlara akıldan, zihinden, ışıktan, gelen her şeyi boğarlar. Hayvan insanların bazıları korkak, bazıları da şehvetli olur. Şekil her ne olursa olsun, temel birdir: gövde! Gövdemiz fizikî kuvvetlere çok benzer. Onlar gibi zorlayıcı ve ezicidir... Melahât'te bir hayvan insandı. Gövde olarak doğmuş, gövde halinde yaşıyor, gövdesi için ölecekti... Ahmet'i sevmiyor sarıyor, tatmıyor, yutuyordu! Eline etli, yağlı bir kemik parçası geçen köpekler gibi Ahmet'i sıyrıyor, kemiriyordu!(Baltacıoğlu,1943e: 44)

Melahât'ın şehveti Ahmet'in hayvanî yönünü esir aldığı için Ahmet ayrılma iradesini bile gösterememiş ve ayrılıkları da Melahât'ın ondan sıkılması ile gerçekleşebilmiştir. Kötü kadın sınıfının en önemli karakterlerinden olan Melahât ile

yaşadığı ilişkiden sonra Ahmet'in çıkardığı dersi yazar: “*Ahmet bir yıldan beri artsız ve arasızca yaşadığı bu kızgın diş köpekten ayrıldıktan sonra kendine, insanlığına, ülkücülüğüne döndü. Düşündü: aşk elbette bu değildir*” olarak belirtir (Baltacıoğlu, 1945: 44-45).

Bir sonraki aşk deneyimine Ahmet'in yine Akademi'den Macit adında bir arkadaşı aracı olur ve onu Anna adında bir kadın ile tanıştırır. Anna da Melahât gibi fiziksel özellikleri ile ön plana çıkar. Anna, 1. Dünya Savaşı'ndan sonra İstanbul'a yerleşmiş bir Beyaz Rus'tur. Bir Türk'le evlenmiş, çocuk sahibi olmuş, okumuş, zeki ve çekici bir kadındır. Romandaki bu kadın karakter, Tanzimat edebiyatı geleneğindeki yabancı kadın kullanma kâidesini hatırlatmaktadır, bu durum Baltacıoğlu'nun Tanzimat'ın son romancısı olduğunu düşündürmektedir. Ahmet, Anna'dan Melahât'ı anımsatan davranışları nedeniyle uzak durmak ister. Anna niyetini iyiden iyiye belli ettikten sonra Ahmet, onun hem evli hem de çocuklu olması münasebeti ile birlikte olamayacaklarını belirtir. Ahmet'in bu kararlı duruşuna karşın Anna hiç pes etmez ve Ahmet'e yaklaştırmaya çalışır ama hep reddedilir. Son şansını denemek üzere arkadaş kalmak suretiyle ilişkilerini devam ettirmek ister ve Ahmet ona acır ve kabul eder. Anna asıl arzusundan vazgeçemez ve yine Ahmet'i elde etmeye çalışır, onun bu haline sinirlenen Ahmet dayanamaz ve onu biraz hırpalır. Anna ise Ahmet'in bu kaba hareketine karşın haz dolu çığlıklar atar. Bu aşk tecrübesinde ise Ahmet, aşkın şehvet duygusundan ibaret olmadığını fakat kirlenmemiş bir şehveti de barındırdığı gerçeğiyle karşılaşır ve aşk konusuna dair bir yeni fikir sahibi daha olur. Anna, ana şefkatine ya da iç güzelliğe sahip olsa da şehvetine yenik düşen bir kadın olarak, hayvan insan kategorisinde yer alır. Anna, *Melahât'ten* farklı özellikleri olsa da yine de hayvan insandır ve kötü kadın sınıfına girer.

Bir sonraki başlıkta konu yine şehvet ve başlığın adı da “Şehvet nedir?”dir. Bu bölümde son macera ile ilintili olarak Baltacıoğlu dinlerin cinsellik üzerindeki düzenleyici etkisini şu sözleri ile açıklar:

Dinler cinsel hayata den ve düzen verdikleri, onları-mayalarında olmıyan sıkılma ve utanma değerleri ile işledikleri, ululaştırdıkları için ne hayırlı kurumlardır! ... Ahlâk, hukuk, sanat gibi insanlığın övüncüne meydan veren manevî değerler de bu dinlerden çıkmışlardır. (Baltacıoğlu, 1943e: 57)

Dinlerin insanların hayvanî şehvet duygularını dizginlemelerinde büyük etkilerinin bulunduğunu savunan Baltacıoğlu, dinden gelen kutsallık ile insan ve doğa münasebetini de aydınlanmacı bir değerler dizisi ile kavratır: “Bir kutsallık, bir ahlâklılık, bir güzellik çerçevesiyle çevrilmedikçe tabiat bile henüz güzel değildi. Her iyi, her doğru, her güzel insandan gelir. İnsan tabiatı olgunlaştırmak için yaratıldı. Ahmet pek iyi anlamıştı ki aşkın asıl kaynağı hayvanî değil, rabbanîdir.”(Baltacıoğlu, 1943e: 58)

Diğer bir macera “Çözülmiyen Düğüm” başlığı ile verilirken, bu aşk macerasında diğerlerinden çok farklı deneyimler söz konusu olmuştur. Bu ilişkideki kadın karakter, Ahmet’in esasında kardeş olarak gördüğü Aydın adında bir komşu kızıdır. Aydın, fakir ailesine çalışarak bakan, hem iç hem de dış güzelliğe sahip bir genç kızıdır. Bir gün Aydın’ı kadınsı giyimi ile yetişkin bir genç kız olarak gören Ahmet ona karşı bir iştah duyar ve onu öper. Öpücüğün bir aşkı başlatması gerekir fakat öyle olmaz. Aydın, Ahmet’ten uzak durur ve bu durum Ahmet’i üzer. Kadınlar hep kendisine büyük hayranlıklar beslerken nasıl olur da bu kadın ona karşı hiçbir ilgi duymaz, Ahmet bunu bir türlü idrâk edemez.

Aydın'a olan hislerini ve evlilik niyetini bir mektupla bildiren Ahmet bir sonuç alamaz. Aydın, Ahmet'i sevmeyi denediğini fakat başaramadığını, evlenmeyi düşünmediğini ve erkeklerden nefret ettiğini cevap olarak yolladığı mektupta yazar. Aydın'ın diğer kadınlardan çok farklı olan bu durumu Ahmet'in kafasını iyice karıştırır. Bir gün Aydın'ın evine bakarken onu kendinden yaşça küçük arkadaşı Necla ile öpüşürken görür. Ahmet'in gözünde nasıl homoseksüellik, ahlâksızlıkların en kötüsü ise sevicilik (lezbiyenlik) de bir o kadar kötüdür. Gördükleri karşısında büyük bir dehşete düşen ve çok üzülen Ahmet, bir kaç saat sonra evine gelen Aydın'ı kovar.

Yıllarca görüşmezler fakat bir gün karşılaşır ve bu karşılaşmanın ardından Aydın Ahmet'e bir mektup yollar.

“Bir Sevicî Kızın İtirafı” başlığı ile verilen bu bölümde, Aydın'ın mektubunda nasıl bu batağa nasıl düştüğünü anlatır. On dört yaşında, henüz hayata dair hiçbir şey bilmezken okuldan tanıdığı yaşça büyük bir kızın kendisine saldırması sonucunda bu duruma düşmüştür. Kendisi ile ilgilenen Ahmet'i bir kurtuluş olarak görmüş fakat içine düştüğü bu durumun alışkanlığa dönüşmesi sonucu bir türlü kurtulamaz. Daha sonra ise kendisinden küçük henüz bir kişilik sahibi olmayan Necla'ya kendi başına gelenin aynısını yaptığını itirâf eder. İşlediğinin günah

olmasına rağmen daha câhil ve toy iken, şahsiyet sahibi olamamış iyiyi kötüden, doğruyu yanlıştan ayıramazken başına gelen bu olay yüzünden bu hallere düştüğü için kendisini masum sayar ve Ahmet'ten yardım talep eder. Baltacıoğlu, cinsel eğitim konusundaki düşüncelerini Aydın'ın mektubu aracılığı ile aktarır: “Çok tecrübesizdim, korkaktım... İnsan ve onun ihtiyaçları hakkında en kaba bir bilğim bile yoktu. Ortaokulda bize insan adına yalnız yurt bilgisi, tarih, coğrafya öğretiler. Fakat erkek nedir, kadın nedir, aşk nedir, cinsel hayat

nedir öğretmediler.”(Baltacıoğlu, 1943e: 69) O’na göre cinsel eğitimin de öğrenim kurumlarında verilmesi şarttır. Çünkü okullar yalnız bilgi vermekle kalmamalı, öğrenciyi yaşayacağı sosyal hayatın gerekleri doğrultusunda yetiştirmelidir de.

Baltacıoğlu, mektup üzerine düşünen Ahmet’in artık duruma ahlâkçı gibi değil, bir psikolog gibi yansız olarak baktığını belirtir. Ahmet, bir zamanlar küçük bir erkek arkadaşına arkadan sarıldığını hatırlar ama onu güçlü kişiliği kurtarmıştır. O kadınların ve genç kızların şahsiyetlerini zayıf olduğu için tehlikelere daha çok maruz kaldıklarını düşünmektedir. Aydın da zayıf bir kadındır ve bu yüzden Ahmet ona şefkat göstermeyi borç bilir. Aydın’ın bu vahîm duruma, kendi isteğiyle değil; cemiyet içinde öğrendiği iradesizlikle sürüklenmiştir. İşte Aydın’ın bu iradesizliği Baltacıoğlu’nun “şahsiyet prensibi”nde vurguladığı, bireyin cemiyet içerisinde yaşarken yaşadığı topluma uyum sağlayamamasının doğurduğu bir sonuçtur.

Aydın’a karşı şefkat göstermek isteyen Ahmet ona bir mektup yazar. Bu mektupta Ahmet’in özellikle şu sözleri Baltacıoğlu’nun eğitime bakış açısının yansıması gibidir:

...O cemiyet ki senin bütün yanlarını ateşle çevirdikten sonra: ‘dikkat et, yanma!... Demekten başka bir şey yapmamıştır... Ana babalarımız, öğretmenlerimiz bize yalnız namustan, iffetten bahsettiler; hekimler ve sayısız kitaplar, makaleler, öğütler, konferanslar bizi yalnız frengiden, bel soğukluğundan korkuttular; tek cins toplantılarından, sevicilikten, lütülikten korkutmadılar. Bu şeylerin varlığından bile haber vermediler. (Baltacıoğlu, 1943e: 84-85)

Onun eğitim anlayışında çocuk, işlenmemiş bir levha gibidir. Evvela aile sonra öğretmen bu levhayı işleyerek, çocuğu toplum hayatı ile uyumlu hale getirmeli, onda yanlış ve doğruyu ayırt edecek iradeyi oluşturarak çocuğa “şahsiyet” kazandırmalıdır.

Ahmet’in ilk aşk maceralarında kadınlar ya kurban ya da kötü, hayvanî, ölümcül kadınlar iken, Aydın fena bir davranış sergileyen kötü bir kadın fakat aynı zamanda da bir kurbandır. Romandaki kadın karakterler âdeta Ahmet’in aşk hususunda olgunlaşabilmesi için gereken vasıfları bünyelerinde barındırmaktadırlar. Roman bu gâye ile kadınların karakteri üzerinde o kadar yoğunlaşmıştır ki, yazar kimi zaman isimlerini vermeye bile gerek duyulmamıştır.

Baltacıoğlu'nun cinsel eğitime önem vermesinin nedeni; cinsel açıdan sağlıklı olmayan, sapkınlık halinde olan insanların iyi birer eş olamayacağına inanmasından ileri gelir. Cinsel açıdan düzgün olmayan insanların yöneteceği aile hayatının bozuk olacağını düşünür. Eğitsel amaçlarla yazdığı edebî eserlerinden birisi olan bu romanda da, cinsel bozuklukların var olduğu temalar onun cinsel eğitim konusundaki hassasiyetinin bir ürünüdür. Eğitimin temel amaçlarından birisinin bireye “şahsiyet” kazandırmak olduğunu düşünen Baltacıoğlu'nun şahsiyet ilkesinde, kişi yanlış ve doğruyu bir birinden ayırabilmelidir. O, Aydın karakterinin düştüğü kötü durumu okurun gözleri önüne sererek, lezbiyenliğin yanlış ve hastalıklı bir durum olduğunu ve doğuracağı kötü sonuçların anlaşılabilmesini sağlamak istemiştir.

Bu aşk macerası boyunca seviciliğin kötülüğünü gözler önüne seren Baltacıoğlu Ahmet'in bu aşk macerasından çıkardığı dersi de şöyle aktarır:

Gerçek, pürüzsüz, samimî ve sonsuz aşk, normal aşktır. Bu aşk erkeklerle erkek, kadınla kadın arasında değil, kadınla erkek arasında olabilir. Cinsi cinsine olan aşk mutlaka hastadır. Bu olsa olsa bir yerine geçmek, bir tavizden başka bir şey değildir. Lûtiliğin, seviciliğin, sözün kısası, cinsi cinsine aşkın ahlâkî niteliği yoktur. Vicdân bunu hiçbir zaman normal ve insana yakışır bulamaz. (Baltacıoğlu, 1943e: 86)

Bir sonraki bölümde Ahmet yeğeni ile bir baloya gider ve burada Seza adında bir kadın ile tanışır. Baloların samimiyetsiz ortamlarından, gösteriş meraklısı, riyakâr insanların hiç hoşlanmamasına rağmen yeğenin hatırı için gider.

Baltacıoğlu romanın başlangıcında, resim sanatında millî olunması gerektiğini işler. Bu bölümünde ise, mûsikîde ve dansta Türk'e özgülüğün yaşatılması gerektiği mesajını verir. Bir medeniyetin içine girerken onun taklit edilmesinin çok tehlikeli olduğunun idrâkinde olan Baltacıoğlu, Türk aydınının halk danslarının millî dansın cevheri olduğunu görememesini ve alafranga dansa meraklı olmalarını eleştirmektedir. Dans ve dansta millîlik görüşlerini:

Dans sanıldığı gibi bir oyun değil, millî şahsiyetimizin ritmik dilidir. Dans öyle bir şiidir ki, o, millî gayrî meşuru anlatır ve bunu şiir gibi sözlerle ve hayallerle değil, mimikler ve figürlerle anlatır. Asil ve kahraman milletlerin dansları da asilce ve kahramanca olur. Sefil olanların ki ise sefillikten kurtulamaz. Millî danslar gelenekçi danslardır; her yerde aynı hareket, ritim ve figür ortaklığı gösterirler. Dans coşkunluk haline gelmiş olan maşerî heyecandan başka bir şey değildir. (Baltacıoğlu, 1994: 169)

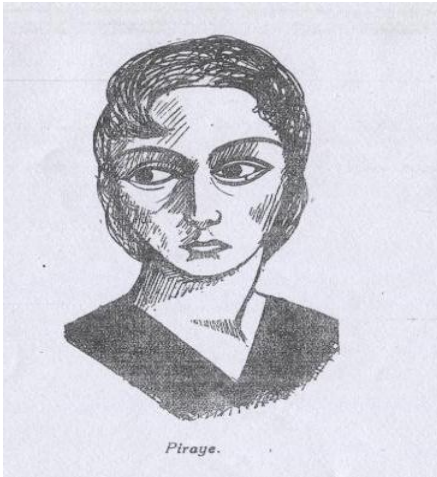
Dans hakkındaki bu görüşlerini yazar romanda başkahraman Ahmet'in düşünce dünyası aracılığı ile anlatır:

Ahmet dans etmesini bilir fakat dans etmekten hoşlanmazdı. Dansa karşı bu mukavemeti nereden geliyordu? Açıkça söyleyelim: Ahmet Avrupa danslarını çok şehvî fakat pek az artistik buluyordu. Bir Anadolu oyunu onun gözündeki sadece estetik olan bir dans. Ahmet, Avrupa hayranı arkadaşlarına karşı bu fikrini açıkça söylüyordu. (Baltacıoğlu, 1943e: 88)

Dansta olduğu gibi Baltacıoğlu mûsikîde de millî olunmasının Türk mûsikîsinin ilerlemesi ve modernleşmesi için şart olduğunu şöyle ifade eder:

Eğer mûsikî gayrı meşurun dili ise, bu mûsikînin millî, yani halkın gayrı meşurunun dili olması gerekir. Türk'ün kolektif gayrı meşuru yalnız Türk'te bulunur. Mûsikî değerleri ve gelenekleri başka milletten alınamaz Millî mûsikî yapmanın tek imkânı halka, halkın mûsikî geleneğine gitmektir. Medenî bir mûsikî yapmanın imkânı Garp tekniğine gitmektir. Modern Türk mûsikîsi bu millî gelenek ile bu medenî tekniğin birleşiminden doğacaktır. (Baltacıoğlu, 1994: 165)

Yine dansta olduğu gibi mûsikî ile ilgili görüşlerini de, Ahmet'in fikirleri ile: “Cazın çıkardığı sesler dinliyenlerin bütün ahlâkî duygularını köreltiyor, insanda yalnız hayvanlığından gelen tepkilerin başını boş bırakıyordu. Dans eden çiftler sıkılma ve utanma nedir bilmiyen yabanî hayvanlar gibi gövdelerini çalkalayıp tepiniyorlardı” olarak aktarır. (Baltacıoğlu, 1943e: 90)

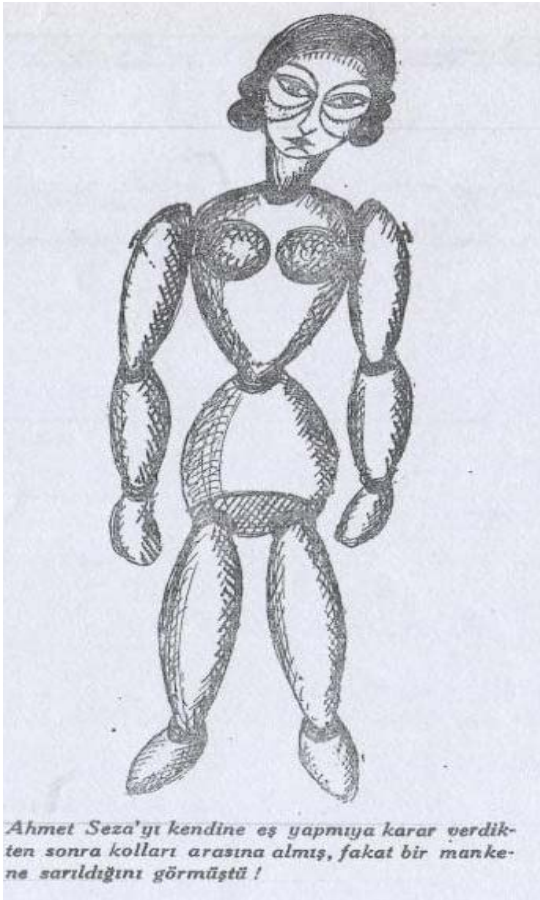
Ahmet dans etmesini sevmemesine rağmen yeğeni Pîrâye'nin ısrarına dayanamayarak onunla dans eder. İşte bu dans esnâsında Seza'nın ona karşı dikkatle ve istekle baktığını görür. Belki de alafranga dansın ve cazın etkisiyle Ahmet'te de ona karşı bir ilgi oluşur. Seza sıradan bir kadın tipi değildir. Yazar

bu kızın Ahmet'in gözündeki tezâhürünü şöyle tasvir eder: “Bu kız Ahmet'e Türk minyatürlerinde, yazma ve taşbasması halk hikâyelerinde gördüğü dünya güzellerini, keman kaşlı, âhu gözlü dilberleri, Leyla'yı, Şirin'i hatırlatıyordu.” (Baltacıoğlu,

1943e: 90) Bu tasvir, Baltacıoğlu'nun kendi eğitim anlayışıyla yetişmiş “Yeni Adam”ını temsil eden Ahmet’in resimde, mûsikîde ve dansta olduğu gibi estetik ve güzellikte de Türk’e doğru yöneldiğini göstermektedir. Ayrıca yazar bu benzetmeleri ile Türk millî sanatının merkezindeki unsurlardan olan güzellik anlayışını da okuyucuya sunmuş olur.

Ahmet, Seza’ya duyduğu ilgiyi Pîrâye ile paylaşır ve onun fikrini almak ister. Pîrâye, onun sanatta olduğu gibi aşkta da ideal olanı aradığını, bu nedenle de kimseyi sevedemediğini, eğer âşık olmak istiyorsa bu idealizmden vazgeçmesi gerektiğini söyler ve bu sözler Ahmet’te büyük etki yaratır. Ahmet’in Pîrâye’nin sözlerinden bu denli etkilenmesinin sebebi, onun sıradan bir kız olmaması ve fikirlerine büyük önem vermesindendir. Pîrâye kendisini çok geliştirmiş bir kızdır. Ahmet’in ona iki konuda öğretisi olmuştur; birisi insanlarla olan ilişkilerde samimi olmak ikincisi ise, ilmî şüphe. Pîrâye, anlatılan özellikleri ile tıpkı Ahmet gibi Baltacıoğlu'nun “yeni adam”ının özelliklerini taşır. Üstelik onu yetiştiren de yine bir “yeni adam” olan Ahmet’tir. Bu özellikleri ile Pîrâye “iyi kadın” sınıfındadır.

Ahmet Seza'yı kendine eş yapmaya karar verdikten sonra kolları arasına almış, fakat bir manken sarıldığını görmüştü !

Seza, bir sonraki başlık olan “İlk Görüşme”de daha çok ön plana çıkmaktadır. Seza, aşk hususunda tecrübesiz ve çekingen olduğu için Ahmet’e çocukça bir mektup yazar ve mektuplaşır, buluşurlar. Seza’nın ince davranışları ve aşkı, Ahmet’i büyüler. Ahmet ona karşı büyük bir saygı, şefkat duyar ve titizlikle onu gözlemler. Seza ihtiyar annesine, dul ablasına ve onun çocuklarına bakmaktadır. Bunun hemen akabinde ki “Bir Evin İçi” adlı başlıkta Seza ve ailesi hakkında bilgiler verilmektedir. Çocuğun dünyaya geldiği andan itibaren eğitilmesi gerektiğini ve bunun ilk olarak ailede gerçekleşeceğini şahsiyet ilkesinde savunan yazar, övgülerle anlattığı Seza’nın ailesinin iyiliğinden ve

şahsiyetli insanlar olduğundan bahseder.

Ahmet'in resim öğretmeni olarak Seza'nın evine gelip gitmesi ile ailesi onu tanır ve zamanla aralarındaki ilişkinin de farkına varırlar. Seza'nın, Ahmet'e olan büyük aşkını anladıktan sonra, bu aşkın hâzin bir sonla bitmesinin Seza'yı öldüreceği endişesine kapılırlar. Ahmet onlara aşkın temînâtını vererek rahatlatır, fakat bir gün Seza'ya sarılınca onun cinsel iktidârdan yoksun olduğunu keşfeder. Bu durum karşısında Ahmet, aradığı eşin bir sevgili olmasının yanında cinsel yönden de tam bir kadın olmasını istediği için Seza'dan uzaklaşır. Ahmet, Seza'nın bu durumunun nedenini bilmediği için tabiata ve cemiyete kızar. Çünkü bu genç kızın hastalığı ya yaratılıştan böyledir yahut da toplum içerisinde cinsel hayat hususuna psikolojik olarak bastırılmış olmasından.

Seza, roman içerisindeki en “iyi kadın”lardan birisi olarak karşımıza çıkmasına karşın cinsel eksikliğin kurbanı olur. Baltacıoğlu, Ahmet'i çok değiştiren bu aşk macerasının sonunda; her ne kadar fikir adamları insanın ruhu ile bedenini ayrı ayrı düşünseler de, ayrı düşünilemeyeceğini ifade eder. Bu nedenle Ahmet'in ruhuna hitâb eden kadının aynı zamanda bedenen de yeterli olması gerekmektedir. Böylelikle birinci bölüm, yani arayış bölümü, sona erer.

Romanın ikinci bölümünde Baltacıoğlu, Tevfik Fikret'in Tarih-i Kadim şiirinden bir beyit ile başlayarak metinler arası geçiş yapar. O, yaradılışa dair bazı felsefi düşüncelerini aktarmış, varoluş sebebi olarak “Allah” ve “tabiat” ikilemini ifade etmiştir. Bu konudan sonra, Ahmet'in aşk anlayışının bir kadını sevmeye çalışmaktan, sevebileceği kadını bulmaya çalışmak olarak değiştiğini anlatır. Ahmet'in gerçek aşkı bulduğu bu bölümün ilk başlığı “Çamlıca”nın Büyük Sırları’nda Çamlıca’nın doğal güzelliklerinden, ad alma hikâyesinden ve çam ağacından bahseder. Çamlıca muhîti, “İyi Ana” adlı hikâyeden de tanıdık bir yerdir.

İkinci başlık olan “Sahici ve Sürekli Aşk Nasıl Başlar?”da, Ahmet’in gerçek aşkı olan Zehra’yı ilk görüşü, bakışları ve Zehra’nın fiziki tasviri anlatılır. Yazar, Zehra’nın bakışlarının Ahmet üzerindeki etkisini, başlangıçta hissedilemediği için hastalığa benzetir.

Bir sonraki “Ne Olur, Şu Kadınla Arkadaş Olsam” başlığının giriş kısmında Ahmet’in yalnızca bir ressam değil, aynı zamanda sanatçı kişiliği kazanmış biri olduğunu anlatan Baltacıoğlu, Ahmet’in şahsiyet prensibine uygun bir eğitim aldığını da ispatlamaktadır. Ahmet, bakışlarıyla tanış oldukları bu kadını bir gün vapurda yaşlı bir adamla görür ve babası olduğuna kanâat getirir.

“Ben de Sende Yaşıyorum, Ben de Senin İçindeyim” başlığında Ahmet kadını yine vapurda ve yine babası olduğunu düşündüğü o adam ile görür. Bakışmalar yine devam eder, kadının gözlerinden acı çektiğini okur. Yazar, Ahmet’in kadının gözlerinden bütün hislerini okuduğunu şu sözlerle ifade eder: *“Göz yalan söylemez; suçlu olduğu zaman da, suçsuz olduğu zaman da karşımızdakinin doğru söyleyip söylemediğini anlamak için onun ağzına değil, gözlerine, gözlerinin içine bakarız.”* (Baltacıoğlu, 1943e: 126) Okuyucuya, kişinin dürüst olup olmadığının gözlerinden anlaşılabilirliği mesajını vermektedir. Sonunda dayanamayarak adresini sorar ve bir hafta sonra da Zehra’dan bir mektup alır. Zehra mektupta, yedi yıl önce onu tesadüfen gördüğünden beri sevdiğini, onu ideal bir erkek olarak gördüğünü fakat beraberliklerinin asla mümkün olamayacağı yazar. Ahmet, kadının kendisini tanıyor olmasına ve birlikteliklerinin imkânsız olmasına çok şaşırır. İmkânsızlığın nedenini çok merak eder ama Zehra’dan bir yıl boyunca hiç haber alamaz. Bir yılın sonunda “Kalesi Yıkılmış Kumandanlar Gibi” başlığında Zehra’ya ulaşır, fakat Zehra Ahmet’le görüşmeyi reddeder, bunun üzerine Ahmet taktik değiştirerek ona karşı soğuk ve ilgisiz davranır.

Zehra’nın Ahmet’in bu tavrı karşısındaki acziyetini anlatan, “Kalesi Yıkılmış Kumandanlar Gibi” başlığında Zehra yine Ahmet’e bir mektup yazar. Bu mektupta, kendisini kayıtsız şartsız ona teslim edeceğini söyler. Artık sık sık, açıkça duygularını ifade ettiği mektuplar yazar. Bu mektuplar ve bu aşk Ahmet’i derinden etkiler, Ahmet âdeta yeniden doğmuş gibi olur. Mektuplardan sonra telefonlaşmaya da başlarlar.

Ahmet bir gün o hep merak ettiği imkânsızlığı ve yanındaki yaşlı adamın kim olduğunu sorar, “Batağa Düşen Bir Genç Kız” başlığında Zehra’nın bunları açıkladığı hikâyesi anlatılır. Ahmet; ailesinin ve özellikle de babasının baskısı ile çok genç yaşta kendisinden otuz yaş büyük, çirkin ve sonradan öğrendiği alkoliklik, kumarbazlık, eşcinsellik gibi sapkınlıkları olan adamla görücü usûlü evlenen bu kadının, böyle bir eşe sahip olunca da hem cinsel vasfını hem de yaşama gücünü git gide kaybettiğini öğrenir. Zehra, babasının onu zorla bu adamla evlendirmesinin altında yatan sebebi şu sözlerle açıklar:

Babamın en büyük isteği beni namuslu, onurlu bir erkekle hemen başgöz etmektir. Babamın bu isteği neden ileri geliyordu? Sebep çok basitti: babam gerçek bir Türk’tü; Türk geleneklerine çok bağlı bir insandı. Bu yeryüzünde en çok değer verdiği, sevdiği şey, Türklüktü. Babam gerçi medeniyet nedir bilmez, anlamaz bir adam değildi. Fakat dışta kalan bir medeniyetten çok ürkerdi. Onun en çok değer verdiği şey, ahlâktı. Kendisi tarih meraklısıydı. Çocukluğumdan beri bana tarih anlatırdı. Eski Yunanlılardan, Romalılardan anlatır dururdu. Bu kavimlerin batması hep ahlâksızlık yüzünden oldu, derdi. “Medeniyet çok gerekli bir şeydir. Fakat vicdânı boğduğu zaman bela olur!” derdi. Babam etrafında olan biten ve hep “yenilik” adı verilen şeylerden çok ürkerdi. Babam aileye çok değer verirdi. Onun için aile kutsal bir varlıktı. Ben 14 yaşına girdiğim zaman babamı telaş aldı. Anneme kaç defa ‘Zehra’yı bir evlendirsem başka bir şey istemem’ dediğini kulaklarımla işittim.... (Baltacıoğlu, 1943e: 138-139)

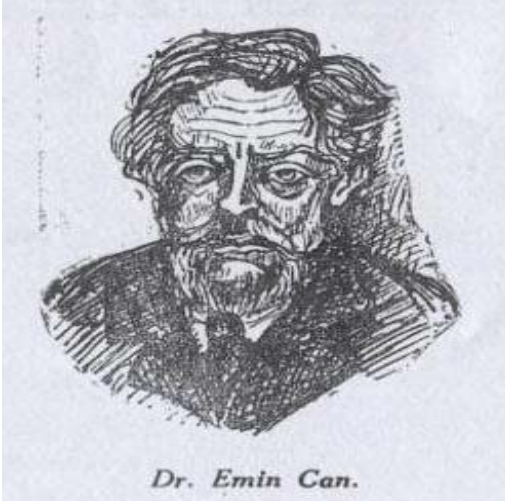
Baltacıoğlu, Zehra’nın babasının bu hâlini içerisinde yaşadığı sosyal hayatın etkisine ve bu sosyal hayat içerisindeki yanlış algılar ve çarpıklıklara bağlar. Bu çarpıklıkların neticesinde de Zehra’yı kötü bir evliliğin ve mutsuzluğun kucağına atar. Böylece insan hayatında, yaşadığı toplumun özelliklerinin ne denli etkili olduğunu okuyucuya sunmuş olur.

Zehra, ilk kez nikâhında gördüğü bu ihtiyar kocasını ezbere ve beylik konuşma tarzı yüzünden “şahsiyetsiz” olarak nitelendirir.

Zehra’nın annesi kızının perişan halini görünce onu doktora götürür, Dr. Emin CAN durumun cinsel münasebetin gerçekleşmemesinden kaynaklandığını ve tedavisinin ancak doğasında olan bu münasebetin gerçekleşmesi ile

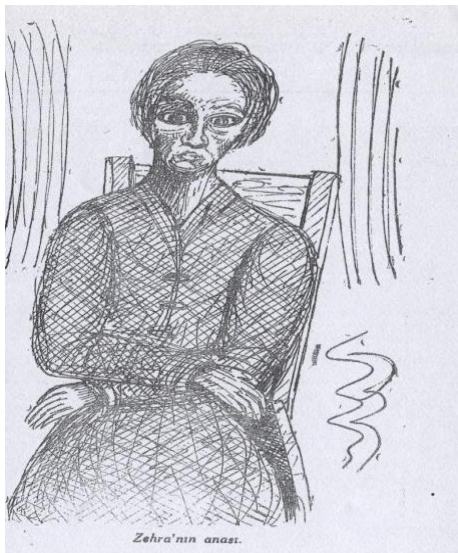
olabileceğini söyler. Kocası da onu başka başka doktorlara götürmüş olmasına rağmen,

Zehra gün geçtikçe kötüleşmektedir. Kızının bu haline çok üzülen Zehra'nın annesi, onu zorla evlendirerek ne kadar büyük bir hata yaptıklarını anlar ve kızına kocasından boşanması için baskı yapar.

Zehra kocasına boşanmak istediğini söyler, adam başlangıçta kabul eder fakat daha sonra Zehra'ya; kendisinin aciz bir adam olduğunu, yalnız yaşayamayacağını söyleyerek onu bırakmaması için yalvarınca Zehra acır ve boşanmaktan vazgeçer.

Zehra'nın annesi kızının derdine çare bulabilmek için Zehra'nın kocası, erkek kardeşleri olan İdare Hukuku Profesörü ve Dr. Celal ile konuşur fakat kimse bu câhil kadına yardımcı olmaz.

Kadın inançlı olmasına rağmen kızının gözünün önünde günden güne ölüme doğru gitmesine dayanamaz ve Zehra'ya derdinin çaresi için bir başkasıyla beraber olmasını ve bu günahı da üzerine aldığını söyler. Annesinin kendisini fuhşa zorladığını düşünen Zehra böyle bir günahı işlemektense namusu ile ölmeyi tercih eder. Annesinin çaresizliğine de üzülür ve dertleşmek

için ona içinde yaşayan büyük aşktan bahseder. Annesinin teklifini kabul etmese de kadının telkinleri Zehra üzerinde büyük tesir yaratmış ve o rüyalar âleminde yaşatmaya başlamıştır.

Annesine, Ahmet'i ilk kez sekiz sene evvel bir vapurda arkadaşları ile münâkaşa ederken gördüğünü anlatır. Baltacıoğlu, Ahmet'in sanata dair arkadaşları ile ettiği münâkaşada şu sözlerini âdeta bir not olarak romana ekler:

Türk sanatı! Fakat bu Avrupalı gözüyle görülebilecek bir şey mi? Onların gözünde iki katlı kara gözlük camları var! Biri Hristiyanlık camı, biri medenilik camı! Onların gözünde biz Türkler geriyiz! Dumanlı gözlüklerle bu Türk gerçeği görülemez. Onların medeniyet tarihinde öyle bir çağ var ki mimarı ve dekor zevkimizi yalnız hükümdarlarının saraylarına değil, kiliselerine, katedrallerine kadar soktuk. Öyle bir an oldu ki alaturkada yoktur diye tapınaklarından heykellerini kaldırdılar... (Baltacıoğlu, 1943e: 167)

Yazar bu sözler ile ideal bir adam olan Ahmet'in, sanat alanında Türk'e doğru baktığını bir ara mesaj olarak verir. İdeal adamın düşüncesi de ideal olacağına göre, sanatta modernleşme sağlanırken ilhâmı Türk'ten almak ve Türk'ün tarzını yansıtmak şarttır.

Zehra'nın mektubu Ahmet'e, evli bir kadın ile beraber olma fikri ile daha önce yaşadığı bir macerayı anımsatır. Yaşlı bir ressam arkadaşının karısı Nuriye, Ahmet ile beraber olmak istemiş fakat Ahmet sarhoş hallerinde bile içinden gelen sesle kadını reddetmiştir. Ahmet'in içinden gelen bu ses vicdânının sesidir. Yazarın değimi ile: “*Türk vicdânı bütün evli kadınlara ‘anne, abla, teyze, hala, kardeş’*

adını verdirir. Ahmet bu vicdânı taşıyordu; onun için evli kadınlara elini süremiyordu.” (Baltacıoğlu, 1943e: 173) Ahmet'in ait olduğu millet ve yetiştiği cemiyet, onda bu şekil bir vicdânın oluşmasını sağlamıştır.

Mektubun etkisi ile Ahmet, artık aradığı kadının Zehra olduğuna kanâat getirir ve onunla evlenmeye kesin olarak karar verir. Bu kararlılıkla Zehra'ya bir mektup yazar ve kararını bildirir. Zehra da rüyalarının gerçek olacağı ümidiyle evlenmeye razı olur.

Yazar burada romana müdahale eder, kadın ve erkek arasındaki aşk ve evlilik münasebeti hakkındaki görüşlerini, Ahmet'in zihninden şu sözlerle bildirir:

Ahmet'in aşk felsefesi hiç yanılmamıştı. Kadın erkek, insan tek değil, çift olarak yaratılmıştır. Kadın erkeğinden ayrılmış bir parçadır. Kadın, erkek ikisi de ayrı ayrı eksiktir; birleşince bütünleşirler. Her erkek dişisini, her kadın erkeğini arar. Buluşunca tanışır ve bütünleşmek isterler. Bu isteşmiye "sevgi, aşk" derler. Sevmek olgunlaşma, erginleşme hummasına uğramak demektir. Erkekler gövdelerinin parçasını, kadınlar parçalarına bütünlerini aramalıdır. Bu, onların hakkı, çünkü tabiatları, yaratılışlarıdır. Ahmet kendini artık mesut duyuyordu. (Baltacıoğlu, 1943e: 175)

Ahmet ve Zehra atölyede buluşurlar ve Zehra'nın durumunu tahlil ederler. Ahmet Zehra'nın psikolojik analizlerine karşı duyduğu hayreti bildirince, Zehra lise tahsilinin ona hiçbir şey katmadığını hatta pek çok yanlış bilgiyle de zihinlerini meşgul ettiklerini de söyler. Yazar burada, geleneksel eğitim sistemini eleştirmektedir. Zehra yaşadıkları sayesinde insan ruhâniyeti hakkında tecrübe kazanırken, aynı zamanda yeterli tahsili görmemiş olmasına rağmen sürekli okuyarak da kendisini geliştirmiştir. Baltacıoğlu, okuma hususuna verdiği önem dolayısıyla Zehra'yı üniversite eğitimi almamış, halktan birisi olmasına rağmen kendi üniversitesini kendisi kurmuş bir kişilik örneği olarak okurun karşısına çıkarır. Zehra okumanın önemine istinâden şu sözleri telaffuz eder: *"İyi okuyan doğru şeyler öğrenen insan daha doğru düşünmeye alışıyor. Kocamın içyüzünü bu okumam sayesinde görebildim."* (Baltacıoğlu, 1943e: 180) Okumak kişiye, çevresindeki insanların psikolojisinin çözümlemesini yapabilmeyi ve böylece toplum içerisinde daha uyumlu yaşayabilmeyi sağlar.

Atölyedeki bu sohbet esnâsında, Ahmet'in Zehra'ya kocasının aydın bir kişilik olup olmadığını sorması üzerine, kadın kocasını tarif eder:

Evet, kendine göre aydın; bilgisi kafatasının içinde kalan aydınlardan! Hiç şüphe yok ki kocam birçok şey bilir, birçok şey ezberlemiştir. Fakat en câhil bir köylü ondan daha iyi düşünür. O, en kolay işleri bile yaparken sakardır. Kurnazlıkları bile ahmakçadır. Çekilmez, çirkin, şakaları ve aptalca sırtımları vardır, zevksizdir, artistik kabiliyeti sıfırdır. Böyle bir adama aydın denebilir mi? (Baltacıoğlu, 1943e: 181)

Romanda Zehra'nın kocası, Baltacıoğlu'nun yaşadığı dönemin sözde aydınlarını temsil eder. Baltacıoğlu'nun eğitim görüşüne göre, geleneksel eğitim sisteminde var olan kişiye yalnızca bilgi yüklenmesinin yerine; o bilgiyi yaşamı içerisinde kullanmayı, bir meslek öğretilirken yalnızca o mesleğe ait bilgi verilmesi yerine mesleğin şahsiyetinin bireyde oluşturulması gereklidir. Zehra'nın kocası, Baltacıoğlu'nun "yeni adam"ının aksine kendisini bilgili, aydın zanneden esasında şahsiyetsiz bir adamdır.

Bu samimi sohbetten sonra, Ahmet Zehra'ya hemen bir mahkemeye başvurup kocasından boşanmasını teklif eder. Bu teklif üzerine kadın kendini toparlayabilmek ve heyecanını yatıştırabilmek için birkaç ay müsaade ister. Bu birkaç ayda görüşmeye devam ederler.

"Saadet Bütün İnsanların Hakkı" başlığında, Ahmet ile Zehra'nın bir buluşmalarında tanıştıkları Çingene kızı romana dâhil olur. Bu Çingene kızı Çopur Mustafa adındaki kocasına çok âşıktır ve onunla mesuttur. Çingene kızının bu haline, Zehra çok imrenir.

Ahmet, Zehra'ya boşanma bahsini tekrar açıp açmamak konusunda kararsız, düşünüp dururken; Zehra'nın annesi "Ana Yüreği" adlı bu başlıkta Ahmet'in atölyesine gelir. Bu görüşmede kadın kızını kurtarması için Ahmet'e âdeta yalvarır. Ahmet Zehra'nın hastalığından annesini sorumlu tutar ve aralarında şöyle bir diyalog geçer:

-Ahmet Bey, siz beni değil, içinde yaşadığımız cemiyetten aldığımız terbiyeyi tenkit etmelisiniz! Yanlış mı?

-Cemiyet, cemiyet! Bakın bakalım etrafınıza! Söyleyin, bizim gibi fertlerden başka bir şey var mı? Cemiyet! O, yalnız sosyoloji kitaplarında vardır. Ben ortada fertten başka bir şey görmüyorum. Cemiyet, bu tembel adamların bulabildiği bir mazeretten başka bir şey değil midir?

-Peki oğlum, ne yapmalıydım?

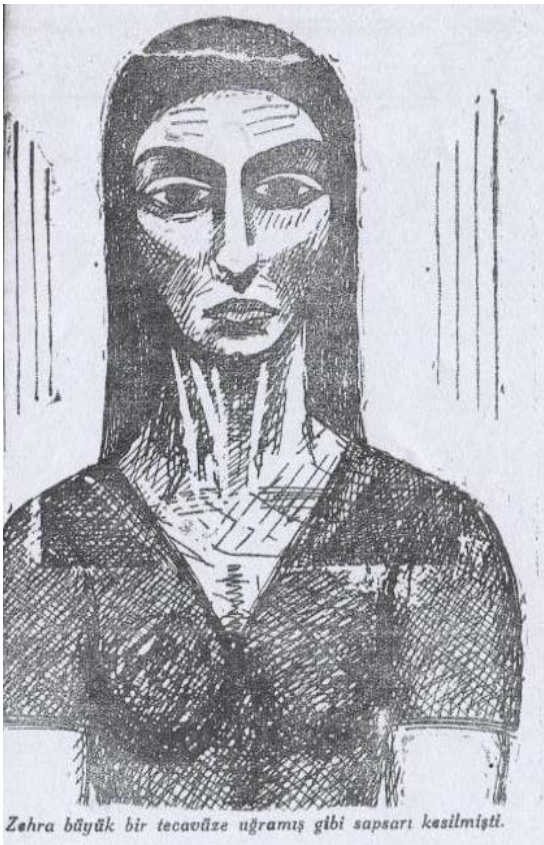
-Ne mi yapmalıydınız? Cemiyet diyen ben değil, sizsiniz. Öyleyse kızınızı kendiniz ve babası için değil, içinde yaşayacağı cemiyetin şartları için yetiştirmeliydiniz. (Baltacıoğlu, 1943e: 192-193)

Baltacıoğlu, Ahmet ve Zehra'nın annesi arasında geçen bu diyalogda kendi düşünce dünyasındaki cemiyet algısını ve bireyin cemiyetle uyumlu olacak şekilde yetiştirilmesi fikrini savunan “şahsiyet prensibi”ni aktarmaktadır.

Zehra'nın annesi bu suçlamalara karşı, kendilerinin de yaşadığı çevrenin algılarına göre yetiştirildiklerini söyleyerek savunma yapar. Muhafazakâr bir çevrede yetişmiş bu kadın dahi kızının kurtuluşu için her şeyden vazgeçerek namusunu hiçe sayar. Kadının sözleri karşısına şaşkına dönen Ahmet, ona kızını kurtarmak ve onunla evlenmek için elinden geleni yapacağına dair söz verir.

“Bir Vicdân Çekişmesi” adlı başlıkta Ahmet son çatışmasını yaşar. İnsan iç âlemi ile cemiyet algısının çatışması olan bu bölümde yazar:

Ahmet artık bir vicdân çekişmesi içindedir. Benliği ikiye ayrılmıştır. Biri bütün eti, kemiği, ihtirası, sevmek ideali ve ihtiyacıyla asıl kendisi. İkincisi namus, onur, aile, cemiyet ve insanlık anlayışıyla kendisinden başkası! Fakat bu İkincisi de birincisi kadar yine kendisi! (Baltacıoğlu, 1943e: 195)

Bu çelişkilerle doğruyu bulmaya çalışan Ahmet'e içinden gelen ses âdeta çözümü sunar: “*Ahmet! Bırak kendini, bırak! Akıntıya bırak! Korkma, bırak Tabiat ne yaparsa iyi yapar demiyorum, sana; tabiat yapacağını yapar diyorum sana! O bizden üstündür*” (Baltacıoğlu, 1943e: 195)

Aklın, kaderi değiştiremeyeceğine dair bu sözlerinde Baltacıoğlu'nun, Bergson'dan etkilendiği söylenebilir.

“Bir Cinâyet İşlemek Gerekince” başlığında Ahmet, Zehra'nın ölümüne mâni olabilmek, tedavi edebilmek

amacıyla onu cinsel olarak tatmin etmek kararını uygulamaya geçirmek ister. Zehra'ya kıyamadığı için kocasını öldürmeyi dahi düşünür fakat şahsiyeti buna müsaade etmez. Suç işleme dürtüsü onda şu düşünceleri uyandırır:

İnsan bir suçu işlemeye karar verince yalnız iradesi bozulmakla kalmaz, mantığı da bozulan bu iradesine uygun olacak gibi bozuk bir mantık haline gelir. Çünkü fiillerimiz yalnız irademizin değil, bütün benliğimizin öz çocuklarıdır. Suçlarımız parçalarımızın değil, bütünümüzün eserleridir. (Baltacıoğlu, 1943e: 198)

Fakat Ahmet yapacağı işin Zehra'yı kurtarmak gâyesini taşıdığı için cemiyete ters düşse bile mazur görülebileceğini şöyle ifade eder: *“Hayır; çünkü cemiyet vicdânını kendisi kadar taşıyan Zehra'nın uzviyetine ve ruhiyetine vücut veren anası da tıpkı Ahmet gibi düşünüyor ve Ahmet'i bu işe zorlamış bulunuyordu.”* (Baltacıoğlu, 1943: 199). Bu düşüncelerle iyice yoğrulmuş Ahmet'in bu kararlı halini yazar şöyle niteler: *“Ahmet artık cemiyetin mantığından kendini kurtarıp yapmak zorunda olduğu işin mantığına kendini kaptırmıştı.”* (Baltacıoğlu, 1943e: 199). Bu cinayet fikri ona, yapacağı eylemin de bir cinayet olduğunu düşündürür. Zehra'yı bir gün evine çağırır ve iradesini kaybettirmek için sarhoş olana kadar içirir.

Ahmet, Zehra ile olan cinsî münasebetinde büyük hayal kırıklığına uğrar çünkü Zehra cinsel iktidârdan yoksun bir kadındır. *“Bir Erkek Leşinin Öldürdüğü Dişilik”* başlığında karşılaştığı bu durum Ahmet'e Seza'yı hatırlatır. Zehra, Ahmet'in şaşkınlığını görünce bu durumunun nedeninin, zifâf gecesi çirkin kocasını çıplak gördükten sonra bütün erkek cinsinden tiksindiğini söyler ve Ahmet'ten yardım ister. Ahmet arkadaşı Dr. Ali Kermen'e danışır ve Zehra'yı ona götürür. Doktor, Zehra gibi pek çok kadının psikolojik sorunlarının cinsel kökenli olduğunu ve özellikle köylü kadınlarda değil aydın kesimde daha çok görüldüğünü şu sözlerle dile getirmiştir:

...kadınlarımızın çoğu aldıkları terbiyenin kötülüğünden dolayı önce cinsçe bozuluyorlar, sonra da ahlâkça! Aile geçimsizliklerinin çoğu yine bu sebepten ileri geliyor. Eğer bunların çaresi düşünülmezse Türk nesli bozulacaktır. Bereket versin bu bozukluk yalnız şehirlielerde yani aydınlarda. Halk, bilhassa köylü, tabiatın elinden çıktığı gibi temiz kalmış, refoulement, ihtibas nedir bilmiyor. (Baltacıoğlu, 1943e: 204)

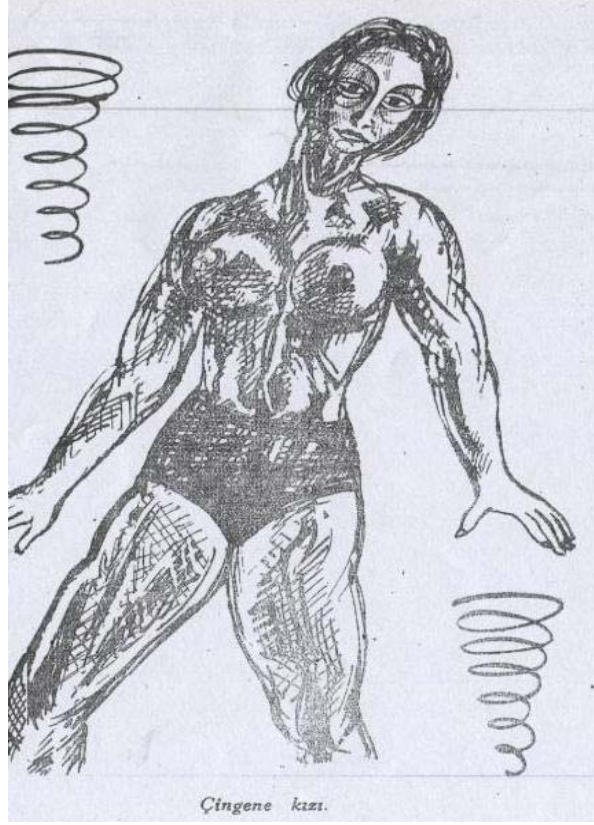
Dr. Ali Kermen, Zehra'nın hastalığının tedavisinin mümkün olduğunu fakat bunun bir hekim yerine bir pedagogun yardımı ile olacağını söyleyerek onları bir pedagog arkadaşına yönlendirir.

“Bir Garip Âdem” bölümünde Ahmet, arkadaşının yönlendirdiği ünlü pedagog Dr. İzzeddin Şadan'ın yanına gider. Bu adamın evinin bahçesini görünce büyük bir saygı ve hayranlık duyar. Baltacıoğlu bu pedagogun Türk estetiğinden ve Türk zevkinden izler taşıyan bu bahçesinin ve evinin tasvirini şöyle yapar:

Burası sanatkârın şimdiye kadar gördüğü Avrupa tipi bahçelerden hiçbirine benzemiyordu. Burası duyan, düşünen bir insanın elinden çıkmıştı. Ufak köşkün önünde büyük dört köşe bir meydan vardı. Bu meydanın tam ortasında yerle bir kesimde dört köşe, uzun bir havuz vardı. Bu havuzun kenarında eski Türk taşçılarının zevkle, inançla mermerden oyduğu bir arslan oturuyor, suya bakıyordu. Havuzun yanı başında büyük bir salkım sövüt ip gibi uzun ve sivri, yeşil yapraklarla donanmış dallarının sivri uçlarını havuzun yeşil, durgun suyuna batırıp beyaz, siyah, kırmızı ve irili ufaklı tatlısu balıklarının sırtını okşuyordu. Havuzun içindeki nilüferler, su zanbakları, kamışlar ve sazlar hiç kımıldamadan balıkları seyrediyordu. Tahta parçasından yapılmış ufak, yelkenli bir kayık kendi havasında yüzüp duruyordu. Bu havuzdaki sadelik, canlılık o kadar büyüktü ki ressam büyük bir artistin eserine bakar gibi birkaç dakika olduğu yerde kalmıştı. Havuzun başında bir fıstık ağacı vardı. Büyük bir şemsiyeyi andıran bu ağacın yaprakları büyüleyici bir hava çalar gibi hışırdıyordu. Dört köşe meydanın iki tarafında sıra ile dikilmiş ve tepeleri hep kesilerek dümdüz bırakılmış serviler vardı. Bunlar ağaçtan çok köşkü gece gündüz bekliyen garip bekçilere benziyordu. Duvarın bir kenarına bırakılıvermiş olan bir bekaşı mezar taşının dilimli ve heybetli kavuğu birden geçmiş zamanların dinî kültüründen anılar uyandırıyor. Hele bahçe duvarına dayanmış ve havuza bakan laledevri sitilinde bir mermer çeşme vardı ki bahçenin tarihi çehresini büsbütün zenginleştiriyordu. Bu çeşmenin musluğundan akan sular yalağını doldurduktan sonra taşıp yerle bir olan bir mermer oluktan akarak havuza geliyor, boşalıyordu. Bu çeşmenin üzerinde dört tane düzgün meşe direği üzerine kurulmuş bir çardağın üstünden siyah, cam gibi parlak üzüm salkımları sarkıyordu. Orada burada meşe odunlarıyla yapılmış kır kanepeleri bu canlı tablonun estetiğini bütünliyordu. (Baltacıoğlu, 1943e: 205-206)

Bahçe tasvirindeki, Türk estetiğinden izler, ev sahibinin doğaya olan sevgisi, evin duvarındaki hat yazılı tablolar ve pedagogun kendi ülkesinde tanınmamışlığından sitem etmesi, bu pedagogun Baltacıoğlu'nun kendisi olduğu şüphesini uyandırır. Pedagog Ahmet'i dinlemeden önce ona içini dökerek sitemlerini dile getirir. Bu sitemleri sırasında gazete ve dergilerde çok popüler olan ve akademik olarak çok fazla

bilgiye sahip olan bir adam hakkında: “*Bak; bütün bilgi hamallığına ve ateşli çalışmalarına rağmen bu adam pedagoji edebiyatına tek görüş getirmemiştir. Söyledikleri, yazdıkları hep ondan bundan öğrenilmiş şeyler! Âlim, öğrendiğini değil, şahsi travayıyla bulup çıkardığını öğretir. Yaratıcı olmıyan âlim olur mu hiç?*” (Baltacıoğlu, 1943e: 210) Baltacıoğlu olduğundan şüphe edilen bu pedagogun tenkit ettiği arkadaşının eksikliği, bir ürün meydana getirememesi, yalnızca kuru bilgi ile yüklü olmasıdır. Bu anlayış, tam olarak Baltacıoğlu’nun “verim prensibi”ni işaret etmektedir. Çünkü onun verim prensibinde kişi yalnız salt bilgi ile yüklenmemeli, topluma faydası olabilecek bir eser meydana getirmelidir. Sohbet esnâsında bir başka konu olarak, Baltacıoğlu’nun sık sık eleştirdiği Türk aydınının Batı hayranlığı da pedagogun şu sözleri ile romanda yer alır: “*Bizim aydınımızdaki kendini aşağı görmek illetiyle, Avrupa’ya, Amerika’ya o kadar çok inanmışsınız ki Allah’a inanır gibi! Onların, bir kere olsun, yanlış ve bizim bir kere olsun doğru iş görebileceğimize artık inanamıyoruz!*” (Baltacıoğlu, 1943e: 212) Pedagogun bu sözleri vâsıtası ile Baltacıoğlu, Türk aydınında ve dolayısı ile de Türk toplumunda meydana gelen aşağılık kompleksi ve Batı hayranlığını tenkit ederek, sosyolojik bir tahlil yapar. Daha sonra bireye yönelen pedagog şu sözler ile de bu kez psikolojik bir tahlil yapmaktadır: “*İnsanlar kendilerinin grip, apandisit, sifiliz hastası olduklarını kabul ederler de terbiye hastası olduklarını bir türlü kabul etmezler. Hasta olduklarını kabul ettikleri zaman da pedagoga değil, yine hekime giderler! İnsanların asıl felâketi bilgisizlikten değil, yarım bilgiden ileri gelir.*” (Baltacıoğlu, 1943e: 213) Ahmet’in de yaptığı bu hata ile yazar pedagojinin önemini bir kez daha ortaya koyar. Bu konuşmalardan sonra Ahmet’i dinler ve Zehra’nın sahip olduğu “şahsiyet” bu kez bir pedagog tarafından tasdik edilir. Pedagog sorunu dinledikten sonra Ahmet’e, Zehra’ya nasıl davranması gerektiğini anlatır. Pedagogun söylediklerini Ahmet dikkatlice yerine getirir ve Zehra’nın vücudu canlanır, ölmekten kurtulur. Yazar, bu olayla pedagogların birey ve dolayısı ile toplum için ne kadar önemli olduğunu ispatlamaktadır. Zehra’nın derdine derman bulunduktan sonra sıra boşanmaya gelir. Bir zaman sonra Zehra ağlayarak atölyeye, Ahmet’in yanına gelir ve rüyasında onu daha önce tanıştıkları Çingene kızı ile beraber kendisini terk edip giderken gördüğünü anlatır. Zehra bu rüyadan çok etkilenmiştir. Ahmet ne kadar uğraşsa da onu teselli edemez.

Zehra hastalığı son bulmuş olmasına rağmen yeniden bitkin hale düşmüştür, bunun sebebi çektiği vicdân azâbıdır. Çektiği bu acıdan bir türlü kurtulamadığını Ahmet'e anlatır ve artık iyice "*batağa*" saplanmış olduğunu söyler, Ahmet onu ikna etmeye çalışsa da onun irade konusunda büyük bir hastalığı olduğunu anlar.

Bu çözümsüzlük içerisindeki Zehra “Aşk Benliğimizin Dışında Değildir” başlığında, bir gün ortadan kaybolur ve Ahmet ondan yıllarca haber alamaz.

Zehra’dan ümidini kesen Ahmet, onu tamamı ile unutamasa da zamanla aşkı küllenir. Ahmet’in idealist kişiliği ve iradesi onu pes edip, hayattan soğumak yerine dört elle sanatına sarılmaya yönlendirir. Yaşadığı gerçek aşkın bir ürünü olarak Ahmet, “*Batak*” adlı bir tablo yapar ve bu tablo yılın en büyük sanat ödülünü kazanır.

“Bu Yurdun Ağaçları” başlığı, Ahmet’in bir tren seyâhatini anlatır. Baltacıoğlu bu başlık altında sembolist bir yöntem izler; Ahmet’in seyâhati esnâsında gördüğü “Servi” ağaçları idealist aydın kişileri, “zeytin” ağaçları ise köklü Türk halkını temsil eder. Bu bölüm, romanın finalinin anlatıldığı bölümdür. Ahmet’in treni Gebze’de mola verince bir kadın - Zehra- ona seslenir ve oracıkta yığılıp kalır, canını teslim eder.

Baltacıoğlu, romanın girişini olduğu gibi sonunu da, ilk insanlar ve ilk aşkın sahipleri olan Âdem ile Havva hikâyesine atıfta bulunarak bitirir. Roman sanki başlı başına kadının, erkeğin “eğekemiği”nden yaratılmış olduğu fikrinin ispatı gibidir. Fakat insanın içinde yaşadığı sosyal hayat bireyin eşine kavuşmasına mani olarak, onun hayatını mahveder. Yazarın son sözleri okura şu düşünceleri sunar: “*Efsane ve izah doğrudur. Ahmet eğe kemiğini bulmuştu. Fakat bu kemik “cemiyet” denilen ve “fert” nedir anlamıyan üstün kuvvet tarafından aşındırılmıştı; bir türlü Ahmet’in böğrünü dolduramıyordu*” (Baltacıoğlu, 1943e: 238)

Baltacıoğlu’nun bu romanında işlediği konu; toplumun insan kişiliğini geliştiren vâsıtaları olan aile, eğitim, din ve ahlâk gibi unsurları yanlış değerlendirildiğinde insana sosyal hayatta karşılaştığı zorluklara karşı mücadele etme iradesi yerine iradesizliği öğretir. Baltacıoğlu’nun yetiştirmek istediği yeni adam ve romanda özellikle baskın olan yeni kadın tipi bedenlen güçlü olduğu gibi irade bakımından da güçlü olmalıdır.

Baltacıoğlu’na göre, toplumun düzenini bozan birçok sorun mevcuttur. Bu sorunlar toplumu bir takım içinden çıkılmaz manevi rahatsızlıklara da itmektedir (Savaş, 2011: 61). Roman içerisinde toplumda var olan fakat çok fazla dile getirilemeyen cinsel bozuklukların hem erkek hem de kadın açısından yarattığı problemler de özellikle vurgulanmıştır. Bu konular dışında Baltacıoğlu’nun yaşadığı dönemde özellikle popüler olan Batı hayranlığına karşı savunduğu sanatta, estetikte ve dilde “Türk’e Doğru” yönelme anlayışı da işlenmektedir.

Baltacıoğlu’na göre insanların çoğu kafasındaki kişiyi sever. Karşılaştığı kişiyi de kafasındakine benzetince onu sevdiğini sanır. (Baltacıoğlu, 1977: 3) Romanın başkahramanı Ahmet de pek çok defa sevdiğini sanmıştır.

Ahmet’in pek çok aşk denemesinin sonuçsuz kalması, sanki okuru gerçek ve mutlak aşkın yalnız ilahî aşk olduğu fikrine götürür gibidir. Aşk maceralarında başlangıçta beden ve ruh, daha sonra insan ve tabiat, en son ise ilim ve din arasındaki ikilemlerinin tartışılması ile bunların hepsinin birbirini tamamlayan bütünler olduğu sonucuna varılır.

Batak romanı aracılığı ile yazarın sağlamaya çalıştığı amaçlardan bir tanesi de; yeni damın ideal kadınına ulaşmak için öngördüğü değişimi gerçekleştirerek yeni kadın haline gelmesini sağlamak olduğu söylenebilir. (Karaduman, 2005: 95)

Baltacıoğlu, romanda yalnızca olayları aktarmakla kalmamış, roman içerisinde yeri geldikçe anlatıcı olarak dâhil olmuş ve pedagoji, millî değerler, cinsel bozukluklar ve cinsel eğitim, aşk, sevgi, sanat ve sanatkârlık konularındaki fikirlerini dile getirmiştir.

Ahmet ile Zehra aşkı; Baltacıoğlu'nun idâdi öğrenimi yıllarında iki komşu kızından birine âşık olması sonucu öğrendiği aşkın insanın “ideal” olarak gördüğünde var olmasını yansıtır niteliktedir. Ayrıca, Zehra'nın kocasının homoseksüel olması da Baltacıoğlu'nun okul hayatında zaman zaman karşılaştığı eşcinsel öğretmenlerini hatırlatmaktadır. Romandaki pedagoğ karakterinin de Baltacıoğlu'nu anımsattığı düşünülürse, romanın doğal olarak yazarın hayatından izler taşıdığı söylenilebilir.

Baltacıoğlu'nun romanın konusunu ve karakterlerini gerçek hayattan, olmuş ya da olabilmesi mümkün olaylardan seçmiş olması, onun romanda Türk'e doğru görüşünde belirttiği, Türk romanın Türk toplumunun iç âlemine hitâb edebilme özelliğini şu sözlerle de ifade eder:

Roman iç âlemin hemen tek kalan en kuvvetli dilidir. Ne piyes, ne de şiir bu iç âlemini roman kadar geniş olarak söyleyemez. Roman gerçeği fotoğraf gibi anlatınca artık roman olmaz. Roman gerçeği yanlış olarak anlattığı zaman, yine roman olmaz. Roman gerçeği, olmuş ya da olabilecek gerçeği, kendine mahsus teknik süzgecinden süzerek sempatimizi kazanabilecek hale koyduğu zaman roman olabilir. Gerçekte, olmakta olanlara akıl gözüyle baktığımız zaman, yalnız mantığımız ilgilenir. Olmakta olanlara sanat gözüyle baktığımız zaman bütün şahsiyetlerimiz ilgilenir. Roman ilmin bittiği yerde başlar. Millî Roman olmayan milletlerin iç oluşları dilsiz kalır. (Baltacıoğlu, 1994: 87)

Baltacıoğlu “Batak” adlı romanını resimleyerek; çocukluğunda okuduğu Ali Nazıma'nın “İdman” adlı kitabının kendisi üzerindeki etkisini okurlarında da yaratmak ve eseri eğlenceli hale getirmek ister. Ayrıca, resimleri de kendisi çizerek kendisinin “İdman”daki resimleri büyük bir zevkle kopya ettiği gibi okurun da kendi kitabındaki resimleri kopya etmesini sağlayarak resim alanında da eğitici olmayı amaçlar. Batak'taki resimlere bakıldığında hepsinin birer insan sûreti olduğu, görülür. Böylece yazar bu kitapla okurun insan yüzü ve vücudu çizibilmesini sağlamak istemiştir. Baltacıoğlu, romanda bahsi geçen her karakterin resmini çizerek ve resimlerde her

yaştan insanın, her türlü jest ve mimik çeşitlerini, duruş ve oturuş şekillerini çizerek okurun bu resimleri kopya ederken çok farklı çeşitte resimleri çizebilmesini sağlamak istemiştir. Çizdiği resimlerin karakalem çalışması şeklinde olması okura karakalem tekniğini öğretme isteğini de gösterir.

4.1.2.2. Karagöz'ün Köy Muhtarlığı

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, 1930'lu yılların sonlarından itibaren ortaya çıkan Karagöz'ün yeniden canlandırılması çalışmalarında en çok çaba harcayan isimlerdendir. Onun Karagöz'ün Köy Muhtarlığı adlı bu piyesinde Karagöz, yoksul bir Anadolu köyünde muhtar olarak seçilmiştir. Piyese; yeni kurulan devletin dil anlayışı (dilde sadeleşme), halkçılık ve köycülük, Köy Enstitülerinin faydaları konularına ait alt mesajlar içermektedir. O, piyeste eski rejim ile cumhuriyetin karşılaştırılmasını yapar (Çıkla, 2007: 62-63) Aynı zamanda Karagöz'ün karşısına çıkardığı olumlu ve olumsuz tipler sayesinde “iyi” ile “kötü”nün karşılaştırmasını yaparak, iyiyi ve kötüyü ayırt edebilen birey yetiştirmek temeline dayanan eğitim prensiplerinden “şahsiyet ilkesi”ni gerçekleştirmek istemiştir. Piyeste Karagöz, Köylü ve Köy Öğretmeni olumlu tipler; Hacivat, Geveze, Zırzop ve Ezberci isimlerinden de anlaşıldığı gibi olumsuz tiplerdir.

Köyün muhtarı seçilen Karagöz, yüz yaşındaki bir ihtiyardan köyün sorunları hakkında bilgi alır. Hastalıklar yüzünden köyün nüfusunun azaldığını öğrenen Karagöz hastalıklarla mücadele etmenin yollarını arar. İlk olarak köydeki bataklığı kuruturlar, sonra köyü işgal eden sineklerden kurtulurlar. Mezarlığın bakımının yaptırılması, köyün ağaçlandırılması, köye radyo getirilmesi, lağımların kapatılması gibi başka önemli hizmetleri de yerine getirirler. Karagöz köy sorunlarının çözümü konusunda Hacivat, Zırzop, Geveze ve Ezberci'den destek ister, fakat onlar köylüyü küçük gördükleri için yardım etmezler. Bu sırada Köy Enstitüsü'nde okumuş bir öğretmen köye gelir ve uzun zamandır ihmal edilen bu köyün sorunlarını çözmede Karagöz'e yardım eder.

Baltacıoğlu diğer bazı eserlerinde olduğu gibi bu piyeste de köyün ve köy halkının geliştirilmesini amaç edinmiştir. Köylüye “iş birliği yapılarak her sorunun üstesinden gelinebileceği” mesajını vererek onları birlik olmaya yönlendirmek ister. Böylece o dönemlerde nüfusun çoğunun yaşadığı köylerin kalkınabileceğine inanmaktadır.

Piyeste Karagöz, Hacivat'ın konuşmalarında Arapça-Farsça sözcükleri fazlaca kullanmasından rahatsız olur. Baltacıoğlu piyesin şu kısmında dilde sadeleşmenin önemini vurgularken, Osmanlı zamanında kullanılan ağır, anlaşılması güç dili de eleştirmektedir:

Karagöz - Ey bunca yıldır bu kadar dil değişikliği oldu da sen bir türlü o kuruyasıca dilini düzeltmedin.

Hacivat - Benim dilimde ne var? Benim dilim kitap dili, ülema dili, efendim.

Karagöz - Eh, benim dilim de Türk dili, halk dili. (Tokatlar.)

Hacivat - Ben bu dili medreseden aldım.

Karagöz - Ben de bu dili milletimden aldım. (Tokatlar.)

Hacivat - Benim senin gibi nâdan, câhil, bî- behre ile işim yok.

Karagöz - Benim de senin gibi ana dilini söylemesini beceremeyen, içinde yaşadığı milletin öz dilini unutan Hacivatlarla işim yok. (Cumhuriyet Halk Partisi [CHP], 1941: 11-12)

Baltacıoğlu, Türk toplumunun en büyük sorunlarından biri olan halktan kopuk aydınların durumunu Karagöz'ün kendini kültürlü görerek böbürlenene Hacivat'a yönelttiği eleştiriler vâsıtası ile ortaya koyar: “*Karagöz - Sen ne sersem herifsin Hacivat. Halkı tanımazsın, halkla görüşmezsin, halktan adamları beğenmezsin. Üstelik ana dilini de konuşmazsın; yalnız lügat paralarsın.*” (CHP, 1941: 13)

Köye ve köylüye büyük önem veren Baltacıoğlu, piyeste Karagöz'ün, köylüyü hor gördüğü için kovduğu Zırzop'u savunan Hacivat'a dersini vermesi ve ona köylünün ne demek olduğunu anlattığı şu bölümle yeni kurulan millî devlet içerisinde köylünün yerini ortaya koymaktadır:

Hacivat - Aman canım ne de olsa köylü şehirliden küçüktür.

Karagöz - Değil öyle, kalın kafalı Hacivat. Köylü ile şehirli arasında hiçbir ayrılık yoktur. Hepimiz biriz, kardeşiz.

Hacivat - Köylü hiçbir şey bilmez Karagöz.

Karagöz - Çok şey bilir Hacivat.

Hacivat - Sen söyle ne bilir?

Karagöz - Tarlayı sürmesini bilir; ekini ekmesini bilir; çok çocuk yetiştirmesini bilir; büyütmesini bilir. Çocuklarını askere göndermesini bilir. Yurdunu korumasını bilir; sıkıntı çekmesini bilir. Güçlükleri yenmesini bilir; Türk olduğunu bilir; milletin ulu millet olduğunu bilir. (CHP, 1941: 25-26)

Karagöz'ün bu son sözleri aslında Baltacıoğlu'nun olmasını istediği köylünün resmidir.

Bu piyeste Baltacıoğlu, Köy Enstitüleri'nin ne kadar önemli olduğunu alt mesaj olarak vermektedir. Piyesin olumsuz tipleri; Hacivat, Zırzop, Geveze ve Ezberci'ye rağmen bu enstitüden mezun köy öğretmeninin her sorun karşısında bulduğu çözümler vesilesiyle Köy Enstitüleri'nin önemi vurgulanır:

Öğretmen - Öğretmenim. Öğretmenim ama yalnız okuyan ve okutan cinsinden değil. Yapmasını da bilirim. Ben Köy Enstitüsü'nde yetiştim.

Karagöz - Köy Enstitüsü de ne demek?

Öğretmen - Köylerin, köylülerin işine yarayacak öğretmenleri yetiştiren okul demek. Orada bahçivanlık, demircilik değil, hastabakıcılık bile öğretiyorlar.

Karagöz - Aman ne iyi. Allah razı olsun bu okulları açanlardan. (CHP, 1941: 37)

Köy öğretmeni, Köy Enstitüsü'nde Baltacıoğlu'nun eğitim prensiplerine göre yetişmiştir. Bu öğretmen şahsiyet sahibi olduğu, girdiği sosyal ortama kolayca intibak edebilmiştir. Toprağa, suya dokunarak gerçek bir ortamda eğitim almıştır yani çevre prensibine uygun bir ortamda yetiştirilmiştir. Çalışma prensibine uygun yetişmiştir, çünkü bulunduğu sosyal çevrede seyirci olarak değil aktif bir katılımcı olarak yer almıştır. Verim prensibini yerine getirmiş, bilgileri öğrenmekle kalmamış onları faydalı bir ürün olarak meydana getirmiştir. Köy Enstitülerinde, köy ortamının bütün özellikleri öğretmenin bünyesine işlenmiştir ve o içinde yaşayacağı bu sosyal ortama uygun hale getirilmiş, yani başlatma ilkesi de uygulanmıştır. Sonuç olarak denebilir ki, bu piyesteki köy öğretmeni Baltacıoğlu'nun yetiştirmek istediği “yeni adam” tipine ideal bir örnektir.

4.1.2.3. Karagöz Ankara'da

Baltacıoğlu Karagöz Ankara'da adlı piyesinin giriş bölümünde yer alan manzumede, tıpkı dünyanın gerçek âlemin bir yansıması olduğu gibi Karagöz'ün de aslında hayatın perdeye yansıması olduğunu ifade etmektedir.

Piyesin ikinci bölümünde Hacivat ile kavga ettikten sonra bitkin düşen Karagöz'ün sitem dolu sözleri aslında, Karagöz oyununun artık eskisi gibi itibâr görmemesi ve sinema devrinde gölgede kalmasından bir yakınmadır. Karagöz kendisine itibârını geri getirecek bir arayış içerisine girmiştir. Bu arayış ile de değer göremediği İstanbul'dan çıkıp Ankara'ya gelmiştir.

Baltacıoğlu Karagözün Köy Muhtarlığı adlı piyesinde olduğu gibi bu piyeste de dilde sadeleşmeye gidilmesinin önemini vurgular ve Karagöz, Hacivat'ın ağır dilini eleştirir:

Karagöz-Senden iyi Hacivat olur mu dünyada?

Hacivat-Neden Karagöz?

Karagöz-Neden olacak bunca yıldır daha ana dilini öğrenememişsin; öz Türkçe devrinde bile hâlâ Arapça, Farsça sözler söylüyorsun! (Baltacıoğlu, 1940f: 10)

O, aynı zamanda Karagöz sanatının önemi de belirtilerek bu sanatı yaşatmak arzusundadır. Münür Hayri'nin ettiği bu dua da aynı arzu doğrultusundadır. Bir millet her ne kadar başka milletlere özense de onlar gibi olamaz, her milletin kendine has özellikleri vardır. Piyas içerisinde de Karagöz'e pek çok kültür sunuluyor ama o hiçbirisini benimsemiyor. Bu düşünce Baltacıoğlu'nun Türk'e doğru anlayışının piyesteki yansımasıdır. O sanatında milletlere özgü olduğu inancındadır ve Türk tiyatrosunun istikbâlini Karagöz oyununun yaşatılmasında görür.

Eski itibârını tekrar kazanmak üzere Ankara'ya gelen Karagöz, Hacivat'tan artık Ankara'da da Karagöz oyunu yerine başka şeylere meyil edildiğini öğrenir. Hacivat ona ekmek parası kazanabilmesi için sinemalarda soytarlık yapmasını önerir. Karagöz bu teklif karşısında şu sözleri dile getirir: "*Karagöz-Nasıl beğeneyim, sen söyle! Asırlarca bu hayal perdesinde çocukları güldüreyim, büyükleri eğlendireyim de sonra da sinemada soytarı rolüne çıkayım, ha? Hacivat! Benim de kendime göre bir onurum var. Gider müzelerde antika diye asılırım da yine o işi yapmam.*" (Baltacıoğlu, 1940f: 13)

Karagöz'e bu sözleri söyleten Baltacıoğlu, Türk sanatı içerisinde tarih boyunca Karagöz oyunun ne kadar önemli bir yeri olduğunu fakat son dönemde ortaya çıkan sinema yüzünden artık bir antikaya dönüşmeye başladığını ifade etmektedir.

Ne kadar itiraz etse de Karagöz aç kalmamak için, meyas bir şekilde Hacivat'ın teklifini kabul eder ve Hacivat “Düzeni Bozuk Film Şirketi”nin artistlerini Karagöz’e yollar. İlk artist Şarlo’dur. Şarlo İngilizce konuştuğu için Karagöz ona kızar ve Türkçe konuşmasını ister fakat bu kez de Şarlo’nun düzgün bir Türkçe ile konuşamaması Karagöz’ü daha da kızdırır. Şarlo bir Amerikalı olarak, Karagöz’ün “aptal, miskin, avanak bir soytarı” rolü oynamasını ister. O aslında bir Türk geleneği olan Karagöz oyununu hor görmektedir. Bu duruma çok sinirlenen Karagöz şu sözleri ile Şarloya haddini bildirmek ister:

Karagöz-Çarpık Bacak; dinle bak, sanattan ne kadar iyi anlıyoruz. Sizin sinemadan asırlarca önce bizim Karagöz vardı bir. Sonra siz ezberler, oynarsınız; biz ezbersiz, içten gelme oynarız, etti iki. Sonra, sonra, siz elektrikle oynarsınız; biz mum ışığı ile etti üç. Sonra siz makine halindesiniz biz sanat, etti dört. Anladın mı şimdi, Çarpık Bacak? (Baltacıoğlu, 1940f: 19)

Bu sözlerden sonra Şarlo ve Karagöz hünerlerini yarıştırlar. Bir süre sonra Şarlo’nun oyunları bitmesine rağmen Karagöz’ünki bitmez. Karagöz’ün Şarlo’yu mağlup edip gönderdiğini gören Hacivat, ikinci olarak Tarzan’ı gönderir. Tarzan Karagöz’den kendisi gibi bir tabiat adamı olmasını, medeniyetten uzaklaşmasını böylece kendisinin Amerika’da gördüğü itibârı göreceğini ve para kazanabileceğini söyler. Karagöz insâniyetten uzak, hayvanlar gibi yaşamayı reddeder. Birlikte yaşamamanın, cemiyetin ve medeniyetin gerekliliğine inanan Karagöz, Tarzan’a şunları söyler: “*Karagöz- Olmaz, çünkü namus, şeref dediğin şeyler yalnız cemiyet içinde yaşayan insanlarda bulunur. Hâlbuki sen yabani adamsın. Bunlar sende olamaz ki.*”(Baltacıoğlu, 1940f: 26)

Karagöz, bireyin hayatının düzgün ve sağlıklı bir şekilde yürüyebilmesi için toplum içerisinde yaşaması gerektiği görüşündedir. Medeniyet içerisinde yaşayan insan hekime, ilaca ve hastaneye ulaşabilir, doğa içerisinde yalnız yaşayan insan bu şartlardan mahrum olacaktır. Baltacıoğlu, Karagöz vâsıtası ile bireyi cemiyet içerisinde yaşamaya yönlendiren, sosyal hayata hazırlayan “şahsiyet prensibini” oluşturmak istemektedir.

Karagöz’ün, Tarzan’a da hak ettiği dersi vererek gönderdiğini gören Hacivat, bu sefer de Mickey Mousse’ı Karagöz’e akıl vermesi için gönderir. Baltacıoğlu, Mickey Mousse’un ağzından; Karagöz’ün en eski ışık oyunu olduğu için sinemanın atası sayılabileceği ara bilgisini vermektedir. Mickey Mousse ile de tartışınca Karagöz

tâkatsiz kalır. Fakat Hacivat yine şansını dener ve bu kez de Greta Garbo'yu Karagöz'e akıl vermek üzere gönderir.

Greta Garbo ile girdiği diyalogda Karagöz, onun yürüyüşünü ve konuşmasını eleştirir. Garbo'nun Türk kadınına da değiştirmek istemesi üzerine Karagöz şu sözler ile cevap verir:

Karagöz-Ya!... Olmaz. O zaman maraza çıkar. Bırak onlar da Türk kadını gibi yürüsünler.

Greta-Peki, Türk kadını gibi yürümek iyi bir şey midir, söyleyin bana?

Karagöz-Evet, Türk kadınları için yalnız Türk kadını gibi yürümek iyi bir şeydir.

Başka türlü yürüyünce soysuzluk başlar, anladın mı?

Greta-Evet, anladım. Hem bu yürüyüş sinema yürüyüşüdür.

Karagöz-Hah şöyle söyle! Mutfakta, beşik başında, fabrikada, cephede senin gibi yürüyünce işler geri kalır.... (Baltacıoğlu, 1940f: 40)

Baltacıoğlu piyesin bu bölümünde Türk kadının çalışkan ve kahraman yönünün diğer milletlerin kadınlarında olmadığını, bu nedenle hiçbir milletin kadının yaşam tarzının Türk kadınına uyamayacağını ortaya koymaktadır. Türk kadını başka milletlerin kadınlarına ve özellikle sinema yıldızlarına özenirse soysuzlaşacaktır. Karagöz, Greta Garbo'ya da hak ettiği dersi vererek gönderir.

Piyesin bu bölümüne kadar hep Amerika'da ortaya çıkmış ve toplumumuzun da özendiği sinema karakterlerini ele almış ve tenkit ederek Türk toplum yapısına uymadıklarını ortaya çıkarmıştır. Piyesin bu bölümünde ise, kendisine ait olan "Yeni Adam" dergisinde de yazarlık yapmış olan eleştirmen, özellikle tiyatro eleştirmeni olan Nurullah Ataç ile Karagözü karşı karşıya getirir. Ataç, eleştirmen kimliğinin etkisi ile Karagöz'ün ağzından çıkan her sözü eleştirmektedir. Ataç, Türk tiyatrosunu ve seyircisini Batı'nın seçkin oyunlarını oynayacak ve izleyecek seviyeye getirmek için çabalar. Batı'yı gezip tiyatrolarını da yakından inceleyen Baltacıoğlu, Batı tiyatrosunun Türk tiyatrosundan üstün bir tarafı olmadığını görmüştür. Bu nedenle Nurullah Ataç'ı, piyesin başından beri tenkit ettiği o yabancı oyuncuları göklere çıkararak milletimizin ilgisini de o tarafa yönlendirmekle suçlamaktadır. Oysa Baltacıoğlu'na göre Türk tiyatrosu Batı tiyatrosuna benzemeye çalışmakla başarılı olamaz, o malzemesini

özünden aldığı sürece başarılı olacaktır. Nurullah Ataç'ın, kendisini tarif ederken benzettiği adamlar bile yabancı bir takım kişiliklerdir.

Baltacıoğlu Nurullah Ataç'a piyes içerisinde, Karagöz ve kukla işlerinden anlamadığı halde bu konular üzerine pek çok yazı yazdığını itirâf ettirmektedir. Münekkitletlerin, aslında pek çok konu hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları halde eleştiri yapabilmelerinden duyduğu rahatsızlığı böylece dile getirmiş olur.

Son olarak Nurullah Ataç, Karagöz'ü Münür Hayri Bey diye birine yönlendirir ve aradığı akli ancak onda bulabileceğini söyler.

Karagöz'ün kurtuluşunun müjdecisi olan Münür Hayri'nin Baltacıoğlu'nun kendisi olduğu düşünülebilir. Çünkü Münür Hayri da tıpkı Baltacıoğlu gibi Dârümuallimîn'de okurken sık sık derslerden kaçıp Karagöz izlemeye gitmiştir. Münür Hayri kurtuluş müjdesini Karagöz'e şu sözlerle verir: *"Münür Hayri-Hayır Karagöz işi: yeni suretler, yeni mevzular, rağbet, karagözcü. Hem de bu asil Türk temaşasına karşı Ankara'da sonsuz bir sevgi."*(Baltacıoğlu, 1940f: 51)

Oyundaki Münür Hayri de Nurullah Ataç gibi gerçek bir kişiliktir. Münür Hayri Egelî, o dönem Çocukları Esirgeme Kurumu Neşriyat Müdürü'dür. Karagöz'ün diriltilmesinin yolunda o da Baltacıoğlu ile beraber çalışmıştır. Oyun içerisinde Karagöz'ün dirilişinin müjdecisi olması da, gerçeğe uygundur. Çocuk Esirgeme Kurumu eliyle Geleneksel Türk Tiyatroları'nın canlandırılabilceğini ifade eder. Nurullah Ataç ise, Haber Gazetesi'ndeki yazısında Karagöz'ün diriltilmesi olayına şüphe ile yaklaşmış ve hâdiseye karşı direniş göstermiştir. (Baltacıoğlu, 1942c: 26-27)

Türk tiyatrosunun istikbâlini millîlikte ve özüne bağlılıkta gören Baltacıoğlu, bu düşüncesine paralel olarak Karagöz oyununu yazarken, aynı zamanda da oyunun konusunu Karagöz'ün diriltilmesi olarak seçer. Türk tarihinin derinliklerinden gelen Karagöz oyununu bir dehâ ürünü olarak görerek şu sözleri söyler: *"Türk! Tiyatroda kendine dön! Hayal perdesinde Karagöz denilen ıfık ve diyalog mucizesini yaratan sensin...."* (Baltacıoğlu, 1994: 97)

Karagöz oyunun Türk sanatı içerisindeki önemini de Karagöz'ün ağzından şu sözlerle tekrarlar:

Karagöz-Doğru billahi, Hayrı'cığım; ben de Türklerin sanat kahramanı olduğumu düşünüyorum da koltuklarım kabarıyor; deve derisi vücuduma dar geliyor Müdür Hayrı.

Münür Hayrı- Hakkın var, Karagöz Baba.

Karagöz- Allah Cumhuriyetimizi sonsuzlaştırsın.

Münür Hayrı-Allah seni de öz Türk sanatının eşsiz kahramanı olarak sonsuzlaştırsın, Karagöz Baba.

Karagöz- Âmin... Âmin...

Münür Hayrı- Karagöz Baba, mum sönünce Çocukları Esirgeme Kurumu'na gel; orada yerin hazır.

Karagöz-Varolsun Cumhuriyet... Varolsun Cumhuriyet... (Baltacıoğlu, 1940f: 52)

Piyeste olaylar Cumhuriyet döneminde geçer, yazar piyes içerisinde sık sık inkılâplara ve yeni rejimin getirdiği yeniliklere vurgular yaparak cumhuriyet rejimini benimsetmek ister.

4.1.2.4. Yalnızlar

“Yalnızlar” adlı kitap dokuz öyküden oluşmaktadır. Bu hikâyelerin ortak noktası kitabın adıyla paralel olarak, hikâyelerin başkahramanlarının üstün birer karakterler olan ve toplum tarafından bir türlü anlaşılamayan kişilerden oluşmalarıdır.

Kitaptaki öykülerden ilki, “Taşçı Osman Efendi”dir.

Hikâyenin başlangıcında Taşçı Osman Efendi mesleğinde dürüst ve iyi olduğu için herkesin onu tercih etmesi anlatılır. Taşçı Osman Efendi, Baltacıoğlu'nun “Şahsiyet Prensibi”nde bahsettiği gibi yalnızca bir taşçı değil, mesleğinin şahsiyetini kazanmış bir taş sanatkarıdır. Ayrıca, Osman Efendi'nin kimsenin kalbini kırmayan, harama el sürmeyen, dini bütün bir Müslüman, zengin olduğu halde israftan kaçınan iyi bir insan olmasından bahsedilir. O aynı zamanda Baltacıoğlu'nun ahlâk eğitimi ile bireyde oluşturmak istediği, ahlâkî şahsiyete de sahiptir.

Osman Efendi, parasını yalnız hayırlı işlere harcayan, ölmüşlerine yılda bir mevlid okutan, çocuk sahibi olamamış bir adamdır. Onun, daha küçük bir çocukken yetim kalınca yanına aldığı Ahmet adında bir kalfası vardır. Çırakları da, tıpkı Ahmet

gibi çocukken yetim kalanlardan oluşur. Onlara işin yanı sıra, yatacak bir yer ve yemek de verir. Çıraklar da bu dükkândaki ortamı çok sevdikleri için oraya sıkı sıkı bağlanmışlardır.

Osman Efendi gündelikçilere, dışarıdakilerin beşte biri kadar ücret vermektedir. Para az ama iş sürekli olduğu için gündelikçiler ses çıkarmazlar. Dükkânın kapısında “Elkâsibü habibullah” yazılı bir levha vardır. Baltacıoğlu, bu sözü özellikle dükkân kapısına asmıştır, çünkü bu söz; “Çalışıp kazanç sağlayan kimse Allah’ın sevgili kuludur.” Anlamına gelen bir hâdis-i şeriftir. Bu hâdisin kapıda asılı olması Osman Efendi’nin iyi bir Müslüman olması ile tutarlılık sağlamaktadır.

Osman Efendi, bir gün Ahmet ustayı çağırır ve yaşlandığı için artık bir mezar taşı yaptırmak istediğini söyler. Müslümanlıkta israf haram olduğu için, sade bir mezar taşı yaptırmasını, mezarının balıksırtı yapılıp yalnızca iki kova su dökülmesini kalfası vasiyet eder.

Osman Efendi ölür ve mezarına fakirler su dökmeye gelirler. İki kovadan sonra Ahmet kalfa dökmelerine mani olur. Fakirlerden birisi elinde su dolu kovalarla evine giderken koca karının birisi bu adama kimin öldüğünü sorar:

-Kim olacak; dinsiz, imansızın biri!

Kocakarı birden bire kızdı; yine o çatlak sesiyle:

-Hortlasın mezarında öyleyse, hınzır herif! (Baltacıoğlu, 1946a: 9)

Baltacıoğlu, hikâyede özellikle “israf” konusu üzerinde durmaktadır. Dinî ahlâkı ön plana getirerek israf ve savurganlığa karşı okuyucunun dikkatini çekmek ister. Bütün ömrü boyunca mesleğini en iyi şekilde yapmış, meslek şahsiyetini edinmiş, aynı zamanda hayatını da güzel ahlâk üzerine yaşamış bir adam olan Osman Efendi, Baltacıoğlu’nun “yeni adam” karakterine yakın bir insandır. Taşçı Osman Efendi şahsiyet sahibi bir insan olarak, topluma nazaran üstün bir karakterdir ve insanlar tarafından anlaşılamamıştır.

Kitaptaki ikinci öykü “Uğursuz” 1875 yılında Baltacıoğlu’nun memleketi olan Kırşehir, Mucur’da başlar. Hikâyenin kahramanı fakir, köylü bir berber olan Ahmet’tir. Ahmet’in babası köyde sığırtaçtır, köylüye yaranamadığı için işinden nefret eder,

oğlunun da aynı mesleği yapmasını istemez. Bir gün oğlunun çok iyi koyun kırktığını keşfeder ve berber olması için köyden ilçeye gönderir.

Mucur'da bir berber çırağı olan Ahmet, bir türlü Mucurlulara yaranamaz. Gelen müşteriler, sürekli onun dedikodusunu yaparlar, hatta adını da “uğursuz” koyarlar. Dedikodular çok fazla yayılınca dükkân sahibi onu daha fazla tutamayacağını anlayarak, Mucurluların onun ince sanatını anlamadıklarını bu yüzden şehre gitmesini söyler. Çünkü onun o ince sanatını ancak şehirli ler anlayabilir.

Kırşehir'de büyük bir dükkâna çırak olan Ahmet'i, Mucur'dan gelen bir müşteri tanır ve herkese onun “uğursuz” olduğunu söyler. Kırşehir'de de aynı dedikodu hızla yayılınca, Ahmet ustasından müsaade ister. Usta onun sanatının ancak İstanbul'da anlaşılacağını düşünerek, onu İstanbul'da berberleri pîri sayılan bir arkadaşının yanına gönderir.

İstanbul'da bu berberlerin pîri olan adam Ahmet'in sanatını o kadar çok beğenir ki dükkânını ona emanet eder. Fakat Ahmet'in sanatının yüceliği İstanbullu müşteriler tarafından da anlaşılamaz ve pîr de ona yol vermek zorunda kalır. Pîr ona, sanatı hiçbir yerde anlaşılamayacağı için gidip köyünde yeniden koyun kırkmasını öğütler.

Baltacıoğlu, sanatkârların toplum içerisinde anlaşılamayan kişiler olduklarını ve genellikle de yalnız kaldıklarını düşünür. Ahmet de yazarın “şahsiyet prensibi”nde anlattığı gibi yaptığı mesleğin şahsiyetini kazanmış bir sanatkârdır. Bu yüzden onun kıymeti toplumun hiçbir kesimi tarafından anlaşılamamış, köyünden çıkıp İstanbul'a kadar gelmiş fakat sonunda yine köyüne dönmek zorunda kalmıştır. Ayrıca yazar, dedikodunun ne kadar kötü ve ahlâksız bir davranış olduğunu Ahmet'in başına gelenler yolu ile okura anlatmak ve okurda davranış değişikliği meydana getirerek “ahlâk eğitimi”ni gerçekleştirmek ister.

Hikâyelerden üçüncüsü, “Şeyhülislam Kâşif Çelebi”dir. Şehrin işlek bir yerinde olan Şeyh'ül-İslam Kâşif Efendi'nin mezarı âdeta bir türbe gibi sürekli ziyaret edilmekte, adaklar adanmakta, mum dikilip, çaput bağlanmaktadır. Şeyh'ül-İslam Kâşif Efendi, çağdaşları arasında ünlü, bilgili, âlim bir adamdır. Torunlarından en akıllı olanı kendisini dedesinin vakfına adar. Bu torun, yük arabalarının kabrin etrafını

kirletmesinden rahatsız olur ve dedesini başka bir yere taşıyıp, o arsaya da mağaza yaptırmaya karar verir.

Halk arasında torunun dedesinin kabrini sattığı dedikodusu yayılır. Fakat torun bu saygısızlığa mani olmakta kararlıdır. Şeyh'ül-İslam Kâşif Efendi gibi “ermiş” bir insanın ölüsünü büyük bir alayla, hâfızlar eşliğinde törenle kaldırmanın yakışacağını düşünürler.

Günü gelince kabir başında toplanırlar ve kapakları kaldırırılar. İkinci kapağı da kaldırıncâ Kâşif Efendi'nin ölüsü yerine iki tane tesbîh böceği kabuğu bulurlar. Torun; dedesi çürüyünce onu kurtlar, sonra kurtları da tesbîh böcekleri yemiş ve tesbîh böcekleri de ölünce kabukları kalmıştır diye düşünür. İmâm Efendi ise, Şeyh'ül-İslam Kâşif Efendi'nin kabrinde tesbîh böceğine dönüştüğünü düşünür. Hoca bu ilahî sır karşısında buyruğu verir ve tekbirler getirerek, tesbîh böceklerini kefenlerler.

İnsanlar yola koyulur, torun ağlar. Halk arasında Şeyh'ül-İslam Kâşif Efendi'nin mezardan taze çıktığına dair dedikodular yayılır.

Baltacıoğlu, bu hikâye ile halkın batıl inançlarını tenkit etmektedir. Bu batıl inançlar o kadar ileri gitmektedir ki, tespih böcekleri için cenaze kaldırıp, dualar okunabilmektedir. Yazar, modern toplumların genelde dinî bağlılıkların mübalağa

edilmesi ve yanlış anlaşılmasına dayanan bu batıl inançlardan artık uzaklaşması gerektiğini düşünür. Bu mantıkdışı inanışların sebebi cehâlete dayanır. Baltacıoğlu'nun eğitim anlayışı ise cehâlete karşı bireyde şahsiyet oluşturmayı temel alır. Ayrıca, “Uğursuz” adlı bir önceki hikâyede olduğu gibi burada da halkın arasında yayılan dedikodular yüzünden ortaya çıkan yanlış anlaşılmalara vurgu söz konusudur.

Yazar, Sırrı Özbay’a ait minyatür tarzında bir resmi öyküye eklemiştir. Türk resim sanatının temeli olarak gördüğü minyatürü modern tarza uyarlayarak yaşatmayı amaçlamış, soyut resim anlayışını da göstermek istemiştir.

Dördüncü hikâye “Cehennem’in Yıkılması”dır. Hikâyede, mutsuz bir aile ortamı çizilir. Kadın sürekli şikâyet eder, adam umursamaz ve bezgin, çocuklar ise huzursuzdur. Fakat bir Pazar günü Çamlıca’ya pikniğe giderler ve hayatları birden bire değişir. Orada eğlenceli ve mutlu bir gün geçirdikten sonra aslında aradıkları huzurun çok uzaklarda olmadığını fark ederler. Piknik esnâsında oynar eğlenir, çok keyifli zaman geçirirler. Tabiat bu ailenin hayatını değiştirir, doğanın insan üzerindeki bu etkisi Baltacıoğlu’nun açmak istediği açık hava okullarının etkisini anımsatır. Doğa ile iç içe sosyal bir hayat insan psikolojisini iyileştirebilmektedir.

Çamlıca, daha önce “Batak” romanından ve “İyi Ana” hikâyesinden tanıdık bir yerdir. Baltacıoğlu, doğal güzellikleri sebebiyle Çamlıca’yı edebî eserlerinde sıkça konu edinmiştir.

“Gazetecilik Üniversitesi” adlı beşinci hikâyenin kahramanı Özcan, Avrupa’da Kadorana adında bir üniversitede profesördür. Yıllarca çalışmaya alışmış bu akademisyen yaşı münâsebeti ile mecburen emekli olur. Emekli olduktan sonra öncelikle bahçe işleri ile ilgilenir, balık avlar, tavukçuluk, pul ve antika

koleksiyonculuğu yapar fakat bunlar ona yetmez.

Bu profesör bir gün bahçede melezleme yolu ile yeni bir gül çeşidi üretmeye çalışırken aklına bir fikir gelir ve gündelik bir gazete çıkarmaya karar verir. Fakat maddiyatının gündelik gazete çıkartmak için uygun olmadığını düşününce haftalık gazete çıkarma fikri cereyan eder.

Profesör etrafındaki insanlardan fikir alır. Dalkavuklar ve ukâlalar, gazete işinin vatan ve millet için çok gerekli olduğunu, deliler ve câhillere bu işin sonunda profesörün zengin olacağını söylerken, sahtekârlar ve yalancılar ise, ekonomi gazetesi olacak olan bu gazeteye yüzer abone bulacaklarına dair söz vermişlerdir. Yalnızca tecrübeli ve zengin bir gazeteci, bu fikir gazetesinin başarısız olacağını söyler.

Profesör gazeteyi çıkartır, satışlar çok düşüktür, basılanları çoğu bayiler tarafından iade edilir ve sonuç hüsrana uğrar. Profesör satış artırmanın bir yolu olarak gazetenin kapağını bol resimli hale getirir ve sayfa sayısını artırır. Satışlar da çok az bir artış görülür. Fakat bu artışın sebebi de müşterilerin başka bir dergi ile karıştırıp yanlışlıkla “Ulusal Ekonomi” dergisini almasıdır.

Profesör haftalık gazete işinde başarılı olamayınca, bu işin eğitimini almak üzere Yeni Zelanda Uluslararası Gazetecilik Üniversitesi’ne başvurur. Üniversitenin rektörü profesörün ilmî konuşmalarını küçümser ve Avrupa milletlerinin müsriflik yaptığını söyler. Profesörü hiçbir ücret almadan gazetecilik eğitime almayı, bunun karşılığı olarak da onu öğrencilere bir “Muvaffakiyetsizlik” örneği olarak teşhir etmeyi teklif eder.

Profesör Özcan görüşmeden sonra rektörün eline uzattığı programa bakar ve oradaki derslerden özellikle; “kadın vücudunun mukayeseli tetkiki kürsüsü” dikkatini çeker. Kendisine çok yabancı gelen bu ortamda perişan olur ve psikoloji dersine girer. Psikoloji hocası derste şu sözleri sarf eder:

Kültür, fikir, ışık diyorlar; biz bunların sebepsiz aleyhtarı değiliz. Yalnız maksadımız pek iyi anlaşılmalıdır. Bütün bu olaylara gazeteciliğin ilgisi nedir? Bütün bunların yeri gazete, sinema, radyo değil, bir ortazaman kurumu olan medreselerdir. Bu irtica kurumu eski değerler için her şeyden önce zihni inançlar, tecrübesizce alınmış olan fikirler yeni fikirlerin kazanılması için büyük engel olurlar.... (Baltacıoğlu, 1946a: 36)

Daha sonra başka bir derste de bir profesör, şehvet ve yalanı över, manevî hayatın bunlarla idare ettiğini basında da; ilim ve kültür yerine cinsel hayat ve yalanın

yer alması gerektiğini savunur. Estetik dersinde ise genç bir profesör önemli olanın gazeteyi okutmak değil, seyrettirmek ve satmak olduğunu söyler.

Profesör buradaki tahsili bitip, Avrupa'ya dönünce “Ulusal Ekonomi” gibi bir fikir dergisi yerine, “5 Parasız Milyoner Olmak Metodu” adında satış merkezli bir haftalık çıkarır. Bu haftalığın âkıbeti de, bir öncekinden farklı olmaz. Bu durum karşısında profesör evine çekilir gülleriyle uğraşır ve doktora tezini hazırlar. Bu tez Gazetecilik Üniversitesi'nde büyük yankı uyandırır. Çünkü başarılı bir gazete için okulda gösterilen mevcut yöntemlerin yanında bir etken daha ileri sürmektedir. Teze göre, gazetenin niteliksel özellikleri kadar, gazete sahibinin geçmişi ve şöhreti de önemlidir. Onun bu teorisi gazetecilik ilminde “Özcan Kanunu” olarak yerini alır.

Profesör Özcan'ın gazete çıkarma serüveni, Baltacıoğlu'nun “Yeni Adam”ı çıkartma sürecini anımsatmaktadır. O da tıpkı Baltacıoğlu gibi enstitüdeki işinden ayrıldıktan sonra kendisini bahçe işlerine vermiş ve hatta onun gibi yeni fidanlar üretmeyi denemiştir.

Yazar hikâyede, basının yalnızca ticaret amaçlı yapılıp, yalan ve cinsellik üzerine kurulu olmasını tenkit etmektedir. Baltacıoğlu, yalanı da pornografik nitelikte cinsel yayını da, toplum ahlâkı açısından sakıncalı görmektedir. Ayrıca, halkın fikir ve kültür gazeteleri yerine bu tür ahlâkî bozgun yaratan gazetelere itibâr etmesini de eleştirmektedir.

“Sevdiği İle Evlenen” adam adlı hikâye anı türünde yazılmıştır ve Baltacıoğlu'nun başından geçen bir olaydır.

Baltacıoğlu, Çamlıca'da olduğu zamanlarda sürekli gördüğü düzenliliği ile dikkat çeken, adını şimendifer memurlarıninkine benzer bir kasket taktığı için “şimendiferci” koyduğu bir adam vardır. Bir gün Millet Bahçesi'nde havuz başında otururken, önceden tanıdığı bahçıvana kendi havuzundaki balıkların neden üremediğini sorar. Bahçıvanın bilemediğini gören bir başka adam cevap verir. Yazar, adama baktığında onun şimendiferci olduğunu görür. Şimendifercinin bilgisine şaşırır ve ona daha çok soru sorar. Görür ki, pedagoji ile ilgilenmeyip, felsefe ile ilgilenen bu gizemli adam kendisinin tüm eserlerini okumuştur. Adam ona, fikirlerinin başkalarına benzemediğini bu yüzden özellikle okuduğunu ifade eder. Baltacıoğlu, felsefe

konularını böylesine özümsemiş bir adamın mutlaka bir eseri olmalı diye sorar ve bu soru üzerine adam hikâyesini anlatmaya başlar.

Şimendiferci 29 yaşında iken, âşık olur ve evlenir. İdealindeki kadını bulduktan sonra artık sıra bir eser vücuda getirmeye gelir ve bir kitap yazmaya başlar. Fakat bu çalışma azmi ile karısını ihmal eder ve onun bir psikolojik buhrân geçirdiğini fark edemez. Bir gün eve geldiğinde karısının yazdığı binlerce sayfayı yaktığını, on yılın emeğini yok ettiğini görür.

Baltacıoğlu adama, sosyologluk hayatı bittikten sonra ne yaptığını sorar ve adam üniversiteden yakın bir arkadaşının ona iş verdiğini anlatır.

Şimendiferci; “insan sevdiği kadınla mutlu olur” düşüncesinde iken, bu arkadaşı “insan mesut olacağı kadınla evlenmeli” fikrindedir. Bu arkadaşı hem evlilik hayatında hem de iş hayatında mesut ve başarılı olmuştu.

Baltacıoğlu’nun 3 Eylül 1936 tarihinde yazdığı bu anı, sanki daha sonra yazacak olduğu “Batak” romanının bir özeti gibidir. Tıpkı Batak’ta; Ahmet’in pek çok aşk macerası yaşarak tecrübe ettiği gibi, bu adam da karısıyla yaşadıklarından sonra arkadaşının hayatı ile kendi hayatını mukâyese etmesi sonucunda aynı tecrübeyi edinmiş olur.

Şimendifercinin felsefe bilgisini almakla beraber felsefeciliğin şahsiyetini de kazanmış olması Baltacıoğlu'nun “şahsiyet ilkesi”nin, bu adamın mutlak bir eser vücuda getirmiş olmasını beklemesi de “verim ilkesi”nin eserdeki yansıması olduğu söylenebilir.

Sıradaki hikâye Baltacıoğlu'nun tesadüfen dinlediği bir grup insan arasında geçen konuşmalarından oluşan, “Aşktan İğrenen Adam” adlı hikâyedir. Yazar, bu adamların isimlerini bilmediği için fizîki tasvirlerini yapar. Adamlar, “aşk” ve “sevgi” hususlarına dair konuşmaktadırlar.

Adamlardan bir tanesi, insanın uzaktan gördüğü birisini hayal ettiği gibi sevdiğini, zamanla bir eksikliğini ya da yanlışını görünce sevginin bittiğini; yani aşkın bir “ideal” konusu olduğunu söyler. İdeal anlayışı, aşk konusunda “Batak” romanından da tanıdık bir mevzudur. Batak romanının başkahramanı Ahmet de birçok kez sevmiş fakat hep sevdiği o kadınların eksikliklerini görünce onlardan soğumuştur ta ki ideal olanı bulana dek.

Adamlardan bir tanesi arkadaşını desteklerken, bir diğeri itiraz eder. Bu adam ise, aşkın kökü cinsel arzulara dayanan bir hastalık olduğunu söyler. İlk adam onun aşktan değil, şehvetten bahsettiğini ifade eder ve kendi iddiasına örnek vermek için kendi aşk maceralarını anlatır.

Adam on sekiz yaşında kolejde okurken idealize ettiği güzelliğe sahip bir kız bulur ve ilk aşkını yaşar. Fakat bir gün bu çok sevdiği kızın tırnaklarındaki pisliği görünce ondan soğur ve uzaklaşır.

İkinci aşk macerasını ise vapurda arkadaşları ile resim hususu üzerine tartışırken, kendisine hayran hayran bakarken gördüğü kadınla yaşar. Bu olay, “Batak” romanında Ahmet’in yine vapurda arkadaşları ile resim üzerine tartışırken Zehra’nın onu görüp âşık olmasını hatırlatmaktadır. Adam kadının

güzelliğini ve bilginliğini keşfedince onu sevmiştir.

Kadının mantık âbidesi olduğunu anlayınca ise, onun da idealindeki kadın olmadığını fark eder ve ondan da uzaklaşır.

Hayatında büyük etki bırakan aşk macerası ise üçüncüsüdür. Yaşça kendisinden oldukça küçük olan kadını çok sever. Kadın da onu aynı derecede sever ve adamdan yalnızca kendisini anlamasını ister. Bir gün bu kadın tıpkı Zehra'nın Ahmet'e gelip yalvardığı gibi, adama gelir ve aşkın onu mahvedeceğini, bu yüzden kendisinden soğutmasını ister. Adam onu kıramayarak bu arzusunu yerine getirir. Bir süre sonra kadını çirkin bir adamla beraber görür. Örnek olarak verdiği bu yaşanmışlıkları ile tezini ispatlayan adam son olarak arkadaşlarına şu sözleri söyler: *“Aşk bir ideal bahsidir, biz filanca kadını değil, onda yalnız idealimizi severiz, onu da bulamayınca küser, kaçarız, herkes layığı olanı sever.”* (Baltacıoğlu, 1946a: 57)

Bu hikâyede adam tıpkı Batak romanında Ahmet'in yaşadığı gibi; başından geçen aşk maceraları ile sevgi konusunda tecrübe sahibi olmuş ve aşkın bir ideal işinden ibaret olduğu sonucuna varmıştır.

Hem bir önceki “Sevdiği İle Evlenen Adam” hikâyesinin, hem de bu hikâyenin “Batak” romanı ile paralel temalara sahip olması ve olaylardaki benzerlikler; her iki hikâyenin de Batak'ın bir taslağı, hazırlığı niteliğinde olduğu kanısını uyandırır. Yazarın amacının, bireylerden yola çıkarak topluma kadın-erkek ilişkileri hususunda şahsiyet kazandırmak olduğu söylenebilir.

Kitap ile aynı ismi taşıyan son hikâyenin kahramanı, içine kapanmış her gün aynı vakitlerde gidip bir ağacın altına oturup yalnızca o ağaçla konuşan bir adamdır. Bu adam yalnızdır çünkü karısı başkası ile kaçmış, kızı barlara düşmüş, bir oğlu kumarbaz, diğeri morfinman olmuştur.

Bu adam iyi bir aile babası olmuş, hem ahlâki hem de toplumsal şahsiyeti kazanmış olmasına rağmen başına bu felaketler gelmiş ve o da insanlardan uzaklaşarak yalnızca ağaçlarla konuşur olmuştur.

Bir gün hep gittiği o yerde bir kadınla tanışır ve ahabap olur. Bu kadın da kendisi gibi bir takım felaketler yaşamıştır. Çok iyi bir ailede eğitim alarak şahsiyet sahibi olmuş olmasına rağmen; çirkin, kıskanç kötü bir kocaya düşmüştür. Kocasını ondan ayıramaz ve onu çok kıskanır, hatta bu kıskançlık yüzünden karısını dövdüğü bile olur. Bu koca tipi, Batak romanında, Zehra'nın çirkin ve kötü kocasını hatırlatmaktadır. Yalnız, bu adamın hastalığı Batak'takinden farklı olarak homoseksüellik değil, kıskançlıktır.

Kadın bu kötü kocadan kaçır ve baba ocağına döner. Ölüm döşegindeki babası kısa süre sonra vefât eder, babasından bir hafta sonra da annesi vefât eder. Hayatta yalnız kalan bu kadın, “İyi Ana” adlı hikâyedeki Ayşe gibi tek başına çalışarak hayatını kazanmak için çabalar durur.

Kader ortaklığı olan bu adam ve kadın bir sonbahar soğuşunda yine aynı yerde görüşürler. Kadın üşümüş olduğu için gayri ihtiyârî adamın koluna girer, beraber yürürler, ekmek ve peynir alır tıpkı bir karı-koca gibi adamın evine gider, yemek yer ve uyurlar.

Yazar hikâyede, şahsiyet sahibi insanların toplumdaki çarpıklıklar yüzünden yalnızlığa mahkûm olduklarını ifade etmektedir. Bu yüzden yalnızca, şahsiyet sahibi insanlar birbirini anlayabilmektedir. Toplumun tamamı bu şahsiyete hâkim olmadıkça, toplumda “yalnızlar” hep olacaktır.

4.1.2.5. Ölüler

Ölüler adlı piyes, Baltacıoğlu'nun diğer piyeslerinden farklı olarak dünyada değil âhirette geçmektedir.

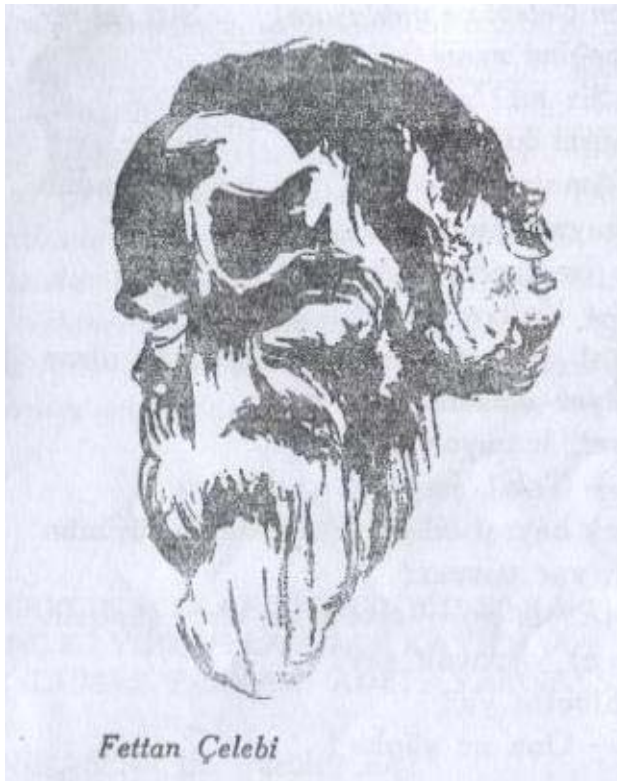
Eserde bir filozof mezarlıkta, mezar taşları üzerinde yaptığı incelemelerle kişilerin geçmişini araştırmaktadır. Filozof araştırmalarını yaparken mezarlıkta uyuya kalır. Uykuya dalan filozof kendisini bir anda âhirette, yeni gelen ölüleri karşılamak

için tertiplenen bir törenin içinde bulur.

Töreni yapılan ölü Hayran Çelebi, bir müddet sonra gelir. Hayran Çelebi; âhiret hayatına katılmasından belli bir zaman sonra diğer âhiret sâkinleri ile anlaşmazlığa düşer.

Bu andan itibaren devreye zebânibaşı girer. Zebânibaşı, âhiret sâkinlerine Hayran Çelebi ile iyi ilişkiler kurmaları gerektiği uyarısında bulunur. Yoksa cehenneme gideceklerini bildirir. Daha sonra, Fattan Çelebi isminde biri gelir. Fattan Çelebi, Hayran Çelebi ile anlaşmazlığa düşen âhiret sâkinlerini, onları dirilterek dünyaya gönderebileceğini söyleyerek aldatır.

Bu esnada filozof âhiret sakinlerine Fattan Çelebi'nin onları aldattığına inandırmaya çalışır. Ancak bu teşebbüsü başarısızlıkla sonuçlanır. Filozof işi Fattan Çelebi ile düelloya kadar götürür ve Fattan Çelebi'ye kurşunun bile işlemediğini görür. Bu karmaşa sırasında filozof Fattan Çelebi'nin boynuzlarını görür ve onun şeytan olduğunu anlar. Anlamasıyla birlikte filozof heyecandan hayatını kaybeder. Şeytan filozoftan kurtulduktan sonra âhiret sakinlerini kandırma girişimini neticelendirir ve kandırdığı kişileri

dünya yerine cehenneme götürür ve onları ateşin içine atar. Sonuç itibariyle şeytan kendisine biçilen görevi yerine getirmiştir.

Piyeste kişiler, bazı abartılı zaaflara ve bu zaaflarını yansıtan isimlere sahiptirler. Aşırı derecede şüpheli olan tipin adı Reybî, hiçbir şey bilmediği halde bilmişlik taslayan

tip ukalâ, her gördüğüne hayranlık duyan Hayran Çelebi, herkese karşı şaşalı bir saygı gösteren Dalkavuk ve sürekli fitne, fesat çıkaran esasında şeytan olan Fettan Çelebi'dir.

Baltacıoğlu'nun ukâla tarifi şu şekildedir; ukâla olmakta olanı çekişen adamdır.(Baltacıoğlu, 1949a: 6)

Bu kadar çarpık karakterin arasındaki, tek akli başında olan filozoftur. Fettan Çelebi, yeterli aklı melekelerle sahip olmayan ölümleri dirilteceğine dair kandırır. Filozof zaten işi gereği akli ile tabiatı sorgulayan biridir ve yaratım kanunlarından olan ölüm gibi bir gerçekten dönülemeyeceğinin idrâkindedir. Bu idrâk ile ölümlerin Fettan tarafından kandırılmasına karşı çıkmak, onları doğruya davet etmek ister, fakat başarılı olamaz. Filozoflar tabiatı sorgulayan, toplumu aydınlatan insanlardır. Baltacıoğlu'nun pek çok eserinde olduğu gibi, bu piyeste de “Yeni Adam” vasıflarını taşıyan filozof kimseyi inandıramamış ve yalnız kalmıştır. Baltacıoğlu'nun yeni adamı, akıldan başka ışığı, iradesinden başka inancı olmayan insandır ve filozof piyes içerisinde aklını ve iradesini kullanan tek kişidir.

Olay ağırlıklı değil, karakter ağırlıklı bir piyes olan Ölümler'de yazar; birbirinden çarpık karakterlerle okura kötüyü gösterirken, filozof karakteri ile de iyiyi

göstermektedir. Baltacıoğlu, bireyin “iyi” ile “kötü”yü ayırt edebilmesini sağlamayı amaçlayan “şahsiyet prensibi”ni gerçekleştirmek ister.

Aşırı zaafı olan bu tipler; ahlâkî yönden zayıf, şahsiyetsiz kişiliklerdir. Baltacıoğlu, bu tiplerin, kolayca kandırılıp cehenneme düşmelerini göstererek; aşırı zaafı olan insanların da sonunun felâket olacağını göstermektedir. Yanlışı göstererek doğruyu açığa çıkaran yazar, “ahlâkî eğitimi” gerçekleştirmeyi arzu eder.

Çok yönlü bir insan olan Baltacıoğlu, Batak romanında ressam kişiliğini yansıtırken, bu piyeste de filozof karakterinin yardımıyla felsefî yönünü yansıtır. Ayrıca, piyes içerisinde ölümler akımları ve edebî akımlar üzerine tartışılar. Edebî akımlara dair bazı tartışmaları şu şekildedir:

Ukalâ-Ah lirik ar, ah lirizm... İçlilik, güzel şey!

Dalkavuk-Evet... Gözyaşlarından doğmuş, on dokuzuncu asırda halk kitlelerinin tercümanı olmuştur, zavallı Hugo, zavallı Lamartine, zavallı Aşfred de Vigny! Allah cümlesinin taksîrâtını affetsin. Ay! İçime bir eziklik geldi.

Ukalâ- Peki Hayran Çelebi, ya Fütürizme ne dersiniz?

Dalkavuk- (Ukalâ'ya) Soruya ne hacet iki gözüm, cevap aynı! Hayran, hayran, hayran! Hey hayran bizâtihi, hem de hayran lizâtihi, hayran-ül vücûh, hayran min-el-mihrâb ile- l-bâb!..

Hayran- Ne diyecektim? Tıpkı kaçan sevgilisinin ardından giden bir âşık gibi.

Ukalâ- Ya kübizm? Tabîî beğenmiyorsunuz?

Hayran- Yok, beğeniyorum, beğenirim, şekiller âleminde orkestral bir musikidir o...

Dalkavuk- Doğrudur, anlayan da, kulunuz gibi anlamayan da beğeniyor onu, güzeldir.

Ukalâ- Ya Pürizm?

Hayran- Pürizm? Güzeli yalnız kesin sınırlar üzerinde yakalayan, ruhu yalnız mantık vuzûhile çeken bir okul, çok güzel, hayranıyım. (Baltacıoğlu, 1939h: 31-32)

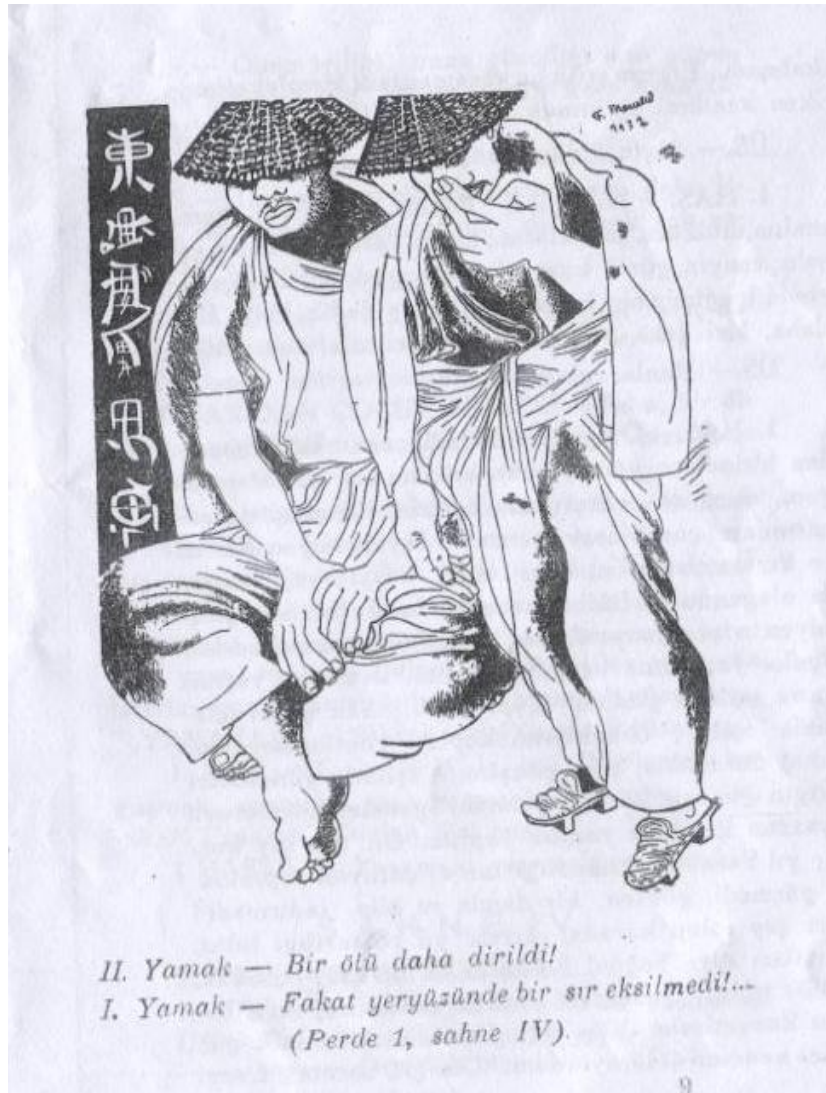
Baltacıoğlu, ölümler arasında geçen bu tartışma ile okuru edebî akımların felsefeleri ve savunucuları hakkında bilgilendirmektedir.

Baltacıoğlu, okurun karşısına ölüm gerçeğini ve âhiret inancını çıkartarak, telkin yoluyla “dinî eğitimi” gerçekleştirmeyi de arzu eder.

Baltacıoğlu’nun piyesi daha etkili hale getirmek için eklediği resimlerde, isimleriyle huyları yansıtılan karakterlerin, mimikleri de karakterlerini yansıtır niteliktedir.

4.1.2.6. İnanmak

Çin’de bir filozofun muayenehânesinde geçen bir olayı işleyen İnanmak adlı piyes; hayata küsmüş hastaları mucizevî şekilde iyileştiren filozofun formülünü öğrenmeye çalışan iki yamağının araştırmalarını anlatır. Tüm araştırmalarına rağmen, çalışmaları bir netice vermeyen iki yamak filozofa bu işin sırrını sormaya karar verirler.

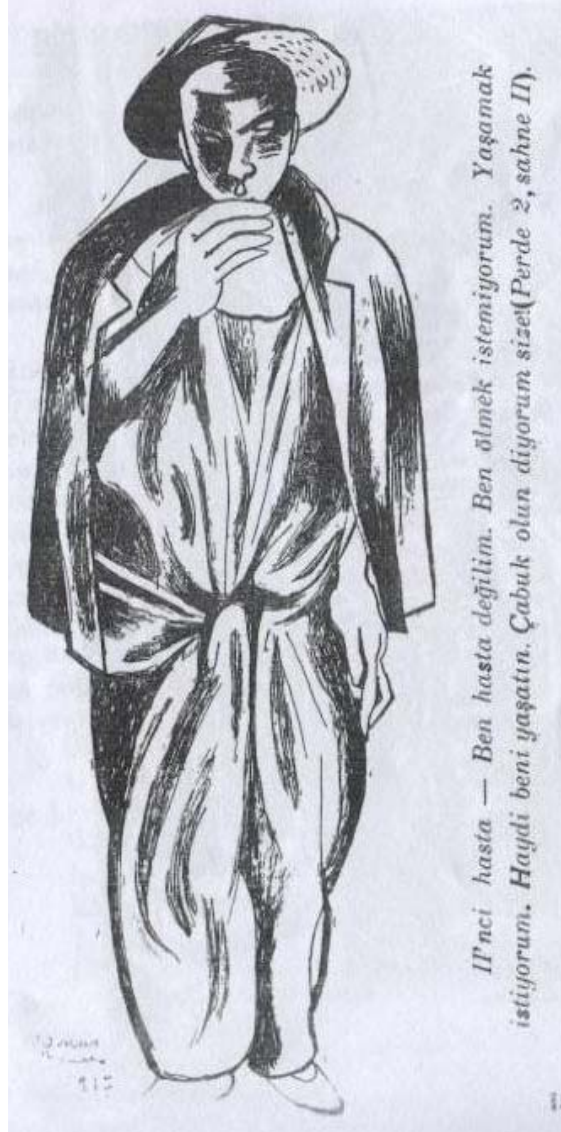

Eserde “üstâd” olarak geçen filozof yamakların sorusuna “hiçbir sır yoktur bu işte” diye cevap verir. Bu cevapla tatmin olmayan yamaklar yirmi beş yıldır sır olarak algıladıkları cevabı araştırmaya devam ederler. Yine bir sonuca ulaşamayınca, filozofa bu işin sırrını yine sorarlar. Filozof bu defa “ Ortada sır yok, bedâhet var.” diye cevap verir. Yamaklar bu sefer bedâheti sorar. Filozof, gören gözlerin anlayabileceği bedâheti yirmi beş senedir anlayamayanlara kendisinin bile anlatamayacağını ifade eder.(Baltacıoğlu, 1939: 7)

İlerleyen günlerde filozofa ailesi ölen ve yaşamdan hiçbir beklentisi kalmayan bir kişi gelir, filozoftan yardım ister. Filozof adama yaşananların doğal şeyler olduğunu söyler, adam bu cevaptan tatmin olmayınca güneşi gösterir ve hastasına daha çok

yaşayacağını söyler. Güneşin ifade ettiği anlamın, onu görenler ve anlayanlar için önemli olduğunu söyler ve güneşin geleceğin simgesi olduğunu, her gün yeniden doğuşu ile yeni başlangıçlara örnek olacağını ifade eder. Bu konuşmalardan sonra hasta iknâ olur ve mutlu bir şekilde oradan ayrılır.

Yıllar geçer ve filozof ölüm döşegine düşer, artık hastalara dermân olabilecek durumda değildir. Bu esnada tedavi için gelen bir hastayı yamaklar güneşi göstererek tedavi etmeye çalışır ama başarılı olamaz. Hatta hasta bir uçurumdan atlayarak hayatına son verir. Yamaklar hasta yatağında yatan filozofu doğrultup tekrar aynı soruyu yöneltirler. Üstat bu işin bir sırrının olmadığını söylemekte ve aynı şeyleri tekrar etmektedir. Israrcı yamaklarına en sonunda inanmak gerektiğini söyler ve insanın önce

kendisinin inanmasını daha sonra karşısındakini inandırmaya çalışması gerektiğini ifade eder. Yamaklar şaşkınlık içinde kalırlar.

Baltacıoğlu, bu piyesinde de “Ölüler” adlı piyesinde olduğu gibi insanoğlunun zaafalarını işlemiştir. İnanmak piyesinde işlenen zaaf, insanın inanmak konusundaki eksikliğidir. İnsanoğlu; eğer bir konuda kendisinin başarılı olamayıp bir başkasının başarılı olduğunu görürse o başarıda bir olağanüstülük aramaya başlar. Piyeste de filozofun yamakları onun hastaları iyileştirmedeki başarısına yüzeysel bir bakış açısı ile bakarak, bu başarının altında bir sır ararlar. Filozof ölüm döşeğine gelip başarısını sırrını onlara açıklayana kadar da, aslında açıkça görülebilir olan bu sırrı çözemezler.

Filozof hastalarını, çok basit ve etkili bir yöntem olan telkîn ile iyileştirmektedir. Fakat bu başarıyı elde edebilmenin sırrı da yine inanmaktan geçmektedir. Karşıdakini iknâ edebilmenin birinci şartı, kişinin kendisinin de inanmış olmasıdır. Filozofun da yaptığı işe ne derece inanmış olduğu ve aslında piyesin temasını da açıklayan şu sözlerinde net bir şekilde görülmektedir: “*Üstâd-Evet, inanmak, her yapıcılığın, her yaratıcılığın başında olduğu gibi, inanmak. Maksadın doğruluğuna, iyiliğine, güzelliğine inanmak, onlara, kendine inanmak, bilgisine, duygusuna, işine inanmak. Sonuna kadar inan ile çalışmak... Bütün hayatında inandım ve onun içinde başkalarını da inandırdım....*” (Baltacıoğlu, 1939: 21-22)

Filozofun, evvelâ kendisi hayatın bütün acılarına ve sıkıntılara rağmen yaşamanın güzel olduğuna inanmıştır. Hayata böyle bir bakış açısıyla yaklaşan adam, hastalarına karşı merhametle ve sevgiyle yaklaşarak başarıyı elde eder. Üstâd olarak anılan filozofun hastalarına karşı tutumu, hastayı zorlayan yamaklarına karşı sözlediği şu sözlerinde açıkça görülmektedir: “*Üstâd-Bırakınız çocuklar, zorlamayınız, zor yeryüzünde her şeyi yıkabilir fakat hiçbir şey yapamaz, bir mezarı bile! Gelin, onun acısını biz de tadalım, onu, anlamaya çalışalım. Unutmayınız ki, varlığı yaratan kuvvet sevgidir.*” (Baltacıoğlu, 1939: 11)

Baltacıoğlu’nun Ölüler adlı piyeste olduğu gibi bu piyeste de başkahraman olarak seçtiği filozof şahsiyet sahibidir. Tabiatın gerçeklerini akli ve iradesi ile çözümleyen filozof, hastalarına yaptığı telkînlerle aslında onların da akıllarını kullanarak bu gerçekleri görmelerini sağlar. Böylece onları, yaşadıkları hayat içerisinde

mutlu ve yaşadığı cemiyet ile uyumlu birer fert haline dönüştürerek Baltacıoğlu'nun “şahsiyet prensibi”ne hizmet eder.

Filozofun yamakları; başarının sebebini araştırmak yerine olaylara düz bir bakış açısı ile bakarak bu başarıda bir doğaüstülük ararlar. Bu yönleriyle yamaklar, “kötü”yü temsil etmekte, filozof ise yaptığı işte tam bir inanmışlıkla hareket ederek başarıyı sağlayan “iyi”yi temsil ederler. Bu temsiller; Baltacıoğlu'nun tıpkı diğer eserlerinde olduğu gibi, bireyin iyi ile kötüyü ayırt edebilme özelliğini kazanmış olmasını arzu eden şahsiyet prensibinin yansımalarıdır. Baltacıoğlu, piyes vâsıtası ile inanmak kudretine sahip kişilikler yaratmak istemiştir.

Baltacıoğlu'nun “verim prensibi”nde şahsiyet sahibi birey mutlaka içinde yaşadığı topluma fayda sağlayacak eserler meydana getirmelidir. Filozofun topluma yarar sağlayan eserleri ise iyileştirdiği hastalardır.

Baltacıoğlu'nun piyesin yeri olarak Çin'i seçmesi kasıtlıdır. Çin, özellikle Konfüçyus'un etkisiyle felsefe alanında gelişmiş bir ülkedir. Ayrıca yazar, diğer eserlerinde olduğu gibi bu piyesi de daha etkili ve eğlenceli hale getirebilmek için resimlerle zenginleştirmiştir. Resimlerdeki kişilerin kıyâfetleri ve fondaki desenler, piyesin mekânına uygun olarak Çin kültürüne aittir. Aynı zamanda o, bu resimlerle okura farklı bir kültürü de tanıtmış olur.

4.1.2.7. Akıl Tâciri

Yazar bu eserinde, fakir ve sıradan bir hamal olan Ali adlı bir kişinin başından geçen olayları ele anlatır. Ali yolda bir cüzdan bulur ve içindeki paraları sahiplenir. Daha sonra, akıl sattığını iddia eden bir adamla karşılaşır ve ondan üç tane akıl satın alır.

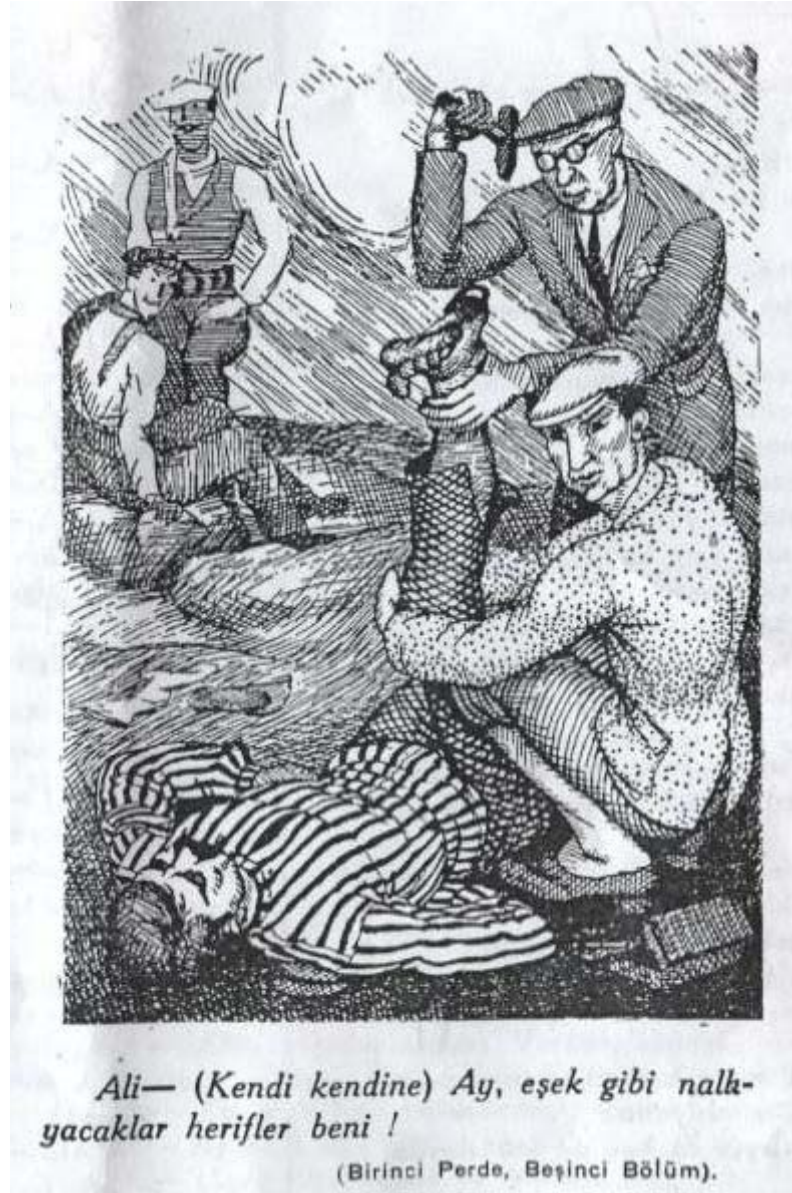
Satın aldığı ilk iki akıl, yüzer kuruştur. Bu akıllar “*her işe burnunu sokma*” ve “*vurdumduymaz ol*” akıllarıdır. Ali cebinde kalan son parası olan yüz parayla bir akıl daha almak ister. Akıl tâciri, “Ucuz etin yahnisi tatsız olur” atasözü ile Ali'yi uyarsa da Ali kalan yüz parasına bir akıl daha almakta ısrar eder. Bu ısrar karşısında satıcı Ali'ye yüz paraya “*herkesi kendine dost bil*” aklını satar.

Ali, ilerleyen zamanlarda intihâr etmeye kalkışan bir deli ile karşılaşır. Burada satın aldığı ilk akıl olan; “her işe burnunu sokma” aklını kullanır. Bu akılın öğretisine göre hareket eder ve deliyi kurtarmaz. Deli başkası tarafından kurtarılır ve Ali hiç bir zarar görmez. Satın aldığı akılların işe yaradığını görünce akıl tâcirine olan inancı artar.

Ali satın aldığı ikinci akıl olan; “vurdumduymaz ol” aklını ise Amerikalılarla karşılaştığında kullanır. Amerika’nın en zengin adamı ölmüştür. Bu adam yaşarken çok sinirli olduğu için eline geçen her türlü fırsatı kaçırmıştır. Bu yüzden servetinin bir milyon dolarının hiç sinirlenmeyen birisine verilmesini vasiyet eder. Tam beş yıl boyunca hiç sinirlenmeyen birisini arayan Amerikalı noterler en sonunda Ali ile karşılaşır. Kendisine ağza alınmayacak küfürler, hakâretler edilmesine, rencide edici pek çok davranışta bulunulmasına karşın Ali sessiz kalınca, Amerikalılar bu servetin ona verilmesinde karar verirler. Ali ikinci aklını da kullanmış ve bu akıl sayesinde çok zengin bir kişi olmuştur.

Artık çok zengin birisi olan Ali, yeni aldığı frağını giyerek bir davete katılır. Bu davette hemşerisi olduğunu iddia eden Tosun adlı birisiyle tanışır. Ali bu kez de ucuza aldığı “herkesi kendine dost bil” aklını kullanır ve adamlarla samimi olur. Fakat ucun etin yahnisinin tuzsuz olduğu gibi, ucuz aklın sonu da hüsrân olur. Tosun Ali’yi sarhoş eder ve hastalandığı bahânesiyle Ali’nin yanından ayrılır.

Ayrılırken zaten sarhoş olan Ali'ye hissettirmeden frağın içindeki paraları çalar. Bir süre sonra kendisine gelen Ali gitmeye hazırlanırken frağının içinde cüzdanının olmadığını anlayan ve şu şiiri söyler: “Yüz kuruş verdim/ Bir akıl aldım/ Yaşaya kaldım/ Yüz kuruş verdim/ Bir akıl aldım/ Çok zengin oldum/ Yüz para verdim/ Bir akıl aldım/ Yandım, kül oldum!” (Baltacıoğlu, 1940g: 71)

Ali son aklını kullanmış, bu akıl değersiz çıkmış ve Ali dolandırılmıştır. Baltacıoğlu'nun Akıl Tâciri adlı piyesinin önsözünde söylediği şu sözler, piyesi yazma gâyesini açıkça ortaya:

Akıl Tâciri, bundan biraz önce Yeni Adam sayfalarında tefrika ettiğimiz, Kafa Tamircisi soyundan bir halk piyesidir. “Halk piyesi” sözü benim kafamda

da, boş bir klişe değildir; “Halk piyesi” diyerek, halk tarafından kavranabilen ve bünyesi halk artistleri tarafından onanmaya elverişli olan piyesi anlıyorum. Akıl Tâciri’nin mevzuu insana söyler. Buradaki “insan” köylü, şehirli, kadın, erkek, cahil, âlim değil, sadece insandır. Akıl Tâciri’nin mevzuunu yaratan hatsi “ucuz etin yahnisi tatsız olur” atasözünden aldım ve bu mevzuunun atasözü kadar basit kalmasını istedim. Akıl Tâciri’nin bünyesi en kaba vodvillerin, Farsların bünyesidir; onda yapmacık olan her incelmeden kaçındım. Akıl Tâciri’ni bir merkez etrafında çalıştırdım: insanın fikirle olan münasebeti ve mücadelesi. (Baltacıoğlu, 1940g: 3)

Bu önsöz yalnızca piyesin içeriğini değil, aynı zamanda Baltacıoğlu’nun edebiyata bakış açısını da yansıtmaktadır. O, diğer edebî eserlerinde olduğu gibi Akıl Tâciri’nde de halkın içinden bir konuyu seçmiş, halka yönelmiş ve tiyatro sanatını toplumun hizmeti için kullanmıştır. Böylece, “halk eğitimi”ni gerçekleştirmeyi amaçlar.

Baltacıoğlu bu piyesinde yabancılaşma, soyutlaşma gibi olguları işler. Birey ne kadar ahlâklı, erdemli olsa da yaşadığı değer yargıları toplumunkilerle çatışıyorsa asla mutlu olamaz. İşte bu sebepten şahsiyet prensibi kişinin, içinde yaşadığı toplumun şartlarına göre yetiştirilmesi gerektiğini ön görür. Piyenin başkahramanı Ali; iyi niyetli, temiz kalpli, yardımsever bir kişiliktir. İçinde yaşadığı cemiyette ise, riyâkarlık, menfaatçilik ve dolandırıcılık hâkimdir. Bireyle toplum arasında değer yargılarından kaynaklanan bu zıtlık, Ali’nin içinde yaşadığı toplumda yabancılaşmasına, mutlu olamamasına sebep olmuş ve onu akıl tâcirinden akıl satın almaya zorlamıştır. Ali’nin aldığı üç akıldan ilk ikisi “her işe burnunu sokma” ve “vurdumduymaz ol” toplumun değer yargıları ile uyduğu için pahalıdır. Üçüncü akıl “herkesi kendine dost bil” toplumun çarpık değer yargıları ile çatışıp, Ali’nin değer yargıları ile uyum sağladığı için ucuzdur. Cemiyet içerisinde yaşam süren Ali, ilk iki akı kullandığında başarılı ve mutlu olmuş, ucuz olan ve kendisi ile uyuşan üçüncü akı kullandığında ise, dolandırılarak mutsuz olmuştur. Sonuç olarak Ali, bünyesinde olmayan, sonradan öğrendiği akılla başarılı olamamıştır.

Yazarın Akıl Tâciri piyesinde izlediği yöntem, şahsiyet değişikliğidir. Piyeste toplumla ters düşen Ali’nin şahsiyetini değiştirerek, çevresi ile uyumlu hale getirir. Çünkü toplumun beklentilerinde cevap vermeyen, toplum yapısına uymayan kişiler tıpkı “Yalnızlar” adlı hikâyesinde olduğu gibi dışlanmış ve kimsesiz kalmışlardır. Bireyin cemiyet hayatına uyumu, onu ancak bu uyumu sağlayacak şekilde yetiştirerek mümkün olacaktır. Ali’nin özellikle ailesinden aldığı eğitim, onu erdemli bir kişi haline getirmiş ancak bu erdem onun çevresine karşı intibâkını zorlaştırmıştır. Bu uyumu sağlayacak

akılları ise sonradan para ile satın aldığı ve kendi kişiliğinde taşımadığı için de başarısız olmuştur.

Toplum yapısına uygun olmayan aklı kullanarak sonuçta yine mutsuz olan Ali, Baltacıoğlu'nun şahsiyet prensibinin bir ispatı gibidir.

Ayrıca, piyeste Amerikalıların Ali'ye para vaadiyle yaptıkları türlü eziyetlerle, Türk kültürünü ve toplum yapısını bozmayı tasavvur ettirdiği düşünülebilir. Özellikle piyes içerisinde geçen şu diyalog Türk dilini bozduklarına dair bir kanâat uyandırır: “2. *Külhanbeyi- Türkçemiz bozuluyor ama efendi ağabeyler! / 1. Külhanbeyi-Sus sen yosun! Türkçeden sana ne?* (Baltacıoğlu, 1940g: 44)

Baltacıoğlu'nun piyese eklediği resimler “Batak” romanındakiler gibi insan figürü ağırlıklıdır. Fakat farklı olarak bu piyesteki resimlerde birbirinden çok farklı insan tipleri bir arada verilmiş ve kalabalık bir görüntü oluşmuştur. Gerek ön, gerek arka plandaki insan figürleri kopya etmeye müsaittir.

4.1.2.8. Kafa Tâmirçisi

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun Kafa Tamircisi adlı piyesi; konu ve tür bakımından pek çok benzerlik göstermektedir.

Piyesin başkahramanı Halıcı Ahmet fakir, gariban bir halı satıcısıdır. Halıcı Ahmet dürüst bir insan olduğu için kafası hileli işlere çalışmaz ve bu yüzden de ekonomik durumu gün geçtikçe daha kötüleşir. Hiçbir zaman satışlarında hile yapmayan Ahmet, bir gün yalan söyleyerek satış yapmaya kalkışır. Sıradan bir halıyı, antika halı gibi gösterip bir müşteriye iyi paraya satar. Ancak daha sonra vicdânı yapmış olduğu bu hareketten rahatız olur ve hileyle sattığı halıyı müşteriye gerçeği anlatarak geri alır. Ahmet'in vicdânı rahatlar, ama yine parasız kalır. Ahmet yalan söylemeyi becerememiş, dolayısıyla hile de yapamamıştır. Fakat kafa yapısını değiştirip devrin şartlarına uygun hale getirmesi gerektirdiğinin farkındadır. O da herkes gibi yalan söyleyip hile yapabilmeyi ister.

Halıcı Ahmet belli bir zaman sonra sokağın birisinden geçerken “Kafa Tamircisi” yazılı bir tabela ile karşılaşır ve tabelanın olduğu dükkâna girer. Kafa Tamircisine, derdini anlatır ve kafasını tamir ettirmek istediğini söyler. Kafa Tamircisi Ahmet’in aslında kafasını tamir ettirmek yerine bozdurmak istediğini anlar. Bu duruma üzülse de, Ahmet gibilere daha önce pek çok kez rastladığı için şaşırılmaz.

Kafa Tamircisi, Ahmet’e bir sürü resim gösterir. Bu resimler ünlü filozofların resimleridir. Ahmet’e bu resimlerden kimin kafasını beğendiye o kafadan kendisine yapmayı önerir. Ama Ahmet bu resimlerdeki ünlü filozoflardan hiç birisini tanımadığı söyler ve seçimi Kafa Tamircisi’ne bırakır. Kafa Tamircisi’nin, kendisinin seçmesi

konusundaki ısrarına dayanamayan Ahmet “Eflatun” isimli bir filozofun resmini beğenir ve kendi kafasının onun kafasına dönüştürülmesini ister. Bu arada Kafa Tamircisi yapılacak olan operasyonun Ahmet’in hayatını tehlikeye atabileceğini dolayısıyla çok tehlikeli bir operasyon olduğunu ifade eder. Ahmet korkar

ve kaçmaya çalışır. Kafa Tamircisi’nin asistanları Ahmet’i sıkı bir şekilde tutar ve tamir için hazırlanan mukavvadan yapılmış balyozu Ahmet’in kafasına vurur. Balyoz mukavvadandır. Ama Ahmet balyozu gerçek sandığı için korkudan bayılır.

Ahmet bir süre sonra uyandırılır. Kafa Tamircisi kendisinden operasyonun ücretini ister. Ahmet ceplerini boşaltır, zorla da olsa operasyonun ücreti olan yirmi beş kuruşu çıkartır ve verir. Bir süre sonra Kafa Tamircisi aldığı paraların gerçek olmadığını, sahte paralar olduğunu anlar. Bu durum operasyonun başarılı geçtiğini göstermektedir. İdealleri olan, dürüst, ahlaklı Ahmet artık hilekâr ve yalancı birisi olur.

Kafa Tamircisi'nde Baltacıoğlu, tıpkı Akıl Tâciri'nde olduğu gibi ahlâkî değerleri son derece gelişmiş birisinin, toplumun çarpık değerlerine uymadığı için, çevresine karşı yabancılaşan bir adamı anlatmaktadır. Halıcı Ahmet'de tıpkı; Ali gibi dürüst, yalandan anlamayan, iyi niyetli bir insandır. Dolandırıcılığın ve sahtekârlığın çok olduğu bu yerde helal para kazanmaya çalışan Ahmet gittikçe daha da fakirler. Hâlbuki toplumun istediği gibi yalan söyleyip ürünlerini övse, değerinin üstünde değer biçse ihtiyacı olan parayı kazanacaktır. Bir gün yolda karşılaştığı tabela sayesinde derdinin çaresini bulur ve kafasını tamir ettirir. Artık o da, toplumun arzu ettiği gibi erdemlerden yoksun, bozuk bir kişilik olmuştur.

İnsan tek başına yaşayamaz, bir düzen içerisinde toplu halde yaşar. Baltacıoğlu'nun “şahsiyet prensibi”, bu toplu yaşam içerisinde fertlerin uyumlu halde yaşayabilmesi için çocukluk çağlarından itibaren çevresinin şartlarına uygun

yetiştirilmesi gerektiğini savunur. Akıl Tâciri’nde Ali’nin, Kafa Tamircisi’nde Ahmet’in durumu; bu prensibin eserlerdeki yansımasıdır. Fakat Ali piyesin sonunda yaşadığı çevreye ayak uyduramayıp eski haline geri dönerken, Ahmet sosyal hayata adapte olmuş çarpık bir karakter olarak mutlu yaşar.

Baltacıoğlu hem Ali’yi, hem de Ahmet’i üst-normal insan olarak, toplumun geneline yayılmış çarpık karakterleri ise anormal olarak tabir eder. Kafa Tamircisi adlı piyesin önsözünde bu görüşünü şöyle anlatır:

Normal adam her hangi sosyetenin zarûretlerine: örf adet ve hatta ananelerine uymayı bilen, konkre adamın kendisidir.

Normal fikri üç realiteye dayanır: Sosyal bir hayat realitesi, bu sosyal hayatta yaşayan örfler, adetler ve ananeler realitesi, ferdin bunlara uygunluğu. Normal fikri nevi, umûmilik ve uygunluk fikirlerinden hiç ayrılmaz.

Anormal, bu intibâk kâbiliyetinden mahrum olan insandır. Anormal, içinde yaşadığı sosyetenin örf, adet ve ananelerine uymak, umûmi hayat şekline alışma kudretini kendisinde bulamayan adam demektir. Ferdin, akli durumu her ne olursa olsun, bu fiili beceriksizliği onun anormal bir insan olduğunu göstermeye yeter.

Üst normale gelince; bu, güzellik, iyilik ve doğruluk değerlerinin mutlak olarak belirdiği üst beşer bir şahsiyettir. Peygamberler, kahramanlar, yenilikçiler, bütün büyük adamlar gibi. Üst normal insanlarda günün sosyete muhitine intibak edememek noktasında gerçi anormallere benzerler. Ancak, bunları anormallerden ayıran temelli bir fark vardır ki o da taşıdıkları değerlerin ideal gibi insanî ve günün birinde gerçekleşebilir tabiatta olmalarıdır. Üst-normaller anormaller gibi marazî tipler değil, istisnâi ve dehâi tiplerdir. (Baltacıoğlu, 1940h: 5-6)

Baltacıoğlu; Kafa Tamircisi piyesini halkın içinden karakterler ve olaylarla, halkın ihtiyaçlarına göre yazarak “halk eğitimi”ni gerçekleştirmek istemiştir.

4.1.2.9. Kütük

Kütük adlı piyes de Akıl Tâciri ve Kafa Tamircisi ile konu ve tür bakımından oldukça benzerlik gösterir.

Eserin başkahramanı Şâki Çelebi’dir. Şâki Çelebi dağlarda yaşayan, gaddar, kötü kalpli, iyilik nedir bilmeyen, köyleri kasabaları yağmalayan bir eşkiyâdır.

Şâki Çelebi.

Şâki Çelebi, yağmalamalarını yaparken belli aralıklarla bir büyücünün yanına gitmekte ve onu da her gittiğinde yağmalamaktadır. Şâki Çelebi yine bu büyücünün evine gider ve onun zorla parasını, değerli eşyalarını gasp eder. Bu gidiş gelişleri büyücünün Şâki Çelebi'ye kin ve nefret beslemesine sebep olur. Nihâyet, bir gün Şâki Çelebi'nin büyücünün evini yağmaladıktan sonra büyücünden kendisine büyü yapmasını istemesi büyücüye intikam alma şansı doğurur.

Büyücü Kadın

Büyücü; Şâki Çelebi'ye onu büyüledikten sonra, bir gün jandarma tarafından öldürüleceğini söyler, ama bu sonun değişmesi için bir şansının olduğunu da sözlerine ekler. Bu şans Şâki Çelebi'nin, Şâki Çelebilikten vazgeçip, Sâit Çelebi olması ile değerlendirilebilecek bir şanstır. Söylenenleri duyan Şâki Çelebi korkusundan bayılır, uyandığında ise Sâit Çelebi olmuştur bile. Artık kötülükten, gaddarlıktan eser kalmamıştır. Bu azılı eşkiyâ, yaşayan en

iyiliksever, en zararsız insan olarak ayılmıştır.

BÜYÜCÜ. — Koş! Durma koş; var muradına er!

O günden sonra Sâit Çelebi, tam yirmi yıl boyunca hiç kötülük yapmaz. Yirmi yıl boyunca aç, sefil, iyiliksever bir dilenci olarak hayatını devam eden Sâit Çelebi, bu süreyi bir küpün içinde yaşayarak geçirir. Yirmi yıl sonra tekrar büyücünün yanına giden Sâit Çelebi, yıllar önce intikam almaktan isteyen büyücünün ağızdan çıkan sözlerle, birden bire nasıl iyi bir insana dönüştüğünü öğrenir. İşin sırrı büyücünün; “Şâki

ya melek gibi bir insan olur ya da ölecektir” anlamına gelen sözlerindedir. Bu sözler Şakî Çelebi’nin, Sâit Çelebi olarak yaşamayı seçmesine sebep olmuştur. Ama Sait Çelebi yirmi yıl boyunca hiçbir iş yapmamış ve bu yılları boşuna yaşayarak geçirmiştir.

İşittikleri karşısında şaşkınlık yaşayan Sâit Çelebi acı çekerek düşünmeye başlar. Ama büyücü kadının ona karşı olan duyguları hiç değişmemiştir. Bu bakış açısıyla da Sâit Çelebi’ye mezarlığı işaret ederek gelecekteki yerinin orası olduğunu söyler. Bu sözlerle kendini daha da kötü hisseden ve duyduklarına içerleyen adam, büyücüden öcünü almak ister, ama alamaz. Çünkü o artık iyi bir adamdır. Şimdiye kadar hep iyilik yapmış ve gelecekte de iyilik yapacaktır. Kötülük yapmayı unutmamıştır. Sâit Çelebi ağır adımlarla, çökmüş bir vaziyette büyücünün yanından ayrılır.

Sonuçta Sâit Çelebi eşkiyalıktan kurtulmuş, ama bu seferde gerçek yaşamdan kopmuş; bir “kütük” halini almıştır. Son yirmi yılı bomboş geçen Sâit Çelebi bundan sonra da ölene kadar bunun pişmanlığını yaşar.

Baltacıoğlu Kütük’te de, Akıl Tâciri ve Kafa Tamircisinde olduğu gibi başkahramanını toplum içerisinde yer edinememiş bir adam olarak seçer. Her üç piyeste de başkahramanlar, toplumda dışlandıkları için şahsiyet değiştirmişlerdir. Hamal Ali ve Halıcı Ahmet ahlâk sahibi kişiler oldukları halde kendi arzuları ile şahsiyetlerini değiştirirken, Şakî Çelebi kötü bir insanken tuzağa düşerek şahsiyetini değiştirmek zorunda kalır.

Başkahraman, Şakî Çelebi iken kötülükleri ve zararları yüzünden çevresi tarafından dışlanır. Büyücünün yaptığı büyü ile Sâit Çelebi’ye dönüştükten sonra ise, toplum değerlerine göre daha ahlâklı olduğu için dışlanır. Adam şahsiyet değiştirdiği halde mutlu olamamıştır. Toplumun şartlarına uymayan kişi ister iyi olsun, ister kötü olsun yaşadığı çevrede dışlanır mutlu olamaz. Bu bakış açısını savunan Baltacıoğlu’nun “şahsiyet prensibi”, Kütük adlı piyesine yansımıştır. Baltacıoğlu, şahsiyet sahibi insanın toplumun her türlü şartına uyum sağlayabilmesinin zorunluluğunu piyesin önsözünde şu sözler ile açıklar:

Fakat bir de “gayei hayâl” anlamında kullanılagelen “ideâl” vardır. Bu ideâli gerçekleştirmesi mümkün olmıyan hayalî, zihnî bir varlığın adı olarak kullanıyoruz. Böyle kullandığımız zamanlar ideâlist adam diyince hayâle tapan adam manası anlıyoruz... Bunun gibi her cemiyette, yaşayan her insan topluluğunda ahlâk, hukuk, sanat, ilim gibi müsbet müesseseler vardır. Bunlara

temessül etmek cemiyet adamı için bir zarurettir. Fakat bunların dışında mücerret ve mutlak olarak ne bir güzellik, ne bir doğruluk, ne de bir iyilik ideâli yoktur Bu mücerret fikirler cemiyetin değil, zihnin uydurduğu şeylerdir. Her kim ki tabiatte kökü olmıyan bu soyuk ve bozuk ideâllere inanır, o köksüz ağaçlar gibi köksüz kalır; o, artık bir kütükten başka bir şey değildir! İşte benim “Kütük” ile müdafaa etmek istediğim sosyâl tez, açıkça budur. (Baltacıoğlu,1946b: 3-4-5)

Hem bireyin, hem de toplumun değer yargılarını ayrı ayrı anlatarak, toplumsal bir sorunu ortaya koyan bu piyeste Baltacıoğlu, “halk eğitimi”ni gerçekleştirmek arzusundadır.

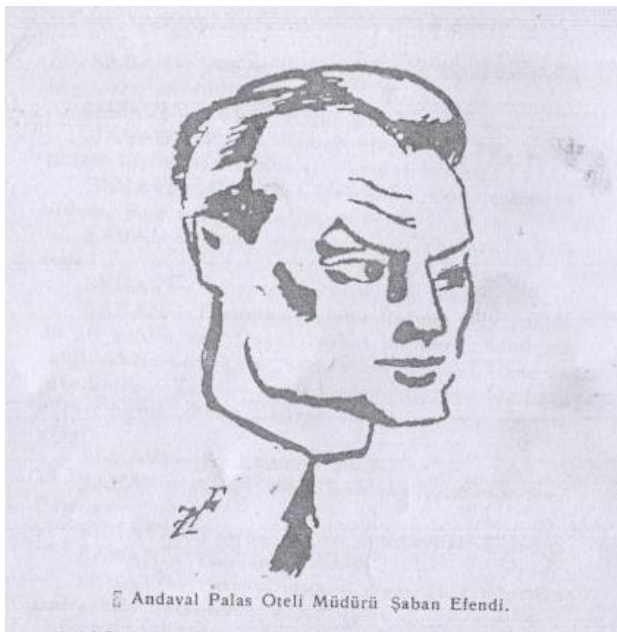
Piyesin başkahramanın başlangıçta sahip olduğu eşkiyâ anlamına gelen Şâki ile şahsiyet değişimine uğradıktan sonra aldığı kulluk eden anlamına gelen Sâit isimleri, onun karakterini yansıtır.

Baltacıoğlu’nun piyesi etkileyici hale getirmek için koyduğu resimler, karikatürize edilmiş, soyut resimlerdir.

4.1.2.10. Andaval Palas

İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu’nun çarpık Batılılaşma anlayışını eleştirdiği bu piyesi, olaydan çok tiplere ağırlıklıdır. Birbirinden çok farklı tipler bir araya getirilmiştir.

Piyes, Rıdvan Bey adında birinin sahibi olduğu otelde geçmektedir. İlk bölümler, zevk ve şehvet düşkünü iki garson arasında geçen konuşmalarla başlar.

Daha sonra garsonların ciddiyetsiz halini gören otel müdürü Şaban yanlarına gider. Şaban Efendi; zeki, ahlâklı, kültürlü ve kibar bir adamdır. Şaban’ın amcası Semâvizâde, yeğeninin çalıştığı otele gelir ve bir odaya yerleşir. Şaban ve amcası uzun uzun sohbet ederler. Semâvizâde bir din âlimidir.

Daha sonra bir filozof da otele gelir. Şaban Efendi filozofu amcasının odasına götürür ve bir din adamı ile bir filozof uzun uzun tartışırlar. Bu arada otele elektrik memuru gelir. Elektrikçi tıpkı garsonlar gibi işini iyi yapan fakat keyif düşkünü biridir. Daha sonra bir mimar eşi ile beraber gelirler. Otel sahibi Rıdvan Bey bu değerli konuklarını karşılamaya gelir. Amerika'da okumuş, gösteriş meraklısı, sonradan görme ve ukalâ olan Rıdvan Bey ile Batı hayranı bu çift, medeniyet ve sanat üzerine sohbet ederler. Tartışma o kadar hararetle bir şekil almıştır ki Semâvizâde dinlenmeye çalıştığı odasında uyuyamaz. Müjgan adında ilimle kafasını bozmuş bir adam Semâvizâde'nin odasına girer ve ona bilim hususunda sorular sormaya başlar. Müjgan çıktıktan sonra postacı gelir ve postacı ile de aralarında ikisinin de anlamadığı bir konuşma geçer. Bu arada elektrik tamircisi olarak otele gelen iki şahıs Semâvizâde'nin odasında hırsızlık yapmaya çalışırken suçüstü yakalanmıştır. Tüm bunlar olurken gün ışımaya başlamış ve tartışmalar da son bulmuştur.

Baltacıoğlu, bu piyesinde yaşadığı dönemin sosyal bir problemi olan çarpık Batılılaşma konusunu işlemiştir. O, Batılılaşmak ve kültürleştirmek sosyolojik düşüncelerinin temeline yerleştirmiştir (Göçeri, 2003: 47) Baltacıoğlu,

Türk kültürünü kaybetmeden Batı'nın yalnız ilmini ve tekniğini almaktan yanadır. Bu ilim ve teknik ancak Türk kültürünün zenginliği ile birleşirse toplum gelişmiş ve modern bir yapıya kavuşabilecektir. O, Batı medeniyeti alınırken bunun parça parça olmasını istemez, her alanda gerçekleştirilmesini ister. İşte, piyesteki bu birbirinden çok farklı tipler, medeniyetin hep birer yönünü almış ve benimsemiş kişilerdir. O, medenileştiğini zanneden bu bozuk kişilikleri “deliler” olarak tabir etmektedir ve bu yüzden otele “Andaval Palas” adını vermiştir.

Baltacıoğlu, piyesteki değişik tiplerle, Batılılaşma hususuna karşı toplum içerisinde ortaya çıkan birbirinden çok farklı bakış açılarını ortaya koyar. Bu kişiliklerin birisi hariç hepsi dejenere olmuş, medeniyeti fikri olarak idrak edememiş yapay tiplerdir. (Baltacıoğlu, 1940ı: 4) Gerekli şahsiyet eğitimi alınmadan, medenî olunmaya kalkışılırsa komik durumlar ortaya çıkmaktadır. Baltacıoğlu medenileşmeye değil, taklitçiliğe ve özentiye karşı çıkmaktadır. Medenîleşmeye çalışırken, toplum en büyük değeri olan öz kültürünü kaybetmemelidir.

Piyesin tek doğal kişiliği olan Şaban Efendi medeniyeti akıllı ve iradesi sayesinde tüm yönleri ile algılayabilmiştir. Fakat içinde bulunduğu Andaval Palas ahalisinden oluşan bu cemiyet içerisinde yalnızdır. İdeal adamın bu yalnız hali, Baltacıoğlu'nun Yalnızlar, Batak, Akıl Tâciri ve Kafa Tamircisi adlı eserlerinden tanındır. Şaban Efendi gibi muktedir yeni adamların toplum tarafından anlaşılabilmesinin tek yolu, toplumun medenî bir eğitimden geçmiş fertlerden oluşması ile mümkündür.

Filozof karakteri de Baltacıoğlu'nun felsefe alanına olan ilgisini yansıtır nitelikte bazı eserlerinde olduğu gibi bu piyeste de yerini almıştır. Bu piyeste kullandığı resimler, Batak romanındakiler gibi birbirinden farklı insan tipinin kopya edilerek çizilebileceği şekildedir.

4.1.2.11. Dolap Beygiri

Medeniyetten yoksun toplumların hayata materyalist bir pencereden baktıklarını anlatan bu piyes Güney Afrika'da Negro adında bir krallıkta geçer.

Medeniyet görmemiş bu krallıkta işler hep ilkel bazı inanışlara göre yürür. Bir gün negrolar, üç tane beyaz adamı esir alırlar ve kralın önüne çıkarırlar. Kral bu esirlere, ülkesine neden geldiklerini sorar. İlk esir, bir avcı olduğunu ve bu ülkeye avlanmak için geldiğini söyler. Yabanî bir hayat süren bu insanlara tüfeği tanıtır ve onu kullanmasını öğretir. Negrolar, tüfeğin çok işlerine yarayacağını öğrenince avcıyı serbest bırakırlar. Sıradaki esir krala hastaları iyileştiren bir doktor olduğunu söyler. Kral ona inanmaz ve ancak karısını iyileştirirse bağışlayacağını söyler. Doktorun kralın karısını iyileştirilmesi üzerine, kral onun bu büyük faydası karşısında duyduğu hayranlığını şu sözler ile anlatır: “... *Seni öldürmeyeceğim. Çünkü sen ülkemize iyilik getirdin. Krallığımızın en yakın dostu oldun artık....*” (Baltacıoğlu, 1949b: 8)

Son esir ise bir filozoftur. Yaptığı işin ne işe yaradığını bu câhil insanlara anlatmaya çalışsa da, bu insanlar söylediklerinden hiçbir şey anlamazlar. Kral bu adamın, işe yaramaz olduğu için yakılmasını emreder. Fakat halktan birisi ölen beygirinin yerine dolaba koşmak için filozofu satın alır.

Medeniyetin uğramadığı toplumlarda bir işin önemi, onun sağladığı somut fayda ile orantılıdır. Negro Krallığı da soyut fikirlerle uğraşan filozofu anlayamamıştır. Yazar filozofu, bu insanların gözünde kitap yüklü bir eşek olarak gösterir. Tüfeğin ve doktorun faydasını gören halk ilk iki esiri yüceltirken, filozofun faydasını algılayamamış ve onu eşek yerine koymuşlardır.

Baltacıoğlu, felsefe ilminin ancak şahsiyet sahibi bireylerden oluşan medenî bir toplumda değerli olacağını göstermektedir. Her mesleğin somut ya da soyut bir ürün ve bir fayda doğuracağı düşüncesi onun verim prensibinin yansımasıdır. Baltacıoğlu'nun eserlerinde sıkça yer alan filozof karakteri bu piyeste de vardır. Eserlerinde filozoflara yoğun şekilde yer vermesinin sebebi, filozofların ehemmiyetinin Türk halkı tarafından anlaşılabilmesini sağlamaktır.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Didaktizm, insanın doğuştan bir takım zaafları olduğunu ve eğitimle belli bir ruh ve beden dengesine ulaşabileceği düşüncesine dayanır. Edebiyat, insanlar arasında bilgi aktarımını ve etkileşimi sağlamada var olduğu günden beri bir araçtır. Edebiyatın, bilinçli bir şekilde eğitim-öğretim faaliyetlerinde kullanılması ve toplum üzerindeki etkisinden faydalanılması ise, didaktik edebiyatı doğurur.

Türkiye’de didaktik edebiyatın ön plana çıkması, medeniyet değiştirme süreci ile başlar. Baltacıoğlu; Meşrutiyet döneminin eğitim sistemini eleştirerek, kendi okul hayatındaki Avrupa’daki ve öğretmenlik mesleğindeki deneyimleri ile eğitimde yeni teori, fikir ve metotlar geliştirmiştir. Baltacıoğlu, Kurtuluş mücadelesi vermiş ve milletleşme sürecine girmiş toplumsal, sosyal ve ekonomik buhrân geçiren Türkiye’de millî kalkınmayı sağlamak için pek çok çalışma yapmıştır.

Toplumsal kalkınmayı sağlamanın en temel yollarından birisi olarak yeni ve iyi bir eğitim sistemine sahip olmayı gören İsmail Hakkı Baltacıoğlu, Türkiye’de eğitim konusunda pek çok yeniliğe imza atmıştır. Durkheim ve Rousseau gibi düşünürlerden etkilenen Baltacıoğlu, Türkiye’de daha önceliklere hiç benzemeyen fikirler ortaya atar ve birçok kitap yazar.

"İçtimâî Mektep" isimli kitabında eğitim ile ilgili görüşlerini belirlerken,"Pedagojide İhtilâl" kitabında da bu görüşlerini geliştirerek, eğitimin beş prensibini belirlemiştir. Bu beş prensip; şahsiyet, çevre, verim, çalışma ve başlatmadır. Toplumun eksikliklerini, bu beş prensibi kullanarak eğitim yardımıyla gidermeyi amaçlayan Baltacıoğlu'nun yine toplumsal sorunları merkez alarak yazdığı edebî eserlerinde bu prensiplerin etkisi görülür. Özellikle yarattığı karakterler, ya bu prensiplere uygun yetiştirilmiş "ideal" kişiler, ya da bu prensiplerden yoksun yetişmiş "zayıf" kişilerdir. Baltacıoğlu bu prensiplerin dışında; geleceği şekillendirecek çocuğun, mevcut yapıyı oluşturan halkın, bu halkın ihtiyaçlarını karşılamak için gerekli olan mesleğin ve toplumun temel yapısını oluşturan unsurlardan ahlâk ve dinin eğitimi konusunda yenilikçi fikirleri vardır. Onun kendine has bu düşüncelerindeki kapsam ve derinlik, onun çağdaşı olan tüm eğitimcilerle yarışabilecek niteliğe sahiptir.

Baltacıoğlu, eğitimin yalnızca okul çatısı altında gerçekleşebileceği inancına karşı çıkmaktadır. Millî, sosyal, özgün ve yenilikçi eğitim sistemi okul çatısı altında sınırlanamaz. Zaten, onun anlayışında eğitim yalnızca çocukluk çağında, okul yıllarında gerçekleşmez. Ailede başlayan eğitim, çevrenin de etkisi ile hayat boyu sürer. Ezberci eğitime karşı çıkan Baltacıoğlu, çevre içerisinde var olan bireyin yaşadığı kültürünü, çağın tekniğini kazanarak sosyalleşebileceğine ve üretime katılabileceğine inanır.

İnsan olmanın temel özelliklerinden birisi toplum içinde, birlik ve beraberlik içerisinde yaşamaktır. Bireyin mutluluğunu ve toplumun huzurunu sağlamanın yolu, cemiyet hayatını düzenlemekten geçer. Kişi mutlaka içerisinde yaşadığı sosyal çevre ile uyum sağlamalıdır. Onda bu uyumu yaratabilmek için de birey, toplumun yapısı ve şartları göz önünde bulundurularak eğitilmelidir. Baltacıoğlu, bu durumu edebî eserlerinde çok fazla işlemiştir. Çocuklara yönelik edebî eserlerinde, çocuğu sosyal hayata adapte edecek telkînlerde bulunurken; yetişkinlere yönelik edebî eserlerinde ise genellikle toplumsal çarpıklıkları ortaya koymaktadır.

Ferdin; akılsal, ahlâksal, estetiksel ve bedensel temelli sosyal ihtiyaçları sanat kişiliği oluşturularak sağlanabilir. Baltacıoğlu'na göre, hangi alanda yapılsa yapılsın bir çalışma mutlaka sosyal değer taşımalıdır. Sanat alanında da aynı düşünce geçerlidir ve bir sanatçı mutlaka içinde yaşadığı toplumun özelliklerini, değerlerini, sorunlarını ve sıkıntılarını eserlerine yansıtmalıdır. Onun, Türk sanatının ilerleyebilmesi için; geleneklere bağlı Türk'e Doğru bir yönelme ile teknik gelişmelerde ise Batı'ya Doğru gidilerek izlenecek bir yoldur. Baltacıoğlu'nun bu görüşleri, sanat dallarından birisi olarak edebiyatta da varlığını gösterir. O, "sanat toplum içindir" görüşünü benimseyerek yazdığı edebî eserlerine; Türk toplumunun sosyal, ekonomik, kültürel sorunlarını yansıtır.

Edebiyat konusunda olduğu gibi tiyatrodan da toplumsal niteliklerin var olması gerektiğini savunan Baltacıoğlu, yazdığı hikâye, roman ve piyeslerinde hem eğitimin beş prensibini hem de çocuk, din, ahlâk, meslek ve halk eğitimi konusundaki görüşlerini de yansıtır. Baltacıoğlu, halkın eğitimini gerçekleştirmek için "*yetişkinlere yönelik edebî eserler*" yazarken, çocuk eğitimini gerçekleştirecek ve eğitim-öğretim müfredâtına yardımcı olacak "*çocuklara yönelik edebî eserler*" yazmıştır.

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin sistemsal yapısını belirleyen ilke ve inkılaplara bağlı olan Baltacıoğlu, Türk milletinin sosyal alandaki yenilenmesini sağlayacak inkılâp ve ihtilâlleri, toplumu etkileyen her türlü alanda gerçekleştirmek ister. Çalışmada, İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun bu alanların en etkililerinden olan eğitim ve edebiyatın ilişkilendirilmesi ele alınmıştır.

Nâdir yetişen şahsiyetlerden birisi olan Baltacıoğlu, henüz ne milletimize ne de dünya kültürüne yeterince tanıtılamamıştır.

5.2. Öneriler

Eğitim, geleceği şekillendirme ve toplum yaşamını düzenleme özelliği ile dünyada her zaman gündemde kalan bir konu olmuştur. Dünyada olduğu gibi Türkiye'de de eğitim konusuna büyük ehemmiyet verilmiş, önemli çalışmalar yapılmıştır. Fakat hâlen verimli ve düzenli denilebilecek bir eğitim sistemi mevcut değildir.

Baltacıoğlu, Türk eğitiminin yetiştirdiği önemli şahsiyetlerden biridir. Onun fikirleri, çağının çok ilerisinde bugünlere ışık tutabilecek niteliktedir. Fakat fikirlerinin ve uygulamalarının ehemmiyeti hâlen yeterince anlaşılamamıştır.

Türk milletinin geleceğini belirleyecek olan Türk çocuklarının, karakter ve ahlâk gelişiminin sağlanması için edebiyatın eğitici özelliğinden faydalanmak büyük önem taşır. Ayrıca, Türk toplumunun medenî bir donanıma sahip olması ve içerisinde bulunduğu sosyal buhranlardan kurtulabilmesi de yine edebiyatın toplum üzerindeki etkisinden yararlanılarak sağlanabilir. Bu hususta Türk eğitiminin yetiştirdiği en önemli eğitimcilerden olan Baltacıoğlu'nun görüşleri üzerinde özellikle durulması gerekir. Eğitim konusunda bir üstad olarak kabul edilebilecek isimlerden olan Baltacıoğlu, edebiyatın eğitici yönünün bilincinde olarak pek çok eser meydana getirmiştir. Onun bu eserleri, bugünün eğitimcilerine ve yazarlarına büyük bir örnek teşkil eder.

Toplumsal gelişimi sağlamak, Türk kültürünü korumak ve toplum yozlaşmasına engel olmak için edebiyattan yardım almak şarttır. Türk milletini geleceğin lider ülkesi haline getirmenin yolu eğitimden geçtiğine göre, edebiyatın toplum üzerindeki kuvveti önemsenmeli ve bu vâsita ile bugüne ve geleceğe yön verilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akar, İ. (1985). *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun eğitim ve kültür görüşleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akyüz, Y. (1999). *Türk eğitim tarihi (başlangıçtan 1999'a)*. İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım.
- Aytaç, K. (1979). İ.H. Baltacıoğlu'nun hayatı ve faaliyetleri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 11, 165-190.
- Ayverdi, İ. (2011). *Misalli Türkçe sözlük 1 (genişletilmiş baskı)*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1925). *Jean-Jacques Rousseau'nun terbiye felsefesi*. İstanbul: Cumhuriyet Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1930). *Hususî tedris usûlleri*. İstanbul: Muallim Ahmet Halit Kütüphânesi Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1934a). Güzel sanatçılar. *Yeni Adam Dergisi*, 48, 2-3.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1934b). *Tekinsiz ev*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1934c). *Çomar'la Tomar*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1934d). *Büyükanne*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ.H. (1934e). *Yaramazlar*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ.H. (1934f). *Ali ile köpeği*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ.H. (1934g). *Palyaço*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ.H.(1935a). *Hayatta muvaffakiyetin şartları*. İstanbul: Selamet Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1935b). *Pedagojide ihtilâl*. İstanbul: Anadolu Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1935c). *Deli*. İstanbul: Selamet Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1935d). *Haydutlar*. İstanbul: Selamet Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1935e). *Yiğit çocuk*. İstanbul: Selamet Matbaası.

- Baltacıoğlu, İ. H. (1935f). *Hırsız*. İstanbul: Selamet Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1935g). *Kurtlar*. İstanbul: Selamet Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1935h). *Çoban*. İstanbul: Selamet Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1935ı). *Nonoş'la Tonoş*. İstanbul: Selamet Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1936). *Casus*. İstanbul: Letafet Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1938a). *Değirmen*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ.H. (1938b). *İki serseri*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ.H. (1938c). *Arslan ile insan*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ.H. (1938d). *Beyaz*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1939a). *İyi çocuk*. İstanbul: Yeni Adam Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1939b). *İyi ana*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1939c). *Azap*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1939d). *Ahmet*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1939e). *Çocuk şiirleri*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1939f). *Kulyabanî*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1939g). *İnsanlık*. İstanbul: Selamet Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H.(1939g). *Ölüler*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ.H. (1939h). *İnanmak*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1940a). *Yaz ünitesi*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1940b). *23 Nisan*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1940c). *İlkbahar ünitesi*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1940d). *Kış ünitesi*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1940e). *Sonbahar ünitesi*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1940f). *Karagöz Ankara'da*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1940g). *Akıl tâciri*. İstanbul: Sebat Basımevi.

- Baltacıoğlu, İ. H. (1940h). *Kafa tamircisi*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1940ı). *Andaval palas*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1941a). *Oğuz masalı*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1941b). *Nasreddin hoca*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1941c). *İzahlı atasözleri*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1941d). *Yurdunu bil*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1941e). *Türk askeri yurdun hakkı*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1942a). *İçtimaî mektep*. (2. Basım). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1942b). *Bey Böğrek*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1942c). *Karagöz tekniği ve estetiği*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1943a). Tiyatro problemi. *Yeni Adam Dergisi*, 433, 8-9
- Baltacıoğlu, İ. H. (1943b). *Şen bilmeceler*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1943c). *Masal içinde masal*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1943d). *Hikâyeli atasözleri*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1943e). *Batak*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1944a). *Öğretmen*. İstanbul: Kültür Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1944b). *Hayvanlar beyi kaplan*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1944c). *La Fonten masalları*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1946a). *Yalnızlar*. İstanbul: Sebat Basımevi.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1946b). *Kütük*. İstanbul: Yeni Adam Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1948). *Çocukların terbiyesi*. İstanbul: Yeni Adam Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1949a). *Sapıklar*. İstanbul: Yeni Adam Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1949b). *Dolap beygiri*. Ankara: Buket Matbaası.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1950). *Halkın evi*. Ankara: Ulus Basımevi.

- Baltacıoğlu, İ. H. (1954). Tiyatro nedir? *Türk Düşüncesi Dergisi*, 9(2), 10-14
- Baltacıoğlu, İ.H. (1967). *Kültürce kalkınmanın sosyal şartları*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Baltacıoğlu, İ. H. (1970). Köy enstitüleri. *Yeni Adam Dergisi*, 833, 2-17
- Baltacıoğlu, İ. H. (1977). Aile saadetine sınırları. *Yeni Adam Dergisi*, 907, 3-4
- Baltacıoğlu, İ.H. (1994). *Türk'e doğru*. (3. basım).Ankara: Canteğin Matbaacılık Yayıncılık.
- Baltacıoğlu, İ.H. (1996). *Din ve hayat*.(Çev. A. Özbek). Konya: Esra Yayınları. (Eserin orijinali 1916'da yayımlandı).
- Baltacıoğlu, İ.H.(1998). *Hayatım*. (yayına hazırlayan Baltacıoğlu, A.Y.). İstanbul: Dünya Yayıncılık.
- Celkan, H.Y. (2003). Türk millî eğitiminden felsefî bir kesit. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(1), 127-135
- Cumhuriyet Halk Partisi.(1941). *Karagöz*. Ankara: Cumhuriyet Halk Partisi Yayını.
- Çelik, D. (2010). *Modern doğaçlama tiyatrosu'nda gelenek ve Baltacıoğlu'nun öz tiyatro'su*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çıkla, S. (2007). Türk edebiyatında dirijizmin karagöz piyesleri boyutu, *Millî Folklor Dergisi*, 73, 61-67
- Devellioğlu, F. (2006). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik büyük lügat (genişletilmiş baskı)*. Ankara: Sebat Yayınları.
- Dikici, A. ve Tezci, E. (2002). İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun sanat, sanat eğitimi ve millî sanat hakkındaki Düşünceleri, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, c.12, sayı 2
- Doğan, M. (2011). *Doğan büyük Türkçe sözlük (genişletilmiş baskı)*. Ankara: Yazar Yayınları.
- Göçeri, N. (2003). Toplumsal bir kalkınma modeli olarak İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun din eğitimi anlayışı üzerine bir inceleme. *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 3(2), 45-64
- Güngör, M. (2008). Çağının önünde koşan bir aydın: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(1), 54-64
- Gürbüz, F. (2008). *Türk edebiyatında didaktik eğilim*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Hilmioğlu, S. (1992). *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun tiyatro eserleri üzerinde bir araştırma*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kaçmazoğlu, H.B (2001). Bir halk adamı olarak aydının portresi: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu, *Doğu Batı Düşünce Dergisi*, 4(16), 199-219.
- Karaduman B. (2005). *Türk aydınının kadın olgusuna bakışı üzerine bir araştırma: İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kolçak, S. (1968). *İ.H. BALTACIOĞLU eğitimin felsefesini yapan pedagog*. İzmir: Ege Üniversitesi Matbaası.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (1995). *Örnekleriyle Türkçe sözlük 1 (genişletilmiş baskı)* Ankara: MEB.
- Savaş, H. (2011). *Baltacıoğlu'nda muhafazakâr eğilimler*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Şahin, B. (2000). *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nda toplumsal kalkınma anlayışı*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Şen, E. (2008). *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu ve Kur'ân meâli*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şener, S. (1996, 16 Ekim). *İsmayıl Hakkı Baltacıoğlu'nu anma toplantısı*. (yayına hazırlayan: Oğuzkan F. A.). Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.
- Tezcan, M. (1992). *Eğitim sosyolojisi*. Ankara: Zirve Ofset
- Türkkan, Y. (2008). *Türk modernleşmesinde yeni adam dergisi (1934-1938)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.